

Inhoudsopgave**Hoofdstuk 1 - De opzet van het onderzoek**

1.1.	inleiding	3
1.2	probleemstelling	3
1.3	verlaglegging	4

Hoofdstuk 2 - De beeldende kunsten verdeeld over rijk, provincies en gemeenten

2.1	Achtergrond van de Tijdelijke Rijksbijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunsten (afgekort TRBK)	6
2.1	decentralisatie?	7

Hoofdstuk 3 - De twaalf provincies in beeld gebracht

3.1	provincie Noord Brabant	14
3.2	provincie Drenthe	28
3.3	provincie Flevoland	35
3.4	provincie Friesland	45
3.5	provincie Gelderland	55
3.6	provincie Groningen	68
3.7	provincie Limburg	78
3.8	provincie Noord Holland	89
3.9	provincie Overijssel	100
3.10	provincie Utrecht	110
3.11	provincie Zuid Holland	120
3.12	provincie Zeeland	131

Hoofdstuk 4 - Samenvatting en conclusies

4.1	inleiding	139
4.2	de praktijk	142
4.2.1	doelstellingen en beleidsinstrumenten	142
4.2.2	protectionisme	143
4.2.3	profilering	145
4.2.4	advisering	147
4.3	enkele beleidsinstrumenten in de praktijk	149
4.3.1	de kunstuitleen	149
4.3.2	subsidies aan gemeenten, instellingen en bedrijven	152
4.3.3	individuele subsidies, manifestaties en promotie activiteiten	155
4.4	een fijnmazige, landelijke infrastructuur?	156

Bijlagen	- De autonome middelen beeldende kunsten van de provincies	159
-----------------	---	------------

Hoofdstuk 1 - Opzet van het onderzoek.

1.1 Inleiding

In 1984 kwam er een verandering in het rijksbeleid rond de beeldende kunsten, die ook de afgelegen delen van Nederland niet onberoerd zou laten. In dat jaar begint het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met de afbouw van de Beeldende Kunstenaars Regeling, de BKR. De vrijgekomen overheidsgelden worden overgedragen aan het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, dat hierop besluit een gedeelte ervan naar de lagere overheden over te hevelen.¹ Dit besluit wordt vastgelegd in twee maatregelen van bestuur: de Tijdelijke Rijksbijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunsten (TRBK) en de Financieringsregeling Welzijnsovereenkomst 4 Grote Steden.

De bedragen zijn gekoppeld aan de opbrengsten uit de geleidelijke opheffing van de BKR in 1987. In 1984 en 1985 werden 6 respectievelijk 7 miljoen naar de provincies en 1,7 respectievelijk 3,3 miljoen naar de steden overgeboekt. In 1988 zijn in totaal 35 miljoen naar de lagere overheden overgeheveld: 15 miljoen naar Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en 's-Gravenhage en 20 miljoen naar de twaalf provincies. Hiermee is de limiet bereikt van de voor dit beleidsdoel gereserveerde gelden. De rest van 80 miljoen die uit de BKR zijn vrijgekomen, heeft WVC ondergebracht in onder andere de Rijksdienst Beeldende Kunst, het Praktijkburo, het Fonds voor Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving, in aparte subsidiemogelijkheden voor opdrachten, marktverruiming, manifestaties, projecten, publicaties e.d. en in een Tijdelijke aankoopsubsidiereregeling voor de Nederlandse musea. De genoemde beleidsovereenkomsten met provincies en vier steden hebben, zo ligt ook in de benaming besloten, een tijdelijk karakter. Aanvankelijk slechts voor drie jaar vastgelegd, loopt de termijn van deze constructie nu tot eind 1991. Het is de bedoeling, dat daarna een en ander zijn beslag vindt in een definitief kader.

De Boekmanstichting is gevraagd over het jaar 1988 te onderzoeken, hoe de provincies en vier grote steden het beeldend kunstbeleid vormgeven met behulp van de extra middelen en wat de effecten daarvan zijn. Er is ook gevraagd na te gaan, wat de invloed van de extra middelen is geweest op de autonome beeldende kunst gelden over de periode, dat de TRBK ingang heeft gevonden. Dit rapport is de (voorlopige) verslaglegging van het onderzoek naar de twaalf provincies.

1.2 Probleemstelling

Het onderzoek naar de geldstroom lagere overheden valt uiteen in een inventariserend en evaluerend gedeelte. Over de hele linie beoogt het onderzoek inzicht te geven in de ontwikkelingen binnen de kunstwereld geëntameerd met de invoering van de TRBK.

Per provincie en stad is in concreto nagegaan, wat de doelstellingen van het beleid zijn; welke legitimering hieraan gegeven wordt; wie verantwoordelijk zijn voor inhoud/keuze en

uitvoering van de diverse beleidsinstrumenten; hoe de verhoudingen liggen tussen het bestuursapparaat en adviserende lichamen; welke groep(en) kunstenaars men bereiken wil en hoe de beoordelingsprocedure verloopt.

De gegevens zijn ontleend aan de beleidsnota's beeldende kunst, jaarverslagen, statenstukken, subsidievoorwaarden, briefwisselingen, gesprekken etc. Bij het inventariserend gedeelte is tevens gelet op de uitgaven uit eigen middelen voor de beeldende kunsten door de lagere overheden. In hoeverre worden de extra middelen gebruikt ter versterking van het bestaande beleid. De financiële gegevens zijn in een bijlage ondergebracht.

Het onderhavige rapport draagt daarnaast een evaluerend karakter. Nagegaan wordt in hoeverre de provincies in staat zijn zich te profileren op het gebied van de beeldende kunsten, of er sprake is van aansluiting van beleid en beleidsinstrumenten tussen de verschillende overheidslagen. Verder is onderzocht welke invloed de TRBK heeft op de interne verhoudingen tussen bestuurs- en advieslichamen, die bij de kunsten betrokken zijn. Zijn er bepaalde tendensen te onderkennen, die zich na zes jaar TRBK beginnen af te tekenen. De gegevens voor dit gedeelte komen uit tal van interviews met betrokkenen in de provincies, telefonische gesprekken, contacten met kunstenaars en hun organisaties, reizen door Nederland, bezoeken aan tentoonstellingen, symposia, lezingen, en tenslotte uit artikelen in kranten en tijdschriften, catalogi etc. Er is niet gekozen voor een uitputtend verslag van het totale kunstbeleid maar de beschrijving van een of meerdere beleidsinstrumenten per provincie.

1.3 Verslaglegging

De opbouw van dit rapport is als volgt:
in hoofdstuk 2 wordt kort ingegaan op de achtergronden en doelstellingen van de overheveling van de beeldende kunstgelden naar de lagere provincies. Hoofdstuk 3 is samengesteld uit monografieën over de twaalf provincies, die elk een beeld geven van het beleid dat de provincies voor ogen staat en waarin meningen en ervaringen van betrokkenen uit het beroepsveld verwerkt zijn. In hoofdstuk 4 volgt het evaluerend gedeelte, waarin getracht wordt de effecten van TRBK in een breder kader te plaatsen, zoals in de probleemstelling aangegeven.

Als richtsnoer tijdens het onderzoek is gelet op mogelijke veranderingen in de machts- en afhankelijkheidsrelaties tussen 'centrum en periferie' na de invoering van de Bijdrageregeling. Het centrum staat in dit onderzoek voor de 'landelijk erkende kunstkringen, kunstinstellingen en smaakcentra'; periferie voor de 'regionaal en lokaal erkende kunstinstellingen en deskundigen'. In de wereld van de kunsten is het al dan niet waardering vinden sterk afhankelijk van het toegang vinden tot die deskundigen, die een hoog (inter)nationaal prestige hebben. Vandaar dat er ook aandacht besteed wordt aan de 'interne verhoudingen' bij de lagere overheden tussen bestuurders, adviseurs en deskundigen en aan 'de externe relaties' met de gevestigde kunstkringen. Er is nagegaan of er mede door de

toegenomen financiële mogelijkheden veranderingen in de onderlinge relaties zijn opgetreden.

De kwantitatieve verslaglegging van de TRBK (1988) verdeeld over de gehanteerde beleidsinstrumenten per provincie en de effecten hiervan gemeten naar de door het Ministerie van WVC gestelde voorwaarden (productie- en inkomensbevordering, naast spreiding en onder hantering van het kwaliteitscriterium) is door de Afdeling Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst van het Ministerie uitgevoerd en zal gelijktijdig met dit rapport gepubliceerd worden.

noten hoofdstuk 1

1. In de regeringsstukken wordt ook wel van decentralisatie gesproken, maar overheveling 'dekt de lading beter'. Decentralisatie houdt in dat tevens de bevoegdheden over gedragen worden vrij te beschikken over de geldstroom. Dit is niet het geval: het geld is 'geormerkt voor de beeldende kunstsector' en aan de bestedingen zijn door het rijk bepaalde voorwaarden verbonden. Bovendien draagt de maatregel een tijdelijk karakter.

Hoofdstuk 2 - De beeldende kunsten verdeeld over rijk, provincies en gemeenten.

2.1 Achtergrond van de Tijdelijke Rijksbijdrageregeling Provinciale Bevordering Beeldende Kunsten (afgekort TRBK)

De jaren tachtig vallen grotendeels samen met het WVC-ministerschap van Mr.Drs. L.C. Brinkman. Vandaar dat in de kunstensector wel gesproken wordt over de 'Brinkman-periode'. Een benaming die niet zozeer slaat op een bijzondere bevoeging of liefde voor de kunsten van de bewindsman, maar op zijn voortvarendheid een efficiëntere planning, organisatie en beleidsafstemming door te voeren op het terrein van de verschillende kunstdisciplines; op zijn daadkracht om een aantal suggesties en plannen, die al in de jaren zeventig zijn geopperd uit te voeren en toen gesignaleerde knelpunten op te lossen.¹ Ten tijde van zijn Ministerschap wordt naar pragmatische oplossingen gezocht voor problemen, die zich in de jaren daarvoor hebben opgestapeld.

De periode Brinkman is onder meer bekend geworden door een koerswijziging in de beleidsdoelstellingen. De legitimering van het kunstbeleid wordt voortaan voornamelijk gezocht in de kwaliteitsbevordering, boven de productie-, spreiding- en inkomensbevordering. Het verticale spreidingsideaal wordt min of meer failliet verklaard en er is een ontkoppeling tussen kunst- en kunstenaarsbeleid doorgevoerd. In de meeste kunstsectoren is het tot een taakafbakening tussen de drie overheidslagen gekomen, vastgelegd in afzonderlijke nota's. Verder zijn de ambtelijke diensten en bureau's van het departement zelf uitgebreid, waardoor de invloed en betrokkenheid van de overheid op het gebied van de beeldende kunsten (uitgebreid met vormgeving en bouwkunst) zijn toegenomen.

Vlak na Minister Brinkman's ambtsaanvaarding (1982) verschijnen twee discussienota's: 'Een mogelijk toekomstig beleid t.a.v de beeldende kunst' en 'Een toekomstig beleid ten aanzien van beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst uitgaande van de huidige beschikbare middelen'.²

Met deze nota's maakt het departement de balans op over de periode, die volgde op de allereerste, volwaardige nota over het kunstbeleid die onder verantwoording van Minister Van Doorn in 1976 is opgesteld. In 1983 wordt in de Discussienota geconstateerd, dat de toen opgestelde lange termijn doelstellingen, zoals het ontwikkelen en in stand houden van culturele waarden, het toegankelijk maken van culturele objecten en manifestaties en het bevorderen van de mogelijkheid voor de bevolking om in culturele waarden te participeren, nog steeds valide zijn. Het beleidsinstrumentarium en de rangorde in de na te streven doelstellingen zijn echter nodig aan een koerswijziging toe. Getoetst aan de praktijk is men op het departement van mening, dat het van meer realiteitszin getuigt om de inspanningen van de overheid voortaan te richten op de kwaliteitsbevordering van de kunsten.³

In 1976 is het kunstbeleid nog stevig verankerd in het welzijnsdenken. Met in achtname van de autonomie van de kunsten stelde het ministerie zich tot taak de toegankelijkheid van de kunst te vergroten. Participatie en spreiding, zowel sociaal als geografisch stonden voorop. In de jaren tachtig wordt geconstateerd dat dit streven is blijven steken in een 'utopische wens'. De bakens worden verzet: uitgangspunt van het kunstbeleid wordt de bevordering van de kwaliteit. Hiermee stelt de overheid zich meer aan de aanbodzijde van de kunsten. De ook in de nota van 1976 vastgestelde spanning tussen aanbod en vraag, hoopt men te ondervangen door marktverruimende maatregelen.

Deze omslag moet ook geplaatst worden in een Europese en mondiale context: op de drempel van de Europese eenwording blijken de afzonderlijke landen behoefte te hebben zich meer te laten voorstaan op hun nationaal cultureel erfgoed en hedendaagse prestaties. De nationale identiteit wordt weer sterker benadrukt. De kunsten zijn van oudsher bij uitstek geschikt het nationaal prestige luister bij te zetten.

De roep om kwaliteit valt ook te plaatsen in het kader van de steeds luider wordende kritiek op de Beeldende Kunstenaars Regeling, zowel uit de kringen van de beroepsorganisaties zelf als uit de groep van de 'opinionleaders' in de kunstwereld. Zo afficheert Drs. R. Fuchs zich in een lezing over het beeldend kunstbeleid na de BKR als: "Ik was een groot voorstander van de opheffing van de BKR", (waaraan hij er anno 1988 toevoegt "maar achteraf verlang ik er wel eens naar terug").⁴ Na enkele spraakmakende tv-uitzendingen over overvolle depots, weggrotende kunstwerken etc. was het doodvonnis over deze regeling snel getekend. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid waar eind jaren zeventig al gewaarschuwd werd voor de explosieve groei van de regeling, kon deze ontwikkeling alleen maar toejuichen. Maar niet de stigmatisering van de BKR alleen, of de bezuinigingsdrift van Sociale Zaken heeft het Ministerie van WVC ertoe gebracht de koers te wijzigen. Wilde het Ministerie de Nederlandse kunstensector internationaal laten meedingen, dan waren daarvoor ook de middelen nodig.⁵ Dit werd pas mogelijk met de overheveling van (een gedeelte van) de BKR miljoenen van het Ministerie van Sociale Zaken naar WVC.

Decentralisatie?

In Deel II van de nota Kunst en Kunstbeleid uit 1976 wordt ingegaan op de realisering van de toenmalige doelstellingen. Uitgangspunt is een duidelijke taakafbakening tussen de drie bestuurslagen. Met nadruk wordt gewezen op de lokale en regionale ontwikkelingen en verantwoordelijkheden. Democratisering en decentralisatie zijn sleutelbegrippen in de beleidsopzet. Opvallend bij het lezen van de kunstnota's uit 1976 in vergelijking met de jaren tachtig is de volgorde, waarin de bestuurslagen opgevoerd worden. Het kunstbeleid begint anno 1976 bij de gemeenten; zij formuleren plannen en wensen voor de toekomst en geven aan hogere bestuursniveaus door, wat aan de gemeentegrenzen ontstijgt. Voor de provincies is een taak weggelegd op het gebied van coördinatie, voorlichting, distributie en spreiding van het kunstenaanbod. De nationale

taakstelling is gelegen op het gebied van overkoepelende beleidsvorming, ontwikkeling en ondersteuning van initiatieven van anderen en van landelijke voorzieningen.

Een voortdurende wisselwerking tussen gemeente, provincie en rijk wordt vooropgesteld evenals een duidelijke taakafbakening.

Vanaf 1984 zijn de verhoudingen tussen de drie bestuurslagen sterk veranderd. Het eigen budget op het departement is zo toegenomen, dat hier nu ook met voortvarendheid een eigen, zelfstandig beeldend kunstbeleid kan worden geëntameerd. De discussienota B uit 1983 liet hierover al niets te raden over: de aandacht voor een goede taakverdeling tussen de verschillende overheidsniveaus tegen de achtergrond van het streven naar democratisering en decentralisatie van het beleid blijken elkaar in de praktijk in de weg te staan. WVC eist voor zichzelf een volledig en volwaardig beleid op dat een maximale garantie biedt de eigen doelstellingen te bereiken. "De taakverdeling zal zó moeten worden ingericht dat elk overheidsniveau in principe gestalte kan geven aan zijn verantwoordelijkheden zonder daarbij afhankelijk te zijn van de andere niveaus; op die punten waar samenwerking tussen het Rijk en de andere overheidsniveaus eigenlijk wenselijk is voor het voeren van een goed (rijks)overheidsbeleid, kan deze alleen gezocht worden op basis van vrijwilligheid."⁶

Tot een definitieve regulering van de decentralisatie van het kunstbeleid is het niet gekomen. De Kaderwet Specifiek Welzijn, waarin een en ander zijn beslag zou krijgen, wordt door Minister Brinkman eind 1984 ingetrokken. Hiermee komt voorlopig een eind aan het voornemen om de autonomie van de lagere overheden op het gebied van de kunst en cultuurbestedingen wettelijk vast te leggen.

Wat het kunstbeleid betreft lijken nu de rollen omgedraaid: in plaats van decentralisatie is er een sterke neiging tot centralisatie van het kunstbeleid. Voor kunstsectoren als de podiumkunsten, het orkestbestel, de danskunst, de mime en de musea zijn inmiddels nota's verschenen, waarin taakafbakening en financiële verantwoordelijkheden gereguleerd zijn. Het rijk neemt de zorg op zich voor produktie en aanbod van de (inter)nationale erkende kunsten, de provincies zorgen voor het kunstaanbod op provinciale schaal en de coördinatie, stimulering en spreiding van het aanbod binnen de provincie grenzen en de gemeenten voor instandhouding van accomodaties en afname van de kunstprodukten.

Ten aanzien van de beeldende kunsten sector zijn dergelijke afspraken niet tot stand gekomen. Hier is eerder van het tegendeel sprake: "Het is de taak van de landelijke overheid ervoor te zorgen dat er een bepaald type beleid wordt gevoerd en daarvoor ook budgettaire verantwoordelijkheid te dragen. Om deze redenen is ertoe overgegaan de provincies en de vier grote gemeenten te ondersteunen bij hun beleid op het gebied van de beeldende kunst. De voorwaarden die daarbij worden gesteld, zijn niet gericht op taakverdeling. Het staat de betrokken lagere overheden vrij eventueel eenzelfde soort beleid te voeren als de rijksoverheid."⁷ De tekst van de Algemene Maatregel van Bestuur betreffende de Tijdelijke bijdrageregeling geeft als

doelstellingen 'de adequate spreiding over het land van het aanbod en de produktie van werken van beeldende kunst', als ook 'de inkomensvorming voor beeldende kunstenaars'. In hun beleid mogen de lagere overheden zich uitsluitend laten leiden door 'kwaliteitscriteria', die door een in te stellen groep van 'onafhankelijke deskundigen' getoetst worden. Deze voorwaarden en doelstellingen impliceren mijns inziens wel een taakverdeling. In ieder geval is 'de decentralisatie' van kunstbeleid en middelen tot op heden niet in een definitieve vorm gegoten, gezien het tijdelijke karakter van de regelingen (en de behoefte aan een regelmatig terugkerende evaluatie van deze geldstroom). De bijdrageregeling werd voorlopig voor 1984, 1985 en 1986 vastgesteld. Later zou er nog 1987 bijkomen.

De huidige provincies speelden tot 1962 op bestuurlijk en beleidsniveau nauwelijks een rol van betekenis. Een nieuwe wetgeving maakte de weg vrij voor een zekere mate van autonomie op deelgebieden zoals ruimtelijke ordening, volkshuisvesting, verkeer- en waterstaat. Tot de Tijdelijke Bijdrageregeling mag het kunstbeleid van de provincies uiterst bescheiden genoemd worden zowel wat betreft de financiële omvang, de doelstellingen als reikwijdte van de beleidsinstrumenten. De keuze om de gelden naar de provincies in plaats van de gemeenten - van oudsher actiever in de beeldende kunsten - te sluizen, berust op het argument hiermee 'versnippering en weglekken' tegen te gaan. Een meer impliciete overweging is wellicht geweest, dat het Rijk met de provincies als partner meer kansen zag het kunstbeleid radicaal om te buigen. De provincies hadden immers geen historische ballast zoals de gemeenten ten aanzien van de implicaties rond de afschaffing van de BKR.

De keuze voor de steden Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage lag daarentegen al in de nota van 1976 vast. Utrecht is er pas later aan toegevoegd. De overwegingen hierbij zijn dat de steden in de Randstad zowel internationaal, nationaal als regionaal op kunstgebied toonaangevend zijn geweest in Nederland. De laatste jaren zien we overigens, dat het departement ook hier haar invloed sterker doet gelden bijvoorbeeld in haar vestigingsbeleid ten aanzien van nationale instituten zoals het Architectuurinstituut.

Na één jaar volgt een voorlopige evaluatie van de maatregel. Nogmaals wordt gewezen op de principiële stellingname, dat het kunstbeleid geen aanvulling behoort te zijn op de "sociale-zekerheidsregeling voor de beeldende kunstenaars", zoals de BKR inmiddels genoemd wordt. Ten aanzien van de geldstroom lagere overheden meent de minister in zijn brief aan de Tweede Kamer dat het nog te vroeg is voor een kwalitatieve evaluatie. Wel constateert hij een aantal positieve en negatieve effecten. Positief noemt hij dat de gelden besteed zijn in de zin als de rijksoverheid voor ogen staat, dat de overheadkosten tot 7% (= subsidievoorwaarde) beperkt blijven en dat er een multiplier-effect ontstaat bij gemeenten en bedrijven. Negatief vindt hij dat de lagere overheden neigen naar een zeker protectionisme ten aanzien van 'eigen kunstenaars'. Verder stelt hij vast dat in 1984 de gelden grotendeels via bestaande beleidsinstrumenten en instellingen besteed zijn en spreekt het vertrouwen uit, dat het

beleidsterrein in de komende jaren zal uitbreiden. Wat hem voor ogen staat is eigenlijk de ontwikkeling van een fijnmazige, landelijke infrastructuur. Ter legitimering van de keuze voor het kwaliteitsaanbod wordt nogmaals een vernietigend oordeel uitgesproken over de BKR-gebruikers: "Duidelijker dan voorheen is aan het licht getreden, dat de groep kunstenaars die belangstelling geniet vanuit het kunstbeleid van de overheid maar heel gedeeltelijk samenvalt met de groep kunstenaars, die de sociale zekerheid van de BKR geniet..."⁸; een stuk verder heet het "Vele kunstenaars van wie de meesten voor hun aangetoonde zeer zwakke inkomenspositie andere oplossingen gekozen hadden dan de BKR hebben het afgelopen jaar dankzij de 20 miljoen hun werk aangekocht zien worden door overheden en musea of zijn met een individuele subsidie in staat gesteld zich enige tijd geheel aan hun kunstenaarschap te wijden". Deze evaluatie sterkt de minister om op de ingeslagen weg voort te gaan, ofschoon achteraf vraagtekens gezet kunnen worden bij deze conclusies. In 1984 zaten de meeste beeldende kunstenaars immers nog in de BKR en zagen zich dus niet genoodzaakt om bij WVC een individueel subsidieverzoek in te dienen. Kunstenaars die wel gebruik maakten van de nieuw ingevoerde subsidiemogelijkheden, waren vooral academieverlaters, die vóór toelating tot de BKR eerst twee jaar zelfstandig moesten werken en kunstenaars die al tot de beter verdienenden hoorden (vaak uit het opdrachtencircuit). In september 1986 gaf WVC opdracht tot een tweede evaluatie. De conclusies van het rapport van W. Oosterbaan-Martinius leveren een tamelijk diffuus beeld op.⁹ Er wordt een tendens merkbaar naar uitbreiding van het aantal beleidsinstrumenten. In hetzelfde rapport worden betrokkenen in de grote steden en provincies naar hun opinie gevraagd. Over het algemeen toont men zich tevreden. De gehanteerde verdeelsleutel (naar inwonertal) krijgt kritiek, evenals de bestaande constructie ten aanzien van de kunstuitleen, die de rijksoverheid inmiddels als een typisch beleidsinstrument voor de lagere overheden had overgedragen. In de Discussienota B staat: "De kunstuitleen heeft een bij uitstek locale of regionale functie en behoort dan ook gerekend te worden tot de verantwoordelijkheid van de lagere overheden".¹⁰ Door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en een aantal kunstenaarsverenigingen wordt kritiek geleverd op het feit dat de gelden naar de provincies zijn overgeheveld.

In 1988 volgt een rapport van het departement zelf over het beeldende kunstbeleid van rijksoverheid en lagere overheden inclusief de vier grote steden in de periode 1984 t/m 1987. Over de laatste twee groepen wordt gesteld, dat hun beleid net als het rijksbeleid getoetst wordt aan de doelstellingen kwaliteit, inkomensvorming en spreiding, terwijl zij binnen die randvoorwaarden vrij gelaten zijn in de keuze van voorzieningen. Van de vier grote steden wordt geconstateerd, dat zij de Tijdelijke bijdrageregeling naar verwachting integreren in het bestaand beeldende kunstbeleid en dat de meeste provincies nog volop bezig zijn een beleid te ontwikkelen. Algemeen blijkt, dat het aantal beleidsinstrumenten is toegenomen. Duidelijker dan in 1984 tekent zich de tendens af, dat met de geldstroom lagere overheden een vorm van regionaal ofwel lokaal protectionisme

dreigt en dat er een voorkeur voor maatregelen met een direct inkomensvormend effect bestaat.

Weer wordt er kritiek op de gehanteerde verdeelsleutel geuit door sommige betrokkenen en door alle provincies wordt aandacht voor de uitleen gevraagd.

noten hoofdstuk 2

1. Federatie van Nederlandse Kunstenaarsverenigingen 'Met Verbeelding', nota beeldende kunsten 1975; Minister Van Doorn 'Nota Kunst en Kunstbeleid', Ministerie van CRM, Rijswijk 1976; Knelpuntennota
2. Discussienota A 'Een mogelijk toekomstig beleid ten aanzien van de beeldende kunsten', Min. WVC, Rijswijk, juni 1983; Discussienota B 'Een toekomstig beleid ten aanzien van beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst uitgaande van de huidige beschikbare middelen', Min. WVC, Rijswijk 1983
3. vooral Discussienota B (1983) gaat in op het 'echec' van de voorgaande beleidsperiode
4. Drs. R.H. Fuchs 'Beeldende-kunstbeleid na de BKR' in: Kunstbeleid in beweging. VNG uitgeverij 1988,, pag. 106
5. zie ook de Discussienota's A en B, 1983
6. Discussienota B 'Een toekomstig beleid ten aanzien van beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst uitgaande van de huidige beschikbare middelen', Min.WVC 1983, pag. 7
7. Notitie Cultuurbeleid, Min. WVC, mei 1987, pag. 38
8. Voorlopige Evaluatie BK-Beleid 1984, Min. WVC, jan. 1985, pag. 11
9. W. Oosterbaan-Martinius, Evaluatie van de tijdelijke bijdrageregeling Provinciale bevordering van beeldende kunst over de jaren 1984 en 1985, Diemen sept. 1986
10. Discussienota B 1983, pag. 29

Hoofdstuk 3 - De twaalf provincies in beeld gebracht

3.1 PROVINCIE NOORD BRABANT

uitgangspunten:

Kenmerkend voor de provincie Noord Brabant is een zekere terughoudendheid van Provinciale Staten in het kunstenbeleid. Binnen de rijksvoorwaarden stellen zij zich tot taak produktie, spreiding en ontwikkeling van beeldende kunst te bevorderen en na de opheffing van de BKR ook de inkomstenverwerving. Waar anderen dit beleid echter beter of efficiënter kunnen uitvoeren, wil de provincie zich beperken tot het coördineren en aangeven van de hoofdlijnen.¹

De Nieuwe Brabantse Kunststichting (NBKS) en de Vereniging van Musea in Brabant zijn twee instanties, die 'provinciale taken' uitvoeren. Beide nemen ook een groot deel van het autonome budget voor hun rekening. (zie bijlage) Vanaf de invoering van de TRBK zijn daar de Provinciale adviescommissie en in 1987 het Noordbrabants Fonds voor Beeldende Kunstenaars plus de vier grote gemeenten bijgekomen.

Met name de Nieuwe Brabantse Kunststichting wordt in de nota 'Kunst in Cultuur' (de eerste, 1989) opgevoerd als steunpilaar voor het provinciaal beleid: voor adviezen, evaluatie, initiatieven, ontwikkelingen te volgen, contacten buiten de provincie te leggen etc. Tot haar reguliere taken horen het organiseren van tentoonstellingen van Brabantse kunst, het adviseren van derden bij aankopen en opdrachten en het bijhouden van een dokumentatie/informatiecentrum.²

De hoogte van het TRBK bedrag bracht tot 1987 alleen aandacht voor spreiding met zich mee via subsidies aan musea, de uitleen, gemeenten, instellingen en bedrijven. Halverwege 1987 is het aantal beleidsinstrumenten uitgebreid om ook meer aan produktie en ontwikkeling te doen: er worden gelden naar Breda, Tilburg, Eindhoven en 's-Hertogenbosch overgeheveld en er is een mogelijkheid voor individuele subsidies geschapen.³ In de nota uit 1989 benadrukken Provinciale Staten, dat de basis voor een goed kunst-en cultuurbeleid in de grote steden ligt, die vervolgens worden aangespoord tot onderlinge afstemming en tegelijkertijd tot profilering van hun beleid.⁴

Bij lezing van de nota dringt de gedachte zich op, dat Provinciale Staten zich sterk conformeren aan zowel de richtlijnen van WVC als aan de druk vanuit de gemeenten.⁵ Bovendien is ook hier de Vierde Ruimtelijke Nota goed bestudeerd. Grotere investeringen in de stedelijke, culturele sector worden mede gelegitimeerd door te wijzen op het rendement voor toeristenindustrie en vestigingsklimaat voor het bedrijfsleven.⁶

advisering:

In 1987 is de Culturele Raad van Brabant opgeheven. Provinciale Staten wilden een grotere scheiding tussen advisering en uitvoering van het beleid.⁷ Hiervoor in de plaats is één gezamenlijke commissie Welzijn, Onderwijs en Cultuur (WOC) geïnstalleerd. Het is echter niet duidelijk, in hoeverre deze

de verantwoordelijkheid draagt voor de huidige beleidsformulering.⁸ Wat betreft de beeldende kunsten brengen (en brachten) de uitvoerende instanties gevraagd en ongevraagd advies uit, waarna Provinciale Staten de voorstellen aan de WOC voorleggen. Zo heeft de Vereniging van Musea op verzoek van Provinciale Staten aanbevelingen gedaan voor het te voeren beleid na 1987.⁹ Voor de nieuwe nota hebben Provinciale Staten eerst een hoorzitting met het beroepsveld georganiseerd.

In feite heeft Brabant per beleidsinstrument een aparte commissie of instantie, die zich met die specifieke subsidiestroom bezig houdt. De musea vallen onder de Vereniging van Musea in Brabant; de kunstenaars onder het Brabants Fonds en de gemeenten; de uitlenen werken zoals gebruikelijk met eigen selectiecommissies en de grote gemeenten hebben hun commissies cultuur of kunstzaken. Alleen de aanvragen voor 'aankopen en opdrachten door derden' vallen onder de Provinciale Adviescommissie. Bij een dergelijke segregatie wordt volgens het NBKS een goede coördinatie vanuit het provinciehuis node gemist.¹⁰

Bij de samenstelling van de provinciale adviescommissie wordt gelet op een evenredige vertegenwoordiging uit de kunstcircuits van de verschillende regio's. Ook wordt gelet op het percentage vrouwen in de commissie en een onafhankelijke positie t.o.v. de subsidievragers. De grote instellingen en gemeenten mogen mensen voordragen. In 1988 bestond de commissie uit vijf leden. Ambtelijk secretaris is de beleidsmedewerkster van Provinciale Staten.¹¹

Buiten de criteria van het rijk maken Provinciale Staten bij de individuele subsidies en de naar de grote gemeenten overgehevelde geldstroom de restrictie, dat aan Brabantse kunstenaars voorrang gegeven moet worden.¹² De andere subsidiestromen worden relatief 'open' gehanteerd.

de beleidsinstrumenten:

Van de in 1988 uitgekeerde f. 3.373.972,- TRBK heeft Brabant één miljoen gereserveerd voor de collecties van de uitleen. In hetzelfde jaar is het Provinciaal Opbouworgaan Noord Brabant (PON) in Tilburg om een onderzoek gevraagd. Op verschillende fronten duiken namelijk problemen op: zoals de verdeelsleutel over de vier grote en zeven kleine instellingen, de kwaliteit van de collecties m.n. van de kleinere instellingen; de toenemende druk op collectie- en exploitatiekosten, de spreiding en 'last but not least' het beoogde inkomensvormende aspect. De provincie heeft geen zeggenschap gehad in de opzet, beleids- en bedrijfsvoering van de uitleen en mist dan ook het nodige financiële inzicht.¹³ Men beoogt in het vervolg stringentere voorwaarden aan de subsidies te verbinden om zodoende een en ander te stroomlijnen. Brabant is trouwens een van weinig provincies die geen autonome middelen in de uitleen steekt. De exploitatiekosten komen op last van de gemeente en de collectie wordt uit de TREK gefinancierd.

Het PON is op basis van de criteria 'spreiding, kwaliteit, bemiddelende rol en reële inkomsten' tot de slotsom gekomen, dat een grondige reorganisatie nodig is, wil men aan de doelstellingen toekomen. Enkele punten uit de aanbevelingen zijn:

het terugbrengen van het aantal kleine uitlenen; het instellen van een overkoepelende instantie/selectiecommissie t.b.v de kwaliteitsbewaking; nauwe samenwerking tussen de overblijvende instellingen; voorrang geven aan particuliere boven bedrijfsuitleen om commercialisatie en kwaliteitsdaling tegen te gaan; professionalisering van het personeel en de verbetering van dienstverlening en rendement voor kunstenaars.¹⁴

Het rapport is door de betreffende instanties niet erg enthousiast ontvangen, vooral niet het voorstel de uitleen meer als een winkel te profileren.¹⁵ Daarbij mist de NBKS de nodige aandacht voor de relatie met de galeriewereld, maar is het verder met tal van kritiekpunten eens. Wat betreft de inkomensvorming wijst zij er nog op, dat tegenover gemiddeld 100,- subsidie per lener 19,50 aan huurvergoeding per kunstenaar staan.¹⁶ De provincie heeft zich uitgesproken voor een reorganisatie naar voorbeeld van de SBK in Gelderland, of voor de opbouw van een centrale collectie, waar 4 á 5 regionale uitlenen kunnen aankloppen.¹⁷ Eind 1989 is de beslissing nog anders uitgevallen: er zijn 7 uitlenen aangewezen verdeeld over de bestaande gemeentelijke samenwerkingsgebieden. De anderen worden van subsidie uitgesloten. Uniforme voorwaarden moeten verder voor meer samenhang en samenwerking zorgen.¹⁸

In 1988 zijn de gelden voor de kunstuitleen nog als volgt verdeeld: Breda, Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg ieder 206.250,-; Oosterhout, Etten-Leur, Bergen op Zoom, Cuijk, Nuenen, de Stichting Kunstenaar & Konsument in 's-Hertogenbosch ieder 25.000,- en Helmond 24.825,-. In totaal 999.825,- waarvan 383.091,- aan huurvergoedingen zijn uitgegeven en 616.734,- aan aankopen. Er is landelijke geworven en/of door de uitlenen zelf via galeries aangekocht.¹⁹ Breda heeft een deel van haar gelden in de Rotterdamse uitleen besteed. Deze artotheek staat onder kunstenaars wel goed aangeschreven, omdat men alleen aankoopt en zo ook een betere collectie heeft kunnen opbouwen.²⁰

De voor aankopen voor musea gereserveerde 500.000,- liggen in het verlengde van het met eigen middelen gevoerde beleid. De laatste jaren zijn door de provincie extra inspanningen verricht om de Brabantse museumwereld op een hoger plan te brengen, waarbij het Noord Brabants Museum als 'paradepaard' fungeert. (In 1990 is het NMB trouwens de museumjaarprijs van het Prins Bernardfonds toegewezen.²¹) In de cultuurnota uit 1989 vraagt de provincie het rijk om meer steun aan haar museumbestel, door de NBKS het liefst vertaald met meer steun aan het (gemeentelijk) Van Abbemuseum.²²

De NBKS opteert namelijk voor meer (inter)nationale instellingen binnen de provincie om de culturele infrastructuur te versterken tegenover de Randstad en met het oog op de Europese eenwording. 'Dit is van belang voor het toerisme, de economie als ook de uitstraling naar kunstenaars in de provincie'. Vandaar dat een internationaal podium als het Van Abbemuseum extra steun verdient. Bij de provincie prevaleren echter activiteiten gericht op Brabant zelf.²³ Vanaf 1989 is Brabant overigens een een internationaal keramisch centrum rijker geworden.

Provinciale Staten hebben met de keuze voor de musea hun eigen kunstaankopen overigens stopgezet.

De Vereniging van Musea in Brabant heeft bij de verdeling van de gelden de volgende overwegingen gehanteerd: Alleen die musea die al vanuit hun eigen beleid hedendaagse beeldende kunst aankochten, komen voor subsidie uit de TRBK in aanmerking. (In 1988 in totaal 13.) Het toegekende bedrag is (60%) gerelateerd aan de mate waarin de afdeling moderne kunst deel uitmaakt van het totale beleid en (40%) aan de eigen uitgaven voor moderne kunst in het voorafgaande jaar.²⁴ Deze verdeelsleutel werkte uiteraard gunstig voor het Van Abbemuseum, dat in 1988 uit de TRBK 111.300,- ontving. De andere musea bestrijken immers vaak meerdere verzamelgebieden. (Voor de verdeling zie noot ²⁵.) In feite probeert de Vereniging met de 'gerelateerde 40%' een multiplier effect te bereiken. Terugblikkend stellen Provinciale Staten dat 'het belonen van eigen inspanningen' zeer goed gewerkt heeft. Tot 1992 blijft de regeling dan ook ongewijzigd.²⁶ De musea werken met eigen deskundigencommissies. De enige beperking die hen wordt opgelegd, is dat het om hedendaagse, Nederlandse beeldende kunst moet gaan.

Voor individuele subsidies is 500.000,- uit de TRBK overgeheveld naar de Stichting Noordbrabants Fonds voor Beeldende Kunstenaars. Het Fonds dateert van 1987 en is na een handtekeningenactie onder de Brabantse kunstenaars met steun van de NBKS tot stand gekomen. Het heeft vervolgens bij de NBKS onderdak gevonden.²⁷ Onder de organisatoren en huidige bestuursleden zijn kunstenaars die al de nodige ervaring hebben opgedaan bij succesvolle initiatieven zoals De Fabriek in Eindhoven. Aanleiding was (en is) de kritiek uit het beroepsveld, dat de TRBK-gelden teveel naar de geijkte kanalen toevloeien, teveel in de steden gecentreerd raken en de eenzijdige aandacht voor het resultaat en niet voor de produktie.²⁸ Dezelfde kritiek geldt trouwens ook het rijksbeleid en het Fonds B.K. in Amsterdam.²⁹

Het Fonds beoogt de voorwaarden waaronder in de provincie kunst tot stand komt en functioneert, te verbeteren. Het distantiëert zich daarbij van welke belangen- of beroepsorganisatie dan ook, of van enige richtingenstrijd in de kunst. In beleid en uitvoering wil men autonoom kunnen handelen en achteraf alleen de bestedingen verantwoorden.³⁰ De Stichting presenteert zichzelf uitdrukkelijk als een kunstenaarsinitiatief en wil daarmee bewijzen, dat beleid en bestedingen aan kunstenaars overgelaten kunnen worden.³¹ In haar werkwijze verschilt zij duidelijk van het Fonds in Amsterdam: De subsidies zijn uitsluitend bedoeld om kunstenaars het werken mogelijk te maken en niet als inkomens- of carrièrebevordering. Uit de ideële opzet valt de goede ervaring met bestaande kunstenaarsinitiatieven te destilleren. Zo hoopt men ook de onderlinge samenwerking en collegialiteit te bevorderen. Bij de beoordeling worden de kwaliteit van het werk, de motivering en het effect van de aanvraag op de verdere werkzaamheden meegewogen, omdat langere termijn investeringen en 'boven-individuele' activiteiten prioriteit hebben.³²

Met haar werkwijze waaronder een gedegen verslaglegging en verantwoording van haar werkzaamheden heeft de Stichting veel goodwill onder de Brabantse kunstenaars gekweekt, ondanks het grote aantal afwijzingen.³³ In 1987 vroegen 495 kunstenaars een bedrag van 4.334.624,- aan bij een budget van 350.000,-. Ondanks beperkende voorwaarden kwamen in 1988 nog 309 aanvragen binnen voor een totaalbedrag van 1.506.323,19, terwijl maar 396.186,- beschikbaar was. (Het maximum per kunstenaar is 7.000,-). Hiervan zijn 139 aanvragen gehonoreerd.³⁴ De budgetbeperking dwingt de Stichting ertoe om kunstenaars die al een subsidie hebben gekregen, uit te sluiten. Het is echter geen voorwaarde eerst elders aan te kloppen.³⁵ De NBKS heeft bij de provincie bepleit om meer gelden aan het Noordbrabants Fonds in plaats van de uitleen toe te wijzen.³⁶

Na de uitleen is de **subsidie aan gemeenten, instellingen en bedrijven** de grootste begrotingspost. In 1988 is deze 'subsidie aan derden' gesplitst in 885.000,- voor Breda, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Eindhoven en 350.000,- voor de kleinere gemeenten, instellingen en bedrijven.

In 1987 is onder druk van genoemde gemeenten besloten om een deel van de TRBK gelden **direct over te hevelen**. De NBKS en kunstenaarsorganisaties zijn om meerdere redenen tegen: Er is niet gezorgd voor een goede onderlinge beleidsafstemming of samenwerking. Er zijn onvoldoende waarborgen gevraagd ten aanzien van de eigen middelen zoals het behoud van de 5% ex-BKR gelden, wat in Breda en Tilburg nu wel en Den Bosch niet het geval is. Er treedt een overconcentratie op in de steden, terwijl toch drie van de zeven kunstenaars in de dorpen wonen. Bovendien valt het multiplier effect weg zoals bij de andere gemeenten. Men vindt dat de provincie het beleid op die manier teveel 'afschuift'.³⁷ Hierop hebben Provinciale Staten de voorwaarden voor 1989 aangescherpt: overheveling mag niet leiden tot bezuinigen op het eigen beeldende kunstbudget.³⁸

De provincie is tot overheveling overgegaan om de regionale centrumfunctie van de vier steden te versterken. Zij bezitten immers een uitgebreid net van kunstenaarsvoorzieningen en de grootste kunstenaarsconcentraties.

Verwacht wordt dat de steden de rijksvoorwaarden in acht nemen, het geld voor produktie en inkomen voor Brabantse kunstenaars gebruiken en een onafhankelijke commissie instellen teneinde de artistieke kwaliteit te waarborgen. Het is daarbij de bedoeling dat de gemeenten de lokale infrastructuur instand houden. De gelden zijn samengesteld uit een basisbedrag van 125.000 voor bestaande voorzieningen en een restbedrag berekend naar inwonersaantallen. In 1988 was de verdeling als volgt: Breda - 208.160,-; Eindhoven - 257.825,-; Tilburg - 231.645,- en Den Bosch 187.370,-.³⁹

(De bestedingen staan gespecificeerd in noot ⁴⁰.)

Ondanks het heterogene karakter van de bestedingen zijn er twee lijnen te ontdekken: er vinden aankopen/opdrachten plaats en er wordt steun aan kunstenaars (initiatieven) gegeven. De doelstellingen variëren van een prestigieuze, culturele

centrumfunctie tot inkomensbevordering van plaatselijke kunstenaars.

Den Bosch wil bijvoorbeeld de collectie van Het Kruithuis op peil houden en heeft bijna de helft van de WVC-gelden aan aankopen besteed (90.105). Selectie vindt hier op regionaal en nationaal niveau plaats. De gemeente hoopt namelijk het gemeentemuseum naast het provinciaal Noordbrabants Museum te versterken en streeft naar vergaande samenwerking in de toekomst.⁴¹ Breda probeert daarentegen met jaarlijks 25.000 een stadscollectie van plaatselijke kunstenaars op te bouwen, waarvan de uiteindelijke bestemming nog niet vastligt. Eindhoven kent twee aankooprondes voor de stadscollectie: de reguliere aankopen die vanaf 1980 uit het Fonds voor de kunsten plaatsvinden en extra aankopen met de TRBK-gelden. Men streeft naar een goede representatie van enkele kunstenaars met meerdere werken. In 1988 is uit eigen middelen voor 30.000 aangekocht (31 werken van 9 kunstenaars) en met de TRBK middelen voor 87.775,- (32 werken van 9 kunstenaars). De collectie wordt in openbare gebouwen ondergebracht. Tilburg heeft voor het plaatselijk Textielmuseum 8 in opdracht gemaakte textielwerken aangekocht van nationaal bekende kunstenaars. Totale kosten 40.000.⁴² Tilburg heeft daarnaast het ambitieuze 'Masterplan Beeldende Kunst' in uitvoering. Acht van de twintig geplande beelden zijn geplaatst.

Aangaande de rest van de bestedingen valt op, dat de gemeenten nogal 'leunen op' activiteiten en initiatieven door lokale kunstenaars geëntameerd. 's-Hertogenbosch (evenals Eindhoven) vindt kunstenaarsinitiatieven zelfs onmisbaar voor een goed kunstklimaat. In de praktijk wenst de gemeente er echter geen structurele subsidiëring voor vrij te maken en ieder jaar de merites van bestaande tegenover nieuwe groepen af te wegen.⁴³ In 1988 kregen V2, Artis, Nova Zembla en het Polichemisch Instituut financiële steun; in 1989 ontvingen V2 en Artis (beide ook door WVC gesubsidiëerd) wel een exploitatiesubsidie (totaal 15.000) maar Nova Zembla niet meer. Er is wel nog een subsidiepot voor projecten, waar collectieven kunnen aankloppen.⁴⁴ Tilburg steunt o.a. activiteiten van de Stichtingen TEST en ENNU zoals een 'kunstkermis, een kunstprocessie en een tentoonstelling'. In de toekomst zal een en ander wellicht veranderen, omdat Tilburg een Centrum voor Beeldende Kunst gepland heeft. De daarvoor gereserveerde gelden (150.000) zijn in 1988 nog als materiaalkosten aan Tilburgse kunstenaars beschikbaar gesteld. De plannen zijn tijdelijk opgeschort nu de Stichting De Pont er rond deze particuliere collectie een museum voor hedendaagse kunst inricht.⁴⁵

In Breda heeft de kunstenaarsvereniging BOA een stem in de gemeentelijke b.k.planning. Een groot deel gaat naar materiaalvergoedingen met extra aandacht voor 'collectief ingediende aanvragen' en naar de jaarlijkse open-atelieldagen, waarvoor gelijktijdig een aankoopsubsidie van 15% op de verkoop van lokale kunstenaars geldt. Ook de artotheek deelt hierin mee.⁴⁶ Alle financiële steun zoals bovenstaand is uiteindelijk een soort tegemoetkoming in beroepskosten. Inmiddels zijn Provinciale Staten zodanig geporteerd geraakt van kunstenaarsinitiatieven, dat zij overwegen een deel van de overgehevelde gelden voor dit doel te oormerken.⁴⁷

Onder de betrokken kunstenaars leeft nogal wat kritiek op deze ontwikkelingen: Uiteraard is financiële steun welkom evenals 'de erkenning voor hun activiteiten'. Maar als het stedelijk kunstklimaat gedragen moet worden door hun initiatieven, dan zou er ook structurele steun tegenover moeten staan. 'Nu pronken gemeenten met verdiensten, die eerder óndanks hun beleid tot stand komen.' In de aanloopfase kan geen financiële steun worden aangevraagd; is men eenmaal 'erkend' dan dreigt een subsidiestop vanwege mogelijke institutionalisering.⁴⁸

Hoewel niet exemplarisch is het misschien wel verhelderend, hoe kunstenaars staan tegenover het met de overgehevelde gelden gevoerde beleid: In 1990 verschijnt in Den Bosch een alternatieve kunstnota, waarin ingegaan wordt op de gemeentelijke plannen, bestedingen en beleidsevaluatie.⁴⁹ Getoetst aan de criteria produktie en inkomensbevordering, stellen zij dat de gemeente de TRBK (en autonome) middelen eigenlijk gebruikt om het cultureel prestige van de stad op te vijzelen. Men probeert vóór alles de keramiek- en sieradencollectie van Het Kruithuis op een internationaal peil te brengen. De opdrachten bedoeld voor stadsverfraaiing, vroeger met BKR gelden gefinancierd, blijken opgeschort ten behoeve van een grootschalig 'fonteinproject' in de toekomst. Een buitenlandse kunstenaar zou hiervoor al benaderd te zijn. Bovendien is op deze post bezuinigd. Verder steekt het de kunstenaars dat de honorering van hun initiatieven afhangt, in hoeverre ze aansluiting vinden bij het nationale kunstcircuit en zo de reputatie van de stad bevorderen.

Hun voorstel is de TRBK gelden te verdelen over: projecten, experimenten en kunstenaarsinitiatieven; de opbouw van een regionale/stedelijke collectie; dokumentatie en publiciteit en een post Grafisch Atelier.

Wat een buitenstaander aan het verdeelplan van Den Bosch opvalt, is dat het beeldend kunstbeleid met name het op lokale kunstenaars gerichte beleid grotendeels door de TRBK gelden gedragen wordt: tegen 187.370,- TRBK staan 150.000,- eigen middelen. De laatsten worden bijna uitsluitend in aankopen en opdrachten gestoken t.b.v Het Kruithuis. Zelfs de heringevoerde stedelijke Lucasprijs (5.000) voor jonge academieverlaters wordt uit de TRBK gelden gefinancierd.⁵⁰

Daarnaast heeft Brabant zoals vermeld 350.000 voor 'aankopen en opdrachten door derden' begroot. In 1987 is de opzet gewijzigd, omdat de vier grote gemeenten niet meer onder deze geldstroom vallen. De inbreng aan eigen middelen is van 20% naar 50% van de totale projectkosten verhoogd. Men hoopt hiermee meer aanvragen te kunnen honoreren en aanvragers van kostbare werken zoals musea te dwingen zich tot sponsors of WVC te wenden.⁵¹

De provincie houdt jaarlijks twee subsidierondes. Bij de eerste ronde in 1988 bleek dat de aanvragen achterbleven bij de reserveringen. Volgens de leden van de commissie is dit te wijten aan onbekendheid met de regeling maar ook aan de geringe kwaliteit van de verzoeken. Zij adviseren Provinciale Staten te zorgen voor een goede brochure en de subsidie naar vormgeving en bouwkunst uit te breiden. Dit advies wordt ook door de NBKS gesteund.⁵²

Wat betreft de kwaliteit zit het probleem in 'de verschillende oriëntatie binnen de kunstwereld' van gemeente-ambtenaren in kwestie en commissieleden.⁵³ Het probleem komt in feite echter bij de NBKS terecht. De Stichting zit als advieslichaam tussen de aanvragers en de provinciale commissie in. Er is veel onderling overleg maar nog geen oplossing gevonden. De commissievergaderingen vinden bij de NBKS in Oirschot plaats vanwege het daar bijgehouden dokumentatie materiaal. De adviescommissie geeft Provinciale Staten in overweging om in het vervolg te verlangen, dat aanvragers zelf deskundigen inschakelen en een advieslichaam zoals de NBKS of het Praktijkburo consulteren.⁵⁴ Dit neemt niet weg dat het werk van de NBKS zeer hoog wordt aangeslagen ook door het beroepsveld.⁵⁵

Volgens mw. Valentijn van de NBKS zijn de uiteindelijke resultaten bevredigend te noemen. Dat het vaak om traditionele kunstvormen gaat, valt niet te ontkennen maar ook hierin bestaan grote kwaliteitsverschillen. De NBKS probeert via geadvanceerde beelddokumentatie de keuzebepaling zoveel mogelijk bij te sturen.⁵⁶ De laatste jaren probeert men -met succes- bij het bedrijfsleven meer belangstelling op te wekken.⁵⁷

In totaal zijn in 1988 17 opdrachten en 10 aankopen gehonoreerd, waarbij 44 kunstenaars betrokken waren. Slechts 6 kunstenaars kwamen van buiten Brabant, terwijl voor deze maatregel landelijk geworven mag worden.

Tot de meer spectaculaire opdrachten in 1988 horen die welke de Stichting Kunstroute Bergen op Zoom heeft laten uitvoeren.

Bij de aankopen vervult de gemeente Uden een voorbeeldfunctie.

De NBKS gaat trouwens verder dan alleen adviseren. Zij biedt allerlei praktische hulp aan kunstenaars. Verder heeft zij 'vanuit haar ervaring dat de Randstad moeilijker te bereiken is dan het buitenland', contacten met België en Duitsland aangeknoopt voor uitwisselingstentoonstellingen. Bij die acties wordt ook samenwerking met Zeeland en Limburg gezocht. Eén van de punten die de NBKS in het provinciaal beleid mist, is aandacht voor de galeriewereld, terwijl het aantal galeries de laatste jaren sterk toeneemt. In die lacune tracht men nu zelf te voorzien door beurzen, manifestaties e.d. te organiseren, waar ook galeries zich presenteren. De NBKS zit wat dit betreft op één lijn met de voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Galeriehouders, dhr. L. Tegenbosch. Hij houdt eveneens een pleidooi voor meer steun aan de galeriewereld, omdat 'uiteindelijk de galeries en niet de overheid de kunst zullen moeten erkennen, wil ze overleven'.⁵⁸ Hij heeft als lid van de eerste Provinciale Adviescommissie trouwens nogal wat afwijzingen aan gemeenten op zijn naam gebracht onder het motto dat 'uit folklore nog nooit kunst is geboren'.

conclusies

Noord Brabant heeft duidelijk gekozen voor een indirect beleid. Voor bijna alle beleidsinstrumenten zijn stichtingen of verenigingen ingeschakeld, die ook als advieslichaam functioneren. Alleen met het beleid ten aanzien van het Noord Brabants Museum zoekt de provincie het landelijk circuit op. Voor de rest treft de eerste zorg toch vooral het eigen kunstenveld en

de eigen kunstenaars. De instelling van het Noodrbrabants Fonds voor beeldend kunstenaars is enig in zijn soort. Het Fonds onderscheidt zich duidelijk van de landelijke instellingen op dit gebied door voor andere toewijzingscriteria te kiezen. Door de overheveling naar de steden heeft de provincie over een deel van de gelden minder controle gekregen, aangezien hierover geen *beleidende* duidelijke beleidsafspraken zijn gemaakt. De steden zijn nog geen concurrenten van elkaar, maar ieder probeert zich toch op een of andere manier te onderscheiden met extra investeringen in de culturele sector. Vandaar de roep 'uit het veld' om een betere coördinatie en beleidsafstemming. De provincie kent enkele landelijke bekende en door WVC gesteunde kunstenaarsinitiatieven. In het kielzog hiervan zijn tal van andere initiatieven opgezet en is het beleid hierop afgestemd geraakt. Dit roept op zijn beurt weer nieuwe initiatieven in het leven. De kunstenaarsgroeperingen zorgen voor de nodige contacten in binnen- en buitenland. De Nieuwe Brabantse Kunststichting is daarbij vaak behulpzaam. Deze Stichting vervult op verzoek van Provinciale Staten een spilfunctie voor het hele kunstenveld.

noten provincie Noord Brabant

1. Notitie Provinciaal beleid beeldende kunst 1988-1991, 's-Hertogenbosch, november 1987 p. 4
2. Nota Kunst in Cultuur. Provinciale Staten Noord Brabant, 's-Hertogenbosch 1989, p. 24-26, 34-35
3. Overzicht bestedingen Rijksbijdrage 1987/1988 Provinciale Staten, 's-Hertogenbosch, december 1988, p. 3
4. Nota Kunst in Cultuur. Provinciale Staten Noord Brabant, 's-Hertogenbosch 1989, p. 15
5. Dr. T. Bevers, Kanttekeningen bij Provinciaal Cultuurbeleid, in: Brabantia 38(1989)nr. 3, pag. 13-15
6. idem pag. 13; Raamnota Beeldend Kunstbeleid 's-Hertogenbosch, 29 sept. 1987, pag.3
7. interview met Mr. T. Frenken, voorzitter van de Culturele Raad Brabant n.a.v. de opheffing van de Raad. in: Brabantia 36('1987) nr. 1 p. 4-7
8. R. Schoonen, in Brabants Nieuwsblad, d.d. 12 aug. 1988; R. Schoonen is tevens lid van Provinciale Adviescommissie Medio 1988 hebben PS de WOC alweer te kennen gegeven haar subsidie binnen drie jaar te halveren. Volgens het vervolgens opgestapte bestuur is hier niet alleen van bezuinigingen maar ook van een concurrentiestrijd sprake, waarin de provinciale ambtenaren meer greep op de subsidietoewijzingen willen krijgen.
9. Notitie Provinciaal beleid b.k. 1988-1991, p.5; gesprek met dhr. Schoonen, lid van de Adviescommissie; kunstredacteur Brabants Nieuwsblad
10. Reactie NBKS op Notitie provinciaal beleid beeldende kunst 1988 t/m 1991, 24 november 1987, p.1
11. In 1988 was de samenstelling als volgt:
een kunstrecensent Eindhovens-Dagblad/kunstenares,
een kunstenaar/docent diverse academies
een kunsthistorica/conservatrice De Beijaard, Breda
een kunstredacteur Brabants Nieuwsblad, met opleiding academie beeldende kunst
een architect/docent diverse academies.
zie Brief mw. K. Welling, beleidsmedewerker beeldende kunst, Provinciale Staten Noord Brabant aan WVC, t.a.v. dhr. Ligthart, d.d. 12-5-1989
12. zie brief (noot 11)
13. de uitleenpunten variëren van gemeentelijke artotheken, SBK's, galeries annex uitleen tot uitlenen ondergebracht bij andere gemeentelijke instellingen zoals schouwburgen etc. De tarieven naar kunstenaars en abonneehouders verschillen navenant.

14. E. Dieleman, Kunstuitleen in Brabant, 1988, PON, Tilburg; bij reorganisaties van de uitleen functioneert de opzet van de SBK in Gelderland vaak als voorbeeld.
15. interview met Mw. Kok, zakelijk leider van De Krabbendans, annex SBK, Eindhoven; interview Mw. Valentijn, dir. NBKS, Oirschot.
16. Brief NBKS aan College van GS, betr. Nota PON 'Kunstuitleen in Brabant', d.d. 2.5.1989; interview Mw. J. Valantijn, dir. NBKS
17. Brief PS aan betrokken instanties, betr. Pon onderzoek-uitlenen, d.d. 7 maart 1989
18. BK-informatie 1989-8, Provinciale aandacht voor Kunstuitleen. pag. 6
19. o.a. interview met dhr. Schoenmakers, kunstuitleen in Etten Leur; mw. Kok, De Krabbendans, Eindhoven
20. gesprekken/telefoons met diverse kunstenaars
21. Volkskrant 8 febr. 1990
22. interview mw. Valentijn, dir. NBKS, Oirschot; Nota Kunst in Cultuur, 1989, p. 7; Brief NBKS aan College van GS, betr. ontwerp nota Kunst in Cultuur, d.d. 6 jan. 1989
23. idem
24. Notitie Provinciaal beleid b.k. 1988-1991, 's-Hertogenbosch, nov. 1987. p. 5
25. (zie evaluatie over 1988, WVC april 1990)
Noordbrabants Museum, Den Bosch	62.500
Van Abbemuseum, Eindhoven	111.300
Gemeentemuseum, Helmond	50.000
Het Kruuthuis, Den Bosch	32.200
Jan Cunencentrum, Oss	54.800
Ned. Textielmuseum, Tilburg	68.680
De Wieger, Deurne	18.700
Mus. Kempenland, Eindhoven	26.900
Het Markiezenhof, Bergen op Zoom	10.000
Mus. Religieuze Kunst, Uden	48.600
Ned. Leder- en Schonenemus., Waalwijk	10.000
Sted. Museum, Breda	10.000
Peter v.d.Brakencentr., Sterksel	5.400
totaal	509.080
26. Overzicht Bestedingen rijksbijdrage 1987 / 1988 P.S, 's-Hertogenbosch december 1988, p. 6.
27. interview mw. J. Valentijn, dir. NBKS Oirschot; De NBKS voert het secretariaat van het Fonds. De vergaderingen en beoordelingen vinden in haar kantoor plaats. De overheadkosten van het Fonds

worden met de NBKS schappelijk verrekend.

28. interview mw. J. Valentijn, dir. NBSK Oirschot; interview T. Scheerder, kunstenaar, secr. Noordbrabants Fonds voor beeldend kunstenaars; bestuurslid De Fabriek, Eindhoven. Er werd steeds meer aangedrongen op het opstellen van een beleidsnota.

29. interview dhr. T. Scheerder, kunstenaar, secretaris Stichting Noordbrabants Fonds voor beeldende kunstenaars; bestuurslid van De Fabriek, Eindhoven

30. idem.

31. Verslag van de beoordeling 1988, hfd. 1: De Stichting rechtvaardigt haar eisen o.a. door te wijzen op de resultaten en goede ervaringen met tal van kunstenaarsinitiatieven in Brabant. Het bestuur bestaande uit kunstenaars met een onafhankelijke voorzitter wordt door PS benoemd.

32. Verslag Stichting Noordbrabants Fonds voor Beeldende Kunstenaars, 1988

33. gesprekken met diverse kunstenaars in Brabant

34. In 1987 heeft men een voorschot van ong. 80.000 op 1988 genomen, waardoor in 1988 minder besteedbaar was dan de 500.000 op de begroting. Het restbedrag zit in overheadkosten, die zeer schappelijk met de NBKS verrekend worden. Overzicht Bestedingen rijksbijdrage 1987/1988, 's-Hertogenbosch, dec. 1988, p.12; interview mw.J. Valentijn, dir. NBKS.

De eerste aanvraagronde heeft men open gehouden om een beeld te krijgen van het soort steun waar het meest behoefte aan was. Hieruit heeft men in 1988 en 1989 een aantal items gedestilleerd: documentatie, expositie, apparatuur en gereedschap en ateliervoorzieningen: en in 1989 aanloopkosten voor voorzieningen en initiatieven die een ruimer dan individueel belang dienen. zie Verslag 1988 hfd. 5 en advertentietekst 1989; zie ook WVC evaluatie 1988, Maart 1990, Prov. Noord-Brabant.

35. vergadering BNK, Amsterdam. Dit wordt De Stichting niet geheel in dank afgenomen, aangezien het bij subsidies uit andere kanalen vaak slechts om kleine bedragen gaat.

36. Brief NBKS aan College van GS, betr. notitie prov. beleid b.k., 1988 t/m 1992, d.d. 25 november 1987

37. interview mw. Valentijn, dir. NBKS; diverse kunstenaars; dhr. Scheerder, b. kunstenaar, Stichting Noordbrabants Fonds voor B.K., bestuurslid De Fabriek, Eindhoven; brief NBKS aan College van GS betr. Ontwerp nota Kunst in Cultuur, d.d. 6 jan. 1989

38. Overzicht Bestedingen rijksbijdrage 1987/1988 P.S, 's-Hertogenbosch, december 1988, pag. 11

39. Brief van PS aan College van B&W van Breda betr. Provinciale bevordering b.k. 1988, d.d. 30.3.1988 (voorbeeld)

40. bestedingen TRBK door de vier gemeenten in 1988:

BREDA		EINDHOVEN	
open atelierdagen	30.000	kunstaankopen	75.000
aankoopsubsidie	20.000	gem.collectie	10.000
indiv.projecten	75.000	beeldentuin	4.000
stadscollectie	25.000	tent. M.Berden	825
ku.collectieven	43.000	publicatie Vermeulen	7.000
kosten BOA	15.000	grafisch atelier	50.000
	7 opdrachten		98.000
's-HERTOGENBOSCH		TILBURG	
grafisch werkpl.	25.000	kunstkermis TEST	5.200
Lucasprijs	5.000	expositie TEST	6.000
publiciteitsbudg.	15.000	kunstprocessie	12.500
projecten	45.000	St.Ennu tent.	2.020
keramiekopdracht	15.000	8 textielopdr.	40.000
kollectie DBK	82.370	tent/cat.Masterplan	10.262
	diversen		150.663

(bron: Overzicht bestedingen rijksbijdrage 1987/1988, Prov. Staten 's-Hertogenbosch, dec. 1988)

41. Raamnota Beeldende Kunstbeleid 's-Hertogenbosch/Nota Museumbeleid, september 1987, pag. 19 e.v.

42. Katalogus Kunstaankopen Gemeente Eindhoven 1988; Raamnota Beeldende Kunstbeleid 's-Hertogenbosch, 1987, pag.19 e.v.; Brief B&W Tilburg aan College van GS Noord Brabant, betr. beeldende kunst, 14 dec. 1988; Brief Dienst Maatschappelijke en Culturele Zaken, gem. Eindhoven aan College van GS, betr. beeldende kunst d.d. 25 okt. 1988; Overzicht Bestedingen Rijksbijdrage 1987/1988, Prov. Staten Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch, dec. 1988; WVC evaluatie 1988 (Maart 1990)

43. Gemeente 's-Hertogenbosch, Verdeelplan Beeldende Kunst 1988 (raadsvoorstel) d.d. 7 juni 1988

44. gesprek met leden van diverse Bossche kunstenaarsinitiatieven

45. Brief B&W Tilburg aan College van GS, betr. beeldende kunst, d.d. 14 dec. 1988; gesprek met R. Schoonen, kunstredacteur Brabants Nieuwsblad, lid van Prov. Adviescommissie

46. BOA is na de BKR opgericht. Zij zit in een werkgroep waarin verder de gemeente, het kunstcentrum De Beyerd en de academie vertegenwoordigd zijn. Zelf heeft BOA in de aanloopfase expertise van buitenaf aangetrokken door contact op te nemen met de secretaris van de b.k.commissie Fonds Stadsverfraaiing in Utrecht.

De exacte verantwoording van de bestedingen in 1988 door deze gemeenten is te vinden in de WVC evaluatie (1990).
Gesprekken met enkele leden van BOA.

47. Overzicht Bestedingen rijksbijdrage 1987/1988, Prov. Staten, 's-Hertogenbosch, december 1988 p.11

48. gesprekken met leden van diverse kunstenaarsinitiatieven in Noord Brabant. Een en ander is ook op een forum georganiseerd door ku.initiatieven in Den Bosch aan de orde gesteld. Dokumentatie: Arte de Presence, kunstenaarsinitiatieven, 's-Hertogenbosch 1988

49. Alternatieve Beleidsnota beeldende kunst. Het Bossche beeldende kunstbeleid in 1990 en daarna. januari 1990

50. Raamnota beeldende kunstbeleid 's-Hertogenbosch 1988-1990: Verdeelplan van de gemeente.

Dekking:	provincie	gemeente	totaal
coll.vorming Kruithuis	31.185	38.815	70.000
kwal.verb.keramiekprod	15.000		15.000
kunstopdrachten		111.185	111.185
budget sted./reg.kunsten.	40.845		40.845
ku.initiatieven/projecten			
-Artis en V2 exploitatie	15.340		15.340
-projectsubsidies	40.000		40.000
-publiciteitsbudget	15.000		15.000
-Grafisch atelier	25.000		25.000
-Lucasprijs	5.000		5.000
totaal	187.370	150.000	337.370

51. Overzicht Bestedingen rijksbijdrage 1987/1988, Prov. Staten, 's-Hertogenbosch, dec. 1988. p.7

52. gesprek met R. Schoonen, lid adviescommissie, kunstredacteur Brabants Nieuwsblad; interview mw. Valentijn, dir. NBKS

53. gesprek met dhr. Schoonen en mw. Van der Burgt, leden provinciale adviescommissieleden in 1988

54. Verslag van eerste subsidieronde 'aankopen en opdrachten' van Prov. adviescommissie aan College van GS, Oirschot, 28 juni 1988

55. zowel door de prov. adviescommissies, de betrokken gemeenten en de kunstenaars

56. interview mw. Valentijn, dir. NBKS

57. Brabant Totaal maart 1988 'Kunst in Opmars'

58. L. Tegenbosch 'Pleidooi voor de Kunsthandel'. Het meest effectieve werktuig van elk beeldende kunstbeleid. in: 36(Brabant)8

3.2 PROVINCIE DRENTHE

uitgangspunten:

Uit accentlegging en beleidsinstrumenten valt op te maken, dat Drenthe zich aan de impliciete taakverdeling tussen de overheden houdt. Provinciale Staten hebben de discussienota uit 1986 als uitgangspunt gekozen. De prioriteit ligt bij maatregelen in de sfeer van spreiding en productiebevordering, die tevens inkomensbevorderend dienen te werken. Kunstbeleid staat voorop en beoordeling vindt ook hier uitsluitend op basis van kwaliteit plaats.¹ Voor het Drents Genootschap (de Culturele Raad) geldt, dat in de praktijk kunst- en kunstenaarsbeleid niet van elkaar te scheiden zijn. Het heeft echter niet geresulteerd in de invoering van een beroepskostenvoorziening. Op de door Voorzieningsfonds en BBK in 1989 gestarte lobby is officieel nog niet gereageerd. Drenthe bevindt zich met ongeveer 150 inwonende kunstenaars in de comfortabele positie, dat de TRBK niet aan het aantal kunstenaars gerelateerd wordt.²

De zwaartepunten van beleid liggen vooralsnog bij de kunstuitleen, stimulering van opdrachtenbeleid, presentatie- en promotiesubsidies. Volgens het bestedingsplan 1988-1992 overweegt men hieraan evenals aan de overhead een structureel karakter te geven.³ De onzekerheid rond de TRBK heeft het opstellen van een nieuwe beeldende kunstnota echter tegengehouden.

Het kunstbeleid dat de provincie met de autonome middelen voert is op dezelfde voet voortgezet. Qua opzet en instrumenten sluit het nieuwe beleid hierop aan. Spreiding en produktiebevordering staan voorop. Er zijn geen bezuinigingen opgetreden; wel is er sprake van verschuivingen. De extra werkzaamheden van het Genootschap vroegen kennelijk om personeelsuitbreiding, die voor een deel bekostigd is door het 'autonome budget voor individuele subsidies' te schrappen. Die subsidies worden nu door de bijdrageregeling mogelijk gemaakt.⁴

advisering:

In het provinciaal kunstbeleid speelt het Drents Genootschap (= de Culturele Raad) een centrale rol op het gebied van coördinatie, advisering en procedures. Een tweetal commissies zijn uiteindelijk verantwoordelijk: 1) de coördinatiecommissie waarin vertegenwoordigers van Sectie Beeldende Kunst, de kunstuitleen en het Provinciaal museum zitten. Zij adviseren over de bestedingen en beleidsinstrumenten. 2) Een adviescommissie van onafhankelijke deskundigen beoordeelt de artistieke kwaliteit van de subsidieaanvragen. De leden van deze commissie worden door de Sectie Beeldende Kunst van het Genootschap voorgedragen en door Provinciale Staten benoemd. Net als in Groningen en Friesland wordt blijkbaar bij voorkeur binnen de noordelijke provincies geworven.⁵ De zittingsduur is drie jaar. Het secretariaat van de adviescommissie is bij het Genootschap ondergebracht.

Het Drents Genootschap en de Adviescommissie hebben de criteria ten aanzien van de bestedingen van de rijks gelden aangescherpt: Het spreidingscriterium wordt bijvoorbeeld als volgt gehanteerd: spreiding over de aanvragers (kunstenaars en instanties);

geografische spreiding en spreiding over de kunstdisciplines. De WVC gelden zijn voor Drentse kunstenaars bestemd; zij mogen niet tot bezuinigingen op eigen budget leiden en de advisering moet centraal geregeld worden.⁶ De Adviescommissie beoordeelt niet alleen de kwaliteit maar ook de ontwikkeling van het kunstenaarschap.

Ten aanzien van de uitleen heeft de Culturele Raad bedongen dat de uitleen landelijk mag werven, maar dan op basis van uitwisselingen met andere provincies.⁷

Per 1 juni 1989 is het Drents Genootschap in zijn bevoegdheden gekortwiekt. Op voorstel van Gedeputeerde Staten is een scheiding tussen advisering en uitvoering van het beleid tot stand gekomen. Het Genootschap gaat in haar Nieuwsbrief no. 5/1989 in op 'de noodzaak van deze wijziging': de buitenwacht had behoefte aan een duidelijkere scheiding, omdat nu al te vaak de indruk gewekt werd, dat de Culturele Raad de subsidie verstrekke. Verder was de juridische beroepsmogelijkheid niet goed geregeld. Uit de veranderde procedure blijkt dat Gedeputeerde Staten in feite meer bewegingsvrijheid wensen: de voordrachten van de adviescommissie zullen niet meer openbaar worden gemaakt "opdat Gedeputeerde Staten in vrijheid kunnen beslissen". Ook de afhandeling en uitbetaling zijn naar Gedeputeerde Staten verplaatst.⁸

Het Genootschap vreest dat de Gedeputeerde Staten in de naaste toekomst het secretariaat van de adviescommissie gaat overnemen. Dit zou in zijn ogen geen goede zaak zijn, omdat het Genootschap nu vanuit zijn expertise en met behulp van haar documentatiecentrum veel voorbereidende werkzaamheden verricht.⁹ Gedeputeerde Staten ontkent plannen in die richting te ontwikkelen.¹⁰ Van het documentatiecentrum blijkt men echter niet zo geporteerd, gezien het stopzetten van de financiële steun.

De evaluatie (door de Culturele Raad) van de periode 1984-1987 betekende voor de komende periode een voortzetting van de ingeslagen weg. Wel werden enkele nieuwe beleidsinstrumenten toegevoegd.

de beleidsinstrumenten:

Met het oog op de spreidingscriteria en inkomensbevordering heeft de kunstuitleen bij Provinciale Staten veel goodwill. In 1988 zijn 200.000,- naar deze instelling gegaan, 150.000,- uit de WVC regeling en 50.000,- uit de autonome middelen. De aankoopprondes worden centraal in Assen geregeld, van waar de dependances hun collecties betrekken. De centrale werkt met een eigen selectiecommissie. Om een zo gevarieerd mogelijke samenstelling te krijgen wordt een deel van de gelden buiten de provincie besteed. In 1988 is voor 50.000,- in de artotheek van Breda aangekocht.¹¹ Met de overige gelden zijn kunstenaars opgenomen in de documentatie van het Genootschap aangekocht. Wat betreft selectie op 'uitleenbaarheid' is men hier iets duidelijker als elders in het land: men roept grafici op 'kleurrijk' werk in te leveren.¹²

De uitleen functioneert goed. Het aantal abonnee's neemt toe vooral ook door 'grootgebruikers', die door de centrale vestiging

in Assen worden bediend. Nadeel is dat er hierdoor een constante druk op de collectie ontstaat. Provinciale Staten zijn kennelijk bereid om de uitleen meer middelen ter beschikking te stellen, maar het Genootschap vindt dat het aantal dependances moet worden terug-gebracht. Drenthe heeft namelijk naast Assen nog vier uitleenpunten en negen 'mobiele uitleenpunten', die door de Kunstbus worden aangedaan.¹³ De bus is in opdracht van de provincie door enkele kunstenaars ingericht en vormgegeven. De uitleen heeft in 1987 de tarieven verhoogd om meer eigen inkomsten te genereren en overweegt in de toekomst meer werken te gaan inhuren i.p.v. kopen. Een nadeel is dat de kwaliteit van de collectie dan achteruit gaat.¹⁴

Eveneens met het oog op spreiding en inkomen hebben Provinciale Staten op advies van de Culturele Raad in 1988 een extra bedrag van 30.000 ter beschikking gesteld voor aankopen voor haar tentoonstellings-dienst. Provinciale Staten hebben er echter de voorwaarde aan verbonden, dat de aangekochte werken 'na gebruik' de kunstuitleen ten deel vallen. Men wil niet nog een derde collectie creëren.¹⁵ Uit de autonome middelen krijgt het Provinciaal Museum immers jaarlijks 28.000 voor de opbouw van een collectie moderne kunst. Ook voor deze aankopen geldt een voorkeur voor Drentse kunstenaars.

De aankoop- en opdrachsubsidie aan derden, t.w. gemeenten, bedrijven, instellingen en particulieren is in 1988 pas goed op gang gekomen. Onbekendheid met deze subsidie was er volgens het Drents Genootschap oorzaak van, dat de bestedingen achter bleven bij de ramingen. Verder wist men niet of de WVC regeling 'jaaroverschrijdingen' toestond.¹⁶

In 1988 heeft het staflid b.k. van het Genootschap zich als een ware zendeling voor dit beleidsinstrument ingespannen. De motieven liggen op het vlak van de sociale en geografische spreiding, de produktie en de inkomensbevordering. Een belangrijke 'incentive' is het zgn. multiplier effect: de gelden die deze subsidie genereert. In Drenthe vallen de bestaande percentageregelingen niet onder de eigen bijdragen. De hoogte van deze subsidie ligt tussen 30 en 50% van de totale kosten.¹⁷ De Adviescommissie zou hier echter het protectionisme graag willen loslaten en opdrachtgevers meer ruimte bieden.¹⁸

De extra inspanningen hebben het aantal toegewezen subsidies in één jaar meer dan verdubbeld: in 1987 zijn slechts 7 opdracht-aanvragen gehonoreerd, in 1988 11 aankopen en 8 opdrachten. In het algemeen gaat het om kleinschalige opdrachten. De hoogste subsidie bijdrage ging naar Carlo Kroon voor een beeld in de gemeente Meppel.¹⁹

Genoemde medewerker treedt op als adviseur en begeleider van de kleinere gemeenten; helpt bij opdrachtformulering en via het materiaal van documentatiecentrum bij de keuze van kunstenaars; wijst op de mogelijkheid van schetsontwerpen etc. Als secretaris van de Adviescommissie moet hij vervolgens aan sommige aanvragers een afwijzing meedelen. Dit heeft op het bestuurlijke en politieke vlak tot conflicten geleid. In veel gevallen is de burgemeester namelijk zelf de aanvrager, die daarvoor eerst zijn eigen gemeente heeft moeten overtuigen, en dus ernstig

gezichtsverlies lijdt. Die problemen willen Gedeputeerde Staten voortaan omzeilen door de adviezen achter gesloten deuren te behandelen. Bovendien vinden Gedeputeerde Staten dat de Adviescommissie niet altijd háár kwaliteitsnormen kan laten prevaleren. Adviescommissie en Genootschap staan daarentegen op het standpunt, dat dergelijke politieke overwegingen niet in een discussie over kwaliteit thuishoren.²⁰

Het Drents Genootschap heeft medio 1989 een 'kunst promotor' aangetrokken op 'no-cure, no-pay' basis, die het bedrijfsleven meer moet activeren. Provinciale Staten staan het eerste jaar financieel garant maar niet 'van harte'. Men vreest dat dit tot conflicten met de galeriewereld kan leiden.²¹

Door de gemeenten Hoogeveen, Emmen, Assen en Meppel wordt trouwens op directe overheveling aangedrongen onder verwijzing naar de provincie Overijssel. Provinciale Staten en Genootschap zijn tegen uit angst voor te grote versnippering. Bovendien zijn de afzonderlijke gemeenten te klein, zo vindt men. Alleen voor Emmen zou men eventueel een uitzondering willen maken.²² Emmen voert al langer een actief beeldende kunstbeleid en deelt in tal van grootschalige projecten, zoals de jaarlijks georganiseerde Stadsbeelden-route annex tentoonstelling, het landart project 'Beeld en Land' (1987) in samenwerking met het Praktijkburo en eveneens met dit Buro een meerjaren project langs de spoorlijn Zwolle-Emmen.²³ De Stadsbeelden, een particulier initiatief gesteund door diverse gemeenten en provincie is in korte tijd uitgegroeid tot een samenwerkingsproject met de naburige Duitse steden, waaronder Münster. Vooral in de Duitse pers krijgt men bijzonder lovende kritieken.

Assen heeft in 1989 een eigen beeldende kunstnota uitgebracht. Bij wijze van experiment heeft men het afgelopen jaar een 'stadskunstenaar' gecontracteerd. Het initiatief stamt van de kunstenaar zelf. Het is bedoeling dat hij in de zomermaanden het straatbeeld verlevendigd met tijdelijke projecten etc. Het project heeft de steun van de provincie gekregen. Assen en Meppel hebben verder plannen ontwikkeld om fondsen voor stadsverfraaiing te creëren, die een gesystematiseerde aanpak mogelijk moeten maken.²⁴

In navolging van Groningen en Friesland heeft Drenthe in 1988 een **aankoopsubsidieregeling voor particulieren** ingesteld van 20%. Eind 1988 was hiermee 34.515,50 subsidie gemoeid bij een totaal verkoopbedrag van 176.077,50.²⁵ Gedeputeerde Staten denken erover de regeling ook in Groningen te laten gelden op basis van wederkerigheid. De Culturele Raad is gevraagd de betrokken galeries en tentoonstellingsruimten kritischer te selecteren. In 1988 zijn door één galerie namelijk 44 werken van de galeriehoudster zelf naast 14 werken van anderen verkocht.²⁶

De rest van de beleidsinstrumenten kan onder **individuele subsidies** gegroepeerd worden (project, promotie, presentatie-subsidies en beurzen). Voor een deel gaat het om materiaalkosten deels om honoraria. Met de promotiesubsidie zijn in 1988 o.a. schetsontwerpen voor opdrachten gefinancierd. Hiermee worden de keuzemogelijkheden bij opdrachten door gemeenten verruimd. De

subsidie is in feite bedoeld om tentoonstellingen mogelijk te maken 'van provinciaal belang'.²⁷

De presentatiesubsidie is speciaal voor 2-dimensionaal werkende kunstenaars verruimd; men denkt aan een tegemoetkoming in de tentoonstellingskosten. Gebleken is namelijk dat bij de overige subsidiecategorieën vaak dezelfde kunstenaars gehonoreerd worden, die al in de 'opdracht/aankoop via derden regeling' aan bod komen. In een provincie met zo'n klein kunstenaarsbestand valt dit des te sterker op. Door de Adviescommissie wordt dit wel onderkend, maar is er formeel weinig aan te doen. De subsidiestromen bevoordelen nu eenmaal een bepaalde groep kunstenaars die op het gebied van projecten/installaties of manifestaties werken. Bovendien hebben sommige kunstenaars inmiddels ervaring opgebouwd in de subsidiewereld. Er wordt wel gesproken van 'doorwerkers' en 'subsidietijgers'.²⁸ Drenthe vraagt over subsidietoekenningen (ook uit de autonome middelen) van de aanvragers altijd een verantwoording over de bereikte resultaten.

conclusies

De provincie Drenthe voerde al voor de invoering een kunstbeleid gericht op productiebevordering en promotie van de eigen kunstenaars. De TRBK-middelen hebben dit uitgangspunt versterkt. Ondanks het gering aantal kunstenaars binnen haar grenzen voert Drenthe toch een protectionistisch beleid, maar zoekt wel naar samenwerking/uitwisseling met naburige provincies. Drenthe onderkent ook dat met bepaalde subsidiestromen niet alle kunstdisciplines bereikt worden. Juist door het gering aantal kunstenaars valt dit op. Hierin wil men in de toekomst verbetering aanbrengen.

Verder richt men zich op de activering van de gemeenten. Vooral het project Herinrichting Veenkolonieën draagt een voorbeeldfunctie. De keuze van de kunstwerken gebeurt er in nauwe samenspraak met de plaatselijke bevolking. Aan die procedure wil de provincie graag vasthouden. De Culturele Raad wil meer aandacht voor de kwaliteitsbevordering ook al kan dit leiden tot bestuurlijke conflicten met de subsidie-aanvragers. Over dit verschil van uitgangspunten zijn de nodige spanningen gerezen tussen beide partijen. De provincie is echter meer geïnteresseerd in een verantwoorde besteding van de kunstgelden, verantwoord binnen de provinciegrenzen, dan in een reputatie opbouw als kunstbevorderaar.

noten provincie Drenthe

1. zie brief PS d.d. 21 april 1988 no. 16/19/99-4.533 betr.: Evaluatie van de periode 1984 tot en met 1987 en Globaal bestedingsplan ter uitvoering van de Tijdelijke bijdrageregeling provinciale bevordering van beeldende kunst 1988.
2. Drenthe kreeg aan TRBK gelden in 1988 684.261,-; Groningen 880.345,- en Friesland 944.502,-. Het aantal kunstenaars in die provincies verschilt aanzienlijk (aantallen gebaseerd op informatie van de dokumentatiecentra/Culturele Raden): Drenthe ong. 150; Groningen ong. 500 en Friesland ong. 350.
3. brief GS d.d. 21 april 1988, no. 16/19/88-4.533 betr. Evaluatie van de periode 1984 tot en met 1987 en Globaal bestedingsplan ter uitvoering van de Tijdelijke bijdrageregeling provinciale bevordering van beeldende kunst 1988 (en volgende jaren)
4. Autonome middelen: zie bijlage. Het besluit om individuele subsidies aan beurzen, experimenten te schrappen is genomen, omdat in de praktijk het aantal aanvragers ver beneden de verwachting viel, de beleidsmedewerker b.k. van de provincie.
5. de ledensamenstelling in 1988 was als volgt: een kunsthistorica uit Hengelo, twee beeldende kunstenaars uit Broekland en Pieterburen, een medewerker b.k. van de gemeente Emmen en een architect uit Leeuwarden.
6. zie noot 1 (brief)
7. idem.
8. Nieuwsbrief van Drents Genootschap no. 5, 1989 pag 8 en 9
9. interview dhr. S. Dekker, stafmedewerker Drents Genootschap, secretaris Adviescommissie
10. gesprek met Mevr. J. Habets, beleidsmedewerker b.k. PS Drenthe
11. verslaglegging bestedingen WVC gelden door PS
12. zie Nieuwsbrief van Drents Genootschap no.6, 1988 p.2
13. verslag SSOK, Assen; interview dhr. Dekker, Stafmedewerker Drents Genootschap
14. zie werkverslag over 1987, uitleen Assen
interview dhr. Dekker, stafmedewerker Drents Genootschap.
15. zie brief noot 1
16. idem.

17. voor de aankoopsubsidie gelden:
- 30% voor bedrijven
- 50% voor gesubs. instellingen en overheidsinstellingen van de totale kosten.
voor de opdrachsubsidie geldt:
- een max. van 50% tot een max. van 30.000,- bij een eigen inbreng van min. 5.000,-
(informatie bulletin TRBK regeling 1989, Drents Genootschap 1989)
18. gesprek met mw. Rijmierse medewerker b.k. Emmen, lid Provinciale Adviescommissie
19. zie brief noot 1, bijlage 2; verslag bestedingen TRBK 1988 door PS aan WVC; Nieuwsbrieven uit 1988, van het Drents Genootschap.
20. gesprek met Mevr. Y. Habets, beleidsmedewerker b.k. PS Drenthe;
interview dhr. Dekker stafmedewerker Drents Genootschap
De subsidie 'aan derden' is in 1989 veranderd:
- opdrachten tot 5.000,- worden getoetst op opdrachtformulering, eigen selectie en eigen budget van de aanvragers;
- opdrachten groter dan 5.000,- vallen onder de oude procedure, waarbij drie schetsontwerpen nu standaard zijn ingevoerd.
(interview met dhr. Dekker)
21. In 1989 is 61.000,- als garantie gegeven. Dit bedrag moet uit 30% van de bemiddelingskosten en een kleine bijdrage van de kunstenaars terugverdiend worden.
gesprek met Mw. J. Habets, b.k. medewerker PS Drenthe
22. gesprek met mw. Habets b.k. beleidsmedewerker P.S. Drenthe; dhr. Dekker, stafmedewerker Drents Genootschap.
23. gesprek Mw. Reinierse, b.k.medewerkster Emmen; catalogus Stadsbeelden Emmen 'internationale beeldtentoonstelling', 1989: een particulier initiatief door gemeente, provincie en bedrijfsleven gefinancierd; Jaarverslag Praktijkburo BK 1987/88 p. 54, 65.
24. S.B. Dekker, Omgekeerde beeldenstorm in Drenthe, in: Drenthe 56(1985) 5 p. 92
25. zie brief van Culturele Raad aan GS d.d. 21.3.1989, kenmerk III-A11/0188
26. verslaglegging PS aan WVC over TRBK 1988;
gesprek met mw. J. Habets, beleidsmedewerker b.k. prov. Drenthe
27. zie brief noot 1 onder promotiesubsidies
28. gesprek met Mw. Reimierse, lid Adviescommissie;
gesprek met kunstenaars L. Heebink en C. Kroon

3.3 PROVINCIE FLEVOLAND

uitgangspunten:

De provincie Flevoland is een zeer jonge provincie. Bestuurlijke zaken werden tot januari 1986 geregeld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken in samenwerking met de provincie Overijssel. Dit betekende in de praktijk dat het kunst en cultuurbeleid steunde op de gemeenten en de inzet van een aantal particulieren.¹

Een en ander heeft er kennelijk toe geleid, dat in 1984 nog geen beeldende kunstgelden naar 'de provincie' zijn doorgesluisd.² De Tijdelijke bijdrage voor 1985 en 1986: 61.173,- respectievelijk 93.567,- zijn rechtstreeks naar rato van het aantal inwoners aan de gemeenten toegekend: in 1985 aan Lelystad, Almere, Dronten en Zeewolde en in 1986 ook aan Urk en Noordoostpolder, beide voorheen nog bij de provincie Overijssel ingedeeld.³ Over het bestedingspatroon werden de gemeenten verzocht voorstellen in te dienen bij het Projectbureau Flevoland (de voorloper van de provincie). Volgens het rapport van W. Oosterbaan zijn de gelden in 1985 voor 80% aan de uitleen en voor 20% aan aankopen/opdrachten via derden besteed.⁴

Deze uitgangssituatie is meebepalend voor de koers van het provinciale beeldend kunstbeleid in de jaren 1987 en 1988. Vanaf 1987 wil men de volgende verdeelsleutel hanteren: tweederde van het bedrag wordt aan de zes gemeentebesturen (op basis van inwoneraantallen) toegekend en eenderde deel zal voor provinciale aankopen en bijzondere projecten besteed worden. Die constructie wordt meteen tot 1992 vastgelegd.⁵

Volgens Mw. H.E.J. Geluk, beleidsmedewerker afdeling Welzijn, wenst de provincie geen verdere bemoeienis met de besteding van de gelden door de betrokken gemeenten. Er worden geen andere voorwaarden vooraf gesteld, dan te voldoen aan de eisen van het Rijk naar de provincies ten aanzien van de Bijdrageregeling. Gezien de historisch gegroeide verhoudingen in deze provincie acht Mw. Geluk het ook onmogelijk, dat de provincie zich verder zou inmengen in gemeentelijke aangelegenheden: 'de gemeenten zijn (nog) niet gewend aan een provinciale suprastructuur'.⁶

Midden 1988 verschijnt de eerste nota Kunstbeleid 1989 - 1991. Bij het schrijven heeft de afdeling Welzijn van Provinciale Staten volgens eigen zeggen 'dankbaar gebruik gemaakt' van de nota's van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en van de nota's van de provincies Gelderland, Overijssel, Groningen en Utrecht. De nota is voor commentaar in conceptvorm aan de zes gemeentebesturen en aan Flevolandse instellingen werkzaam op het terrein van de kunsten toegezonden.⁷

Op verzoek van Provinciale Staten is de nota zo concreet mogelijk gehouden in haar doelstellingen en uitwerking van het beleid.⁸ De achterliggende filosofie en uitgangspunten worden heel in het kort weergegeven en komen in grote lijnen overeen met wat de rijksoverheid met haar beleid voor ogen staat. Dat geldt zowel de doelstellingen met betrekking tot de decentralisatie van de TRBK-middelen, als ook de 'taakverdeling' tussen de

overheidslagen. Flevoland heeft echter weinig speelruimte: ten aanzien van de gemeenten, stelt men zich uitermate terughoudend op.

De provincie stelt zich tot doel om een veelvormig kunstaanbod te bevorderen. Vaak houdt dit aandacht in voor vernieuwende vormen van kunst. Verder wil men de toegankelijkheid van de diverse kunstvormen zowel financieel, psychisch als fysiek bevorderen. De provincie heeft niet de intentie een kunstenaarsbeleid te voeren, maar indirect zal het beleid wel een rol bij de inkomensvorming spelen. Kunstenaars die zich in Flevoland gevestigd hebben, genieten de voorkeur bij diverse maatregelen; een advies dat de provincie ook aan de gemeenten heeft doorgegeven. In haar nota wijst Flevoland op de absolute noodzaak te komen tot samenwerking, overleg en taakafbakening tussen de overheden.⁹

Flevoland onderscheidt zich door extra ruimte te laten voor de rol van particulieren.¹⁰ Voor een deel hangt dit samen met de nog jonge leeftijd van de provincie, waardoor al veel op kunstgebied 'vóór haar ontstaan' gerealiseerd is. Als belangrijke reden kan worden aangevoerd, dat de landschapsmonumenten in Flevoland voor een deel op initiatieven van particulieren berusten, zoals 'Beelden op de dijk', 'Kunstbaan Zeewolde' en 'De Groene Kathedraal'.¹¹ De provincie wil zich graag met deze (inter)nationaal bekende projecten profileren. "De projecten (...) kunnen een interessante bijdrage leveren als het gaat om de eigen identiteit voor deze provincie. Dit geldt vooral omdat er in dit gebied weinig monumenten en cultuurhistorische objecten zijn."¹² Stimulator en coördinator van de landartprojecten is nu nog de Rijksdienst IJsselmeerpolders. Op korte termijn zal de Dienst haar taken overdragen aan de gemeenten.¹³ Bovendien ontbreekt het de provincie aan middelen om dergelijke projecten alleen voor haar rekening te nemen.

advisering:

Op één punt wijkt de provincie af van de richtlijnen van het rijk. Flevoland stelt geen onafhankelijke adviescommissie van deskundigen in. Men zet vraagtekens bij de betekenis van dergelijke adviesorganen, "omdat er soms een vermenging plaatsvindt tussen onafhankelijke advisering en belangenbehartiging".¹⁴ Bovendien is de provincie te klein voor een dergelijke tussenschijf, aldus de nota. Het oordeel van deskundigen wordt ingewonnen op ad hoc basis bijvoorbeeld door Kunst & Bedrijf of het Praktijkburo in te schakelen. Bij de tentoonstellingen in het provinciehuis beslissen de gedeputeerde en het hoofd Welzijn over de eventuele aankoop. Ook hier is sprake van een historisch gegroeide situatie. De voorloper van de provincie Flevoland had zich al uitgesproken tegen teveel provinciale overleg- en adviesorganen.¹⁵ Bovendien is de provincie bij veel projecten slechts zijdelings betrokken geraakt als medefinancierder. De gemeenten worden vanuit het provinciehuis niet gecontroleerd op inschakeling van onafhankelijke deskundigen. Blijkbaar vertrouwt men op de daar inmiddels opgebouwde expertise.

beleidsinstrumenten:

Na twee jaar kunstbeleid 'in praktijk' acht Flevoland het blijkbaar gewenst voor de resterende periode tot 1992 enkele wijzigingen in te voeren. Het betreft in de eerste plaats de bestedingen van de autonome middelen. De strekking van de nota is dat de provincie meer dan voorheen invloed probeert uit te oefenen op het totale kunstenaarsaanbod, voor zichzelf hierbij een coördinerende, ondersteunende taak ziet weggelegd, maar vooral ook om iets bijzonders op het gebied van de kunsten te verwezenlijken.¹⁶ De provincie denkt over de opzet van grootschalige projecten in samenwerking met de gemeenten. Het voorstel is hiervoor een fonds te vormen met de autonome gelden nu gereserveerd voor 'culturele manifestaties'. Men wil bijvoorbeeld jaarlijks symposia gaan organiseren, waaraan opdrachten voor diverse kunst disciplines en een kunstprijs verbonden zullen worden. Uit dit fonds kunnen ook de opdrachten voor landschapskunst gefinancierd worden. Uit educatieve en promotionele overwegingen zal er een publikatie over de landschapsmonumenten verschijnen. Verder wil de provincie de percentageregeling bij bouwwerken, waterschappen e.d. in haar regio uniformeren. Door sommige gemeenten waaronder Almere is de regeling al standaard ingevoerd.

De provincie reserveert háár derde deel van de Bijdrageregeling (97.404,-) voor **aankopen** op de tentoonstellingen in het provinciehuis (met een voorkeur voor 'eigen' kunstenaars), voor enkele **opdrachten** en voor **bijzondere projecten**. Wat betreft het laatste gaat het meestal om ondersteuning van initiatieven uit de gemeenten. De provinciale aankopen vinden niet plaats met het oog op collectievorming. Het is min of meer een geïnstitutionaliseerd geraakt dat van de exposant een werk wordt gekocht. De voorkeur voor Flevolandse kunstenaars wordt maar gedeeltelijk in praktijk gebracht. In 1988 kwam het merendeel van de acht aangekochte kunstenaars elders vandaan. Wat betreft de bijzondere projecten heeft de provincie in 1988 een financiële bijdrage geleverd aan het beeld van A. Volten in Lelystad en aan Urk voor een tentoonstelling van de Juniorkamer NOP. Daarnaast heeft de provincie tweemaal zelf een opdracht aan kunstenaars uit Lelystad gegeven plus een kleine opdracht op het gebied van de vormgeving.¹⁷

Voor de volgende jaren zal de besteding van de WVC-gelden afhangen van het te vormen provinciaal netwerk **kunstuitleen**: De provincie wil naast Almere en Lelystad ook een vestiging in Emmeloord en dependances in Dronten, Urk en Zeewolde, zodat de kunstuitleen voor alle inwoners bereikbaar wordt. Tegelijkertijd wil men aan één uitleenpunt een kunstenaarsdocumentatie koppelen, waar naast gegevens over de regionale kunstenaars ook de achtergrondinformatie over de landschapsprojecten verzameld worden.¹⁸

Uit de beleidsvoornemens 1989 tot en met 1991 blijkt niet, dat de WVC bijdragen naar de gemeenten toe gewijzigd worden, maar de opzet van een kunstuitleen netwerk zal die geldstroom en de bestedingen niet ongemoeid laten. Met de uitbreiding van het aantal uitleenpunten zullen immers de middelen verdeeld moeten

worden en zullen de betrokken gemeenten meer dan tot nu het geval is moeten samenwerken.

decentralisatie naar de gemeenten:

Zoals bovenstaand al vermeld berust het beeldend kunstbeleid van Flevoland van oudsher grotendeels bij de gemeenten. Dit wordt weerspiegeld in de verdeling van de WVC gelden; naar rato van het aantal inwoners in 1988:

Lelystad	58.670	
Almere	57.465	
Dronten	23.655	
Noordoostpolder	38.030	
Urk	12.305	
Zeewolde	4.575	Totaal: 194.700,-

Uit een rondgang langs sommige gemeenten blijkt dat over de verdeling nauwelijks discussie met betrokkenen gevoerd is. Wel zou de gedeputeerde Vermeer de gemeenten gepolst hebben over een eigen bijdrage.¹⁹ Voor het overige kunnen de gemeenten autonoom over de gelden beschikken. Er is geen gestructureerd overleg; als nodig ontmoet men elkaar voor bepaalde projecten zoals bij de plannen voor het uitleennetwerk. Dergelijke bijeenkomsten worden meestal vanuit het provinciehuis geregeld.²⁰

Uitgezonderd Almere komen de beleidsinstrumenten van de zes gemeenten neer op aankopen of opdrachten, waarbij Lelystad net als Almere een groot deel van de WVC gelden vrijmaakt voor de kunstuitleen. Toch is er een groot verschil tussen de zes gemeenten gelet op de intenties en resultaten van hun inspanningen. Zo zoekt Almere bijvoorbeeld aansluiting bij het nationale kunstcircuit, Zeewolde zelfs bij het internationale en schipperd Urk tussen nationaal en lokaal niveau in.

Lelystad, tevens provinciehoofdstad, kampt met een slecht imago: de groei is eruit en de gemeente heeft het predikaat 'artikel 12' gekregen. De Stichting Kunstuitleen De Fontein werkt met vrijwilligers, kampt met tekorten en ondervindt van de gemeente te weinig steun. De inzet van een professionele kracht door de gemeente blijft dan ook een punt van discussie bij de opzet van het provinciale netwerk.²¹ De middelen voor collectie-uitbreiding komen uit de WVC bijdrage (32.000,-). Lelystad heeft in 1988 verder een grote opdracht aan André Volten, Amsterdam toegekend voor een beeld op het stationsplein. De totale kosten bedragen 335.000,-. Hiervan komen 26.670,- uit het gemeentelijke en 71.660,- uit het provinciale deel van de WVC bijdragegelden.²² De gemeente Noordoostpolder heeft kunst aangekocht bij twee galeries in Amsterdam voor de aankleding van gebouwen. Dronten gaf opdracht voor een beeld in het plaatselijk Cultureel Centrum de Meerpaal, waarvoor de gemeente uit eigen middelen ongeveer 16.500,- heeft bijgelegd.²³

Voor zover bekend hebben de WVC gelden deze gemeenten niet tot plannen op langere termijn aangezet, behalve dan de wens om aansluiting te vinden bij een provinciaal uitleennetwerk.

Urk daarentegen heeft met de extra gelden de smaak te pakken gekregen meer aan beeldende kunst te gaan doen.²⁴ Het eerste

jaar (1987) heeft men nog vrij pretentieloos twee plaatselijke kunstenaars een modelbotter laten maken voor het gemeentemuseum.²⁵ Het tweede jaar (1988) hebben Burgemeester en Wethouders de kunstenaar Siemen Bolhuis een opdracht gegeven voor een beeld in de hal van het nieuwe stadhuis. Urk heeft het verschil tussen de 12.305,- bijdragegelden en 66.000,- opdrachtkosten uit eigen middelen bijgelegd. De voorbereidingen voor de opdracht en de keuze van de kunstenaar kunnen op naam van het hoofd van de afdeling welzijnszorg en de gemeentesecretaris geschreven worden.²⁶

Het stond van meet af aan vast dat het een 'verhalend beeld' moest worden: er moest een relatie gelegd worden met het historische Urk en de Zuiderzee. De iconografie is tot in details met de kunstenaar doorgenomen. Het beeld gaat er als volgt uitzien: twee bollen van ieder 1,6 m. diameter worden los van elkaar, één draaiend om zijn as opgehangen. Op de een wordt op het noordelijke halfrond in reliëf de 'skyline van Urk anno 1930' afgebeeld en op het zuidelijk halfrond de zee met vissen. Op de tweede bol op het noordelijk halfrond vier bidders en op het zuidelijk halfrond vier netten, zogenaamde kuilen typerend voor de viswijze op de Zuiderzee.

In 1989 denkt B&W opnieuw een opdracht met de provinciale middelen te realiseren, waarbij medefinanciering zal worden gezocht bij de visverwerkende industrie. Het zal een beeld dichtbij de haven moeten worden. De gemeente geeft de voorkeur aan sculpturen, maar denkt ook over aankopen van schilderijen voor het stadhuis of de uitgave van grafische kunst. Dit laatste in combinatie met de tentoonstellingen in het museum, die in samenwerking met de omliggende gemeenten georganiseerd worden. De inspanningen op beeldend kunst gebied worden 'verdedigd' als toeristische voorzieningen. Men wil de dagjesmensen meer bieden en de seizoenen verlengen. Vandaar dat de provincie uit het budget voor toerisme 95.000,- heeft bijgedragen aan de museumvernieuwingen. Voor extra inspanningen op kunstgebied maakt de gemeente een deel van de algemene middelen vrij.

Urk heeft ook wensen in de richting van een kunstuitlen. De konsekwentie zal zijn dat de WVC gelden dan opgaan in de collectie. De gemeente wil zelf de exploitatiekosten dragen. Voorlopig zal dit plan niet van de grond komen: Almere en Lelystad zijn moeilijk op één lijn te krijgen. Almere claimt meer professionaliteit, kennis en kwaliteit in huis te hebben en wil juist daarom zelfstandig blijven en Lelystad heeft een tegenwerkende burgemeester.

De gemeente Almere heeft wél de uitgesproken wens dat alle gelden rechtstreeks naar de gemeenten worden overgemaakt. Dhr. J. Purvis, directeur van de Gemeentelijke Dienst Kunstzaken waaronder podiumkunsten, theaterexploitatie en de beeldende kunsten vallen, vindt dat de provincie zich moet beperken tot stimulering van initiatieven van anderen. Kennis van zaken, ervaring en het contact met de burgers is op gemeenteniveau te vinden. Almere speelt daarbij een voortrekkersrol. Het beelden kunstbeleid berust hier voor een groot deel op de percentagegelden, die vanaf het begin in een apart fonds zijn ondergebracht.

De afdeling Kunstzaken krijgt van B&W de ruimte voortvarend te werk te gaan. De vier medewerkers trekken zelf weer van buitenaf expertise aan.²⁷ Verder wordt veel samengewerkt met Kunst & Bedrijf en het Praktijkburo.

In een nieuwe gemeente biedt het voordeel dat men niet gehinderd door allerlei gevestigde belangen van start kan gaan, maar ook het nadeel dat men de nodige infrastructuur mist. Bovendien trekt een overloopgemeente niet het publiek aan, dat gewend is met beeldende kunst te leven. Kunstzaken moet zich derhalve veel moeite getroosten om de bevolking te enthousiasmeren voor haar plannen. De oplossing wordt gezocht in het vanaf de beginfase op de hoogte houden van de bevolking door middel van dia's, een tentoonstelling en verantwoording van keuze uit de schetsontwerpen. Het is geen kwestie van inspraak maar van een grotere betrokkenheid: de mensen moeten het uiteindelijk als hun eigen beeld gaan beschouwen.²⁸

Een geslaagd project is het onlangs geplaatste beeld van Gudmundson in Almere stad, gefinancierd uit het Fonds met steun van het Praktijkburo en het bedrijfsleven. Nadat Kunstzaken ook onder de aangrenzende winkeliers en buurtbewoners een inzameling heeft gehouden, is het beeld min of meer door hen geadopteerd. De contribuanten staan vereeuwigd op een gedenkplaat ingemetseld in de bestrating bij het beeld. Als gunstig bijkomend effect wordt genoemd, dat het beeld nu door de buurt tegen beschadiging en bekladding beschermd wordt.

Kunstzaken heeft een minder gunstige ervaring met het beeld van Kazuo Katase uit Amsterdam. 'Het huisje' is inmiddels twee maal flink beschadigd en zal voor de derde keer een nieuwe bestemming krijgen.

De WVC gelden worden voor een deel complementair aan dergelijke opdrachten gebruikt: men vraagt bijvoorbeeld de kunstenaar een prent te ontwerpen met betrekking tot het gerealiseerde beeld. De afdrucken krijgen bewoners en bedrijfsleven 'tegen kostprijs' aangeboden. De opdracht voor de prent valt onder het beleidsinstrument 'promotie activiteiten'. Dezelfde formule wordt toegepast op begeleidende tentoonstellingen zoals in 1988 van Kazuo Katase.

Een ander instrument om de bevolking te bereiken is de kunstuitleen. Almere is hiermee ongeveer tien jaar geleden gestart. Het is een gemeentelijke instelling, opgebouwd naar model van de SBK. De collectie wordt met gelden uit de bijdrageregeling aangevuld. In 1988 reserveerde Almere 22.515,- (van het totale bedrag ad 57.465,-) voor huurvergoedingen. De kunstuitleen hanteert naar eigen zeggen hoge kwaliteitseisen.²⁹ Landelijk worden kunstenaars persoonlijk benaderd en het aantal uitnodigingen houdt men liefst beperkt tot een hondertal. Per selectie wordt een commissie samengesteld, waarvoor vaak mensen uit de Randstad of bekende kunstenaars gevraagd worden. Toch kost het volgens het hoofd van de uitleen moeite om de kwaliteit hoog te houden. Er blijft altijd een discrepantie tussen kwalitatief hoogstaand en uitleenbaar werk. Om de uitleen voor gerenommeerde kunstenaars aantrekkelijker te maken, gaat Almere naar voorbeeld van Dordrecht over op huurkoop van het werk.

Een heel ander probleem is het provinciale plan voor een uitleennetwerk. De heer Purvis ziet niets in samenwerking met Lelystad: in Almere staat kwaliteit voorop, heeft men de kunstuitleen uit de welzijns sfeer gehaald en werkt men met professionele krachten. Dit resultaat wil men niet 'verkwanselen' aan het slechte imago van Lelystad en aan de doelstellingen van de provincie, die voornamelijk gericht zouden zijn op het drukken van de exploitatiekosten. De uitleen in Almere richt zich op het ogenblik juist op het bedrijfsleven en wil graag haar goede reputatie behouden.

Naast de hooggestemde aspiraties op opdracht- en aankoopgebied (met geld uit het fonds koopt Almere ook Nederlandse kunst 'van museale kwaliteit' die nu nog in het stadhuis hangt) probeert Kunstzaken ook voor de lokale kunstenaars iets te betekenen. Het grootste deel van de toegekende WVC gelden (34.950,-) wordt besteed aan opdrachten, promotie activiteiten en beroepskosten. Een overweging niet op grond van de sociaal-economische positie van de kunstenaars gemaakt, maar omdat er budgettaire ruimte voor is en omdat het past binnen een goede gemeentelijke infrastructuur. Samen met het bedrijfsleven heeft men de Stichting Galerie de Cirkel een subsidie toegekend van 20.000,-, waarvan 5.000,- uit de gedecentraliseerde middelen. Het is de bedoeling dat Almeerse kunstenaars zelf de galerie levensvatbaar maken en er hun werk onder het publiek brengen. Daarnaast hebben een viertal kunstenaars uit Almere een beroepskosten vergoeding gekregen van ieder 3.300,-. Voor nog drie andere kunstenaars is een catalogus werk gefinancierd en in het opdrachtencircuit zijn drie lokale kunstenaars gevraagd schetsontwerpen te maken voor de uitgave van een prent van de gemeente Almere. De toekenning van deze subsidies valt eveneens onder de Dienst Kunstzaken.

De derde gemeente in Flevoland, die zich op kunstgebied profileert is Zeewolde. De bijdrageregeling heeft hiermee echter weinig van doen. Het lijkt ook onmogelijk dat Zeewolde met 2.305,- in 1987 en 4.575,- in 1988 een beeldend kunstbeleid van de grond kan tillen. Het geld is in het afgelopen jaar besteed aan de aankoop van een schilderij van Eugène Brands voor het stadhuis.

Toch zijn de plannen van Zeewolde illustratief voor het beeldende kunstbeleid in Flevoland: er is ruimte voor particulier initiatief: de provincie voert een ondersteunend beleid; de landschapskunst door de Rijksdienst IJsselmeerpolders 'geïntroduceerd' groeit uit tot een traditie; nieuwe vestigingsgebieden/steden (Zeewolde meer nog dan Almere) kunnen zeer idealistische plannen ontwikkelen; kunst en architectuur blijken een grote aantrekkingskracht te hebben om zich te profileren. Bovenal blijkt dat kunstplannen het moeten hebben van het elan van enkele personen.

In 1988 heeft de provincie 17.000,- subsidie overgemaakt aan de Stichting Kunstbaan Zeewolde. De idee voor een Kunstbaan stamt van de Woodbrookers, die zich hier ongeveer vijf jaar geleden vestigden. Men zocht toen naar een mogelijkheid om in hun scholingsprogramma ook aandacht aan de kunsten te besteden.³⁰ Inmiddels is die directe doelstelling weggevallen maar het idee

zelf behouden: men wil langs een route vanuit het centrum van Zeewolde langs dijk, bos en park door een aantal kunstenaars werk laten neerzetten. Hierbij denkt men aan landartprojecten zoals over de hele provincie al gerealiseerd zijn. In samenwerking met de burgemeester tevens voorzitter van de stichting worden de plannen nu verder uitgewerkt. Uniek is dat de kunstbaan in het bestemmingsplan van Zeewolde is geïntegreerd. Het plan is door B. Maters in samenwerking met het Praktijkburo uitgewerkt.³¹ In 1989 is door de provincie subsidie toegezegd voor een schetsontwerp van de Amerikaanse beeldhouwer Richard Serra. Zeewolde richt zich tot kunstenaars van zeer hoog internationaal niveau op voorwaarde, dat zij specifiek voor deze plek in de Flevopolder werk maken. Aan publieke belangstelling zal het met Museum Kröller Müller vlakbij niet ontbreken, volgens de heer Engelsman. De Stichting Kunstbaan Zeewolde wordt bijgestaan door een adviesgroep, bestaande uit Mr. E. de Wilde, ex-dir. van Stedelijk Museum, R. Oxenaar, ex-dir. van Kröller Müller, J. Grosveld van het Praktijkburo en mw. H. Geluk van de provincie. De leden zijn via persoonlijke contacten aangetrokken. Volgens de heer Engelsman zal het hele project voor het overgrote deel door sponsors gedragen moeten worden. Zeewolde maakt een goede kans niet alleen door haar opvallende architectuuropdrachten maar ook op gebied van de beeldende kunst internationaal de aandacht te trekken.

conclusies

Flevoland onderschrijft in haar beleidsnota de uitgangspunten van het Rijk en stuurt tevens aan op een eigen profilering. Dit laatste wordt min of meer als een erfenis uit het verleden aangereikt, waarbij de gemeenten betrokken zijn. Vanuit dit uitgangspunten stelt de provincie zich zeer terughoudend op en beperkt zich min of meer tot coördinerend en ondersteunend beleid. Zij respecteert de autonomie en deskundigheid van de gemeenten en steunt het particulier initiatief. Er is geen tendens om de professionaliteit binnen eigen bestuursapparaat te vergroten.

Mogelijk zal zij toch in conflict raken met de gemeenten, als ze het criterium van cultuurspreiding verder wil omzetten in uitbreiding van het uitleennetwerk. Daarbij komt dat de twee grootste gemeenten onderling niet naar samenwerking streven. Wat betreft het criterium 'inkomensvorming van beeldend kunstenaars' steekt deze provincie gunstig af bij anderen. Dit is te danken aan het geringe aantal kunstenaars hier gevestigd en omdat de gemeenten hierin verantwoordelijkheid op zich genomen hebben. Opvallend is dat waar een kwaliteitsoordeel aan de orde is, men expertise en erkenning zoekt bij de 'smaakcentra in de Randstad'. Het niveau waarop men zich richt (zie verschil tussen Urk en Zeewolde) hangt van de persoonlijke ambitie/ingang van de initiatiefnemer af.

noten provincie Flevoland

1. Boekmanmagazine 'Cultuur in alle Staten' maart 1987, pag. 102
2. In het evaluatierapport 1984 en 1985 van W.Oosterbaan-Martinius (sept. 1986) wordt Flevoland pas in 1985 meegeteld. Ook in het verslag van de afdeling Welzijn van de provincie d.d. 24 febr. 1987 voor de Statenvergadering wordt 1984 niet genoemd.
3. Verslag afd. Welzijn van provincie Flevoland aan de Statenvergadering, 24 febr. 1987
4. W. Oosterbaan-Martinius: Evaluatierapport tijdelijke bijdrageregeling 1984 en 1985, Diemen sept. 1986
5. Agendapunt 17, Statenvergadering 12 maart 1987
6. gesprek met Mw. Geluk, beleidsmedewerker welzijn provincie Flevoland, P. lighthart afd. BK&BV van Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
7. Nota Kunstbeleid 1989-1991 Provincie Flevoland, juli 1988, inleiding, pag. 5
8. Nota Kunstbeleid, provincie Flevoland 1988-1992, pag. 5
9. Nota Kunstbeleid provincie Flevoland 1988-1992, pag 7-8
10. idem pag. 7
11. Musea, landschapkunst en info-centra in Flevoland, provincie Flevoland, september 1988, pag. 20 e.v.
12. idem pag. 10
13. T. Frieling ;'Eufoor in de polder; landschapkunst in de voormalige Zuiderzee' in: Boekmanmagazine 'Cultuur in alle Staten, maart 1987 pag. 100 e.v.
14. Nota Kunstbeleid provincie Flevoland, pag. 17; Gedeputeerde Ir. P. Loos 'Flevoland; pioniersgeest is resultaat gericht' in: Boekmanmagazine 'Cultuur in alle Staten', maart 1987 pag. 102 e.v.
15. gesprek met Mw. Geluk, beleidsmedewerkers welzijn provincie Flevoland, P. Lighthart, afd. BK&BV, Min. WVC, M. Thijssen Boekmanstichting; Nota Kunstbeleid 1989-1991 provincie Flevoland, pag. 17
16. Nota Kunstbeleid provincie Flevoland 1988-1992, hfd. 2 Bestaand en nieuw beleid.

17. Afd. Welzijn 'Verantwoording van de bijdrage 1988 ad. f. 292.104,-' aan Min. WVC t.a.v. P. Ligthart afd. BK&BV
18. Nota Kunstbeleid provincie Flevoland 1988-1992, pag. 11
19. interview dhr. Ten Apel, hoofd afdeling Welzijn, gemeente Urk
20. gesprek met Mw. Geluk, prov. Flevoland, P. Ligthart, afd. BK&BV van Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
21. Van Burgemeester Gruyters wordt gezegd, dat hij geen promotor van de kunstuitleen is, ook niet van het geplande netwerk: volgens hem liggen de kosten te hoog en schiet de uitleen zijn doelstellingen voorbij.
22. Afd. Welzijn provincie Flevoland 'Verantwoording van de bijdrage 1988 ad. f. 292.104,- aan Min.WVC t.a.v. P. Ligthart
23. idem
24. interview dhr. Ten Apel, hoofd afdeling Welzijn, gemeente Urk
25. Dit museum heeft de gemeente het afgelopen jaar grote financiële inspanningen gekost: het is overgeplaatst naar het oude stadhuis dat hiertoe aangepast en opgeknapt moest worden en voor de herinrichting is ongeveer 600.000,- vrijgemaakt. Vanaf 1988 staat het museum voor 95.000,- per jaar op de begroting. De bedoeling is het te verlevendigen door middel van wisselende tentoonstellingen. Vroeger was het meer een 'ongeordend verzamelpunt' van historische en anekdotische voorwerpen over de geschiedenis van de Zuiderzee.
26. Dhr. Ten Apel vertelde hoe hij in de hal van het provinciehuis getroffen werd door een beeld uit het atelier van Siemen Bolhuis en Frank Van der Ven 'De Kiekendief'. Na verdere informatie en oriëntatie bij andere kunstenaars buiten de provincie heeft B&W van Urk op beider voordracht uiteindelijk voor Bolhuis uit Almere gekozen. Het pleitte voor Bolhuis dat hij ook beelden in Amsterdam heeft gerealiseerd (Wim Kan en Corrie Vonk op het Leidseplein en -niet uitgevoerd- een beeld voor Carmiggelt).
27. De medewerkster b.k.opdrachten wordt bijgestaan door een adviescommissie waarin een stedenbouwkundige en twee landelijk bekende en ervaren kunstenaars zitting hebben.,
28. interview dhr. J. Purvis, dir. Dienst Kunstzaken gemeente Almere
29. gesprek Mw. van Zanten (toenmalig) hoofd van de uitleen in Almere
30. interview dhr. Engelsman, vertegenwoordiger van de Woodbrokers in Zeewolde
31. Jaarverslag Praktijkburo 1985/1986 pag.66

3.4 PROVINCIE FRIESLAND

uitgangspunten:

De verkiezing van de nieuwe gedeputeerde voor cultuur, Mevr. Liemburg, voorheen werkzaam bij de Fryske Kulturried, leverde september 1987 tevens een nieuwe notitie op over het provinciaal beeldend kunstbeleid.¹ De machtsverschuiving van CDA naar PvdA bracht wijzigingen met zich mee op beleids-, adviserend en uitvoerend terrein:

De provincie kan zich nog steeds vinden in de voor haar 'weggelegde' taken als spreiding en inkomensbevordering, maar wil meer dan voorheen het accent op kwaliteitsbevordering leggen. Er zijn plannen voor een museum voor moderne kunst en grootschalige 'landart' projecten, die het kunstklimaat in Friesland op een hoger plan moeten tillen.² Hiermee wil de provincie zich blijkbaar in 'de landelijke prestigestrijd' werpen of meer nog in een interprovinciale concurrentiestrijd. De discussie tussen Fryske Kulturried en Provinciale Staten over 'wie zich wel dan niet kunstenaar mag noemen' valt ook binnen dit kader.³ De toekenning van individuele subsidies willen Generale Staten voortaan alleen op kwaliteitscriteria baseren; "Dit betekent dat de financiële positie van kunstenaars of het feit dat zij in het verleden gebruik hebben gemaakt van de BKR geen rol kunnen spelen".⁴

Verder kondigen Gedeputeerde Staten aan, dat zij de geplande reorganisatie van de radenstructuur voortvarend zal doorvoeren. Deze operatie beoogt flinke bezuinigingen en tegelijkertijd meer bevoegdheden naar de provincie te trekken.⁵ Dit treft met name de Fryske Kulturried, die als adviserend en uitvoerend lichaam voor het totale beeldend kunstbeleid functioneert en waar een documentatie- en tentoonstellingsdienst zijn ondergebracht. De raad voert (nog) het secretariaat van de Provinciale Adviescommissie.

Het tijdelijk karakter van de WVC geldstroom hebben Provinciale Staten er tot nu toe van weerhouden om structurele subsidieverplichtingen aan te gaan. Het voorstel om het Grafisch Atelier in Leeuwarden te steunen is om die reden afgewezen. Mochten er gelden onbesteed blijven, dan geeft de provincie de voorkeur aan een verdeling over de SBK, de aankoopsubsidieregeling en individuele subsidies.⁶ Het met autonome middelen gevoerde beleid was tot dan vooral op spreiding gericht.⁷ met name via de kunstuitleen en de tentoonstellingsdienst van de Culturele Raad, waarvoor ook elk jaar werken werden aangekocht.

De advisering:

De rijksvoorwaarde dat er met onafhankelijke deskundigen gewerkt moet worden, heeft ook in deze provincie naast het bestaande een nieuw advieslichaam in het leven geroepen. De leden van de provinciale adviescommissie worden voorgedragen door de sectie beeldende kunst en bouwkunst van de Fryske Kulturried en door Generale Staten benoemd. In de raad zitten tenminste drie beeldend kunstenaars en drie deskundigen. Verder een onafhankelijke voorzitter, de provinciaal ambtenaar belast met

kunstzaken en een stafmedewerker C.R. als secretaris. De provincie wil in de loop van 1990 het secretariaat van de Culturele Raad overbrengen naar haar eigen ambtelijk apparaat, waardoor er een scheiding zal ontstaan tussen steun- en adviseringsfunctie. Dit impliceert dat Provinciale Staten meer invloed wensen op de advisering. De Provinciale adviescommissie beoordeelt immers de verschillende subsidiestromen, die met de rijks-doeluitkering mogelijk zijn geworden.

Er is nog een andere ontwikkeling gaande: tot 1988 heeft de Fryske Kulturried Generale Staten diverse beleidsnota's beeldende kunst aangereikt, die nagenoeg integraal zijn overgenomen. (Met uitzonderingen als het Grafisch Atelier en de post eigen aankopen van de provincie.) December 1987 geven Provinciale Staten de Kulturried echter te kennen, dat de formulering van nieuw beleid en het nemen van initiatieven niet uitsluitend aan de raad voorbehouden zijn. Dit duidt er op dat de provincie zich meer dan voorheen met de beleidsformulering wil bezighouden.⁸

De gekozen beleidsinstrumenten:

In de nota 'Het kan ook anders' van de Kulturried (1988) wordt nog eens uitvoerig stilgestaan bij de opzet en mogelijkheden van het met de extra middelen te voeren beeldend kunstbeleid. Er valt een keuze te maken tussen totale vernieuwing 'wat heel verleidelijk is'; voortzetting van het bestaande; of overname van taken, die tot dan door rijk en gemeenten zijn uitgevoerd. De nota anticipeert duidelijk op de museumplannen van Provinciale Staten. Op verzoek van Provinciale Staten is in 1988 door een aantal zwaargewichten uit de kunstwereld: Dr. W.A.L. Beeren (dir. SM Amsterdam), Drs. M.H. Cornips (conservator Gron.Mus.), Th.Mercuur (oud conservator Fries Mus.) en Drs. E.J. van Straaten (toenmalig hoofd afd. Presentatie Binnenland Rijksdienst Beeldende Kunst) een rapport uitgebracht over een 'museum moderne kunst'. Het advies luidt om een afdeling moderne kunst in een aparte behuizing (de Kanselarij) bij het Fries Museum onder te brengen.⁹ De oorspronkelijk van de Kulturried stammende plannen voor uitbreiding van het museum zijn hiermee 'onherkenbaar' geworden. De Kulturried stond en staat een intensivering van de tentoonstellingsdienst en uitwisselingsprogramma's voor regionale kunstenaars voor ogen.¹⁰ Haar advies luidt om aan productiebevordering en spreiding prioriteit te blijven geven naast extra stimulering van de gemeenten. Concreet wordt dit vertaald in:¹¹

eigen aankopen door de provincie. Met eigen middelen zijn ook vóór 1984 werken aangekocht voor de aankleding van de provinciale gebouwen. Met de WVC gelden is dit beleid 'geïntensiveerd'. Het voorstel van de Culturele Raad om van de totaal 944.502,- WVC gelden in 1988 voor dit doel 50.000 uit te trekken, is niet opgevolgd. Provinciale Staten reserveerden op advies van de gedeputeerde 250.000 voor de opbouw van een museumcollectie. Uiteindelijk zijn in 1988 voor 98.180,- kunstwerken aangekocht vermeerderd met 46.000,- uit de autonome middelen.¹²

De Provinciale Adviescommissie, verantwoordelijk voor de selectie van uitsluitend Friese kunstenaars, is met het oog op de museale eisen in 1988 versterkt met een museumconservator. Ook de gevolgde procedure is veranderd. De documentatie bij de Fryske

Kulturried is deze keer niet geraadpleegd, maar ieder van de leden mocht tien mensen voordragen, waarna selectie en atelierbezoeken plaats hebben gevonden. De maximumuitgaven van 6.000,- per kunstenaar, in voorgaande jaren vanuit de spreidingsgedachte gehanteerd, is eveneens losgelaten.¹³

De rest van het gereserveerde geld is besteed aan de organisatie van een tentoonstelling (50.000) van diezelfde provinciale aankopen 1988 op een kunstmanifestatie van 11 Nederlandse en buitenlandse steden in de Frieslandhal/Leeuwarden (eveneens 50.000) en extra steun aan gemeentelijke projecten (50.000).¹⁴

Uit bovenstaande blijkt duidelijk dat de Kulturried niet geporteerd is van de museumplannen van Gedeputeerde Staten. Herhaalde malen is ervoor gewaarschuwd dat de voortdurende uitbreiding van de provinciale collectie problematisch zou kunnen worden. Bovendien is tot 1988 niet vanuit museaal oogpunt verzameld. De raad acht een Kunstcentrum/Kunsthuis beter geschikt als vliegwiel voor het verbeteren van het kunstklimaat. Als podium voor hedendaagse kunst heeft zo'n centrum de kunstenaars meer te bieden. Men weet zich in deze plannen gesteund door de gemeente Leeuwarden en de lokale kunstenaars. Beiden hebben bezwaar tegen de 'zinloze concurrentie met het Groninger Museum, die bij voorbaat op een fiasco zal uitdraaien'. Er wordt protest aangetekend tegen het 'oneigenlijk gebruik' van de WVC gelden.¹⁵

individuele subsidies. Onder deze post zijn vanaf 1987 de projectsubsidies en individuele subsidies samengevoegd, omdat het in beide gevallen om bijdragen ter bevordering van de beroepsuitoefening handelt.¹⁶ In 1988 zijn hiervoor 200.000,- gereserveerd.¹⁷ Provinciale Staten geven de voorkeur aan subsidiering van materiaalkosten in het kader van de produktiebevordering. Het maximumbedrag is 4.000,- en voor academieverlaters worden ongeveer 30.000,- gereserveerd. In 1988 hebben 69 kunstenaars een subsidie toegewezen gekregen. Het merendeel betrof inderdaad materiaalvergoedingen, maar ook kosten voor catalogi, tentoonstellingen, de uitvoering van projecten e.d.

De Provinciale Adviescommissie is uiterst kritisch opgetreden. Dit hangt samen met discussie over 'professionaliteit en beroepsriteria', die zowel in Friesland als Groningen sterk leeft. Volgens de beleidsmedewerker kunstzaken van de provincie durft politiek Den Haag deze discussie niet aan en schuift zo de verantwoordelijkheid af naar de provincies, die nu een modus zoeken t.a.v. de voorheen middels BKR en documentatiecentrum erkende kunstenaars.¹⁸ Provinciale Staten wensen overigens strengere criteria te hanteren dan de Kulturried. De strenge beoordeling heeft de nodige Arobprocedures opgeleverd. De verantwoordelijke gedeputeerde heeft het dilemma inmiddels opgelost door zelf atelierbezoeken af te leggen en kwaliteitsoordelen uit te spreken. Een gang van zaken die bij Provinciale Adviescommissie en Fryske Kulturried weinig waardering vindt.¹⁹

Onder de post **incidentele projecten** worden grootschalige manifestaties gesteund. In 1988 heeft Friesland de Stichting

Noordkunst in Groningen geholpen met 33.000,-²⁰: dit kunstenaarsinitiatief is uitgegroeid tot een jaarlijks terugkerende kunstmanifestatie in Zuidlaren waaraan de drie noordelijke provincies, Noord Duitsland en Denemarken deelnemen.²¹

Zowel in Friesland als Groningen zijn kunstenaarsinitiatieven opvallend sterk vertegenwoordigd. Het ontbreken van een goede infrastructuur die de kunstenaars als podium kan dienen, is daar debet aan. Eén van de beter bekenden is De Stichting De Galerie in Leeuwarden. De kunstenaars leggen zich toe op het organiseren van tentoonstellingen/manifestaties en het houden van forum-discussies. Zij krijgen van gemeente en provincie subsidies maar niet structureel. De toelage wordt onder de kunstenaars verdeeld voor de dekking van materiaalkosten bij projecten e.d. In 1989 is een aantal tentoonstellingen in het Pier Pander Museum/ Leeuwarden gehouden, waar o.a. de kunstenaarsgroep de Vier Evangelisten een project hebben uitgevoerd. Het forum over de museumplannen van de provincie heeft nog veel opschudding veroorzaakt, omdat de gedeputeerde en de wethouder van Leeuwarden (beide PvdA) er zeer uitlopende visies verkondigden en in ruzie eindigden.²²

De Galerie huldigt de idee dat een kunstenaarsinitiatief vooral een regionale pioniersfunctie moet bekleden: men vult een lacune in de lokale infrastructuur op. Een goed voorbeeld is het Apollohuis in Eindhoven. Stelt een groep zich daarentegen juist landelijk op zoals De Zaak/Groningen, dan verzandt men teveel in particularisme en wordt de eigen bestaansreden ondermijnd. De gehanteerde subsidievoorwaarden vormen echter een ernstige belemmering om 'koerszuiver te blijven'. Voor WVC moet men namelijk 'een landelijk belang' aantonen en provincie en gemeente weigeren afspraken voor de langere termijn te maken.²³

Als in de andere provincies is in Friesland de subsidiepost **opdrachten/aankopen via derden** ingevoerd. Totaal is in 1988 hiervoor 100.000,- gereserveerd. Met die gelden steunt de provincie 1/3 van de uitvoeringskosten van monumentale opdrachten tot een maximum van 10.000,-. De provincie heeft de ervaring dat dit beleidsinstrument zeer stimulerend werkt.²⁴

De percentageregeling vindt nu pas goed ingang bij de gemeenten. De voorwaarde dat de regeling niet tot de vereiste 2/3 eigen bijdrage gerekend mocht worden waarover subsidie kon worden aangevraagd, is dan ook losgelaten. In de praktijk blijkt namelijk dat de percentageregeling juist de nodige continuïteit in de gemeentepannen brengt.

Een ander punt dat in de praktijk voor moeilijkheden zorgt, is dat de aanvragen verschillende projectstadia betreffen. Een oplossing wordt gezocht door al in de ontwerpfase subsidies mogelijk te maken. Hiermee bevordert men dat de gelden direct in de honoraria voor schetsontwerpen gaan zitten, dat alternatieven geboden kunnen worden en zo de kwaliteit bevordert.²⁵ Een voorstel van de Fryske Kulturried om gemeenten ook autonome kunstwerken te laten aankopen/plaatsen of opdrachten op gebied van vormgeving, relatiegeschenken e.d. te laten uitvoeren, is door PS nog onbeantwoord.²⁶ De subsidie is voor ongeveer 70% voor Friese kunstenaars gereserveerd.²⁷

Uit een overzicht van 1988 blijkt dat 21 Friese kunstenaars in totaal 29 opdrachten (waarvan 12 schetsontwerpen) hebben ontvangen, waarbij 7 gemeenten en 3 gemeentelijke instellingen waren betrokken.²⁸

De provincie wijst met enige trots op de prestaties van de gemeente Leeuwarden op dit gebied.²⁹ De gemeente zelf ziet de gelden echter liever rechtstreeks toegekend. Leeuwarden kan het provinciaal beleid in deze niet erg stimulerend vinden: met voorwaarden dat Friese kunstenaars voorrang genieten, het maximum 10.000,- bedraagt en de grote tussenperiode tussen planning, aanvraag en toekenning, is het in de praktijk moeilijk werken volgens de beleidsmedewerker van de gemeente. Zeker als een gemeente zoals Leeuwarden zich tot taak heeft gesteld 'de kunst beter in de samenleving te integreren' waardoor het noodzakelijk is om kunstenaars in een vroeg stadium bij de bouwplannen te betrekken. De omvang van het project en zo ook de opdrachtformulering moeten nu veel te vaag gehouden worden. Dit werkt weer niet optimaal naar de kunstenaars toe.

Van provinciale noch van gemeentelijke zijde wordt echt naar samenwerking toegewerkt. Leeuwarden heeft veel meer als tegenoffensief een eigen beleid opgezet: de percentageregeling wordt vanaf 1987 structureel toegepast en is naar civiele projecten uitgebreid; de gelden zijn in een fonds ondergebracht; opdrachten staan landelijk voor kunstenaars open; met de Sociale Dienst is een regeling getroffen over behoud van beroepskostenvergoedingen; de infrastructuur wordt aangepakt middels ateliervoorzieningen en tentoonstellingssubsidies; lokale kunstenaarsinitiatieven worden gesteund. Leeuwarden betreurt het dat de provincie in het zogenaamde Herenaccord haar infrastructuur heeft uitgehold door de verplaatsing van de academie naar Groningen. De gemeente toont zich evenwel geen voorstander van de nieuwe museumplannen van gedeputeerde om de lacune weer enigszins op te vullen. Vooralsnog heeft men zich niet als medefinancier opgeworpen.³⁰ Leeuwarden zou wel graag een Centrum voor Beeldende Kunst willen oprichten zoals Groningen.

Zowel gemeente als provincie hebben inmiddels een prestigeproject lopen. Leeuwarden heeft voor de nieuwe wijk Camminghaburen het Praktijkburo ingeschakeld. Enkele kunstwerken zijn al opgeleverd en hebben landelijk waardering gevonden, zoals de Porta Futura van H. Rucker & Co. De provincie heeft net het juryrapport gepubliceerd over de schetsontwerpen voor een monumentaal werk in de kuststreek Noarderleech, dat volgens H. Wiegel 'kan uitgroeien tot een monument van nationale betekenis'. Het ontwerp van de Belgische kunstenaar Luc Deleu heeft voorrang gekregen.³¹ Ook voor dit project is met het Praktijkburo samengewerkt. In beide projecten zijn de adviezen van het Praktijkburo doorslaggevend gebleken: In Camminghaburen heeft het gekozen voor vijf autonome kunstwerken i.p.v. de stedenbouwkundige accentuering die de gemeente voor ogen stond.³² In Noarderleegh zijn de schetsontwerpen naar zes door het buro aanbevolen kunstenaars gegaan bij meer dan honderd reacties op de advertentietekst in BK-informatie.³³

Als instrument voor culturele spreiding kan de uitleen ook hier op ruime steun rekenen. De provincie heeft in 1988 200.000,- beschikbaar gesteld. Voorwaarde is dat alleen werk in huur wordt genomen. De angst om nog een provinciale collectie te moeten beheren is daar debet aan. De subsidie is voor niet Friese kunstenaars vrijgegeven, maar er wordt wel kritisch gekeken of andere provincies zich ook zo genereus opstellen.³⁴ De gelden gaan naar de centrale SBK vestiging in Leeuwarden, waar de dependances uit Heerenveen en Drachten hun collecties kunnen inhuren. Voor de exploitatiekosten zijn de uitleenvestigingen aangewezen op de resp. gemeenten. Leeuwarden betaalt de SBK ong. 80.000,- per jaar. Uit de provinciale, autonome middelen krijgt de centrale SBK bovendien een structurele bijdrage van eveneens 80.000,-.³⁵ De Fryske Kulturried zou het aantal uitleenpunten graag uitgebreid zien.³⁶ Door de provincie is hier niet op gereageerd, omdat de gemeenten het initiatief zullen moeten nemen en zich bereid verklaren de exploitatiekosten te dragen.

Evenals Groningen heeft Friesland een aankoopsubsidierегeling ingevoerd. De subsidie op het aankopen van kunst door particulieren wordt door een twintigtal instanties verstrekt. De hoogte van de subsidie is vanaf 1987 vastgesteld op 25% tot een max. van 1000,-. De selectie van galeries, tentoonstellingsruimten, musea, culturele centra e.d. wordt aan de Kulturried overgelaten, waarbij de WVC-richtlijnen aangehouden worden. Ook de uitleen mag de ASK uitvoeren, wat de nodige spanning heeft opgeleverd in de galeriewereld.³⁷ Van de totaal hiervoor in 1988 gereserveerde 100.000 mocht ongeveer 1/3 voor het werk van niet Friese kunstenaars worden uitgegeven.³⁸

conclusies

Tot de nieuwe accentuering van het kwaliteitsaspect verliep beleid, advies en uitvoering van de TRBK in grote lijnen volgens het scenario van de Culturele Raad. Op het moment dat de provincie zich meer dan voorheen op het nationale platform wil begeven, werpt dit conflicten op. De provincie staat echter voor het dilemma of een kunstbeleid te voeren, dat landelijke gezien weinig spectaculair is vooral gericht op spreiding en inkomensvorming, of de aandacht te trekken door aansluiting te zoeken bij deskundigen, die van buiten de provincie komen of daarmee in verbinding staan.

Door de koersverandering is de provincie op gespannen voet komen te staan met de Culturele Raad op gebied van advisering en uitvoering. De provincie wenst meer bevoegdheden naar zich toe te trekken. Ook met de gemeente Leeuwarden is hierover verschil van mening ontstaan, terwijl de weigering van de provincie om gelden rechtstreeks over te hevelen naar de gemeente een goede samenwerking toch al in de weg stond.

Er doen zich in de drie noorderlijke provincies twee opvallende ontwikkelingen voor, die beide samenhangen met het ontbreken van een infrastructuur d.w.z. een uitgebreid galeriecircuit e.d. Provinciale Staten proberen door subsidiëring van de vrije markt die lacune op te vullen, terwijl de kunstenaars op hun beurt allerlei initiatieven ontwikkelen om toch podia voor hun produkten te creëren.

Een andere opvallende ontwikkeling is de invoering van de percentagegelden door gemeenten. Die gelden worden nu gebruikt als 'eigen inbreng' om de provinciale subsidie bij opdrachten e.d. te verwerven.

noten provincie Friesland

1. zie Boekmanmagazine 'Cultuur in alle staten' maart 1987 p.36
2. notitie Provinciaal Beleid Beeldende Kunst, Leeuwarden september 1987.
3. Notitie Provinciaal Beleid Beeldende Kunst, Leeuwarden 1987, p. 6; Kiezen voor Beeldende Kunst. Bouwstenen voor een Gemeentelijk Beeldende Kunstbeleid na de BKR, Fryske Kulturried 1988, p. 13 en bijlage 3.
4. notitie Prov. Beleid B.K sept, 1987 p.6; Brief G.S afd. Cultuur en onderwijs, aan PS betr. Besteding rijksbijdrage beeldende kunst, dd. 27-5-1987 p.3-4
- 5.interview dhr. Mous, Fryske Kulturried
6. Brief G.S afd.cultuur en onderwijs aan PS betr. Besteding rijksbijdrage beeldende kunst, d.d. 27-5-1987 pag. 9-10
7. Zie autonome middelen in de bijlage.
8. Brief PS over Besteding rijksbijdrage beeldende kunst over 1988, d.d. 16.12.1987, p. 3; interview met dhr. Mous, Fryske Kulturried/secr. van Prov. Adviescommissie
- 9.Brief van Dr. Beeren, dir. Stedelijk Museum, Amsterdam; Drs. M.H. Cornips, conservator beeldende kunst, Groninger Museum, Groningen, Th. Mercuur, oud-conservator Fries Museum, Leeuwarden, Drs. E.J. van Straaten, hoofd afdeling Presentatie Binnenland,m Rijksdienst Beeldende Kunst, 's-Gravenhage aan Het Bestuur van de Stichting het Fries Museum, Leeuwarden d.d. 28 november 1988. Th. Mercuur heeft een apart advies uitgebracht om een nieuw museum op te zetten bij het Tjeukemeer. Uit diverse interviews is naar voren gebracht, dat de hele opzet gericht is om een aantal privé collecties (met name van de schilder Benner) in de provincie te behouden.
10. interview met dhr. Mous, Fryske Kulturried
11. Nota Het kan ook anders. Een voorstel voor provinciaal beleid met betrekking tot beeldende kunst, 1988, Fryske Kulturried, p.5-7,13 Brief van PS betr. Besteding rijksbijdrage beeldende kunst voor 1988, d.d. 16.12.1987.
12. Nota Het kan ook anders. Een voorstel voor provinciaal beleid m.b.t. b.k., Fr.Kulturried, 1988, p. 13; Nota Provinciaal Beleid Beeldende Kunst, Leeuwarden sept. 1987, p.8; Brief G.S afd. Cultuur en Onderwijs aan PS betr. de besteding rijksbijdrage b.k. 1988, d.d. 26-1-1988; zie WVC evaluatie 1988, prov. Friesland (Maart 1990)
13. Brief G.S Afd. Cultuur en onderwijs aan PS d.d. 26 oktober 1988, betr. de besteding rijksbijdrage b.k. 1988, p. 2; Katalogus Kunstaankopen 1988 Provincie Friesland, Museum 't

Coopmanshus, inleiding.

14. Brief G.S Afd. Cultuur en onderwijs aan PS betr. Besteding rijksbijdrage beeldende kunst 1988, d.d. 26 oktober 1988

15. nota Het kan ook anders. Een voorstel voor provinciaal beleid m.b.t. b.k., Fryske Kulturried, 1988 p. 7-8; interviews met stafmedewerker b.k. van gemeente Leeuwarden en kunstenaars van de Stichting De Galerie.; artikel 'Een centrum of museum voor moderne kunst in Friesland' in Leeuwarder Courant 27-11-87

16. Brief G.S Afd. Cultuur en onderwijs aan PS betr. Besteding rijksbijdrage beeldende kunst, d.d. 27-5-1987, p.9

17. idem

18. gesprek met Mr. Van der Kleij, medewerker b.k provincie Friesland, P. Ligthart, WVC afd. BK & BV en M. Thijssen, Boekmanstichting.

19. interview met dhr. Mous, Fr.Kulturried en leden van de Stichting De Galerie, een kunstenaarsinitiatief in Leeuwarden.

20. WVC evaluatie 1988(Maart 1990), provincie Friesland

21. Katalogus Noordkunst 1989, inleiding

22. Interview met leden v.d Stichting De Galerie

23. idem

24. gesprek met Mr. v.d. Kleij, b.k medewerker provincie Friesland.

25. Notitie Provinciaal Beleid Beeldende Kunst, Leeuwarden sept. 1987, p. 5

26. Nota Kiezen voor beeldende kunst. Bouwstenen voor een Gemeentelijke\ Beeldende kunstbeleid na de BKR, Fryske Kulturried 1988, p. 10 en 11

27. Brief G.S.,afd. Cultuur en onderwijs aan PS betr. Besteding Rijksbijdrage beeldende kunst, p.11

28. Katalogus Kunstaankopen 1988 Provincie Friesland, Museum 't Coopmanshus, 'Monumentale opdrachten en projecten'

29. gesprek met Mr. v.d Kleij b.k medewerker Prov. Friesland.

30. interview met dhr. Wetting, stafmedewerker b.k. gemeente Leeuwarden; Overzicht van b.k.opdrachten in de gemeente Leeuwarden over de jaren 1987-1988.(overhandigd)

31. Inleiding bij Juryrapport Kunstproject Noarderleech, 1990.

32. Jaarverslagen Praktijkburo, 1987/1988.
33. Juryrapport Kunstproject Noarderleech, 1990.
34. Notitie Provinciaal Beleid Beeldende Kunsten, sept. 1987 p. 4
35. Brief van Mr. v.d.Kleij, beleidsmedewerker b.k prov. Friesland aan M. Thijssen, Boekmanstichting. (geen datering)
36. zie Kiezen voor Beeldende Kunst. Bouwstenen voor een Gemeentelijk Beeldend kunstbeleid na de BKR, Fryske Kulturried 1988, p. 15
37. interview dhr. Mous, Fryske Kulturried
38. gesprek met Mr. vd. Kleij, medewerker b.k., prov. Friesland.

3.5 PROVINCIE GELDERLAND

uitgangspunten:

De opheffing van de BKR en de continuering van de Tijdelijke Bijdrageregeling hebben Provinciale Staten in 1987 hun kunstbeleid doen herijken. Het accent lag voornamelijk op de spreidings- en publieksfunctie. In de toekomst wil men aandacht aan de produktiebevordering besteden, waarbij de gemeenten de productievoorwaarden moeten veilig stellen.¹ Gelderland is trouwens met de gemeenten overeengekomen, dat de ex-BKR gelden voor de beeldende kunsten behouden blijven.² Met de autonome middelen is de provincie al jaren actief op het gebied van de opdrachtverlening (de percentageregeling), aankopen, de uitleen en stimuleringssubsidies zoals hang- en stagelden. Voor een deel worden de extra middelen gebruikt voor intensivering van bestaand beleid; voor een deel voor de activering van de gemeenten. Om aan alle doelstellingen te voldoen, waaronder ook inkomensbevordering en spreiding, streeft de provincie naar een hechte samenwerking en beleidsafstemming met de gemeenten.³

Provinciale Staten gaan uit van een duidelijke taakverdeling tussen de overheden: de zorg voor de infrastructuur ligt bij de gemeenten; de zorg voor de beroepscontinuering bij het rijk. Conform de rijksregels voert men voortaan uitsluitend een kunstbeleid: 'De opheffing van de BKR laat niets aan duidelijkheid te wensen over'.⁴ Uiteraard wil men de beleidsinstrumenten wel zo hanteren, dat de kunstenaars zoveel mogelijk aanvullende inkomsten krijgen. Wat het laatste betreft voelt de provincie zich door het 'gesloten circuit in de Randstad' gedwongen de kring van eigen kunstenaars in bescherming te nemen. Het gevaar van protectionisme wordt zeker onderkent, maar voorlopig als onvermijdelijk gezien.⁵

In de komende jaren wil de provincie zich sterker profileren als stimulator van de kunst- en cultuursector. Meer dan voorheen zal aandacht besteed worden aan de culturele infrastructuur, de kwaliteitsaspecten en contacten buiten de provinciegrenzen.

Economische, toeristische en prestige overwegingen liggen hieraan ten grondslag.⁶

advisering:

Voor de notitie uit 1987 heeft een werkgroep van de Gelderse Culturele Raad adviezen uitgebracht. Deze zijn integraal overgenomen behalve het voorstel om een deel van de TRBK naar het Voorzieningsfonds over te hevelen teneinde in een provinciale beroepskostenregeling te voorzien. Verder zijn er hier en daar accentverschillen. De raad wil iets gerichter aandacht besteden aan inkomensvorming, ontwikkeling en steunfuncties voor kunstenaars. Een voorstel met gevolgen voor de raad zelf, is over te gaan tot het instellen van een onafhankelijke commissie voor de beeldende kunsten. Volgens de raad is het absoluut noodzakelijk dat één commissie over de hele linie het beleid volgt, toetst en adviezen uitbrengt.⁷ Ook de gedeputeerde was die mening toegedaan.⁸

Per 1 januari 1988 is de Provinciale adviescommissie geïnstalleerd daarmee de Raad zelf naar de achtergrond schuivend.

Er zijn echter nog andere ontwikkelingen die tot terreinverlies voor de Culturele Raad leiden: de reorganisatie van de radenstructuur ingegeven door bezuinigingen en de personele uitbreiding van de Provinciale Griffie zelf. Door het aantrekken van deskundigen bij Provinciale Staten zelf zijn er minder externe adviseurs nodig. Bovendien is de nieuwe beleidsmedewerker 'persoonlijk bekend en goed bereikbaar voor het beroepsveld'.⁹ De commissieleden worden voorgedragen door de Culturele Raad en door Gedeputeerde Staten benoemd.¹⁰ Het secretariaat wordt gevoerd door de provinciale griffie. Tot hun taken behoren adviezen uitbrengen over het aankoop/opdracht- en projectenbeleid van de provincie zelf en de beoordeling van aanvragen door individuele kunstenaars en gemeenten. In feite gaat het steeds om een kwaliteitsoordeel. Na één jaar in functie zijn er enkele wijzigingen in de procedure doorgevoerd: bij hun aantreden (januari 1988) gaven twee commissieleden te kennen, dat zij bij gemeenten met weinig ervaring op dit terrein niet van plan waren 'projecten te forceren maar te begeleiden'.¹¹ In 1989 hebben Provinciale Staten besloten dat gemeenten met een eigen deskundigen commissie niet nog eens een beoordeling van de Provinciale commissie nodig hebben. De kritiek uit de gemeenten, de Arobprocedures en botsingen op het bestuurlijke vlak zijn daar debet aan.¹² Om toch niet alle controle uit handen te geven is de clausule ingebouwd, dat de gemeentelijke commissieleden door de Culturele Raad gescreend worden. Wat betreft de samenstelling van zowel de provinciale als de gemeentelijke commissies is de voorwaarde opgenomen dat de kunstenaarsleden (op persoonlijke titel benoemd) in de meerderheid zijn.¹³

beleidsinstrumenten:

Onder de noemer 'subsidieregeling provinciale beeldende kunstactiviteiten' zijn diverse beleidsinstrumenten ondergebracht. Van de totale bijdrageregeling van 2.794.192,- is hiervoor 1.100.000,- uitgetrokken. Meer als bij de andere beleidsmiddelen het geval is, willen Provinciale Staten hiermee vernieuwingen in de kunst een kans geven, aan kwaliteitsbevordering doen en tegelijkertijd een groter publiek bereiken.

Allereerst de provinciale aankopen en opdrachten die ook met autonome middelen worden uitgevoerd. Provinciale Staten ambiëren geen museale collectie op te bouwen maar een kwalitatief hoogwaardige representatie van Gelderse kunstenaars. Het werk wordt gebruikt voor aankleding van het Provinciehuis. Mocht er ruimtegebrek optreden denkt men over uitwisselingen met andere provincies.¹⁴ Voor aankopen heeft men uit de TRBK in 1988 64.438,- besteed plus 10.000,- uit eigen middelen. Het gaat om werk van E. Brands, L. Derksen, E. Eerdmans, J. de Haas, S. Janssen, H. van der Linde, L. van Schaayk, J. Stolker, K. Vroon, G. Veenhuizen (2x) en H. van Kuyk.¹⁵

De provinciale opdrachten hebben nationaal een voorbeeldfunctie gekregen, hoe kunst geïntegreerd kan worden in grootschalige projecten van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Provinciale Staten leggen zich namelijk toe op monumentale projecten als markeringen bij de uitbreiding en verbetering van het wegennet. De beelden van M. de Goey, H. Koetsier, W. Korvinus

en J. Kokke langs de Pleyroute in Arnhem zijn hiervan het resultaat evenals de vormgeving van de Rijnkade door P. Struycken.¹⁶ De bijdrageregeling wordt in dit geval gedeeltelijk gebruikt als aanvulling van wat met autonome middelen en percentagegelden op gang is gebracht. In 1988 zijn enkele schetsontwerpen uitgevoerd en opdrachten verleend, o.a. voor het knooppunt Deil, de Bovenbeeksestraat in Arnhem en de rondweg bij Borculo.

Eenmalig is daarentegen de opdracht ter gelegenheid van het 650-jarig bestaan van het hertogdom Gelre (1988): twaalf Gelderse kunstenaars hebben op de thema's heraldiek en ornamentage, vlaggen en vaandels, dijkzorg en wegenbouw, regentenstukken, symbolen van macht en penningen een opdracht uitgevoerd tegen 10.000,- ieder. De catalogus bij de tentoonstelling in Nijmegen is ook een provinciale opdracht (10.000,-) geweest.¹⁷

De ambtelijke commissie die van oudsher de kunstaankopen voor de provincie begeleidt, kiest met eigen middelen landelijk uit het kunstenaarsaanbod, maar met de TRBK alleen onder Gelderse kunstenaars.¹⁸

In het bestedingsplan vallen **presentatie, ontwikkelings- en projectsubsidies** onder hetzelfde 'provinciale krediet beeldende kunsten'. De maxima hieraan verbonden zijn resp. 2.000,- voor documentatiemateriaal, 6.000,- als een soort werkbeurs en 10.000,- voor uitvoering van specifieke plannen. Alleen Gelderse kunstenaars kunnen een aanvraag indienen.

Provinciale Staten hopen deze subsidies in de komende jaren te kunnen continueren en denken erover sommige maxima te verhogen. Er is duidelijk grote belangstelling voor, alleen blijken de ex-BKR gebruikers moeilijker te kunnen omschakelen dan jongeren en academieverlaters, die in hun opleiding hierop voorbereid worden.¹⁹ In totaal zijn in 1988 31 presentatie-, 16 ontwikkelings- en 16 projectsubsidies toegekend.²⁰

De projectsubsidie heeft nog niet aan de verwachtingen voldaan: er komen te weinig kwalitatief goede voorstellen binnen. Door meer bekendheid en actievere werving denken Provinciale Staten hierin verbetering aan te brengen.²¹ Verder is er nog een **hang- en stageldregeling** om kunstenaars tegemoet te komen in de expositiekosten. Het gaat om een weekvergoeding van 100,- tot 400,- per kunstenaar voor de duur van minimaal twee weken en met een maximum van 1.000,- per jaar. In dit kader hebben 415 van de 459 aanvragers een bijdrage ontvangen.²²

De beoordeling van alle individuele subsidies behoort tot de taken van de Provinciale adviescommissie. De provincie is niet ingegaan op het advies van de Culturele Raad om met het Voorzieningsfonds een regeling te treffen voor de Gelderse kunstenaars. Een voorstel dat zich verzekerd wist van de steun van de Gemeenschap van Beeldende Kunstenaars (GBK).²³

Men zoekt nog een oplossing voor de administratieve rompslomp; de provincie werkt namelijk met voorschotten en eindafrekeningen. In vergelijking met het Fonds in Amsterdam is men al veel minder bureaucratisch volgens de beleidsmedewerker. 'Men is bijvoorbeeld niet geïnteresseerd in allerlei privégegevens'.²⁴ Daarentegen zijn de betrokken kunstenaars van mening, dat het nog te omslachtig is. Bij sommige subsidieaanvragen wordt bijvoorbeeld

documentatie gevraagd over iets wat men juist van plan is te gaan uitvoeren. (Een kritiek die ook het Fonds BK&BV geldt.)²⁵

Verder staat de provincie een post 'marktverruiming' ter beschikking deels om de organisatie van manifestaties financieel te steunen en deels om kortingen op kunstaankopen tijdens manifestaties te bekostigen. Nijmegen is koploper geweest met de verkooptentoonstelling 'Kunst -30' in 1986, waaraan ook de gezamenlijke galeriewereld deelnam.²⁶ Gepland in 1988 volgde medio 1989 de manifestatie Anima-G in Arnhem en Nijmegen. Anima-G moet uitgroeien tot een jaarlijks terugkerende verkoopexpositie voor Gelderse kunstenaars. Dezelfde organisatoren als in Nijmegen bereiden het evenement voor. Provinciale, gemeentelijke en WVC subsidies waren beschikbaar.

De provincie is achteraf alleszins tevreden over de resultaten. Alleen is gebleken dat de verkoop in de lagere prijsklassen achterbleef, terwijl het duurere werk wel aftrek vond.²⁷

Volgens E.Bos een van de organisatoren, nu manager van Galerie Nouvelles Images/Den Haag is de interpretatie binnen de galeriewereld minder positief geweest: bij zoveel organisatorische inspanningen, zoveel publiciteit en met zoveel subsidies is de verkoop te ver achtergebleven.²⁸

Voor juni 1990 is opnieuw een Anima-G gepland. De coördinatie is weer in handen van de GBK, die in 1989 ook de kunstenaars selecteerde.²⁹ Voor de selectie en inrichting is deze keer een buitenstaander aangetrokken; mw. M. Peters, dir. Centrum voor B.K. uit Dordrecht.³⁰ Het lijkt erop dat de provincie zich meer op het 'niet commerciële circuit' richt. Dit zou de kritiek uit de galeriewereld bevestigen dat de overheid een type kunst steunt, dat niet door 'publiek en vrije markt gedragen wordt'.³¹

Om de beeldende kunstsector in de gemeenten te activeren zijn in 1988 en 1989 450.000,- beschikbaar gesteld, waarmee 75% subsidie geboden wordt bij 'aankopen en opdrachten via derden'. Gelderland richt zich daarbij enkel op de gemeenten en niet op instellingen en bedrijfsleven. Met Arnhem en Nijmegen zijn op hun aandringen in 1987 convenanten afgesloten. In 1988 en 1989 waren hiermee 500.000,- gemoeid. De argumentatie is dat beide steden zowel een uitgebreide infrastructuur instand moeten houden, zo'n 70% van alle Gelderse kunstenaars herbergen als ook een centrumfunctie voor de regio vervullen.³²

Aan de convenanten zijn de nodige voorwaarden verbonden. De overgehevelde gelden (per gemeente 250.000,-) mogen niet tot bezuinigingen op de eigen begroting leiden. Ze moeten ingezet worden voor de instandhouding van kunstenaarsvoorzieningen als ateliers, expositieruimtes, grafische werkplaatsen etc. Ze moeten ook leiden tot directe productie- en inkomensbevordering via aankopen en opdrachten. Verder is er geregeld dat de provincie het beleid zal evalueren aan hand van een jaarlijkse verslaglegging, dat de gemeenten een beleidsnota voorleggen en dat zij geen aanspraken op andere subsidieposten maken. Wel bij activiteiten van provinciaal belang kunnen beide nog bij de provincie aankloppen.³³ Over de gang van zaken vindt regelmatig overleg plaats tussen de beleidsmedewerkers van de gemeenten en provincie.

Ondanks deze regulering zijn het beleid en bestedingspatroon van beide gemeenten heel verschillend uitgevallen. Dit wordt door de provincie onderkend maar gezien 'als in de lijn liggend van het in voorgaande jaren in beide gemeenten ontwikkelde kunstbeleid'.³⁴

Arnhem kiest bewust voor behoud en verbetering van de bestaande infrastructuur. De argumentatie is dat iedere kunstenaars wel via één of meerdere instellingen bereikt kan worden, terwijl op kunstenaars gerichte geldstromen individueel slechts van minimale betekenis kunnen zijn. Het gaat ook niet alleen om de accommodaties, maar om het scala aan mogelijkheden dat geboden wordt. Een andere reden is dat instellingen tevens een publieksfunctie vervullen. De gemeente gaat er wel vanuit dat rijk en provincie complementaire maatregelen treffen in de sfeer van de inkomensbevordering bijvoorbeeld.³⁵ Men gaat ook van de veronderstelling uit dat de instellingen elkaar aanvullen, zodat alle kunstvormen én alle niveaus van lokaal tot internationaal aan bod komen.

Concreet heeft Arnhem de geldstroom in 1988 verdeeld over: het Grafisch Centrum/Stichting Plaatsmaken waar een werkplaats, een uitgeverij van kunstboeken en een grafiekgalerie zijn samengebracht (115.000,-); de kunstenaarsgalerie het Hooghuis in zijn functie als podium voor jonge academieverlaters en experimentele kunsten (60.000,-); de Stichting Atelierbeheer SLAK (135.000,-); het kunstcentrum De Gele Rijder dat als galerie en activiteitencentrum, waar kwaliteit en diversiteit hoog in het vaandel staan, een brug moet slaan naar de (inter)nationale kunstcircuits (50.000,-). Daarnaast ontvangt het Fonds Monumentale Kunst 90.000,- en het Gemeentemuseum 40.000,- uit de extra middelen. Los hiervan krijgt het Voorzieningsfonds een donatie van 5.000,-.³⁶

Idealiter zou iedere kunstenaar van de Arnhemse Hogeschool voor de Kunsten in deze context een platform moeten kunnen vinden en via de aanwezige kanalen aansluiting bij nationale en internationale circuits. Dat het in de praktijk anders uitvalt, komt o.a. doordat de programmering bij de instellingen zelf ligt. Zo lijken het Hooghuis en De Gele Rijder op hetzelfde terrein actief, laat het Gemeentemuseum zich weinig aan de lokale kunstenaars gelegen uit angst 'af te zakken tot provincialisme' en steunen provincie en rijk niet automatisch activiteiten, die de gemeentegrenzen overstijgen. Dit heeft men onlangs nog ondervonden bij de organisatie van een uitwisselingstentoonstelling met Italië, waaraan het gemeentemuseum wel haar steun verleende en de provincie niet.³⁷ Volgens de directeur van de GBK tevens manager van De Gele Rijder ervaren kunstenaars het Arnhemse beleid als minder positief, omdat uit aankopen en opdrachten meer waardering spreekt dan uit de financiering van exploitatiekosten.³⁸

Het Nijmeegs programma is wat dit betreft 'evenwichtiger' opgebouwd. Met de extra middelen is het bestaande beleid gericht op het stimuleren van aankopen/opdrachten en het behoud van de infrastructuur versterkt. De beeldende kunstnota draagt nog het signatuur van F. van der Schoor en E. Bos, toen de een vanuit de

gemeente en de ander uit de hoek van de kunstenaarsinitiatieven het kunstklimaat probeerden te verbeteren. De idee is dat naast het behoud van voorzieningen een deel van de middelen flexibel inzetbaar moeten blijven om nieuwe ontwikkelingen te kunnen steunen.³⁹

De infrastructuur wordt nu uit eigen middelen bekostigd⁴⁰ en het 'TRBK- bestedingsplan' ziet er als volgt uit: aankopen en opdrachten (30.000), collectievorming museum Commanderie St.Jan (40.000); kunstenaarsinitiatieven (30.000); marktverruiming (40.000); projecten (35.000); knelpunten (50.000). Het restant (25.000) van de totale 250.000,- TRBK gelden wordt flexibel ingezet.

Tussen planning en uitgaven zijn in 1988 grote verschillen opgetreden. Zo is het budget voor marktverruiming aan de aankopen toegevoegd; het budget voor de kunstenaarsinitiatieven slechts gedeeltelijk gebruikt en het budget voor knelpunten eveneens aan de aankopen en opdrachten toegevoegd. Ook voor de projecten van kunstenaars zoals 'het beeldenplein, de parapluifabrieken en atelierverschijningen' is minder uitgegeven dan begroot. Het gaat hier om de organisatie van tentoonstellingen, het maken van installaties of openstellen van ateliers van Nijmeegse en Arnhemse kunstenaars, die zoals bij de parapluifabrieken zelf weer buitenlandse kunstenaars uitnodigden.⁴¹

Door dergelijke verschuivingen krijgt de gemeente nogal wat kritiek te verduren, omdat vaak tegen het eind van het jaar snel procedures in gang gezet worden om bijvoorbeeld een extra aankoopronde te houden.⁴² Nijmegen leidt kennelijk onder het feit dat twee animators van het kunstcircuit zijn vertrokken. De stimulerende contacten tussen gemeente, kunstenaars en galeriewereld zijn hiermee weggevallen. Bovendien zijn enkele kunstenaarsinitiatieven in de verdrukking geraakt, doordat WVC de subsidies niet gecontinueerd heeft.

In de toekomst voorziet de nieuwe beleidsmedewerkster van de gemeente, dat er verschuivingen afgedwongen zullen worden door kunstenaarsgroepen en de Sociale Dienst. Uit de evaluatie blijkt namelijk dat te weinig kunstenaars bereikt worden, of substantieel geholpen worden. Een goede regulering van de voorschriften 'over bijstand en beroepskosten' is dringend gewenst. Nijmegen, Arnhem en de provincie hebben hierover regelmatig contact.⁴³ Wat betreft het gemeentemuseum zal er in de toekomst meer dan voorheen letterlijk en figuurlijk ruimte geschapen worden voor de regionale kunstenaars.

Over de activering van de andere gemeenten kan de provincie alleszins tevreden zijn. Uit een overzicht over de periode 1984-1988 blijkt dat veel gemeenten meerdere malen een aanvraag ingediend hebben. Er begint zich bij een 15-tal gemeenten een zekere continuïteit af te tekenen. Dit blijkt uit de opstelling van 'masterplannen', de instelling van adviescommissies, de invoering van percentageregelingen en/of fondsen. De provinciale beleidsmedewerker houdt persoonlijk intensief contact met de gemeenten, begeleidt en adviseert en werkt zodoende zeer stimulerend.⁴⁴

De provincie houdt met opzet vast aan de lage drempel van 25% eigen bijdrage. Door de grote toestroom is in 1989 echter een

maximum van 30.000,- ingevoerd. De gemeenten zullen, willen zij nog grootschalige projecten van de grond krijgen, meer eigen middelen moeten vrijmaken.

Gendt ontving in 1988 nog 101.000,- subsidie voor de 'vlamtoren' van Jan van IJzerdoorn. Dit beeld is de afronding van de reconstructie van een belangrijk dorpsplein en als symbool bedoeld voor de sociaal-culturele geschiedenis van de baksteenfabricage in Gendt. Het kunstwerk is bijna tien meter hoog; door de verschillende tinten steen, het gevarieerd metselwerk en door lichtuitsparingen in het bovenste gedeelte doet de toren onder invloed van het licht 'aan een vlam denken'. De gemeente Wijchen ontving in 1988 51.234,- voor het beeld van E.Mari, dat op een groot plateau het centrum moet markeren naast het kasteel, rechts en de molen, links van de stad. Voor de komende jaren liggen de plannen al klaar en zijn de locaties uitgezocht. Rheden heeft nog ieder jaar het eigen fonds 'Dorpsverfraaiing' ingezet om een beeld te kunnen realiseren of werk aankopen en zal dit voorlopig op jaarbasis continueren. Andere gemeenten die in 1988 subsidies kregen, zijn Apeldoorn, Beuningen, Ede, Harderwijk, Lochem, Ubbergen, Wageningen, Zevenaar en Zutphen.⁴⁵

Een rondvraag langs enkele gemeenten maakte duidelijk, dat de beoordeling door de Provinciale Adviescommissie vooral bij kleinere gemeenten nogal eens als bemoeienis met interne aangelegenheden wordt ervaren. Nu er met eigen commissies gewerkt mag worden, zijn pijnlijke confrontaties op het bestuurlijke vlak grotendeels van de baan. Om conflicten te voorkomen werd al veelvuldig gebruik gemaakt van het documentatiemateriaal van de Gelderse Culturele Raad. De beperking tot Gelderse kunstenaars vindt men 'begrijpelijk maar hinderlijk'. Bovendien is er ook nog de clausule dat een kunstenaar via deze weg maar een keer per jaar een opdracht mag krijgen. Op die manier stuurt de provincie de spreiding over verschillende kunstenaars. Men vreest ook dat door de limitering van het subsidiebedrag kunstenaars van naam buiten bereik komen, of dat de beelden aan formaat zullen inboeten.⁴⁶

Een gemeente die fel gekant is tegen bovenstaande regeling is Apeldoorn. 'Als grootste stad van de provincie' maakt men eveneens aanspraken op een convenant met de provincie. Het is tot nu toe geweigerd, omdat er te weinig eigen middelen tegenover staan en er te weinig kunstenaars wonen.⁴⁷ De gemeente vindt dat de provincie met de extra gelden 'machtspolitiek' bedrijft in plaats van de gemeenten als gelijkwaardige gesprekspartners tegemoet te treden. Bovendien wordt steeds 'de oneigenlijke vergelijking' met Arnhem gemaakt, dat door zijn ligging en als provinciehoofdstad inderdaad een voorsprong heeft.⁴⁸ Eind oktober 1987 verschijnt de beleidsnota 'Om de kunst en cultuur,' waarin Apeldoorn plannen ontvouwt om de culturele achterstand weg te werken.⁴⁹

In 1988 is Apeldoorn 75.000,- subsidie voor aankopen toegekend. De aankopen waren bedoeld om de collectie voor de gemeentelijke artotheek aan te vullen. Over die plannen en de keuze van het werk is men in aanvaring gekomen met de Provinciale commissie: de kwaliteit en het aandeel lokale kunstenaars stonden ter

discussie. De uitleen is echter al langer een bron van conflicten. De provincie subsidieert namelijk de plaatselijke SBK vestiging en weigert daarnaast de gemeentelijke artotheek te steunen. Op het ogenblik lopen op aandringen van de provincie onderhandelingen over een mogelijke integratie.

Met de subsidie is uiteindelijk een aantal werken van een selecte groep kunstenaars aangekocht voor de aankleding van het stadhuis. Een paar van die kunstenaars treffen we ook bij de aankopen van het Van Reekum Museum aan, dat met een extra provinciale subsidie van 15.000,- in 1988 werken van C.Andriessen, C.P.Damste, W.den Ouden en C.Visser rijker werd.⁵⁰

Voor opdrachten heeft de gemeente geen aanvragen ingediend. Er is wel een Fonds voor kunst in openbare ruimten (100.000), maar heeft dit nog niet voor dit doel aangesproken.⁵¹

De uitleen in Gelderland geldt als één van de best georganiseerde van Nederland. Vanuit de centrale SBK vestiging in Arnhem waar ook de aankoop en inhuur van de collectie plaatsvindt, worden dependances in Apeldoorn, Doetinchem, Ede, Nijmegen, Tiel, Velp/Dieren en Zutphen bevoorrad. De provincie stelde in 1988 600.000,- ter beschikking voor collectievorming en additioneel 20.000,- voor de tentoonstellingsdienst. Uit de autonome middelen krijgt de centrale vestiging een exploitatiesubsidie van 315.000,- mede t.b.v. de educatieve tentoonstellingen.⁵²

De enige restrictie die de provincie stelt, is dat over het TRBK-bedrag niet de gebruikelijke provisie van 30% doorberekend mag worden aan de kunstenaars. Die voorwaarde is op conto van de GBK te schrijven.⁵³ Volgens directeur R. Bruinen wordt het hoog tijd dat de uitleen een keuze maakt tussen een ideëel dan wel commercieel uitgangspunt. In het eerste geval moeten de vergoedingen aan de kunstenaars omhoog; in het tweede zal minimaal kostendekkend gewerkt moeten worden. Dit kan bijvoorbeeld door de abonnementen te verhogen: 'het is onzinnig voor 5,- per maand kunstwerken van over de duizenden uit te lenen'.⁵⁴ De provincie denkt er ook zo over en is van plan om de komende jaren de bijdrage in de exploitatie verlagen.⁵⁵

De zorgen van de Gelderse SBK zelf zijn van andere aard. In het jaarverslag van 1988 wordt melding gemaakt van een intern onderzoek naar de kwaliteit en samenstelling van de collectie. Uit de gegevens blijkt dat 52% van de collectie grafisch werk, 28% 'werken op papier', 10% schilderijen en de rest foto's, kleinplastic e.d. behelzen. Over de kwaliteit wordt geconcludeerd, dat relatief veel tot het 'decoratief werk' behoort en weinig van tot wat bepalend genoemd mag worden voor de hedendaagse beeldende kunst. Als de collectie geplaatst wordt in de sociale geledingen in de nederlandse kunstmarkt, zoals B.Kempers in een onderzoek aanbracht, dan is er relatief veel werk uit het 'basis en lower-middleclass' segment voorhanden.⁵⁶ De opzet is om in het vervolg door gerichte aankopen op tentoonstellingen van gerenomeerde kunstenaars het imago van de SBK met name bij de kunstenaars te verhogen.⁵⁷ Voor de provinciaal medewerker is het nog maar de vraag of die koerswijziging verstandig is. Het publiek van de SBK is niet hetzelfde als het galeriepubliek en zolang die beide gescheiden blijven, is er ook geen sprake van concurrentie. In de nieuwe

situatie is dat wel het geval. Bovendien zullen de prijzen voor de uitleen fors omhoog moeten als de SBK topkwaliteit wil gaan brengen.⁵⁸

conclusies

De provincie Gelderland heeft zich vooreerst toegelegd op een goede coördinatie en stimulering van de activiteiten in de kunstsector. Voortzetting en behoud van de verworvenheden uit het verleden op gemeentelijk en provinciaal niveau hebben prioriteit gekregen. Het is met name de verdienste van de nieuwe medewerker kunstzaken bij Provinciale Staten, dat de communicatie met de gemeenten en kunstenaars goed verloopt. Door de inspanningen om eerst intern de zaken op orde te brengen, bij te sturen waar nodig en in te spelen op kritiek uit de gemeenten draagt het provinciaal beleid een vrij gesloten karakter. In haar recente publicatie 'Compositie 90' geven Provinciale Staten zelf te kennen, dat zij zich meer buiten de grenzen willen gaan profileren. Hiertoe zullen de sterke kanten zoals haar eigen opdrachtenbeleid naar voren geschoven worden en wil men grootschalige manifestaties, tentoonstellingen e.d. gaan organiseren. Men denkt daarbij met name aan uitwisselingen met het buitenland. Gelderland blijft vrij neutraal tegenover de culturele centra in de Randstad. Men is zich bewust van de eigen prestaties. Bovendien staat het Kröller-Müller Museum op haar grondgebied; heeft de academie in Arnhem een goed reputatie; zijn er meerdere musea moderne kunsten, die meedraaien in het landelijk circuit en wonen er gerenommeerde kunstenaars, die in de provinciale adviescommissie gevraagd worden. Kortom men is minder onder de indruk van wat elders gebeurt. De blik is eerder op Duitsland gericht.

noten provincie Gelderland

1. Notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid Provincie Gelderland, september 1987
2. gesprek met drs. F. van der Schoor b.k. medewerker Dienst Welzijn, provincie Gelderland, P. Ligthart afd. BK&BV, Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
3. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provincie Gelderland, 1987 pag. 12
4. zie ook interview met gedeputeerde Mw. Van den Broek-Laman Trip in Boekmanmagazine ' Cultuur in alle Staten', maart 1987, pag. 123
5. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provincie Gelderland, 1987 pag. 9-11; Mw. N.H. vanden Broek-Laman Trip, gedeputeerde, in Boekmanmagazine ' Cultuur in alle Staten' 1987, pag. 123; gesprek met drs. F. van de Schoor b.k. medewerker Prov. Gelderland, P. Ligthart afd. BK&BV, Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
6. Compositie 90. Een visie op het cultuurbeleid van Gelderland voor de jaren 90. Provincie Gelderland
7. Gelderse Culturele Raad, Advies besteding middelen provinciale bevordering beeldende kunst, d.d. 16 maart 1987; als bijlage in: Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provincie Gelderland, sept. 1987.
8. Gedeputeerde Mw. VAN den Broek-Laman Trip in: Gelderse Culturele Raad, Maart 1987
9. M. de Jong 'Kunstadvisering in de provincie' (ongepubliceerd), Utrecht, 1989; interview R. Bruinen, dir. GBK (Gemeenschap Beeldende Kunstenaars) en manager De Gele Ridder, Arnhem
10. De Culturele Raad consulteert hiervoor weer een aantal instellingen waaronder ook de GBK (Gemeenschap beeldende kunstenaars). Het Blad nr. 83 januari 1988
11. W. Hillenius, dir. Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem en W. Korvinus, beeldend kunstenaar, in: Gelderse Culturele Raad, januari 1988
12. Provinciale Staten Gelderland: Bestedingsplan 1989, Tijdelijke bijdrageregeling provinciale bevordering beeldende kunst, januari 1989, pag. 6
13. interview dhr. F. van der Schoor, bk.medewerker provincie Gelderland; Provinciale Staten Gelderland; bestedingsplan 1989 TRBK januari 1989, pag.6
14. interview drs. F. van der Schoor, b.k.medewerker, prov. Gelderland

15. verslaglegging Provinciale Griffie aan Min. WVC over bestedingen 1988
16. C. de Boer 'Kunst langs de weg' in: De Architect jrg. 18(1987)nr. 11 pp. 35-37
17. verslaglegging Prov.Griffie bestedingen TRBK 1988 aan Min.WVC; Het Blad. Tweemaandelijks tijdschrift over b.k. in Gelderland, nr. 89, mei 1989, pag. 9
18. interview drs. F. van der Schoor b.k.medewerker prov.Gelderland; gespreksronde F. van der Schoor, P. Ligthart, afd. BK&BV, Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
19. interview F. van der Schoor, b.k.medewerker provincie Gelderland; interview mw. A. aan der Stegge b.k.medewerker gemeente Nijmegen
20. Prov. Griffie aan Min. WVC: Verslag TRBK bestedingen 1988; WVC evaluatie 1988, maart 1990 provincie Gelderland
21. interview drs. F. van der Schoor, b.k.medewerker prov. Gelderland; Provinciale Staten, Gelderland 'Bestedingsplan 1989' tijdelijke bijdrageregeling, januari 1989, pag. 10
22. Verslag bestedingen TRBK 1988 van Prov.Griffie aan Min.WVC
23. Gelderse Culturele Raad, 'Advies besteding middelen provinciale bevordering beeldende kunst' maart 1987, in: Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provincie Gelderland, 1987 in de Notitie zelf: pag.10
24. interview drs. F. van der Schoor, b.k. medewerker prov.Gelderland
25. interview R. Bruinen, dir. GBK en manager De Gele Rijder, Arnhem
26. Initiatiefnemer was E. Bos toen medeoprichter van GOEM (een kunstenaarsinitiatief), thans manager van galerie Nouvelles Images in Den Haag. In die tijd was F. van der Schoor b.k. medewerker van de gemeente.
27. interview drs. F. van der Schoor, b.k.medewerker prov.Gelderland
28. interview E. Bos, manager galerie Nouvelles Images, Den Haag, voorheen medeoprichter van kunstenaarsinitiatief GOEM, Nijmegen en gemeentelijke b.k.medewerker, Nijmegen; interview F. van der Schoor, b.k. medewerker provincie Gelderland
29. Het Blad, tweemaandelijks tijdschrift over b.k. in Gelderland, nov. 89 mei 1989 'berichten'
30. Persbericht Anima-G, vooraankondiging verkoopmanifestatie in juni 1990

31. interview E.Bos, manager galerie Nouvelles Images, Den Haag, voorheen medeoprichter van kunstenaarsinitiatief GOEM, Nijmegen en gemeentelijke b.k. medewerker, Nijmegen; interview F. van der Schoor, b.k. medewerker provincie Gelderland.
32. Provinciale Staten provincie Gelderland, Bestedingsplan 1989; tijdelijke bijdrageregeling, januari 1989; Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provincie Gelderland, 1987 pag. 13; interview J. Wessels medewerker cultuur, gemeente Arnhem
33. Provincie Gelderland 'Convenant Beeldende Kunst' (code: 2/rv/480A)
34. Provinciale Staten Gelderland 'Bestedingsplan 1989; tijdelijke bijdrageregeling' 1989, pag. 10
35. Over beeldende kunst. Beleidsnota over b.k., gemeente Arnhem CRSJ 1988, pag. 20 e.v.; Raadsvoorstel d.d. 28 november 1988 van B&W aan gemeenteraad, code: K-488; interview J. Wessels, medewerker Cultuur gemeente Arnhem.
36. WVC evaluatie 1988, (Maart 1990) provincie Gelderland
37. interview R. Bruinen, dir. De Gele Rijder; interview J. Wessels medewerker cultuur gemeente Arnhem.
38. interview met R. Bruinen, dir. GBK en manager De Gele Rijder
39. interview mw. E. Aan der Stegge, beleidsmedewerker Kunst en Cultuur, gem. Nijmegen; E. Bos manager Galerie Nouvelles Images, Den Haag, voorheen beleidsmedewerker gemeente Nijmegen, voorheen mede oprichter GOEM kunstenaarsinitiatief
40. Begrotingsoverzicht 1987,1988 en 1989 Gemeente Nijmegen, Dienst Educatie en Welzijn. Bijlage VII bij de b.k.. nota. Uit het overzicht blijkt dat de infrastructuur voor de beeldende kunst inderdaad in stand gehouden wordt. Daarentegen heeft de provincie haar steun aan sommige gemeentelijke instellingen verlaagd, zoals aan de (grafische) werkplaats
41. Evaluatie bestedingsplan provinciale gelden 1987/1988; bijlage II bij Cultureel Plan 1989-1991 gemeente Nijmegen. (kopieën overhandigd door mw. Aan der Stegge, geen datering)
42. interview R. Bruinen, dir. GBK, manager De Gele Rijder; Interview J. Wessels, beleidsmedewerker gemeente Arnhem
43. interview mw. E. Aan der Stegge, beleidsmedewerker kunst en cultuur, gemeente Nijmegen.
44. Overzicht tijdelijk stimuleringsregeling 1984 t/m 1988 voor de gemeenten. code: 2/js/5019A/2; interview F. van der Schoor b.k.medewerker provincie Gelderland

45. gesprekken met Dhr. ten Broeke, gem. Gendt; Dhr. Daalderup, gem. Wijchen; Dhr. Smit, gem. Rheden, Dhr. Willemsen gem. Lochem. Notitie Kunstbeleid, gemeente Rheden, december 1985, pag. 5

46. idem

47. gesprek met F. van der Schoor, Prov. Gelderland, P. Ligthart, afd. BK&BV. Min. van WVC, en M. Thijssen, Boekmanstichting.

48. interview dhr. Teijing hoofd afd. kunst en cultuur en mw. Van Emden, beleidsmedewerker b.k., gemeente Apeldoorn

49. Nota Om de kunst en de cultuur. Beleidsnota van de gemeente Apeldoorn, okt. 1987

50. verslag Prov. Griffie over bestedingen TRBK 1988, bijlage 2

51. interview dhr. Teijing, hoofd afd. kunst en cultuur, en mw. Van Emden, beleidsmedewerker b.k. gemeente Apeldoorn

52. interview F. van der Schoor, b.k.medewerker provincie Gelderland

53. R. Bruinen 'Selektiereglement SBK' in: Het Blad. Een uitgave van de Gemeenschap Beeldende Kunstenaars, Gelderland, mei 1987, nr. 80, p.8-9; idem 'Functioneren moet onderwerp van discussie blijven' jaarverslag 1986 SBK Gelderland. in: Het Blad november 1987 no.82, pag. 14-15

54. interview R. Bruinen, dir. GBK; manager De Gele Rijder, Arnhem

55. interview F. van der Schoor, b.k.medewerker prov. Gelderland

56. Jaarverslag 1988 Stichting Beeldende Kunst Gelderland, Arnhem, mei 1989, pag. 8-9; B. Kempers 'De macht van de markt; aanbod, afname en bemiddeling van moderne kunst in Nederland 1945-1988' in: Jaarboek 3 Boekmanstichting

57. Jaarverslag 1988 SBK Gelderland, Arnhem, Mei 1989. pag. 7

58. interview F. van der Schoor, b.k.medewerker provincie Gelderland

3.6 PROVINCIE GRONINGEN

uitgangspunten:

In 1984, volgend op de nieuwe ontwikkelingen in de kunstensector, verschijnt de provinciale nota 'De kunst van het kiezen. Kiezen van/voor de kunst'. Het provinciaal bestuur opent het hoofdstuk over de beeldende kunst met nog maar eens aan het adres van de overheid te herhalen, dat er geen markt voor hedendaagse beeldende kunst bestaat.¹ Die opmerking moet vooral gezien worden in het licht van de afbouw van de BKR. In de daaropvolgende jaren zal Groningen zich dan ook onderscheiden door zijn inspanningen op het gebied van de marktverruiming en zorg en aandacht voor de positie van de kunstenaars. De extra gelden worden voor Groningse kunstenaars gereserveerd. Dat houdt niet in dat men voor een kunstenaarsbeleid kiest, maar wel dat men let op het inkomensbevorderende effect van de diverse instrumenten.

In 1988 geven Gedeputeerde Staten de nota '(Voor) de kunst gekozen uit'. De hoofdlijnen zijn hetzelfde gebleven als in 1984 en worden in de voordracht aan Provinciale Staten van december 1989 nog eens herhaald: het creëren van een divers en kwalitatief hoogstaand aanbod; het vergroten van de toegankelijkheid tot de beeldende kunst en het vergroten van de markt.² Tussentijds zijn er wel verschuivingen opgetreden. Naast de verruiming van de financiële middelen (zowel de autonome ³ als de rijksgelden) is m.i. de veranderde adviesstructuur en de nauwe samenwerking met de stad Groningen hier debet aan. Het aantal beleidsinstrumenten is uitgebreid en beter op elkaar afgestemd.

In beide nota's geeft het provinciaal bestuur commentaar op de nieuwe situatie: bij de herverdeling van de ex-BKR gelden wordt Groningen met een relatief grote kunstenaarspopulatie tekort gedaan; voor de meeste kunstensectoren krijgt men met 'verve en magie een sigaar uit eigen doos gepresenteerd' en de nieuwe koers breekt met het streven naar een samenhangend beleid tussen de verschillende overheidslagen. Groningen vreest dat op basis van een discutabel kwaliteitsbegrip een concentratie van voorzieningen in de Randstad ontstaat ten koste van de regio's en van de spreiding van kunst en cultuur. De samenstelling van de landelijke advieslichamen is te eenzijdig uit de Randstad gerecruteerd, aldus de nota's.⁴ Hiermee geeft de provincie aan, dat men zich bewust is van haar perifere ligging t.o.v. de 'smaakcentra in het westen' en van de gevolgen hiervan voor haar eigen inspanningen op kunstgebied. Op het ogenblik voert de provincie een tegenoffensief onder de slogan 'Er gaat niets boven Groningen'.⁵ Het noorden afficheert haar culturele sector om hiermee haar aantrekkingskracht te vergroten. De apotheose is voor het 950-jarig bestaan van de stad aangekondigd: de markering van de negen toegangswegen tot de stad met kunstwerken van internationaal bekende figuren uit diverse (kunst)disciplines.⁶

Ook de gemeente Groningen zet zich in haar nota 'Structuur in

Cultuur' (1988) af tegen de eenzijdige belichting van het kwaliteitsaanbod en de claim, die het rijk hierop legt.⁷

De gemeente legt haar prioriteit bij de verbreding van het aanbod en de verdieping van de kunstbeleving, dus toegankelijkheid en diversiteit naast een flexibel en initiërend optreden. Provincie en gemeente zitten verder op één spoor wat betreft hun aandacht voor de positie van de kunstenaars en wel vanuit de erkenning, dat zij de motor achter nieuwe ontwikkelingen zijn.⁸

Vanaf 1985 zijn provincie en gemeente overgegaan tot nauwe samenwerking. Het heeft niet geleid tot het direct doorsluizen van WVC gelden, maar volgens de secretaris van het ACBK wordt Er van gemeentezijde ook niet erg op aangedrongen. De provincie honoreert nu nagenoeg alle aanvragen tot ongeveer 50%.⁹ Van de andere kant had de gemeente al jaren een kunstbeleid en heeft B&W de vrijgekomen 500.000,- BKR-gelden overgeheveld naar het Centrum Beeldende Kunst, verdeeld over 200.000,- 'vrij beleid', 100.000, collectievorming uitleen en 200.000,- exploitatiekosten.¹⁰

De Adviescommissie Beeldende Kunst:

Nog vóór de invoering van de Tijdelijke Bijdrageregeling hadden Provinciale Staten laten blijken weinig belang te hechten aan verdere handhaving van de Culturele Raad.¹¹ Men zag meer heil in ad hoc commissies. In 1985 volgde op de opheffing van de raad de installatie van de huidige Adviescommissie Beeldende Kunst (ACBK) uit een samenvoeging van een provinciale en een stedelijke adviescommissie voor het opdrachtenbeleid. De eerste hield zich bijvoorbeeld al bezig met de Herinrichting van de Veenkoloniën.¹² Met de vrijgekomen apparaatkosten zijn de provinciale middelen voor beeldend kunstbeleid verhoogd.¹³

In 1985 hebben provincie en gemeente besloten tot een grondige reorganisatie van de voorzieningen op adviserend, uitvoerend en institutioneel gebied. Er functioneert nu één Adviescommissie bestaande uit 11 leden, waarvan 5 door de provincie en 5 door de gemeente worden benoemd plus 1 ambtelijk secretaris door de provincie bekostigd.¹⁴ Recruitering geschiedt via de regionale pers, waarbij men de voorkeur geeft aan deskundigen uit de noordelijke provincies.¹⁵ De nieuwe commissie en haar secretariaat zijn ondergebracht in het gelijktijdig geïnstalleerde Centrum Beeldende Kunst in Groningen. Hierin zijn de bestaande artotheek en het documentatiecentrum plus een nieuwe tentoonstellingsdienst, die als podium voor Groningse kunstenaars moet dienen, ondergebracht.

Onder verantwoordelijkheid van de Adviescommissie vallen: de advisering van de provincie inzake het totale beeldend kunstbeleid (zowel wat betreft de autonome als extra middelen) en de beoordeling van subsidie-aanvragen aan het adres van provincie én gemeente op kunstgebied.¹⁶ De gemeente beschikt over een eigen adviesraad.

Het Centrum voor Beeldende Kunst:

Het Centrum is een gemeentelijke instantie, maar wordt door Provinciale Staten financieel ruim ondersteund. Hiertoe heeft de provincie haar plannen grondig gewijzigd: haar tentoonstellingsdienst i.o. is in het Centrum opgegaan. De met de WVC gelden hiervoor in 1984, 1985 en 1986 aangekochte kunstwerken zijn in de

uitleen ondergebracht. De voor eigen aankoop gereserveerde WVC-gelden zijn voor het grootste deel (in 1988: 186.927,-) aan de uitleen toegewezen op voorwaarde dat deze naar SBK model zou worden ingericht. Het restant van 30.000,- is naar het Groninger Museum gegaan.¹⁷ Uit de autonome middelen krijgt de uitleen 75.000,- als exploitatiesubsidie.

Het nadeel van de concentratie van activiteiten en huisvesting van de ACBK in het Centrum Beeldende Kunst is, dat de buitenwacht de formele scheiding tussen beide niet altijd onderkent. Vanaf 1990 zal naar de kunstenaars toe hierover betere informatie verstrekt worden. Gedeputeerde Staten wijzen er nog eens op dat de provincie het besluitvormend orgaan is, dat de ACBK haar hierin adviseert en verder een onafhankelijke positie inneemt in het Centrum. Ter verduidelijking wordt de ACBK ingaande 1990 omgedoopt in Provinciale adviescommissie.¹⁸

De beleidsinstrumenten:

In grote lijnen hebben Provinciale Staten op advies van de ACBK het beleid en bestedingspatroon van voorafgaande jaren gecontinueerd. In de advisering worden overigens de commentaren van kunstenaarsvertegenwoordigers (zoals BBK, FNV, GKK) meegenomen. De ACBK legt het accent op een brede besteding toegespitst op kwaliteit en inkomensbevordering; de provincie meer op de bevordering van een goede infrastructuur. Dit accentverschil komt alleen tot uiting bij de maatregelen ter ondersteuning van de vrije markt. Provinciale Staten beraden zich op het ogenblik over de individuele subsidies, die de adviescommissie op haar beurt hoogst noodzakelijk acht gezien het grote aantal kunstenaars en de gebrekkige aansluiting bij het landelijk Fonds.

De uitleen is voortgekomen uit een fusie van de (gemeentelijke) arthotheek en het documentatiecentrum van de stad. Het is niet een instrument, waar de provincie zich tot op heden intensief mee bezig heeft gehouden. Wel heeft de provincie zoals vermeld de voorwaarde gesteld, dat overgegaan wordt op het SBK model om mogelijkheden tot verkoop van werk te creëren. De collectie bestaat voor ong. 90% uit BKR werken.

De ACBK is tot 1987 niet erg enthousiast geweest over toekenning van veel middelen aan de uitleen. Tot dan waren de leden betrokken bij de collectiekeuze voor de provinciale tentoonstellingsdienst, waarmee een veel hogere status gemoeid was. Nu dit is weggefallen wil men zich wel over de kwaliteit van de uitleencollectie buigen. Met het oog op de inkomensbevordering vindt de ACBK het beter om zoveel mogelijk aan te kopen, maar ook omdat men dan kwalitatief beter werk kan krijgen.¹⁹

Alleen Groningse kunstenaars worden in de collectie opgenomen. Voor variatie in het aanbod gaat men over tot uitwisselingen met uitlenen elders m.n. Dordrecht. De Groningse centrale uitleen heeft de laatste jaren kwalitatief een goede reputatie opgebouwd vanwege het feit dat men minder grafiek 'in stock' heeft. De huurvergoeding bedraagt 15%. Het is trouwens één van de weinige uitlenen die de leentarieven heeft opgeschroefd om het publiek 'de kunst beter te leren waarderen en bewust te maken van de (geld)waarde'.²⁰

De provincie denkt erover in de toekomst meer aandacht aan de filialen te gaan besteden; eventueel een basisbedrag ter beschikking te stellen gerelateerd aan het aantal abonnee's. De opzet van de filialen, in totaal 7 á 8, is nogal verschillend; van zelfstandige stichting tot 'extra service van de lokale bibliotheek'. Zij huren werk in van de centrale vestiging in Groningen/stad.²¹

De **aankoopsubsidieregeling** is het beleidsinstrument waarvan het provinciaal bestuur het meeste heil verwacht. Zoals reeds aangehaald is er volgens Gedeputeerde Staten nauwelijks vraag naar kunst. De provincie wil nu op allerlei manieren die markt stimuleren en hiermee tegelijkertijd de spreiding en inkomensvorming bevorderen. Tegen het advies van de ACBK is het hiervoor uitgetrokken bedrag jaarlijks verhoogd: 1987 100.000,-; 1988 120.000,-; 1989 150.000.²² De adviescommissie ziet zelf meer in renteloze leningen zoals door WVC verstrekt en waarschuwt voor de onbeheersbaarheid van deze post. Bovendien werkt men het idee in de hand, dat kunst te duur zou zijn.²³ De provincie daarentegen ziet het als ideale 'eerste aanbetaling' op diezelfde renteloze leningen, aldus haar beleidsmedewerker.²⁴

De ASK houdt in dat 20% subsidie gegeven wordt op aankopen van Groningse kunstenaars bij een twintigtal door de ACBK geselecteerde galeries in de provincie. De criteria zijn o.a. dat het om professioneel geleide galeries moet gaan met vaste, regelmatige openingstijden en 40% Groningse kunstenaars in stock. Voor de jaren 1990 wil Groningen tot bilaterale afspraken met de buurprovincies komen om de ASK wederzijds in te voeren.²⁵

De ASK mag ook door de uitleen worden aangeboden.

Dit laatste is de lokale galeriewereld een doorn in het oog, omdat een zwaar gesubsidieerde instelling als de uitleen zich steeds meer als commerciële galerie begint te manifesteren. Afgelopen zomer hebben de galeries juridische stappen ondernomen, toen het Centrum in de A-Kerk een voor alle Groningse kunstenaars toegankelijke verkooptentoonstelling organiseerde mét aanbieding van de ASK regeling. De galeries hebben dit als valse concurrentie opgevat. In het daaropvolgend kort geding zijn ze vooralsnog in het ongelijk gesteld, maar de galeries willen het niet hierbij laten zitten. Momenteel zoeken zij contact met het Ministerie van Economische Zaken en regionale politici om een principiële uitspraak uit te lokken, of lagere overheden zich vrijblijvend als concurrenten mogen opstellen.²⁶

Naast de ASK - gefinancierd uit de TRBK - biedt de provincie uit eigen middelen nog twee andere subsidiemogelijkheden aan ter ondersteuning en instandhouding van het vrije marktcircuit. Een zogenaamde waarderingssubsidie van 5.000,- aan maximaal tien galeries per jaar. De reacties uit de galeriewereld zijn verschillend. Men vindt de overheidsbemoeienissen in deze vorm een stimulans die ook de kunstenaars ten goede komt. Tegelijkertijd wijst men de inmenging met het galeriewezen af. Bij de ACBK wordt advies ingewonnen over de toewijzing. Verder is er nog een soort expositie subsidie aan 'overige tentoonstellingsruimten' van 750,- per manifestatie met een maximum van vier per jaar per ruimte. Deze subsidie is alleen voor Groningse kunstenaars gereserveerd. In 1988 zijn vijftig

exposities voor een bedrag van 37.500,- ondersteund. De beoordeling van de ruimten wordt eveneens aan de ACBK opgedragen. Het is de bedoeling dat met deze subsidies meer aan publiciteit voor de exposanten gedaan wordt.²⁷

Met de autonome middelen worden ook tal van kunstenaars-initiatieven gesteund, waarvan sommige structureel.²⁸

Uit het geheel van maatregelen blijkt dat Groningen veel gelegen is aan de opbouw en instandhouding van een goede infrastructuur op het gebied van beeldende kunst.

Een andere grote post op de beeldende kunstbegroting is de **materiaal-vergoeding**. In 1987 kwamen 235 aanvragen binnen waarvan 72 gehonoreerd met 2.000,- en in 1988 410 aanvragen waarvan 102 gehonoreerd. Vanaf het begin van de TRBK heeft Groningen deze individuele subsidie gehanteerd. De beoordeling is in handen van de ACBK, die in het maandblad van het Centrum Beeldende Kunst de nodige informatie en data voor aanvragen doorgeeft. Op het ogenblik denkt de provincie erover deze subsidie te veranderen, vooral vanwege het grote aantal Arobs, de tijd- en geldverslindende selectieprocedures, de wanverhouding tussen aanvragen/ toekenningen én vanwege het feit dat het in principe niet tot het provinciale takenpakket behoort. Op haar verzoek is een onderzoek naar de sociaal-economische positie van de Groningse kunstenaars uitgevoerd, waarin o.a. de aanbeveling gedaan wordt, om deze subsidiegelden onder te brengen bij het Voorzieningsfonds.²⁹ Het onderzoek moest ook uitsluitsel geven, of en hoe het begrip kunstenaarschap 'geobjectiveerd' kan worden. Het is vooral de Sociale Dienst van de gemeente Groningen, die op een oplossing aandringen nu zoveel kunstenaars na de BKR in de uitkeringsfeer terecht zijn gekomen.

Aan individuele subsidies biedt Groningen verder nog de mogelijkheid tot **projectsubsidies**. Een overkoepelende term waaronder allerlei tijdelijke manifestaties vallen. De ACBK beoordeelt ook deze aanvragen. Uit het overzicht over 1988 door het Centrum Beeldende Kunst gegeven valt niet op te maken, wat de exacte criteria zijn. Wel is het de bedoeling dat nieuwe vormen van kunst en jongere kunstenaars extra aandacht krijgen. Toewijzingen betreffen uiteenlopende zaken als een muurschildering, presentaties op beurzen, de uitvoering van drukwerk, decorbouw en 'installaties'. Het betreft ook projecten buiten de provincie. In totaal hebben 37 kunstenaar een subsidie ontvangen in 1988.³⁰

Zoals vermeld krijgt het **Groninger Museum** uit de TRBK jaarlijks 30.000,- voor collectie uitbreiding. De voorwaarde is dat lokale kunstenaars aangekocht worden. Het Museum heeft zich in het verleden hier niet altijd aan gehouden. De coöperatie is nu verbeterd, ofschoon de directie niet staat te springen om als podium voor plaatselijke kunstenaars te functioneren. De Triënnale - een driejaarlijkse tentoonstelling van kunstenaars uit Groningen, Friesland en Drenthe - is wel in 1988 in het museum gehouden. Uit de tekst bij de extra subsidie toekenning van 50.000,- blijkt echter, dat selectie en presentatie op instigatie van het museum dat jaar veranderd zijn. Men heeft deze keer gekozen voor meerdere kunstwerken van enkele

kunstenaars i.p.v. een presentatie van zoveel mogelijk kunstenaars.³¹ Vanaf 1986 neemt het Groninger Museum deel aan de jaarlijkse kunstmanifestatie Noordkunst/Zuidlaren. Ook in die context functioneert men juist als podium voor jonge buitenlandse kunstenaars. Dat het hier om een zeer bewust keuze gaat blijkt uit de catalogus: bewust van zijn excentrieke ligging, zijn geringe financiële mogelijkheden en de concurrentie met andere musea in Nederland wil het museum internationaal de aandacht trekken door risicovolle aankopen van nog onbekend, jong talent.³²

Onder de begrotingspost **monumentale opdrachten** voert Groningen de subsidiemogelijkheid 'opdrachten aan derden' op. De provincie subsidieert 50% van de totale opdrachtkosten. In 1988 is hieraan 93.325,- besteed. Een rondvraag langs een aantal van de veertien betrokken gemeenten en instellingen leert, dat de individuele inbreng vaak hoger ligt dan 50%. In veel gevallen gaat het om percentagegelden of om middelen vrij gekomen door stopzetten van de BKR. Veel opdrachten waren (eind 1989) nog niet uitgevoerd.³³ In het algemeen kan wel gesteld worden, dat het kleinschalige projecten betreft, zoals bijvoorbeeld de markering van een fietspad, een wandkleed in een gerestaureerde kerk of een kleinplastic bij een buurthuis.

De beoordeling van de aanvragen is in handen van de ACBK, die zowel op de kwaliteit als op enige continuering in de plannen moet letten. Men wil eenmalige 'oprispingen' voorkomen. Een voorbeeld van een lange termijnplanning is de Herinrichting Veenkoloniën, of het masterplan van de gemeente Groningen. De ACBK probeert zoveel mogelijk met de haar toegekende subsidie meerdere ideeënschetsen te laten uitvoeren. Hiermee krijgt de opdrachtgever een bredere keuze aangeboden en wordt het geld rechtstreeks aan honoraria besteed.

De bemoeienis van de ACBK met de lokale politiek wordt in het algemeen niet als vervelend ervaren; het financiële voordeel weegt er ruimschoots tegenop. Wel hebben sommigen er moeite mee, dat de ACBK zich nogal determinant opstelt in de keuze van kunstenaars. De aanvraag van de gemeente Aduard werd bijvoorbeeld niet gehonoreerd, omdat de voorgedragen plaatselijke kunstenaar 'te goed op te hoogte was van de plaats van bestemming'.³⁴ De Provinciale adviescommissie die veelvuldig gebruik maakt van het documentatiecentrum van het Centrum Beeldende Kunst, kan trouwens van soortgelijke ervaringen spreken uit haar samenwerkingsprojecten met het Praktijkburo. Het probleem is identiek: het Praktijkburo laat weinig ruimte voor lokale kunstenaars en draagt voor uit het eigen kunstenaarsbestand. 'Maar 33% medefinanciering maakt veel goed'.³⁵

conclusies

Van de provincie Groningen kan gesteld worden, dat zij zich weinig gelegen laat aan een prestigestrijd met de Randstad. Gesterkt door het Groninger Museum dat in de komende jaren een aanzienlijke uitbreiding tegemoet ziet - dankzij de genereuze bijdrage van de Gasunie - legt men zich toe op een regionale centrumfunctie. De Vierde ruimtelijke nota heeft Groningen die positie al toegekend. Een sterk punt is dat provincie en gemeente

in deze samenwerken zowel op adviserend als uitvoerend gebied in de Provinciale Adviescommissie en Centrum Beeldende Kunst. Uit de keuze van beleidsinstrumenten blijkt ook dat Groningen zich niet aan een vooropgestelde (sub)ordering wil storen: wat betreft de spreiding is hier de allereerste prioriteit niet de uitleen maar marktverruimende maatregelen. Hiermee ligt men op de lijn, die het rijk zelf in haar beleidskeuze voorstaat. Ook ten aanzien van de kunstenaars gaat Groningen eigenzinnig te werk. Gedwongen door het relatief groot aantal kunstenaars in de regio probeert men zoveel mogelijk inkomensvormend te werken. De Sociale Dienst van de gemeente heeft hierin een grote rol gespeeld. Het gehanteerde protectionisme staat de landelijke kwaliteitsdiscussie echter in de weg. Een oplossing zoekt men in uitwisselingen en afspraken met de aangrenzende provincies en in steun aan kunstenaars-initiatieven die zich ook (inter)nationaal manifesteren. Een kunstenaarsinitiatief als de Stichting Noordkunst is een hiervan een goed voorbeeld. Verder hoopt men dat het Groninger Museum meer aandacht aan de regionale ontwikkelingen schenkt.

noten provincie Groningen

1. nota De kunst van het kiezen. Het kiezen van/voor de kunst, Prov. bestuur van Groningen, 1984 p. 44
2. nota Voor de Kunst gekozen, Prov. Bestuur van Groningen, 1988, p. 1 en Voordracht aan Provinciale Staten betr. het beleid op het terrein van de beeldende kunst 1990-1994, p.3
3. autonome middelen: zie bijlage.
4. nota De kunst van het kiezen. Het kiezen van/voor de kunst. Prov. Bestuur van Groningen, 1984, p.49-51; nota Voor de kunst gekozen, Prov. Bestuur van Groningen, p.1-6.
5. zie b.v. de halve pagina grote advertentie in het NRC Handelsblad d.d. 9.1.1990, of de stempel op poststukken uit Groningen
6. zie verschillende kranteartikelen: Volkskrant en NRC 6 januari 1990
7. Nota Structuur in Cultuur, B&W Groningen. 1988, p.7-9
8. Nota De Kunst van het kiezen, Kiezen van/voor de kunst, Prov. Bestuur van Groningen, 1984, p. 12; Nota Structuur in Cultuur, B&W Groningen, 1988, p. 9
9. interview met Mevr. Miedema, secr. ACBK prov. Groningen.
10. interview met Mevr. Kindt, directeur Centrum BK, Groningen.
11. interview met Mevr. Miedema, secr. ACBK; interview met de Commissaris van de Koningin H.J.L. Vonhoff, Boekmanmagazine, 'Cultuur in alle staten', Maart 1987, p. 21
12. Het gaat hier om een samenwerkingsproject met de provincie Overijssel. Het oude veengebied wordt nieuw leven ingeblazen, waarbij een belangrijke functie is weggelegd voor beeldende kunst. Ook dit project is gestart als kunstenaarsinitiatief in 1972. Tot de invoering van de Herinrichtingswet Oost-Groningen is echter weinig gerealiseerd. Medio 1989 zijn daarentegen al 46 kunstwerken geplaatst. Tussentijds heeft men nog met het Praktijkburo samengewerkt bij het opstellen van 'beeldplannen'. In Veendam is een proefproject uitgevoerd. Daarna is echter met het oog op de inschakeling van kunstenaars uit de betrokken provincies van verdere samenwerking afgezien. Zie catalogus. 'Kunstopdrachten in de Herinrichting', inleiding. Centrum voor BK, 1989.
13. Autonome middelen: zie bijlage.
14. De commissie telt minimaal 7 en maximaal 11 leden. Men streeft naar vertegenwoordiging van de verschillende kunstdisciplines, waaronder tenminste 3 b.kunstenaars, 1

architect en 1 kunsthistoricus (uit: Reglement Adviescommissie BK Groningen)

15. gesprek met dhr. J. Huizing, beleidsmedewerker B.K., Prov.Statens.

16. zie Reglement, Adviescommissie B.K. Groningen; interview met Mevr. Miedema, secretaris ACBK

17. zie Voordracht van GS aan PS betr. beleid op het terrein van de b.k., september 1986, p.4; nota Voor de Kunst gekozen, Prov. Bestuur van Groningen, 1988, p. 17;

18. zie Voordracht van GS aan PS betr. beleid op terrein van de b.k. 1990-1994, december 1989, p.9.

19.interview met Mevr. Miedema, secr. ACBK

20. interview met Mevr. Kindt, dir. Centrum B.K.

21. Jaarverslag 1987 CBK, betreffende de uitleen

22. Rapport sociaal-economische positie van de b.k. in de prov. Groningen, 1989, p.15-17

23. interview met Mevr. Miedema, secr. ACBK; M v/d Berg en J.M Voskuil, 'Overheid grijpt in op particuliere markt'. In: Kunst en particulier initiatief in het noorden, (red.) J. v. der Mast en B. Kempers, Groningen, 1989, p.34

24. gesprek met dhr. J. Huizing, beleidsmedewerker B.K., Prov. Staten.

25. zie Voordracht van G.S aan betr. beleid op terrein van de B.K. 1990-1994, december 1989, p. 9

26. Nieuwsblad van het Noorden, 27 juli 1989

27. M v/d Berg en J.M. Voskuil 'Overheid grijpt in op vrije markt', in: Kunst en Particulier initiatief in het noorden. (red. I. van der Mast en B. Kempers, Groningen) 1989 p.33-34

28. Nota De kunst van het Kiezen. Het kiezen van/voor de kunst. Prov. Bestuur van Groningen. 1984, p.46; Voordracht van G.S aan P.S. betr. beleid op terrein v.d B.K., 1986, p. 2-3; Voor de kunst gekozen, Prov. Bestuur van Groningen, 1988 p.19; Voordracht G.S aan P.S betr. beleid op terrein v.d B.K. 1990-1994; 1989, p. 5

29. Rapport soc.econ.positie van de b. kunstenaars in de prov. Groningen, 1989 p. 23-24; Voordracht G.S aan P.S betr. beleid op terrein v.d B.K.1989 p. 10

30. Maandbeeld, Centrum BK, april 1989.

31. Nota voor de kunst gekozen, Prov. Bestuur van Groningen, 1988, p. 19; interview mevr. Kindt.

32. Conservator M. Brunt, Groninger Museum in: Catalogus
Noordkunst 1989, pag. 16-17

33. gesprekken met medewerkers b.k. van de gemeenten Aduard,
Veendam, Beerta, Bellingwolde en Meerschop Paterswolde.

34. Gesprek Mw. v.d. Ende, beleidsmedewerkster Gemeente Aduard

35. gesprekken met genoemde gemeenten: interview Mevr. Miedema,
secr. ACBK

3.7 PROVINCIE LIMBURG

uitgangspunten:

De laatste jaren is de provincie herhaaldelijk in het nieuws vanwege haar grootse plannen op kunstgebied. Er is een sterke hang naar allure: getuige het nieuwe provinciehuis 'het Gouvernement', de stadsuitbreidingsplannen op het Sphinx-terrein van J. Coenen, of de idee om de oudste Maasbrug te overkoepelen naar voorbeeld van de Ponte Vecchio in Florence. Het meest prestigieus zijn de nieuwbouwplannen voor het Bonnefanten Museum. Maar ook grote verkooptentoonstellingen als Trajecta en het in 1990 voor de tweede maal van start gaande Zomerfestival in Maastricht zijn manifestaties, waarmee de provincie zich als kunstbevorderaar profileert. Provinciale Staten zijn de dragers van dit nieuw elan met name de Commissaris van de Koningin en de gedeputeerde van cultuur. Bij herhaling afficheren zij Limburg als 'culturele slagader van Europa'. Met het oog op de Europese eenwording wil men alvast maximaal profiteren van de 'euregionale ligging', eerder functionerend in een netwerk van culturele centra als Keulen, Aken, Luik, Brussel en Antwerpen dan in contact met de Randstad. De pogingen om bij het Westen aan te sluiten zijn minder succesvol gebleven. Zo is bijvoorbeeld het aanbod om een deel van het Holland Festival over te nemen afgewezen. En de recentelijk door Kunst & Bedrijf op verzoek van de provincie georganiseerde tentoonstelling van Limburgse kunstenaars in Amsterdam en Den Haag is door de landelijke (Randstedelijke) pers niet opgemerkt.¹

Net als bij de Vierde ruimtelijke nota worden de inspanningen op cultureel gebied voor een groot deel door economische motieven gedragen. Provinciale Staten hebben in dezelfde geest regionale ontwikkelingsplannen laten opstellen, waarin de economische, toeristische en culturele sectoren elkaar moeten versterken.²

Die ambities zijn de eerste jaren niet terug te vinden in de bestedingen van de Tijdelijke bijdrageregeling. In 1984 en 1985 is het bedrag in zijn geheel aan de kunstuitleen toegewezen.³ Omdat Limburg in 1980 een afzonderlijke bestuursovereenkomst met het Ministerie van WVC heeft afgesloten, is de provincie in feite niet gebonden aan nadere voorwaarden met betrekking tot de rijksbijdrageregeling.⁴ Pas in 1986 is het beleid op aandringen van de Culturele Raad en de Kring van Beeldhouwers verruimd. Naast directe- en indirecte inkomensbevordering wordt nu ook productiebevordering genoemd 'met waar mogelijk bijzondere aandacht voor het werk van vrouwelijke kunstenaars'.⁵ De doelstellingen met eigen en extra middelen nagestreefd komen nu meer op één lijn te liggen door voor het promoten van Limburgse kunstenaars, voor marktverruiming en kwaliteitsbevordering beleidsinstrumenten te creëren.⁶

advisering:

Provinciale Staten hebben tot 1989 zonder adviescommissie gewerkt. Men volstond met ad hoc adviezen bij de diverse beleidsinstrumenten. In feite waren tot 1986 alleen

selectiecommissies voor de uitleen bij de verdeling van de bijdrageregeling nodig. De Culturele Raad - in 1987 definitief opgeheven - was al aan het begin van de regeling min of meer uitgerangeerd. Een verandering die overigens binnen het kader van de reorganisatie van de totale welzijnssector valt. De raad gaf nog wel gevraagd en ongevraagd beleidsadviezen maar vond weinig gehoor. De laatste jaren heeft hij eigenlijk alleen nog een steunverlenende functie naar kunstenaars en gemeenten toe vervuld. Uit de oude raad is inmiddels een nieuwe Stichting Limburgse Kunst en Cultuur voortgekomen met het doel praktische hulp te verlenen aan de verschillende groepen, die bij de kunstensector betrokken zijn.⁷

In dezelfde periode is de personele bezetting van de afdeling welzijn en cultuur op het provinciehuis meer dan verdubbeld. Provinciale Staten hebben zodoende de deskundigheid in eigen huis versterkt. Geen externe advisering betekende ook dat t/m 1988 geen overheadkosten op de bijdrageregeling drukten. Voor 1989 zijn wel 86.058,- (5%) voor adviseringskosten gereserveerd.

Met ingang van 1989 is de Commissie Provinciale Bevordering Beeldende Kunst in functie. Het gaat om een proefperiode van één jaar, waarin de commissie adviseert over de gemeenteopdrachten, aanvragen van kunstenaarsinitiatieven, projectsubsidies en de deelname van galeries aan beurzen. De nieuwe commissie is er onder druk van de kunstenaarsorganisaties gekomen; met name de Kring van Nederlandse Beeldhouwers heeft zich op dit punt sterk gemaakt. De tot dan toe gehanteerde procedure om op de deskundigheid van mensen uit de gemeenten zelf te vertrouwen, heeft hiermee afgedaan.⁸ De beroepsorganisaties mogen de drie kunstenaarsleden voor benoeming voordragen naast de drie onafhankelijke deskundigen en de voorzitter. Het secretariaat wordt door de medewerkster beeldende kunst van de provincie gevoerd. Gedeputeerde Staten hebben A. Himmelreich, conservator Bonnefantenmuseum, mw. A. v.d. Laan van de Stadsgalerij in Heerlen en H. Tilly van het gemeentemuseum Roermond als de drie onafhankelijke deskundigen aangesteld.⁹ Of deze commissie aan het eind van de periode met nieuwe voorstellen zal komen, is niet duidelijk. Voor 1988 waren de 1.721.162,- van de bijdrageregeling als volgt verdeeld.

beleidsinstrumenten:

De hele Nederlandse museumwereld is de laatste tijd sterk in het nieuws en niet alleen vanwege de klachtenreeks over geldgebrek maar vanwege haar nieuwbouwplannen: uitbreidingen staan op stapel bij het Van Abbemuseum en Boymans-Van Beuningen, nieuwbouw bij het Groninger en Bonnefanten Museum. De provincie Limburg toont zich verreweg het meest royaal en prestigebelust door 40 miljoen uit eigen middelen vrij te maken en als architect de wereldberoemde Italiaan Aldo Rossi aan te trekken. In Groningen is de Gasunie de gulle schenker van 25 miljoen voor het nieuwe museum. Provinciale Staten en museumdirectie steken hun intenties niet onder stoelen of banken: het gaat erom dat het Bonnefanten zich kan meten met de musea in de omtrek als Keulen, Aken, Luik, Krefeld en de Nederlandse musea. "Het streven is gericht op een duidelijke profilering op basis van kwaliteit en

eigen identiteit binnen de Nederlandse en de Westeuropese museumwereld".¹⁰

Onder de kunstenaars wordt de prestigedrang van provincie en museum in het algemeen als gunstig voor het kunstklimaat gezien, maar er is ook de kritiek dat de nieuwe directeur teveel een 'Duitse collectie probeert na te bouwen'. Met alle begrip 'dat hij over de grens gemakkelijker over een Kounellis praat dan over een Limburgs kunstenaar' vindt men, dat hij ook interesse moet tonen voor wat er in Nederland gebeurt.¹¹

De provincie is van mening dat de kunstenaars bij de beoordeling van het museumbeleid het langere termijn effect moeten laten prevaleren. Het kunstklimaat zal er immers een enorme stimulans van ondervinden.¹²

Vooruitlopend op de ruimtewinst hebben Provinciale Staten alvast besloten om gedurende enkele jaren de collectie flink te uit te breiden.¹³ Zowel het Bonnefanten als het Van Bommel-Van Dam museum steken qua aankoopbudget gunstig af bij andere Nederlandse musea.¹⁴

Voor een deel komen de extra middelen uit de Tijdelijke bijdrageregeling. Voor de **aankopen voor musea** zijn 300.000,- aan het Van Bommel-Van Dam in Venlo en 200.000,- aan het Bonnefanten in Maastricht toegewezen.

Het Van Bommel-Van Dam heeft iets meer dan helft besteed aan collectie uitbreiding en de andere helft aan exploitatie- i.c. expositiekosten.¹⁵ Van de gemeente ontvangt het museum jaarlijks ongeveer 50.000,- voor aankopen.¹⁶ Het museum is gebaseerd op een particuliere collectie van voornamelijk Nederlandse kunst. Door hun steun aan beide musea lijken Provinciale Staten een soort specialisatie te sanctioneren, waarbij Venlo zich richt op de eigentijdse Nederlandse kunst en Maastricht de internationale ontwikkelingen volgt.

De 200.000,- voor het Bonnefantenmuseum uit de bijdrageregeling zijn additioneel aan de 300.000,- uit de provinciale middelen.¹⁷

Over de bestedingen van het totale budget worden geen bindende afspraken gemaakt. Ondanks de extra toewijzingen wil de provincie de autonomie van het museum niet aantasten. Er worden inhoudelijk geen voorwaarden gesteld, hoogstens mede aandacht gevraagd voor de Limburgse kunstenaars. De directie bijgestaan door een zelf gekozen commissie bestaande uit R. Fuchs, E. de Wilde en J. Eyck heeft van de provincie het fiat uitsluitend te handelen vanuit kwalitatieve criteria.¹⁸ Uit een onderzoek van T. Gubbels naar het aankoopbeleid van de Nederlandse musea blijkt het Bonnefanten inderdaad een eigenzinniger aankoopbeleid te voeren dan de andere musea.¹⁹

de uitleen:

De uitleen krijgt niet meer alle TRBK-middelen maar toch nog 300.000,- voor aankopen en inhuren van werk. Eind 1988 is daar nog 84.040,- aan toegevoegd uit de rest bedragen van andere beleidsinstrumenten uit de bijdrageregeling. De uitleen is een zelfstandige werkmaatschappij binnen het Bonnefantenmuseum vallend onder dezelfde directie. De Maastrichtse vestiging is de centrale aankoopplaats, van waaruit de dependances in Venlo, Sittard, Roermond en Heerlen van werk worden voorzien. De uitleen mag zich ook hier in een toenemende vraag verheugen vooral bij de

nieuwe vestigingen. Directe problemen rond de collectie zoals elders in Nederland zijn hier nog niet opgetreden. Misschien ook wel omdat er in 1984 en 1985 alle WVC gelden aan toegewezen zijn. Wel is de selectieprocedure veranderd. Tot 1987 werd landelijk werk opgevraagd via advertenties. De kwaliteit hiervan liet te wensen over. Op het ogenblik werkt men met selectiecommissies samengesteld door de directie en onder leiding van een museumconservator. Deze commissies gaan kritischer te werk en geven extra aandacht aan de regionale kunstenaars. De nieuwe benadering heeft het peil van de collectie aanzienlijk verhoogd. Ook hier overheerst het grafisch werk, maar bij de verdeling over de dependances heeft dit voordelen.²⁰ De verhouding aankoop huur ligt hier uitermate gunstig voor de kunstenaars: er is in 1988 voor 359.451,- aangekocht en 24.589,- gehuurd.²¹ Zoals in de rest van Nederland staan kunstenaars ook hier uiterst gereserveerd tegenover de uitleen. In 1986 hebben ze ervoor gezorgd, dat de WVC-gelden ook voor andere doeleinden vrij kwamen. Hun belangrijkste bezwaren zijn, dat de uitleen haar oorspronkelijke, educatieve doeleinden niet waarmaakt: alleen 'ingelijste prentjes' vinden hun weg naar de leners, die nooit de stap naar galeries zullen maken. Hun aankopen komen neer op het omzetten van spaartegoeden. Met iets moeilijker werk worden bedrijven 'behangen', waarvan men vindt dat als ze echt geïnteresseerd zijn, kunst behoren te kopen op de vrije markt en niet te lenen.²²

Vanaf 1986 heeft de provincie ook een subsidiepost voor opdrachten door gemeenten ingesteld. De Nederlandse Kring van Beeldhouwers had er al vanaf 1984 op gewezen, dat makers van drie-dimensionaal werk te weinig konden profiteren van de bijdrageregeling. De Culturele Raad had op zijn beurt gewezen op het multiplier effect.²³ Binnen de provincie lopen geen discussies over eventuele rechtstreekse overheveling.²⁴ Een rondvraag langs verschillende gemeenten, die in 1988 een subsidie aanvraag hebben ingediend, maakte duidelijk dat dit geen 'hot item' is zelfs niet in Maastricht.²⁵ Men had echter nog nauwelijks ervaring met de Provinciale Adviescommissie. Tot 1989 zijn gemeente-aanvragen namelijk alleen procedureel en niet kwalitatief beoordeeld. De verantwoording voor de keuze van de kunstwerken en kunstenaars lag bij de gemeenten. Die keuze werd overgelaten aan een deskundigencommissie van de gemeente zelf, wat er volgens sommigen op neer kwam dat de opdrachtgever bij 'bevriende kunstenaars en deskundigen te rade ging'.²⁶

De gemeenten moeten zelf minimaal 50% van de kosten voor hun rekening nemen. Er is geen voorkeur voor Limburgse kunstenaars uitgesproken, maar bij de 13 opdrachten in 1987 en 21 in 1988 zijn slechts drie niet Limburgse kunstenaars betrokken geweest. Uit de opdrachten blijkt ook dat figuratieve (bronzen) beelden het meest in trek zijn.²⁷ De nieuwe commissie zal - naar men onder kunstenaars hoopt - er op toezien dat de spreiding over het aantal kunstenaars en kunstdisciplines groter wordt.²⁸

In het algemeen tonen de gemeenten zich enthousiast over de stimulans vanuit de provincie. Sommigen hebben plannen in voorbereiding om structureel gelden voor de beeldende kunsten te

reserveren en/of de percentageregelingen in te voeren. De meesten hebben enkele jaren achter elkaar subsidie aangevraagd.²⁹

Een voorbeeld uit de praktijk:

De gemeente Gulpen, door de provincie aangewezen als speerpunt in het toeristisch ontwikkelingsplan voor Zuid Limburg, heeft in 1988 de dorpskern gerenoveerd. In plaats van dure sierbestrating besloot de burgemeester, bekendstaand als kunstliefhebber, vervolgens een aantal beelden te plaatsen om de gemeente zo meer allure en de toeristen meer cultuur te bieden. Ter vermijding van oeverloze discussies in de raad 'over wat is kunst', heeft de burgemeester met fiat van B&W zelf de verschillende beelden uitgekozen. Eind 1988 was Gulpen 6 beelden rijker: van A. Wong 'de smeltkroes van de evolutie', van A. Bemelmans 'paard in brons' en 'de bok van Dorus', van D. Tonnaer 'de wachter' en van J. Wishaupt een wandrelief. Het herdenkingsmonument voor de Joodse gemeente is op initiatief van de maker A. Drielsma tot stand gekomen. Dit non-figuratieve, monumentale beeld heeft het meest de tongen losgemaakt bij de plaatselijke bevolking ondanks dat de gemeente hierover de nodige voorlichting heeft gegeven en ondanks dat de mensen zelf 15.000,- hebben bijgedragen.

De totale kosten voor de zes beelden samen waren 218.000,-; de provinciale subsidie bedroeg 81.000,-.

Hierop aansluitend is in 1989 een beeldenroute georganiseerd. De burgemeester heeft de kunstenaar A. Spronken, inwoner van Gulpen, toestemming gegeven om 'cum suis' tijdelijk een aantal beelden neer te zetten. De opening van de beeldenroute werd vervolgens door de gedeputeerde bijgewoond. Op het ogenblik denkt de gemeente erover om met behulp van de provinciale subsidie hieruit een of meerdere aankopen te doen. Het kunstbeleid van Gulpen ziet er verder minder spectaculair uit: kunstenaars wordt de gelegenheid geboden om in het stadhuis en ontmoetingscentrum te exposeren. Meestal wordt er dan ook een werk aangekocht. De gemeente is er verder trots op een van Nederlands beroemdste kunstverzamelaars tot haar inwoners te tellen, die zich overigens volledig afzijdig houdt van de gang van zaken.

Het nieuwe elan door de provincie gepropageerd wordt als uitermate positief ervaren. 'De hele regio Zuid is doordrongen van haar centrale Europese ligging'. In dat kader moeten de inspanningen op kunstgebied ook geplaatst worden. Dat de provincie voortaan met een Provinciale adviescommissie werkt, wordt wel begrijpelijk maar ook hinderlijk voor de voortgang van de plannen gevonden. In de toekomst wil Gulpen in ieder geval jaarlijks 25.000,- in een Kunstenfonds storten. De burgemeester heeft apart een fonds opgericht voor sponsorgelden, waarvoor hij het plaatselijk bedrijfsleven benadert.³⁰

In de andere gemeenten is van een soortgelijke procedure sprake. Het b.k.beleid is nog erg ad hoc gebleven: opdrachten vallen in het kader van nieuwbouw/verbouw van het stadhuis, van de bouw van een bejaardenhuis, of berusten bij particuliere initiatieven, zoals het oorlogsmonument in Roermond.³¹ Pas langzamerhand komen er aparte commissies op gemeenteniveau, die zich met een langere termijn planning gaan bezig houden. De reden is ook dat de kwaliteitsbeoordeling op provinciaal niveau op gemeenteniveau meer deskundigheid vereist. Zo zag de gemeente Nuth in 1987 en

1988 haar aanvragen gehonoreerd, maar in 1989 zijn ze afgewezen. Om de toekomstige plannen toch doorgang te laten vinden heeft Nuth een projectgroep samen opgesteld en naar de provinciale griffie afgevaardigd om zich op de hoogte te laten stellen van de nieuwe eisen.³² Langzamerhand wordt op gemeenteniveau ook gedacht over invoering van percentageregelingen, die dan met de provinciale subsidie aangevuld kunnen worden. Roermond is bijvoorbeeld een gemeente die zich meer als regionaal cultureel centrum wil profileren. Op het gebied van de b.k. denkt men voorzichtig aan een 'voorzieningen beleid', aan een aankoopbeleid voor het gemeentelijke museum moderne kunst en een opdrachtenbeleid. Veel verwacht men ook van kunstenaarsinitiatieven, zoals recent in het Christoffelpand gevestigd.³³

Maastricht als provinciehoofdstad heeft een eigen beleidsnota (1987) waarin, aandacht voor alle kunstdisciplines wordt verwoord. Er is echter maar een klein percentage van het totale budget, dat ruimte biedt voor daadwerkelijke productie- en inkomensbevordering.³⁴ De ex-BKR gelden zijn niet voor de kunst behouden. Op het gebied van de beeldende kunst werkt men eigenlijk alleen met percentagegelden. Wat de voorzieningen betreft, zijn de inspanningen volgens kunstenaars minimaal te noemen en wordt men vaak naar de provincie verwezen.³⁵ De gemeente wil in de toekomst wel meer aandacht gaan besteden aan de infrastructuur zoals het vrijgeven van gemeentepanden voor ateliers e.d.³⁶ Maastricht geniet het voordeel dat men op cultureel gebied het meest te bieden heeft, ook al wordt het aanbod voor een groot deel door provincie en rijk gedragen. Vanuit die gunstige positie dringt Maastricht niet verder aan op overheveling van de WVC gelden. Ook niet van de kant van de kunstenaars, nu ze in de provincie een betere gesprekspartner hebben gevonden.

Het beleid van Maastricht wordt onder de kunstenaars niet erg positief gewaardeerd. Tot nu toe heeft de wethouder 'alleen beloftes en plannen geproduceerd'. Vooral het feit dat hij 'een parallel heeft getrokken met opdrachtsituaties in de Renaissance', heeft de nodige irritaties gewekt. Dit speelt bij de percentageregeling een rol, waarvoor de gemeente geen openbare inschrijvingen schijnt te houden.³⁷ De meest spectaculaire opdracht betrof in 1988 de beeldengroep van de Maastrichtse kunstenaar Piet Killaars op het plein voor het MECC (Maastrichts expositie- en congrescentrum). De vijf negen meter hoge, bronzen elementen op het 'forum voor het Babylonische MECC' verbinden 'door hun organische groei, verleden, heden en toekomst'. Dit project van 349.616,- heeft 80.160,- provinciale subsidie gekregen.³⁸

Vanaf 1987 heeft de provincie ook geld voor individuele subsidies vrijgemaakt. Het grootste bedrag is naar een vergoeding voor presentatiemateriaal gegaan. In twee jaar tijd zijn 142 kunstenaars bereikt. Het maximumbedrag was 2.500,-. In 1989 is deze subsidie stopgezet, omdat de provincie niet de intentie heeft om alle Limburgse kunstenaars te bereiken.³⁹ Met de gelden wil men nu jaarlijks Limburgse kunstenaars elders presenteren.⁴⁰ De eerste in de reeks is de al genoemde Centraalzuid tentoonstelling in Amsterdam, Den Haag en Maastricht (jan.1990),

samengesteld door F. Wagemans conservator van het Fodor Museum en georganiseerd door Kunst & Bedrijf.⁴¹

Door de kunstenaars wordt het stopzetten van de dokumentatiesubsidie betreurd: hiermee was men nu juist direct geholpen in zijn beroepsuitoefening.⁴² De provincie schijnt de fout te hebben gemaakt de aanvragen naar volgorde van binnenkomst te hebben gehonoreerd in plaats van naar de kwaliteit van het werk te kijken. Op die manier zijn ten onrechte meer amateurs dan professionele kunstenaars geholpen.⁴³

Met de gelden uit de presentatiesubsidies is ook de mogelijkheid geschapen **startsubsidies voor kunstenaarsinitiatieven** te financieren. Om hiervoor in aanmerking te komen moeten de initiatiefgroepen een 'structurele doelstelling' kunnen voorleggen. Belangrijke criteria zijn dat het om een openbare ruimte gaat; werk gepresenteerd wordt en op de vrije markt gebracht wordt. De provincie wil uitsluitend startsubsidies geven om zo ieder jaar weer de gelden flexibel te kunnen inzetten.⁴⁴

Voor de andere partij is dit niet zo gunstig, aldus de kunstenaarsinitiatieven Het Christoffelpand/Roermond, de Stichting de Melkfabriek/Sittard en Transit/Maastricht. Naast deze hebben ook de Stichting Plons, de kunstenaarsvereniging 'in oprichting' en de Stichting Perrun in Maastricht subsidie gekregen in 1988/1989.

De startsubsidie gaat grotendeels op aan 'het bruikbaar maken van een leegstand pand'. Voor dergelijke panden is de medewerking van de gemeenten nodig, die in Sittard en Maastricht bevochten moeten worden. De gemeenten schijnen nogal snel geneigd te zijn om aanvragers naar de provincie te verwijzen. Om vervolgens activiteiten te kunnen ontplooiën moet ieder jaar een projectsubsidie aangevraagd worden. Zo heeft het Christoffelpand het plan gelanceerd om in een oude wijk kunstwerken achter de ramen van de bewoners te exposeren en met de plaatselijke bevolking in discussie te treden. De organisatie en zorg voor continuïteit is een voortdurend dilemma voor de initiatiefnemers/kunstenaars. Bij projectsubsidies gaan de gelden op aan de uitvoeringskosten van de deelnemers. Dergelijke subsidies zijn dus alleen productie- en niet inkomensbevorderend.

Het meest succesvol was Het BASSIN in Maastricht (inmiddels ter ziele) en nu de Melkfabriek in Sittard. De Stichting behelst een 12-tal ateliers, een theater en een expositieruimte. Een constructieve opstelling van de gemeente wordt hier node gemist, aldus een medeoprichter. Men heeft inmiddels wel goede contacten en uitwisselingstentoonstellingen met initiatieven in de beide Duitslanden, België, Rusland en Frankrijk. In de stad geeft men rondleidingen, lezingen, organiseert kunstreizen naar musea in de omtrek en legt contacten met het publiek. De officiële opening werd bijgewoond door de gedeputeerde, die in overleg is getreden met alle Limburgse kunstenaarsinitiatieven.⁴⁵

Een van de beleidsinstrumenten waarmee de provincie de kunst het meest direct denkt te bevorderen, is de '**steun aan galeries (en musea) voor deelname aan kunstbeurzen**'. Er zijn drie galeries bij betrokken geweest tot nu toe: W. Reiff, Maastricht, Wansink, Roermond en Grubbevorst, Venlo. Bij een Nederlandse kunstbeurs

zoals de KunstRai wordt maximaal 7.500,- en bij een buitenlandse beurs zoals Art Cologne maximaal 10.000,- gegeven. De voorwaarde is dat er minimaal twee Limburgse kunstenaars gepresenteerd worden. Volgens de kunstenaars moet de provincie ook een clausule inbouwen, dat die Limburgse kunstenaars dan ook gelijkwaardig gepresenteerd worden aan de rest van de deelnemers. Dit schijnt niet altijd het geval te zijn geweest.⁴⁶

Voor de promotie van de Limburgse kunst is er verder nog de mogelijkheid om ad hoc manifestaties te ondersteunen. Het gaat soms om projecten door de gemeenten geëntameerd, soms om particuliere instellingen waarin de provincie participeert. Of de provincie vraagt op haar beurt deelname aan de gemeenten. Vooral tussen Maastricht en provincie is op dit gebied een vruchtbare samenwerking tot stand gekomen, volgens een gemeentelijk medewerker cultuur. Als voorbeelden worden de Trajecta tentoonstellingen en het Zomerfestival genoemd.⁴⁷ De kunstenaars maken er de kanttkening bij, dat dit pas het geval is vanaf het moment dat de gedeputeerde en de wethouder van Maastricht dezelfde politieke kleur hebben.⁴⁸ Gezien het budget dat de stad hiervoor vrijmaakt, is het vooral de provincie die de activiteiten draagt. In 1988 is daarnaast extra aandacht geschonken aan de keramische kunsten met twee tentoonstellingen in de kasteeltuinen van Arcen. Het voornemen is om ieder jaar een andere tak van de kunst te belichten.⁴⁹

conclusies

Van de twaalf provincies getroost Limburg zich de meeste inspanningen om haar achterstandpositie ten opzichte van de cultuurcentra te verliezen. De provincie werkt naar twee kanten: men zoekt aansluiting bij de Randstad en met de centra in de buurlanden. Het laatste geniet de voorkeur met het oog op de Europese eenwording. Limburg wil profiteren van haar ligging en de historische banden met de buurlanden. Juist omdat dit elan en die plannen gesteund worden door de gemeenten, de culturele kringen en kunstenaars heeft men een kans van slagen, alhoewel iets langere adem nodig zal zijn. De provincie is zich echter bewust, dat uiteindelijk de vrije markt de kunst

(re)presenteert. Als enige heeft zij subsidies ingesteld aan galeries voor de presentatie van Limburgse kunstenaars op de bekende kunstbeurzen in Nederland en het buitenland.

Wat bij de ontwikkelingen opvalt is dat de scheiding tussen noord en zuid binnen de provincie weer meer naar voren komt. Dit heeft ook te maken met het feit, dat de culturele investeringen meer in de toeristische gebieden plaats vinden. Opvallend is ook de afhankelijkheid van het kunstbeleid van de persoonlijke inzet op provincie en gemeenteniveau.

noten provincie Limburg

1. Dr. J. Cremer, Commissaris van de Koningin in Limburg, In; Boekmanmagazine, maart 1987 pag. 46,47; M. de Rijk: Limburg, culturele slagader van Europa, in: Dagblad Trouw, 27 sept. 1989; Katalogus 'Centraal Zuid', werk van twaalf kunstenaars uit de provincie Limburg met voorwoord van G. Kockelkorn; Gedeputeerde G. Kockelkorn 'Reactie op kunst uit Limburg is teleurstellend' in: De Limburger 10.3.1990; interview dhr. Vollenberg dir. Stichting Limburgse Kunst en Cultuur (v/h dir. Culturele Raad Limburg)
2. interview dhr. Hendriks, medewerker welzijn en cultuur gemeente Gulpen
3. W. Oosterbaan Martinius, Evaluatie van de Tijdelijke bijdrageregeling provinciale bevordering van beeldende kunst over de jaren 1984 en 1985, september 1986
4. GS aan Provinciale Staten over Besteding rijksbijdrage t.b.v beeldende kunst, juni 1987 (statenstuk I-509)
5. Brief Nederlandse Kring van Beeldhouwers, afdeling Zuid aan PS van Limburg, d.d. 8 jan. 1986 en 5 nov. 1984; Culturele Raad Limburg: Voorstellen provinciaal b.k.beleid, 8 mei 1984 (bijlage 2 van Statenstuk I-509); Provinciale bevordering beeldende kunst 1988, met overzicht besteding 1984 t/m 1987, (Statenstuk I-545), 1988, pag. 2
6. Provinciale bevordering beeldende kunst 1988, (Statenstuk I-545), pag. 4 ad e, pag. 5-6 ad h en i.
7. interview dhr. Vollenberg, v.h dir. C. Raad; directeur van de nieuwe Stichting Limburgse Kunst en Cultuur.
8. interview mw. J. Verstegen, b.k.medewerker provincie Limburg
9. Provinciale bevordering beeldende kunst 1989, (Statenstuk I-569) pag. 8-9; interview met de kunstenaars D. Devens, voorzitter van de Ned.Kring van Beeldhouwers, medeoprichter van Het BASSIN, K. Barten en R. Beerens van kunstenaarsinitiatief Transit.
10. P. Yvon de Vries 'Verlanglijstje van een museumdirecteur', gesprek met Dir. A. van Grevenstein v.h. Bonnenfantenmuseum. in: De Tijd d.d. 8 dec. 1989; Provinciale bevordering beeldende kunsten 1989. Statenstuk I-569, pag.6;
11. interview met D. Devens, R. Beerens, K. Barten, kunstenaars betrokken bij de kunstenaarsinitiatieven Het BASSIN (ter ziele), en Transit. Verder verbonden met de Nederlandse Kring van Beeldhouwers.
12. interview mw. J. Verstegen, b.k.medewerkster provincie Limburg
13. P. Yvon de Vries, interview met A. van Grevenstein; De Tijd 8-12-1984. Museumnota 1984 en 1987

14. T. Gubbels 'Directies, Collecties en Commissies'. Aankoopbeleid van vijftien musea en de Rijksdienst Beeldende Kunst. zie: Bijlage 1 Aankoopbudgetten. Boekmanstichting 1989
15. WVC evaluatie 1988, provincie Limburg, d.d. maart 1990
16. T. Gubbels 'Directies, collecties en commissies' Boekmanstichting 1989
17. Provinciale bevordering beeldende kunst 1989, Statenstuk I-569, pag. 6-7
18. interview mw. J. Verstegen, bk.medewerkster provincie Limburg
19. T. Gubbels, Evaluatie van de museumaankopen van 1983 t/m 1988 (publicatie mei 1990), Boekmanstichting
20. gesprek met beheerder van de kunstuitleen Bonnefantenmuseum, juli 1989
21. WVC evaluatie 1988, maart 1990, provincie Limburg
22. interview D. Devens, R. Beerens en K. Barten, kunstenaars
23. zie noot 5
24. interview mw. J. Verstegen, b.k. medewerkster provincie Limburg
25. gesprek met gemeentelijke beleidsmedewerkers, de heren Hendrik, gemeente Gulpen; Dortu, gemeente Nuth; Hoekstra, gemeente Roermond; Gorissen, gemeente Sittard; Habets, gemeente Maastricht
26. Provinciale bevordering beeldende kunst 1988 (en verantwoording over 1987), Statenstuk I-545, bijlage 3; interview dhr. Vollenberg, dir. Culturele Raad Limburg, nu Stichting Limburgse Kunst en Cultuur
27. Provinciale bevordering beeldende kunst 1988 (en verantwoording over 1987) Statenstuk I-545, bijlage 3; Brief van GS aan Min. WVC d.d. 2 mei 1989 betr. evaluatie bijdrage prov. bevordering b.k. 1988, bijlage 2
28. interview met D. Devens, R. Beeren en K. Barten (zie noot 11)
29. gesprekken met beleidsmedewerkers in Roermond, Nuth, Gulpen (zie noot 25)
30. interview met dhr. Hendriks beleidsmedewerker Welzijn waaronder kunst en cultuur van de gemeente Gulpen; Folder 'Kunstroute gemeente Gulpen' 1989
31. gesprekken met dhr. Hoekstra, b.k.medewerker gemeente Roermond; dhr. Dortu, b.k.medewerker gemeente Nuth; dhr. Gorissen, b.k.medewerker gemeente Sittard.

32. gesprek met dhr. Dortu, b.k.medewerker gemeente Nuth
33. gesprek met dhr. Hoekstra, b.k.medewerker gemeente Roermond
34. Nota Cultuurperspectieven, gemeente Maastricht, maart 1987, pag. 14-15
35. interview D. Devens, R. Beerens, K. Barten, kunstenaars (zie noot 11)
36. gesprek met dhr. Habets b.k.medewerker gemeente Maastricht
37. interview D. Devens, R. Beerens, K. Barten, kunstenaars, verbonden aan kunstenaarsinitiatieven Transit en Nederlandse Kring van Beeldhouwers; Wethouder G. Peters 'Woord vooraf' in: De Vijf verticale elementen van Piet Killaars. Katalogus 1988
38. Katalogus De Vijf verticale elementen van Piet Killaars, uitgave gemeente Maastricht 1988, pag. 16-17; Brief GS aan Min.WVC betr. evaluatie tijdelijke bijdrageregeling 1988, d.d. 2 mei 1989, bijlage 3
39. gesprek met dhr. Benders, mw. Verstegen, dhr. Ligthart en Thijssen; interview mw. J. Verstegen beleidsmedewerker b.k. provincie Limburg.; Provinciale bevordering b.k. 1989, Statentstuk I-569, ,pag. 3-4
40. Provinciale bevordering beeldende kunst 1989, Statentstuk I-569, pag.7
41. Katalogus CentraalZuid, werk van twaalf kunstenaars uit de provincie Limburg, 1990
42. interview D. Devens, R. Barten en R. Beerens kunstenaars (zie noot 11)
43. interview dhr. Vollenberg, dir. Stichting Limburgse Kunst en Cultuur, v/h dir. Culturele Raad Limburg
44. interview mw. J. Verstegen, b.k.medewerker provincie Limburg; Provinciale bevordering b.k. 1989, Statentstuk I-569, pag. 4
45. gesprek met J. Klevers, Stichting de Melkfabriek, Sittard; mw. de Graaf, Christoffelpand in Roermond; K. Barten, Transit in Maastricht
46. interview D. Devens, R. Beerens, en K. Barten (zie noot 11)
47. gesprek met J. Habets, b.k.medewerkers gemeente Maastricht
48. interview D. Devens, K. Barten en R. Beerens (zie noot 11)
49. Brief GS aan Min. WVC, betr. evaluatie bijdrage provinciale bevordering b.k. 1988, d.d. 2 mei 1989, bijlage

3.8 NOORD HOLLAND

uitgangspunten:

Meteen in 1984 brengt de Culturele Raad een notitie over de bestedingen van de TRBK-regeling uit. Geadviseerd wordt de extra middelen in het bestaande beleid in te passen. Dat geldt ook voor de voorwaarden door de rijksoverheid gesteld. Wel worden vooraf nog enkele kritische kanttekeningen geplaatst bij de 'hypocrisie van deze schoonschijnende uitkering': de provincie voelt zich opgescheept met taken, die het rijk niet langer de moeite waard vindt zoals bijvoorbeeld de cultuurspreiding.¹ Het bestaand beleid richt(te) zich op de uitleen en tentoonstellingsdiensten met daaraan gekoppeld bruikleenvergoedingen aan kunstenaars, steun aan kunstenaarscentra en/of grafische werkplaatsen in Bergen, Alkmaar en Hilversum, aankopen (jaarlijks ongeveer 30.000,-) en een documentatiecentrum van Noordhollandse kunstenaars. De totaal beschikbare middelen lagen/liggen rond 300.000,- per jaar.

Anno 1986 is de taakverdeling als uitgangspunt min of meer geaccepteerd. De toenmalige gedeputeerde voor Cultuur M.J. Haks was van mening, dat een taakverdeling de provinciale autonomie niet in de weg staat, maar dat de provincies hieraan een eigen invulling moeten durven geven.² Voor Noord Holland komt het 'eigen profiel' neer op concentratie op drie beleidsinstrumenten; in 1988 als volgt in het bestedingsplan terug te vinden: de kunstuitleen 900.000,-; aankopen en opdrachten door derden 596.770,- en individuele subsidies 718.370,-. Daarnaast is van het totale budget van 2.604.210,- een bedrag van 97.436,- besteed aan projecten, publicitaire activiteiten en bruikleenvergoedingen bij tentoonstellingen.³

advisering:

De uitgezette koers is geheel in lijn met de Culturele Raad. Stafmedewerker G. in 't Hout ziet in de uitleen een uitstekend middel tot cultuurspreiding en inkomensbevordering voor kunstenaars. Ook over de subsidies aan gemeenten, instellingen en bedrijven is hij uitermate positief: het multiplier effect heeft absolute prioriteit gekregen, omdat gemeenten zo gestimuleerd worden tot een actieve opstelling. Enigszins relativerend wordt hierbij de kanttekening geplaatst, dat het in de praktijk afhangt van inzet en enthousiasme van de verantwoordelijke personen ter plekke. Naast van oudsher Bergen beginnen zich Hoorn, Den Helder, Bussum en Haarlem als regionale centra te profileren. Wat betreft de subsidies aan kunstenaars wordt ervoor gewaakt niet in 'randverschijnselen te verzanden'. Ook ten aanzien van deze geldstroom geldt een kwaliteitsbeoordeling, waarbij wel gewezen wordt op de oneigenlijke scheiding tussen kunst en kunstenaars.⁴ In het algemeen is de positie van de raad met de extra geldstroom versterkt. Naast de artistiek-inhoudelijk functie en de coördinatie van het kunstenbeleid voert de Culturele Raad nu ook het secretariaat van de Provinciale Adviescommissie, waarvan de leden door de sectie beeldende kunst na een open sollicitatie

procedure worden voorgedragen. De commissieleden worden buiten de provincie en vooral in Amsterdam gerecruteerd. Dit wordt met opzet gedaan, omdat kunstenaars uit Noordholland niet in Amsterdam en omgekeerd Amsterdamse kunstenaars in de provincie geen subsidies mogen aanvragen. De samenstelling van de commissie is als volgt: vier beeldend kunstenaars, een galeriehouders, een kunsthistoricus en een architect, plus een waarnemer van de provincie. Ambtelijke ondersteuning wordt door de Culturele Raad gegeven.⁵

De Provinciale Adviescommissie beoordeelt de aanvragen voor individuele subsidies, subsidies aan gemeenten e.a. voor opdrachten/aankopen en projecten/manifestaties zoals onlangs nog het bootproject bij Kamperduin.

De 'spilpositie' van de raad wordt in de provincie als positief ervaren: door de actieve opstelling van de raad komt er langzamerhand een goede samenwerking tussen gemeenten en provincie van de grond. Onlangs heeft de Culturele Raad nog een werkgroep ingesteld om tot een betere regionale afstemming van het beleid te komen.⁶ De beleidsmedewerker beeldende kunst van de provincie is zeer te tevreden over hoe de zaken gestructureerd zijn. De raad voert uit wat in beginsel samen met de provincie is uitgestippeld. Ook de Adviescommissie functioneert zijns inziens goed. De provincie wenst verder geen inmenging en heeft er ook niet de mankracht voor.⁷

Naar de gemeenten toe kan de raad sturend optreden. De door gemeenten aangetrokken onafhankelijke deskundigen moeten eerst het fiat krijgen van de sectie beeldende kunst, alvorens subsidieaanvragen in behandeling worden genomen. Voor zover bekend heeft deze formule geen conflicten opgeroepen.

beleidsinstrumenten:

Bovenstaande neemt niet weg, dat de provincie weinig keuze is gelaten een heel eigen koers te varen. In 1983 en 1984 kregen de Noord Hollandse uitlenen, allen van het SBK model, nog 800.000,- uit de Tijdelijke Rijksregeling Kunstuitleen. Vanaf 1985 is deze regeling in de geldstroom lagere overheden 'versleuteld'.

Provincie en Culturele Raad restte niets anders dan het grootste deel van de extra middelen aan dit beleidsinstrument toe te kennen: in 1985 en 1986 nog 60% (538,232,- respectievelijk 899,775,-) en in 1987 53% (900.000,-). In 1988 wordt de druk iets minder (33%), doordat voor het eerst het volledige bedrag naar de lagere overheden is overgeheveld.⁸ Ook de autonome middelen gaan grotendeels naar dit beleidsinstrument.⁹

Met deze geldstromen zijn de problemen rond de uitleen niet opgelost. Uit gesprekken met directies en medewerkers in Haarlem, Hilversum, Bergen, Zaandam, de Culturele Raad, provincie en enkele kunstenaars en kunstenaarsorganisaties is duidelijk geworden, dat 'in het veld' de meningen over het functioneren nogal negatief uitvallen.

Oorzaak van alle ellende wordt een tekort aan middelen genoemd bij een groeiende belangstelling. Het veiligstellen van subsidiestromen is de grootste zorg geworden; doelstellingen als spreiding, inkomensvorming en educatie komen nauwelijks nog aan bod.¹⁰

In Noord Holland schommelden de huurvergoedingen in 1988 tussen 7% (o.a. Zaandam, Hoorn en Purmerend) en 10% (o.a. Bergen, Hilversum en Haarlem) en de maxima per kunstwerk per jaar tussen 100,- en 200,-.¹¹ In sommige uitlenen wordt het werk zelfs in consignatie gehouden, totdat de eerste lener/koper zich aandient.

Een gevolg is dat weinig kunstenaars geneigd zijn duurdere unica's aan te bieden en dat door de uitleen steeds vaker goedkoop werk (dus grafiek) wordt ingehuurd om de vergoedingen op een acceptabel peil te houden.¹² Veel kunstenaars brengen hun werk liever naar de artotheken in Amsterdam, die 15% huurvergoeding betalen. De verzuchting van dhr. Monnikendam, Stichting de Zienagoog in Zaandam af te zakken tot een 'grafiekwinkel' lijkt uit te komen, waarbij moet worden aangetekend, dat de uitlenen zelf vaak grafiekmappen uitgeven. In 1988 heeft de Zienagoog hiervoor nog 10.000,- uit de provinciale subsidiepot voor opdrachten aangevraagd (en gekregen).¹³ Onder kunstenaars valt te beluisteren dat met het wegvallen van de BKR veel kunstenaars noodgedwongen werk blijven aanleveren. Dhr. Monnikendam schat het aantal kunstenaars, dat landelijk van de uitleen kan leven op ong. 300.¹⁴ Uit de WVC evaluatie 1988 blijkt dat in Noord Holland 1173 kunstenaars een huurvergoeding hebben ontvangen en 54 kunstenaars zijn aangekocht.¹⁵

Over de kwaliteit van de collectie zijn de meningen verdeeld. Iedere SBK probeert kwaliteit in huis te halen en roept daarvoor een selectiecommissie in het leven meestal bestaand uit 2/3 kunstenaars, een deskundige, iemand van de uitleen en een abonneehouder. 'Er wordt een middenweg gezocht tussen kwaliteit en publieksbereik'.¹⁶ De kwaliteit wordt 'gegarandeerd' door bekende kunstenaars in de commissie te vragen; de uitleenbaarheid wordt door een vertegenwoordiger van de SBK en een abonnee in het oog gehouden.¹⁷ Met deze commissies heeft de Culturele Raad geen bemoeienis.

Men is in Noord Holland bij de werving onder kunstenaars niet aan provinciale grenzen gebonden. In de regel wordt 50% van de middelen voor Noord Hollandse kunstenaars gereserveerd. De manier waarop verschilt per uitleen: via advertenties in de landelijke bladen, beeldende kunst-informatie, of via persoonlijke contacten. Het blijft echter problematisch dat de kunstenaars aan de uitleen minder prestige zeggen te ontleen. Bovendien wegen kosten en moeite voor de kunstenaars niet op tegen de opbrengsten.¹⁸

Toch bogen de SBK's op een flinke groei in het aantal abonnees, alhoewel dit vooral toch de 'groteren' betreft zoals Haarlem, Zaandam en Amsterdam en voor een groot deel aan zogenaamd bedrijfsabonnements toe te schrijven is.

Achter het aantrekken van meer abonnees liggen echter voornamelijk economische motieven verscholen: het betekent meer spaartegoeden, waarmee zoals in Haarlem, fondsen gevormd kunnen worden voor o.a. eigen aankopen en exploitatiekosten. Bovendien spelen het aantal abonnements een belangrijke rol bij de verdeling van de subsidies.¹⁹

Over verkoopresultaten hebben sommige SBK's niet te klagen: alleen Haarlem had al een omzet van 411.000,- in 1988 bij 4083 abonnees.²⁰ Hiervan gaat zoals gebruikelijk 30% provisie naar de uitleen. Bij deze cijfers moet aangetekend dat het merendeels een 'inlossing van spaartegoeden' betreft en geen gegenereerde gelden.

Om de problemen het hoofd te bieden zijn de uitleenen door Culturele Raad en provincie uitgenodigd voor een platform overleg. De issues die ter tafel liggen, zijn o.a.: bindende afspraken over de 10% huurvergoedingen, bevrozing van het aantal uitleenpunten (10), de limitering van het totale subsidiebedrag op 1 miljoen uit de Tijdelijke bijdrageregeling en de verdeling van de autonome middelen op basis van accountantsrapporten. Verder wil men komen tot uniformering van de tarieven voor abonnees, provisie-percentages, maximumbedragen per kunstwerk en een betere serviceverlening aan kunstenaars.²¹

De provincie heeft de TPBK-gelden altijd geclausuleerd: om weglekken naar exploitatiekosten te voorkomen en met het oog op de inkomensbevordering mogen zij alleen aan huurvergoedingen besteed worden. Haarlem heeft hierover bij de provincie een Arob-procedure aangespannen, omdat men niet ieder jaar de tekorten uit eigen middelen wenst aan te zuiveren.²²

Als mogelijke oplossing voor de toenemende tekorten liggen voorstellen op tafel over a) verhoging van de tarieven, een meer flexibele hantering van de spaartegoeden (wat in Zaandam al praktisch is), inzetten van de eigen fondsen, het drukken van exploitatiekosten door bijvoorbeeld minder dure huisvesting te zoeken en b) de kunstenaars bij verkoop naast provisie ook de al uitbetaalde huurvergoedingen in mindering te brengen.²³

Tegen dit laatste is al protest aangetekend, 'omdat de kunstenaars altijd al voor de financiële moeilijkheden van de uitleenen opdraaien gezien de dalende huurvergoedingen en maxima per kunstwerk per jaar'.

aankopen/opdrachten via derden:

In 1988 zijn door gemeenten, bedrijven en instellingen 85 verzoeken voor aankopen/opdrachten/projecten/publicitaire activiteiten en bruikleenvergoedingen ingediend waarvan 64 gehonoreerd. De 21 afwijzingen leidden slechts eenmaal tot een Arobprocedure. De provincie subsidieert aankopen met 100%, opdrachten alleen in honorariumkosten met 50% en publicitaire activiteiten met 50% (max. 1000,-).²⁴

In het algemeen neigen de kleinere gemeenten tot de aankoop van een schilderij en houden middelgrote gemeenten aankoopprondes onder (lokale) kunstenaars. Het aantal opdrachten door derden (voornamelijk gemeenten) is sterk gegroeid: in 1987 werd hieraan 89.000,- subsidie verstrekt en in 1988 284.270,-. In totaal verstrekten 19 gemeenten, instellingen en bedrijven opdrachten aan 25 kunstenaars. Het hiermee gegenereerd bedrag bedroeg ongeveer 1,8 miljoen.²⁵

Eén gemeente die zich in de korte periode van de regeling sterk geprofileerd heeft is Hoorn. Er is hier een opmerkelijke infrastructuur op kunstgebied ontstaan. De gemeente heeft drie monumentale, historische panden tot expositieruimten, ateliers

en kunstenaarswoningen verbouwd. Vooral de expositieruimte De Boterhal heeft (inter)nationale bekendheid gekregen als centrum voor actuele kunst. De motor achter dit centrum is de Kunstenaarsvereniging Hoorn & Omstreken (KVH&O). De Stichting Droparchief/Achterstraat heeft voor haar experimenten en projecten de Mariakapel ter beschikking gekregen voor een aanlooperperiode van vijf jaar. Het goede beeldende kunstklimaat is vooral terug te voeren op de vruchtbare samenwerking tussen de kunstenaars en de burgemeester, wethouder en ambtelijk medewerkers. Met name de KVH&O is in veel gevallen initiatiefnemer en adviseur tegelijk. Het enthousiasme van gemeentezijde stamt nog uit de groeiperiode van eind jaren zeventig. De toenmalige bouwexplosie zorgde voor de nodige percentagegelden, ondergebracht in een Fonds Decoratieve Aankleding en leidde tot plannen op gebied van de stadsverfraaiing. Bovendien voerde Hoorn de BKR regeling uit voor de regio. Het Fonds wil men ondanks de huidige art.12 situatie behouden. Per jaar wordt het met 50.000,- gevoed en verder inventief aangevuld met de Tijdelijke bijdrageregeling, sponsorgelden en door samenwerking met het Praktijkburo. Hoorn spreekt van een kunst- én kunstenaarsbeleid en richt zich op aankopen en opdrachten, op behoud en verdere uitbouw van genoemde infrastructuur, waaronder ook de plaatselijke uitleen.²⁶ Voor de afwikkeling van het kunstbeleid heeft de gemeente de uit de percentage-tijd stammende deskundigen commissie behouden (met goedkeuring van de Culturele Raad). De KVH&O uit 1979 met inmiddels een hondertal leden heeft zich door haar toegenomen professionaliteit ontwikkeld tot een volwaardige gesprekspartner op tal van niveaus. Na de BKR is een strenge ballotage procedure ingevoerd waarvoor onder andere een medewerker van het Stedelijk Museum, Amsterdam is aangetrokken. Ook de Culturele Raad heeft de vereniging om vertegenwoordigers gevraagd in diverse werkgroepen en commissies. Het gunstige kunstklimaat heeft een regionale uitstraling, maar het blijft een onzekere factor doordat het succes afhangt van de persoonlijke inzet en betrokkenheid van kunstenaars en enkele ambtenaren, aldus een medewerker van De Boterhal.²⁷

Het multiplier effect én de vrees dat gemeentemedewerkers de kiezersgunst boven kwaliteitsbevordering zullen stellen, maken dat provincie en Culturele Raad (sectie beeldende kunst) gekant zijn tegen het direct doorsluizen van gelden naar de gemeenten.²⁸

Vooral Haarlem maakt zich sterk voor rechtstreekse toekenning van de gelden, maar ondervindt hierin weinig bijval van de plaatselijke kunstenaars. De afdeling kunstzaken noemt de ambtelijke samenwerking met provincie en raad uitstekend, maar inhoudelijk liggen er enkele principiële verschillen.²⁹ De bezwaren tegen de huidige regeling zijn, dat met incidentele toekenningen geen structureel beleid mogelijk is en dat de provincie zich op deze wijze teveel met gemeente-aangelegenheden bemoeit. Haarlem voert immers al een 'monumentaal kunstbeleid'.³⁰ Bovendien is er slechts éénmaal per jaar gelegenheid een aanvraag in te dienen en blijven de omvang en formulering van opdrachten vaag, zolang het totale budget niet bekend is.

In 1988 kreeg Haarlem voor de aankoop van werk van Van Hemert en Boeyen voor het Frans Halsmuseum 19.000,-, voor de gemeente aankopen 53.000,-, voor een opdracht aan Bosman 20.000,-, voor het project de Kunstlijn 5.000,-, aan bruikleenvergoedingen 2.200,- en voor commissiewerk 900,-.³¹ Haarlem heeft twee commissies voor aankopen en opdrachten, die beide als deskundig door de Culturele Raad erkend zijn.

Een ander teer punt tussen Haarlem en de provincie is de zorg voor de plaatselijke kunstenaars. In Haarlem is ongeveer 60% van de 400 kunstenaars bij de Sociale Dienst terecht gekomen. De gemeente heeft in 1988 het positieve verschil tussen uitvoeringskosten BKR en aanmeldingen bij de Sociale Dienst gereserveerd voor individuele subsidies. Kunstenaars zagen liever het bedrag besteed aan aankopen, verhoogd met de 100% provinciale subsidie uit de TRBK.³² De beoordeling is in een aparte commissie ondergebracht, bestaande uit afgevaardigden van kunstenaarsorganisaties en de gemeente. De maximale vergoeding bedraagt 5.000,- per jaar en bij uitzonderlijke kwaliteit voor sommigen gedurende vier opeenvolgende jaren. Extra aandacht wordt gegeven aan jonge, veelbelovende kunstenaars.³³ De provincie weigert volgens kunstzaken ten onrechte hierin bij te dragen uit de TRBK en schuift op haar beurt 'de schade door de bezuinigingen op de BKR' op de gemeenten af. Haarlem spreekt zich dan ook uit voor een landelijk overleg tussen provincies en gemeenten. Er moet een oplossing gezocht worden voor ateliervoorzieningen, beroepskosten, de instroom van kunstwerken voor openbare gebouwen, tentoonstellingsdiensten, uitlenen en het wegvallen van de mogelijkheid om via de BKR schetsontwerpen te laten vervaardigen.³⁴ Opvallend is dat voor al deze post-BKR-problemen geen beroep gedaan wordt op de rijksoverheid. Blijkbaar is de 'WVC afschuif operatie' geslaagd.

Van enige afstemming van beleid tussen provincie en Haarlem is weinig sprake. De gemeente had al een eigen aankoopbeleid, dat nu met de provinciale middelen versterkt wordt en een opdrachtenbeleid, waarvoor de gemeente jaarlijks 215.000,- (afkomstig uit percentagegelden) in een Fonds monumentale kunst stort. Aankopen komen in beheer van het Frans Halsmuseum, dat ook in de commissie vertegenwoordigd is. De aandacht is vooral gericht op jonge kunstenaars. Of de museumcollectie als basis dient voor deze aankopen is niet duidelijk geworden; wel dat lokale kunstenaars bezwaar maken tegen de vermeende dominantie van museummedewerkers in de commissie en hun preoccupatie met wat elders in de Randstad gebeurt.³⁵ Dit laatste past overigens niet in het gemeentebeleid: Haarlem gaat uit van een 'podiumfunctie voor lokale kunstenaars' en wijst wedijver met andere musea af. Via het Fonds monumentale kunst wordt daarentegen wel geregeld aansluiting bij 'de landelijke top' gezocht door het Praktijkburo in te schakelen. Hierbij voelt men zich niet gebonden aan de richtlijn om Haarlemse of provinciale kunstenaars voorrang te verlenen, ook al vraagt men om medefinanciering uit de TRBK. Wat betreft de individuele subsidies wordt niet geëist, dat men vooraf bij het Fonds of de provincie aanklopt; wel wordt eerst naar inkomen en dan naar kwaliteit gekeken.³⁶

De provinciale **individuele subsidies** worden in de vorm van **werkbeurzen** en **stipendia** aan Noord Hollandse kunstenaars verstrekt tot een maximum van 6000,-. In 1988 heeft de Adviescommissie 121 maal haar fiat gegeven en 72 aanvragen afgewezen. Dat jaar was er voor het eerst voldoende budgettaire ruimte om de maxima te handhaven. De jaren daarvoor is steeds gemiddeld over het aantal aanvragers. Selectie vindt plaats op basis van dia- en fotodocumentatie; bij twijfel worden atelierbezoeken afgelegd door leden van de Adviescommissie.³⁷ Verder kunnen kunstenaars en/of organisatoren steun vragen bij projecten, manifestaties en publiciteitskosten. Het betreft hier zeer uiteenlopende zaken zoals kosten voor affiches bij een tentoonstelling in Denemarken door de Kunstenaarsvereniging Hoorn & Omstreken (1000,-) tot een project van twee kunstenaars 'Kermis in de Hel' in Alkmaar (12.000,-), of de opzet van een beeldentuin in Bussum (6000,-).

De relatie tussen provincie en Amsterdam blijft tweeslachtig. Niemand van de geïnterviewden sprak zich positief uit over de houding van Amsterdam tegenover 'buitenstaanders'. Amsterdam zou een ondoorzichtig, weinig toegankelijk, ad hoc beleid voeren. Van de vermeende 'spin-off' naar de provincie is in de praktijk weinig te merken.³⁸ Men werkt niet samen en streeft niet naar beleidsafspraken. Het blijven twee gescheiden circuits, waarvan Amsterdam als vanzelfsprekend de meerdere is, maar niet even vanzelfsprekend een voorbeeldfunctie vervult. Een culturele hoofdstad binnen de provinciegrenzen heeft meer negatieve dan positieve effecten, lijkt het wel. Het wordt gunstig genoemd dat men kan deelnemen aan het kunstklimaat en culturele netwerk van Amsterdam, maar de sterke gerichtheid op de stad is een voortdurende bedreiging voor wat in de provincie tot stand komt. Als voorbeelden worden genoemd: het galeriewezen dat potentiële kopers naar de stad ziet trekken; de landelijke pers die een grens trekt bij het Noordzeekanaal; kunstenaars die hun werk liever naar de stad brengen (en dat geldt ook de uitleen) of er gaan wonen; de talenten op beleids- en organisatiegebied, die door de stad worden weggezogen; de concentratie van academies in de stad (Ateliers'63 verhuist van Haarlem naar Amsterdam) etc. De provincie kon niet met Amsterdam concurreren en nu nog minder volgens sommigen, omdat met de decentralisatie de rangorde tussen de circuits alleen maar bevestigd is: De provincie moet bijvoorbeeld het 'landelijk belang' van een project bij subsidieaanvragen aantonen, waar Amsterdam dit automatisch krijgt toegedacht.

Wat betreft de subsidiestromen heeft men elkaars kunstenaars van deelname uitgesloten; alleen in commissies vindt uitwisseling plaats. Het isolationalisme heeft alleen budgettaire redenen, maar leidt in de praktijk tot scherpe geografische scheidslijnen met negatieve gevolgen voor de betrokken kunstenaars.

conclusies

De tegenstelling tussen 'stad en platteland' leeft in Noord Holland des te sterker, omdat de stad hier tevens het culturele centrum van Nederland is. Provincie en Culturele Raad krijgen er weinig response op hun plannen en leggen zich vervolgens neer bij een coëxistentie, waarin zij de minder prestigieuze rol

spelen. Deze uitgangspositie heeft de provincie ook niet in de verleiding gebracht om zich krachtdadig met het beleid te bemoeien. In het algemeen stelt men zich bescheiden op en probeert de gevestigde cultuurcentra niet naar de kroon te steken. De Culturele Raad is naar voren geschoven en versterkt en de gemeenten worden gevraagd zich op kunstgebied inspanningen te getroosten. De raad probeert wel aansluiting te vinden door voor de Adviescommissie expertise uit de stad aan te trekken. Gemeenten die al een beeldend kunstbeleid hadden (Haarlem) durven zich eigenzinniger op te stellen dan de provincie en zoeken juist wel het landelijk circuit op. Op het ogenblik streven de gemeenten naar regionale samenwerkingsverbanden. Kunstenaars opereren via persoonlijke contacten en dwingen op den duur ook de mensen uit cultuurcentra aandacht te schenken aan hun inspanningen op kunstgebied. Dat geldt des te sterker als kunstenaars zoals bijvoorbeeld in Hoorn (inter)nationaal bekende kunstenaars weten aan te trekken.

noten provincie Noord Holland

1. Culturele Raad Noordholland: Provinciaal beleid beeldende kunst in Noord Holland, mede in verband met het doelsubsidie van het Min. van WVC, september 1984, pag. 1, 5
2. Gedeputeerde Haks: De bestuurlijke autonomie is toegenomen, in: Boekmanmagazine 'Cultuur in alle Staten', maart 1987 pag. 62
3. Culturele Raad Noordholland, Werksverslag van het secretariaat Adviescommissie BPBK 1988
4. interview G. in 't Hout, stafmedewerker b.k Culturele Raad Noordholland
5. interview G. in 't Hout, stafmedewerker Culturele Raad Noordholland; Adviescommissie tijdelijke bijdrageregeling provinciale bevordering b.k.: Naar waarde geschat, rapport over het functioneren in 1984-'1985-1986, pag. 32-33
6. interview L. Duppen, dir. Kunstenaarscentrum Bergen en directeur v.d. uitleen, Bergen; J. Wilbrink, Hoorn kunstenaar, organisator verbonden aan de Boterhal; lid van de KV&OH
7. interview K. Laan, b.k.medewerker provincie Noordholland
8. Provinciale Adviescommissie: Naar Waarde Geschat, rapport over het functioneren van de tijdelijke bijdrageregeling 1984-1985-1986, IJmuiden, okt. 1986; Culturele Raad Noordholland: Werkverslagen 1987 en 1988 over TPBK
9. De provincie subsidieert namelijk de exploitatie- en in sommige gevallen ook de expositiekosten: in 1983 wordt 134.400,- van het totale autonome b.k.budget ad 301.300,- over de uitleeninstellingen verdeeld; in 1984 113.260,-(308.600,-); in 1985 145.060,- (293.260,-); in 1986 101.620,- (292.720,-); in 1987 166.620,- (321.720,-) en in 1988 150.220,-(304.320,-).
10. Rapport Cognicom, Rijksuniversiteit Groningen, 1989; interview dhr. Albers, directeur SBK Hilversum
11. Gesprekken/interviews met de diverse directies v.d SBK's
12. Bij alle uitlenen zijn de collecties inderdaad grotendeels uit grafiek of werken op papier opgebouwd. De landelijke gemiddelde zijn: grafiek 49%; andere werken op papier 19%. Rapport Cognicom 1989, Rijksuniversiteit Groningen
13. gesprek met dhr. Monnickendam, dir. stichting de Zienagoog, Zaandam; Brief van K. Laan, bureau Cultuur, sectie Kunsten aan Min. WVC betr. evaluatie BPBK 1988 d.d. 28 april 1988, bijlage F
14. gesprek met dhr. Monnikendam, dir. de Zienagoog, Zaandam;
15. WVC evaluatierapport 1988, maart 1990 - prov. Noordholland

16. interview dhr. Aalbers, dir. SBK Hilversum
17. interview dhr. Aalberts, directeur SBK Hilversum; dhr. Glas, kunstenaar; lid van Kunstenaars Overleg Haarlem; ex-bestuurslid van SBK Haarlem
18. interview L. Duppen, dir. Kunstenaarscentrum Bergen, beheerder SBK Bergen
19. interview L. Duppen dir. Kunstenaarscentrum Bergen, beheerder en directeur kunstuitleen Bergen; dhr. Aalbers, dir. SBK Hilversum
20. gesprek mw. J. Sipkes, dir. SBK Haarlem
21. interview K. Laan b.k.medewerker provincie Noordholland; interview G. in 't Hout, stafmedewerker Culturele Raad Noordholland
22. gesprek mw. J. Sipkes, dir. SBK Haarlem
23. interview K. Laan b.k. medewerker provincie Noordholland; interview G. in't Hout vz. Culturele Raad Noordholland; L. Duppen, dir. Kunstenaarscentrum Bergen; en directeur kunstuitleen Bergen
24. Secretariaat adviescommissie BPBK: Werkverslag 1988, maart 1989; Brief Stichting Culturele Raad Noordholland aan Min. WVC t.a.v. dhr. T. van Grootheest, betr. tijdelijke rijksbijdrageregeling, d.d. 19 april 1989
25. gespreksronde dhr. K. Laan, prov. Noordholland, P. Ligthart WVC en M. Thijssen Boekmanstichting
Secretariaat Adviescommissie BPBK: Werkverslagen 1987 en 1988; WVC evaluatie 1988, maart 1990 - provincie Noordholland; Brief K. Laan, bureau cultuur (sectie kunsten) provincie Noordholland aan Min. WVC, t.a.v P. Ligthart betr. evaluatie BPBK 1988 d.d 28 April 1984, bijlagen
26. B&W Hoorn aan Commissie Onderwijs, Kunst en Cultuur: 'Beeldende kunst en kunstenaarsbeleid' mei 1987
27. interview J. Wilbrink, lid KV&HO, mede oprichting en organisator van De Boterhal
28. interview G. in 't Hout stafmedewerker b.k. Culturele Raad Noordholland; interview K. Laan b.k.medewerker provincie Noordholland; brief Sectie b.k. Culturele Raad Noordholland aan Min.WVC t.a.v. T. van Grootheest betr. tijdelijke rijksbijdrageregeling d.d. 19 april 1989
29. interview de heren Homan en Bulsing, beleidsmedewerkers kunstzaken gemeente Haarlem
30. Inleiding bij de 'regeling toegepaste monumentale kunst', gemeente Haarlem

31. brief K. Laan b.k. medewerker prov. Noordholland aan Min. WVC t.a.v. dhr P. Ligthart, betr. evaluatie 1988 d.d. 28 april; 1989, bijlagen
32. interview dhr. Glas, kunstenaar, lid van Kunstenaars Overleg Haarlem, ex-bestuurslid van SBK haarlem.
33. Regeling bijdrage beroepskosten beeldend kunstenaars Haarlem, niet gedateerd
34. interview de heren Homan en Bulsing, afd. kunstzaken gemeente Haarlem
35. interview dhr. Glas, kunstenaar, lid van Kunstenaars Overleg Haarlem; ex bestuurslid SBK Haarlem
36. interview de heren Homan en Bulsing, afd. kunstzaken gemeente haarlem
37. Secretariaat Adviescommissie Tijdelijke bijdrageregeling: Werkverslagen 1986, 1987 en 1988, Culturele Raad Noordholland
38. brief Min. Brinkman aan Gedeputeerde Staten Noordholland d.d. 24 sept. 1987, K/BK U 53408/7:3

3.9 PROVINCIE OVERIJSEL

uitgangspunten:

Als in 1987 blijkt dat de Tijdelijke bijdrageregeling tot 1992 gecontinueerd zal worden, presenteren Provinciale Staten een nieuwe notitie over de bestedingen 1988-1992. Hierin is zowel de evaluatie over de voorgaande jaren als het commentaar van de kant van de betrokken gemeenten, de provinciale adviescommissie, kunstenaars en de uitleenorganisatie SSOK verwerkt. De verhoging van de te besteden bedragen maakt een herbezinning noodzakelijk. (In 1984 bedroeg het extra budget 508.751,-; in 1987 1.020.000,- en in 1988 1.582.950,-.) Inmiddels zijn ook de nieuwe gedeputeerde voor cultuur en een extra beleidsmedewerker beeldende kunsten in dienst getreden, die beide volgens 'waarnemers uit het veld' vanuit een grote persoonlijke betrokkenheid bij de beeldende kunsten opereren.

Tot veranderingen in de doelstellingen heeft een en ander niet geleid: Overijssel legt het accent op ontwikkeling, instandhouding en spreiding van een zo divers mogelijk aanbod; ervan uitgaand dat iedere overheidslaag zijn eigen verantwoordelijkheid draagt voor het totale kunstbeleid. Voor het eigen aankoopbeleid gelden echter alleen kwaliteitscriteria.¹ Impliciet stemt men hiermee in met een taakverdeling tussen rijk, provincie en gemeenten.

Met de autonome middelen vaart men dezelfde koers: aankopen t.b.v. de eigen collectie (een uitbreiding/voortzetting van het bruikleen van de collectie Citroen), zorg voor 't Nijenhuis (collectie Hannema) en tentoonstellingen in het provinciehuis moeten zorgen voor stimulering van produktie/afname van kunst en voor spreiding onder een breed publiek. Bovendien draagt de provincie 50% bij in de personeelskosten van de vier bestaande kunstuitleen vestigingen en in de exploitatiekosten van de sectie beeldende kunst van de Culturele Raad.²

Het verschil tussen 1984 en 1988 zit in de uitbreiding van het aantal beleidsinstrumenten, de overheveling van een deel van de gelden naar de vijf grote gemeenten en de invoering van een beroepskostenvergoeding.³

Naast de criteria van het rijk hebben Provinciale Staten in 1984 nog extra voorwaarden geformuleerd ter ondersteuning van de Overijsselse kunstenaars. Ook over de periode 1988-1992 blijft 70% voor de eigen kunstenaars gereserveerd, waarvan 15% voor de jongeren en geldt een maximum van 20.000,- per jaar per kunstenaar. Een ander zwaarwegend criterium is spreiding: sociaal, geografisch maar ook over kunstdisciplines en kunstenaars.⁴

advisering:

In 1984 is de provinciale radenstructuur doorgelicht met als resultaat, dat de Culturele Raad is 'uitgekleed' tot een steunverlenende instantie.⁵ Provinciale Staten geven de voorkeur aan ad hoc adviescommissies. Bovendien hebben zij hun eigen gelederen op dit gebied versterkt.⁶ De Culturele Raad blijft echter blijkens een nota uit 1988 gevraagd of ongevraagd adviezen

uitbrengen zeker naar de gemeenten toe.⁷ Voor de beeldende kunsten is op voorwaarde van het rijk apart een permanente adviescommissie ingesteld. Deze commissie beoordeelt de aankopen/opdrachten van provincie, gemeenten, instellingen en bedrijfsleven en de individuele aanvragen door kunstenaars.

In 1988 is het team op eigen verzoek met twee leden versterkt. In de tweede helft van 1988 was de samenstelling als volgt: een onafhankelijke deskundige uit Noord Holland, drie kunstenaars uit Overijssel, een kunstenaar uit Noord Brabant en een deskundige uit Groningen.⁸ In 1984 was al bepaald, dat een deel van de leden buiten de provincie geworven moet worden.

De leden worden op persoonlijke titel door Provinciale Staten voor twee jaar benoemd. De gemeenten mogen van hun kant mensen voordragen.⁹

Ook de positie van de adviescommissie is versterkt: gewezen op de 'oncontroleerbare wildgroei aan onafhankelijke deskundigen' door derden ingeschakeld, zullen voortaan alle aanvragen aan de provinciale commissie worden voorgelegd. De vijf grote gemeenten en de uitleen zijn van de nieuwe procedure uitgesloten.¹⁰ De eerste adviescommissie is trouwens langer dan twee jaar aangebleven vanwege de onduidelijke situatie over wel/niet voortbestaan van de regeling.

Nu de door de gemeenten ingeschakelde deskundigen niet meer 'voldoen', heeft de Culturele Raad een waarnemer in de adviescommissie gearacheteerd.

beleidsinstrumenten:

Vanaf de invoering van de TRBK heeft Overijssel het grootste deel van de gelden vrijgemaakt voor subsidies 'voor aankopen en opdrachten van derden'.¹¹ In 1988 zijn totaal 700.000,- van de WVC bijdrage ad 1.582.950,- voor deze post gereserveerd verdeeld over 450.000,- voor de vijf grote gemeenten en 250.000,- voor de kleinere, instellingen etc. De opzet is om de gemeenten te activeren hun al dan niet sluimerende fondsen aan te spreken, percentageregelingen toe te passen, ofwel de ex-BKR gelden te behouden voor de beeldende kunsten. In 1987 heeft Overijssel een speciale folder 'kunst binnen bereik' uitgebracht om ook het bedrijfsleven op deze subsidiemogelijkheid te attenderen. De provincie stelt bij een project 50% subsidie tegenover 50% eigen middelen, waaronder ook percentagegelden zijn begrepen.¹² Bij projecten met een 'boven provinciale' uitstraling is de provincie zelfs bereid een hoger percentage te financieren.

De gemeenten hebben op hun beurt bij de provincie bedongen, dat zij haar autonome middelen voor aankopen en opdrachten eveneens volgens dezelfde formule verhoogt.¹³

De genoemde 250.000,- 'voor derden' zijn in 1988 besteed aan 3 opdrachten van gemeenten, 7 opdrachten en 8 aankopen van instellingen en bedrijven en verder 50.000,- aan het kunstenaarsinitiatief, de Stichting Tijdelijke Museum voor de presentatie van 50 kunstenaars. De totale subsidie bedroeg 201.049,-, waarbij 72 kunstenaars betrokken waren.¹⁴

Onder de opdrachtgevers bevinden zich bijvoorbeeld het Twents Conservatorium (Enschede), dat in de nieuwbouw voor de sector muziek en theater meerdere kunstwerken heeft geïntegreerd. De

initiatiefnemer was de voormalig directeur M. Geelen, die samen met de bouwcommissie de volgende keuze heeft gemaakt: een fotosequentie van A. Dekker, een monumentaal wandobject opgebouwd uit textiel, hout en staal van A. Hulshof-Sekhuis, een geschilderd portret van de eerste directeur C. Jacobs door J. Gierveld en een bronzen plastiek van A. Spronken. Voor de eerste drie kunstwerken samen heeft de provincie 34.500,- subsidie verleend.¹⁵

De gemeente Haaksbergen zag in 1988 eveneens haar aanvragen gehonoreerd. Het betrof o.a. een monumentaal beeld, dat zowel het 800-jarig bestaan als het rijke textielverleden moest symboliseren. (Totale kosten ong. 70.000,-; subsidie 35.000,-).

De opdracht 'vertaalde' R. Perdon in de plaatsing van vier enorme stalen weefspoelen. Haaksbergen, volgens een beleidsmedewerker steeds meer bewust van het belang van kunst voor het image en leefklimaat van de gemeente, wil overgaan op een kunstenplan voor de langere termijn. Als eerste staat de aankoop van het 'glazen bos' van de kunstenaars Bolink en Koopman op het programma. Dit project dat (inter)nationaal in het nieuws kwam, is in opdracht van Holst (bedrijf) gemaakt en bestaat uit een serie 'glazen bomen' met een totale lengte van circa 28 meter.¹⁶

De gemeente Holten voelt ook steeds meer voor de opstelling van een beleidsnota beeldende kunst. Nu gaat het initiatief nog vaak uit van de burgemeester en maken B&W een keuze. In 1988 heeft men met een provinciale subsidie ad. 20.500,- een beeld laten plaatsen bij de nieuwe schoolgebouwen. De kunstenaar B. Hendriks uit Arnhem heeft de opdracht gekregen. Verder koopt Holten regelmatig kunstwerken van plaatselijke kunstenaars.¹⁷

Uit een rondvraag langs de aanvragers blijkt, dat men nogal moeite had/heeft met de beoordeling door de provinciale adviescommissie. Zeker bij de vorige samenstelling van de commissie, waarin o.a. een conservator van het Kröller-Müller zat naast een bekend verzamelaar en een galeriehoudster. Uit de gesprekken blijkt, dat de commissieleden zich vooral landelijk oriënteerden en de gemeenten hun lokale kunstenaars wilden steunen.¹⁸ Het steekspel dat het afgewezen Holten hierover nog wilde aanspannen, is op juridisch-technische redenen gestrand. Uit ervaring wijzer 'past' men inmiddels de aanvragen aan: men zal niet zo snel meer een subsidie voor figuratief werk aanvragen of een plaatselijke kunstenaar voordragen. Verder wordt meer dan voorheen de Culturele Raad plus het daar aanwezige documentatiemateriaal geraadpleegd. Die weg wordt door de provincie ten sterkste aanbevolen, maar zonder hieraan enige garantie te verbinden.¹⁹ Anno 1990 lijken de gemeenten steeds gemakkelijker de weg naar deze subsidiestroom te vinden en structureel meer aandacht aan de beeldende kunsten te besteden.

Tegen de wens van de Culturele Raad en de kunstenaarsverenigingen in zijn de gedeputeerde en de vijf wethouders van cultuur van Zwolle, Deventer, Almelo, Hengelo en Enschede (allen PvdA) het eens geworden over de overheveling van 450.000,-. Hiertoe zijn tussen provincie en gemeenten **convenanten** afgesloten, die garant moeten staan voor verdere onderlinge beleidsafspraken. Door vooraf voorwaarden te stellen, heeft de provincie de bestaande infrastructuur en de ex-BKR gelden weten

te behouden, volgens de provinciale medewerker tot een bedrag van rond 400.000,-.²⁰

De achterliggende gedachte is, dat gemeenten van oudsher de dragers van het beeldende kunstbeleid zijn en de eerst verantwoordelijke voor de inwonende kunstenaars. De gemeenten worden geacht maatregelen te nemen op gebied van de inkomensbevordering.

Een voorwaarde is dat de gemeenten een beeldende kunstnota opstellen en hun uitgaven voor aankopen/opdrachten met 50% uit de autonome middelen aanvullen.²¹ De vijf kunnen geen aanspraak meer maken op andere subsidies behalve de 'incidentenpot'.

Via de convenanten is op basis van inwoneraantallen de volgende verdeling gemaakt: Enschede 147.590,-; Deventer 67.380,-; Zwolle 92.180,-; Almelo 63.380,- en Hengelo 78.260,-. De gemeenten hadden liever ook het aantal kunstenaars verdisconteerd gezien. Zij verkiezen de convenanten, omdat zij beleid op langere termijn mogelijk maken, waar eerder van incidenten en de herinvoering van koppelsubsidies sprake was. Zo moesten kunstenaars bij opdrachten in feite twee ontwerpen maken: voor 50% of 100% van de kosten.²²

De frontvorming tegenover de provincie heeft niet geresulteerd in onderlinge beleidsafstemming. Wel is er regelmatig overleg tussen de wethouders en zoekt met name Enschede aansluiting buiten de provinciegrenzen. Gezien de ligging is de blik o.a. op naburige Duitse steden gericht.²³ Gestimuleerd door de beleidsmedewerker van Provinciale Staten komen recentelijk meer samenwerkingsprojecten van de grond.

De uitgangspunten en bestedingen van de vijf gemeenten verschillen nogal. In het algemeen worden de TRBK gelden additioneel gebruikt, als gevolg van het tijdelijke karakter van de regeling.

Deventer legt het accent op een actief aankoop/opdrachtenbeleid gericht op Deventer' kunstenaars, op spreiding en op de verbetering van voorzieningen. Subsidies in de sfeer van beroepskosten vindt men geen gemeente (en ook geen provincie) taak. De extra middelen zijn voor een groot deel aan aankopen opgegaan (14 werken voor 30.125,-).²⁴

Ook in Zwolle is een groot deel van de TRBK in aankopen voor de collectie van De Librije gestoken. Er zijn 49 werken van 31 Zwolse kunstenaars voor een totaal bedrag van 46.420,- gekocht. De Librije is een gemeentelijke expositieruimte voor hedendaagse kunsten. Zwolle heeft juist wel subsidies voor plaatselijke kunstenaars in het leven geroepen, 'omdat het rijksbeleid tekort schiet'. De maxima voor de presentatie-, start- en experimentensubsidies liggen tussen 1.000,- en 3.000,-. In 1988 zijn 14 aanvragen gehonoreerd. En verder heeft Zwolle een stichting voor ateliervoorzieningen in het leven geroepen.²⁵

De gemeente Enschede kiest voor kwaliteitsbevordering en spreiding. Met het vernieuwde Twents museum, de AKI, een Centrum Beeldende Kunst (i.o.), de uitleen, de gemeentelijke expositieruimte Markt 17, galeries en tal van kunstenaarsinitiatieven wil Enschede zich sterker als regionaal centrum profileren. De persoonlijke inzet van burgemeester en wethouder van cultuur is de drijvende kracht hierachter. Op

ambtelijk niveau vinden overleg en uitwisselingen plaats met het buurland. (De hogeschool voor de kunsten trekt veel Duitse studenten.) Er worden lezingen georganiseerd waar deskundigen van buiten gehoord worden over het kunstbeleid etc. De TRBK gelden zijn in 1988 gebruikt voor aankopen (20.716,-); opdrachten (35.000,-, een reservering) en voor de steun aan kunstenaarsinitiatieven, atelierruimten en de opzet van een grafisch atelier (88.892,-).²⁶ Kunstenaarsinitiatieven als de Stichting het Tijdelijk Museum en De Bank, die ook door andere gemeenten gesteund worden, vinden hier hun thuisbasis. Hengelo heeft het grootste deel van de middelen in aankoop/huur voor de uitleen i.o. gestoken. Kunstenaarsinitiatieven, tentoonstellingskosten en hang- en stagelden waren in 1988 de overige posten. Zo heeft het TART-festival, een project van kunstenaars en de Twentse Universiteit op het gebied van kunst en techniek 12.500,- gekregen.²⁷ Almelo wil zich vooral toeleggen op kunst in de gebouwde omgeving met het accent op de oude binnenstad. Het Praktijkburo is ingeschakeld voor de opzet van een masterplan. Voor de financiering wordt het bedrijfsleven benaderd. Van de TRBK is verder 20.000,- gereserveerd voor jonge kunstenaars en voor ontwerpkosten van beeldende kunst objecten en is een groot deel voor aankoop/huur naar de uitleen gegaan.²⁸

In 1988 heeft de provincie 167.369,- aan eigen aankopen en opdrachten besteed. Hiervan zijn 91.000,- aan de rijksbijdrage onttrokken. Met dit beleid beoogt de provincie al enkele jaren kwalitatief hoogstaande kunst aan te kopen, met aandacht voor de nieuwe ontwikkelingen en diversiteit onder de Overijsselse kunstenaars. De collectie wordt zowel in het provinciehuis, waar ook de collectie Citroen is ondergebracht, als in het kader van de spreiding reizend door de provincie geëxposeerd. De recente aankopen moeten aan museale eisen voldoen:

De provincie en de gemeenten Deventer, Enschede en Zwolle hebben een constructie bedacht, die voorziet in een museale voorziening verdeeld over drie accommodaties t.w. de Bergkerk in Deventer, de Broerenkerk in Zwolle en het Centrum Beeldende Kunst in Enschede. Het zwaartepunt ligt bij de presentatie en hierin zal de provinciale collectie een onmisbare schakel vormen. Als motivatie wijzen de plannenmakers op de verreikende betekenis van de culturele bedrijvigheid in relatie tot de versterking van de economische positie van een regio, zoals die ook in de vierde ruimtelijke nota is uitgelicht.²⁹ Hiermee zit Overijssel ook in de race om aandacht en prestige in het nationale kunstencircuit.

De opdrachten die de provincie heeft laten uitvoeren gingen naar twee vormgevers en naar de Duitse beeldhouwer Rückriem in het kader van Beeld-en-Route in Diepenheim. Diepenheim is een jaarlijks terugkerende manifestatie, die als kunstenaars-initiatief gestart nu internationaal bekendheid geniet. Onder de medefinancierders bevindt zich ook het Praktijkburo.

Geconfronteerd met de kunstenaars in de post-BKR periode heeft Overijssel besloten om gelden vrij te maken voor directe steun aan kunstenaars, omdat 'artistieke vrijheid van essentieel belang is voor de ontwikkeling van de kunst'.³⁰ In 1988 is een

totaalbedrag van 210.429,- geormerkt als **beroepskostenvergoedingen** voor Overijsselse kunstenaars naar de Stichting Voorzieningsfonds overgeheveld. Kunstenaars moeten zich wel eerst bij het Fonds in Amsterdam vervoegen. De gewenste soepele aansluiting tussen beide maatregelen is uitgebleven. Vandaar dat de provincie zich op de gang van zaken wil bezinnen.³¹

Ook in deze provincie vindt de **uitleen** als instrument voor spreiding en inkomensvorming in ruime mate steun. In 1988 is in totaal 470.331,- naar vier bestaande vestigingen en twee in oprichting gegaan; resp. Zwolle, Almelo, Deventer, Enschede en Hengelo en Harderberg.³² Provinciale Staten hebben de Stichting Samenwerking Overijsselse Kunstuitleen (SSOK) erop gewezen dat hiermee een plafond is bereikt. (Uit de autonome middelen financiert de provincie 50% van de personeelskosten.) Zij geven de stichting in overweging de uitlenen aan te haken aan verwante voorzieningen zoals musea of bibliotheken en de abonnementsprijs te verhogen. De provincie streeft ernaar om ook bij dit beleidsinstrument 70% van het bedrag voor Overijsselse kunstenaars te reserveren. Met enige moeite blijkt 50% haalbaar, aangezien 'de animo van Overijsselse kunstenaars voor het in bruikleen geven van kunstwerken' niet toereikend is.³³ De SSOK heeft in feite alleen een functie als gesprekspartner naar de provincie toe. De vestigingen opereren zelfstandig ook wat betreft aankoop en huur van de collectie.³⁴ Over de tarieven, huurvergoedingen etc. zijn geen bindende afspraken gemaakt. De vier bestaande vestigingen hebben de afgelopen jaren een forse groei aan abonnementen gekend, waardoor de druk op de collectie is toegenomen. Over de kwaliteit van het aanbod zijn de meningen verdeeld; in ieder geval overheerst ook hier het grafisch werk.³⁵

De provincie hanteert verder nog twee subsidieposten, die specifiek gericht zijn op beeldende kunst(enaars) presentaties; t.w. **incidentele activiteiten en promotiemateriaal**. In 1988 hebben 53 kunstenaars een bedrag van 925,- toegekend gekregen om hiermee een brochure, dia's, catalogus, schetsontwerp etc. te bekostigen. Voor een kunstenaar is goed presentatiemateriaal absolute noodzaak, aldus de provincie. Met de andere subsidie worden manifestaties, projecten e.d. gesteund. In 1988 heeft de Culturele Raad Overijssel bijvoorbeeld een catalogus over Overijsselse vormgevers samengesteld en uitgegeven, die mede door de provincie is gefinancierd.³⁶ De manifestaties zijn vaak gezamenlijke projecten van de grote gemeenten. Het nadeel van die regionale opzet kan zijn, dat men bij de subsidieverleners tussen twee loketten belandt: de provincie verwijst naar WVC; WVC niet overtuigd van het 'landelijk belang' verwijst naar de provincie.³⁷ Dezelfde ervaring hebben kunstenaarsinitiatieven trouwens opgedaan met de provincie en de vijf grote gemeenten na het afsluiten van de convenanten.³⁸

conclusies

De provincie Overijssel is de eerste jaren vooral gericht geweest op een goede bestuurlijke opzet en coördinatie van het kunstbeleid. De provincie heeft een groot deel van de bestedingen aan derden overgedragen. Er is een regeling met het

Voorzieningsfonds getroffen, er zijn convenanten afgesloten en onderhandeld met de SSOK voor de uitleen. In de praktijk blijkt een en ander niet altijd soepel te lopen. Wat bij de convenanten duidelijk wordt, is dat goede beleidsafspraken nog geen garantie zijn voor een goede afstemming of samenwerking. Tussen de vijf grotere gemeenten is een groot verschil van uitgangspunten en opzet van beleid gegroeid. Het Voorzieningsfonds blijkt niet goed aan te sluiten bij een instelling als het Fonds voor Beeldende Kunst, Bouwkunst en Vormgeving in Amsterdam en de invloed op de interne gang van zaken bij de uitleeninstellingen is gering. De provincie is zich hiervan bewust en stuurt aan op structureel overleg tussen alle partijen. De meest recente plannen duiden op de wens zich meer te profileren op kunstgebied. Hieraan is het unieke museumplan, verdeeld over drie locaties ontsproten en samenwerking met drie steden gezocht. Dit plan heeft een goede kans van slagen. Naar welke culturele centra gekeken wordt, is niet uit de verf gekomen. De provincie heeft zelf een collectie Overijsselse kunstenaars aangekocht. De kunstenaars in deze provincie zijn bijzonder actief in initiatiefgroepen, het opzetten van expositieruimtes, manifestaties en dergelijke. Samen met enkele grensgemeenten zoeken zij ieder geval contacten met Duitsland te leggen.

noten provincie Overijssel

1. Notitie besteding Tijdelijke rijksbijdrage Provinciale bevordering beeldende kunst 1988-1992 voor Overijssel, bijlage III, pag. 13
2. overzicht van de autonome middelen naar opgave van dhr. T. Schuiling medewerker b.k. provincie Overijssel.
notitie besteding TRBK 1988-1992 voor Overijssel, p.17
3. Notitie besteding Tijdelijke rijksbijdrage Provinciale bevordering beeldende kunst 1988-1992 voor Overijssel, bijlage III p. 15 en 22
4. Notitie besteding Tijdelijke rijksbijdrage Provinciale bevordering beeldende kunst 1988-1992 voor Overijssel, pag. 14, toelichting op uitgangspunten.
5. M. de Jong, Kunstadvisering in de provincie, verwacht in: De Provinciaal. (ongepubliceerd)
6. interview mw. Borst, beleidsmedewerker b.k., gem. Zwolle;
interview dhr. Bron, beleidsmedewerker b.k. gem. Enschede.
7. idem; Jaarverslag 1988, Culturele Raad Overijssel
8. Voorlopig verslag besteding Rijksbijdrage Provinciale Bevordering B.K. 1988, mei 1989
9. interview dhr. Magdelijns, beleidsmedewerker cultuur, gem. Deventer
10. Notitie besteding TRBK 1988-1992 voor Overijssel, bijlage III, pag. 22
11. In 1984 werd voor dit doel 279.813,- begroot van totaal 508.751,-; 1985 200.599,- : 573.142,-; 1986 191.686 : 547.676,-; 1987 540.600,- : 1.020.000,-, Notitie besteding TRBK 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag. 15; W. Oosterbaan, Evaluatie van de TRBK over 1984 en 1985, Diemen, sept. 1986. WVC Evaluatie van het beleid 1984 t/m 1987, sept. 1988, p. 50
12. Mondelinge toelichting van dhr. Van Wissen en T Schuiling, medewerkers b.k. prov. Overijssel op de bestedingen en uitgangspunten. Verder aanwezig dhr. P. Ligthart, Min. WVC; Notitie besteding TRBK 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag. 2, 13, 15, 16
13. Notitie besteding Tijdelijke rijksbijdrage Provinciale bevordering beeldende kunst p. 18; interviews met dhr. Magdelijns, beleidsmedewerker cultuur, gemeente Deventer; dhr. Bron, beleidsmedewerker kunstzaken, gem. Enschede
14. T. Schuiling, Voorlopig verslag besteding TRBK 1988, Mei 1989.

15. gesprek met dhr. Fictoor, dir. Hogeschool Enschede; Brochure bij Officiële opening van nieuwbouw, sector Muziek en Theater, Twents Conservatorium Enschede d.d. 23 november 1988, pag. 20-21. T. Schuiling, Voorlopig verslag besteding rijksbijdrage provinciale bevordering beeldende kunst 1988, mei 1989
16. gesprek met beleidsmedewerker afd. welzijn gem. Haaksbergen
17. gesprek met dhr. Wissing, afd. cultuur, gem. Holten
18. interview dhr. Magdelijns, beleidsmedewerker cultuur, gem. Deventer
19. informatie uit diverse telefonische gesprekken met gemeentelijke beleidsmedewerkers. H.E. Hetzeberger: Het kwaliteitsbewuste taai-taai van de Commissie Bremer, in: De Provinciaal, Culturele Raad Overijssel, 0-nummer 1987. p. 13; Notitie Tijdelijke rijksbijdrage Provinciale bevordering beeldende kunst 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag.16; Subsidie informatie beeldende kunst, provincie Overijssel, mei 1988
20. gesprek met dhr. Van Wissen, T. Schuiling, P. Ligthart en M. Thijssen
21. Notitie besteding TRBK 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III pag. 19-20; gesprek met Dhr. Van Wissen, T. Schuiling, medewerkers b.k. provincie Overijssel.
22. de samenstelling van de commissies verschilt per gemeente.
23. interview met beleidsmedewerkers b.k. Zwolle, Enschede en Deventer; gesprek met bestuurslid Stichting Tijdelijk Museum
24. Gemeente Deventer, Beeldende Kunstbeleid vanaf 1988 (nota); brief Gemeente Deventer, kenmerk WZ/89.5398 aan GS van Overijssel d.d. 18-5-1989
25. Gemeente Zwolle. Notitie kunst(enaars)beleid. Een advies van de Commissie BEeldende Kunst aan het Gemeentebestuur van Zwolle, maart 1988; Brief van Gemeente Zwolle, afd. OWM aan College van GS van Overijssel, d.d. 5-4-1989.
26. Notitie beeldend kunstbeleid in Enschede. Bestedingsplan beeldende kunst 1988/1989, Enschede, juni 1988; brief Dienst Onderwijs en Cultuur aan College van GS, kenm. 89010358/cz d.d. 25-4-1989; interview met dhr. Bron, Dienst Onderwijs en Cultuur, gem. Enschede
27. brief Gemeente Hengelo, kenm. IV/2407 aan College van GS van Overijssel d.d. 23-6-1989
28. Brief Gemeente Almelo, code 3319s/7261/o&w/1h aan College van GS, d.d. 12-5-1989

29. Nota museale voorziening hedendaagse beeldende kunst Overijssel; interviews met de beleidsmedewerkers b.k. van Zwolle, Enschede en Deventer.
30. Notitie over besteding TRBK voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag. 20
31. Gesprek de heren Van Wissen, Schuiling, Prov. Overijssel en P. Ligthart, WVC; M. Thijssen, Boekmanstichting.
32. zie WVC rapport over 1988, provincie Overijssel. In dit bedrag zit 82.121,- autonome middelen. De 470.331,- zijn verdeeld over 352.916,- huurvergoedingen en 117.415,- aankoop. Het totaal aantal kunstenaars hiermee bereikt: 728 resp. 135 kunstenaars.
33. zie Notitie over TRBK 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag. 17
34. interview dhr. Bron b.k medewerker gemeente Enschede
35. gesprekken met beleidsmedewerkers b.k. Zwolle, Enschede en Deventer.
36. zie Notitie besteding TRBK over 1988-1992 voor Overijssel, 1988, bijlage III, pag. 18; Jaarverslag 1988 Culturele Raad Overijssel, p. 9
37. interview met b.k.medewerkers Zwolle, Enschede en Deventer
38. gesprek met bestuurslid van de Stichting Tijdelijk Museum en van TART festival.

3.10 PROVINCIE UTRECHT

uitgangspunten:

Mei 1989 organiseerde de Amersfoortse Culturele Raad het Symposium 'Kunst en het meisje aan de kassa'. Aanleiding was een tentoonstelling in de Zonnehof/Amersfoort en uitgave van een catalogus over de met de Tijdelijke bijdrageregeling mogelijk gemaakte beeldende kunstwerken 1985-1988.¹ In de inleiding van de catalogus met dezelfde titel als het symposium stelt de criticus C. Blok enkele kanttekeningen bij de uitgangspunten van het beleid: namelijk produktiebevordering van autonome kunst én cultuurspreiding. Bij de formulering van de doelstellingen heeft de provincie teruggerepen op een eerdere Cultuurnota waarin het accent op de spreidingsbevordering lag. De rijksvoorwaarden stellen hen voor het probleem met de extra middelen ook aan met productie- en inkomensbevordering te doen.²

De genodigde forumleden geven later geen uitsluitsel, over hoe beide zaken beter met elkaar verenigd zouden kunnen worden. Wel leek men het erover eens te zijn, dat het de overheid ontbreekt aan echte betrokkenheid bij de resultaten van haar inspanningen op kunstgebied. Doordat zij zich teveel achter commissies verschuilt, ontnemt zij zichzelf zicht te krijgen op 'wat men eigenlijk wil bevorderen' en scheidt zo onduidelijkheden naar de kunstenaars toe.

Zowel in de aankoop als opdrachtsfeer komen de beleidsstandpunten van provincie en Adviescommissie naar voren. Indachtig de criteria van WVC legt men vooral de nadruk op de kwaliteitsbevordering en wel vanuit een landelijk perspectief bezien. Provinciale afscherming van eigen kunstenaars wordt zeer beslist afgewezen, behalve bij de individuele subsidies. De provincie staat geen kunstenaarsbeleid voor: 'men wil niet aansprakelijk gesteld worden voor de gevolgen van de BKR-afschaffing'.³ Er valt wel een verschuiving van accenten in het beleid over de periode 1985-1989 te constateren. Aan het begin van de regeling worden spreiding en inkomensbevordering nog sterk benadrukt. Het laatste zit nu impliciet in de produktiebevordering en bij spreiding stimuleert men vooral die gemeenten die zich actief opstellen: "Wij streven een beleid na dat een premie zet op kwaliteit en initiatief. Een beleid louter geïnspireerd op verdelende rechtvaardigheid van beschikbare middelen of een 'witte vlekken beleid' spreekt ons niet zeer aan".⁴

De 'subsidies aan derden' hebben absolute voorrang gekregen en het hiervoor gereserveerde bedrag is verhoogd van 41% in 1987 naar 48% in 1988 van resp. 720.000,- en 1.142.525,-⁵. Er is meer aandacht voor kunstdisciplines, die met nieuwe media of mengvormen daarvan experimenteren. Die koerswijzigingen lagen al in de plannen van de provincie besloten en waren ter goedkeuring aan de Culturele Raad voorgelegd.⁶

advisering:

In het forum zat o.a. de gedeputeerde van cultuur dhr. J.Hoekstra. Ook hij staat niet afkerig tegenover meer autoriteit bij de beleidsmakers inzake de kunsten, maar de beste oplossing lijkt hem toch nog steeds een goed samengestelde commissie. Bovendien wijst hij op de voorwaarde van de rijksoverheid om bij de besteding van Tijdelijke bijdrage een onafhankelijke deskundigen commissie in te stellen. Een bepaling die in deze provincie ertoe heeft geleid, dat de Provinciale Raad voor Cultuur, Vorming en Onderwijs (in 1985 uit de Stichtse Culturele Raad voortgekomen) een algemeen overkoepelend, adviserend lichaam is geworden, waarin de sectie beeldende kunst naar de achtergrond is verdwenen.⁷

Gedeputeerde Staten hebben ervoor in de plaats in 1985 de Provinciale Adviescommissie Beeldende Kunst geïnstalleerd. Het is een commissie geworden die door de provincie min of meer 'carte blanche' gekregen heeft: zij adviseert de gedeputeerde bij het opstellen van de beleidsnota's; is belast met de uitvoering van onderdelen van het beleid en de beoordeling van subsidieaanvragen; fungeert als intermediair tussen provincies en gemeenten en is in diverse andere commissies vertegenwoordigd. Het is in feite nog niet voorgekomen, dat de gedeputeerde zich op hun terrein heeft begeven, aldus de voorzitter dhr. Van Colmjon.⁸ De provinciale medewerker voor kunstzaken, medeopsteller van de beleidsplannen, is verder belast met de ambtelijke zaken, secretariële ondersteuning, financiële afwikkeling, coördinatie, informatie en verslaglegging.⁹

De leden worden gerecruteerd via een open sollicitatie en op advies van een benoemingscommissie door Gedeputeerde Staten geïnstalleerd. De commissie bestaat uit 7 onafhankelijke deskundigen, waarvan een deel van buiten de provincie, bijgestaan door een ambtelijk secretaris. Tenminste 3 en ten hoogste 4 leden zijn beeldend kunstenaar; de overigen zijn museumconservator, publicist en galeriehouder.¹⁰ De samenstelling is vanaf 1985 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Naarmate de geldstroom naar de provincies groeide, is ook de positie van de Adviescommissie versterkt. De eerste twee jaar van de regeling heeft zij nog lijdzaam toegezien, dat een groot deel van het geld naar de uitleen werd gesluisd. Dit viel in het verlengde van de Cultuurnota van april 1984, waarin het accent op spreiding lag.¹¹ De Adviescommissie was en is echter nauwelijks enthousiast over deze 'historische erfenis'; vandaar dat men de uitgaven voor de uitleen heeft bevroren.¹²

beleidsinstrumenten:

Veel eer is te behalen aan de **eigen aankopen en opdrachten** van de provincie. In een van haar eerste bijeenkomsten heeft de Adviescommissie plannen ontvouwd voor de aanleg van een provinciale kunstcollectie. Om zich te profileren tussen al bestaande museale en rijkscollecties is gekozen voor het verzamelen van tekeningen met als zwaartepunt de hedendaagse, Nederlandse tekenkunst vanaf 1975 (met een historische terugloop tot 1945).¹³ Jaarlijks wordt hiervoor 40.000,- gereserveerd. Andere argumenten voor deze specialisatie zijn: tekeningen zijn ondergewaardeerd, ze slaan een brug tussen beeldhouw- en schilderkunst, ze zijn relatief goedkoop en vergen minder

onderhoud. Desgevraagd voegde Mw. Fretz, lid van de Adviescommissie er nog aan toe, dat het collectioneren de provincie meer aanzien zal geven.¹⁴

Het (ex)commissielid K. Schampers, tevens conservator van het Boymans van Beuningen museum heeft de basislijn en 'spilfiguren' vastgelegd: Cobra (Lucebert), Nul-periode (Schoonhoven, Armando); Constructivisme (Struycken, J.C.J. van der Heyden); Conceptualisme (Brouwn, Van Elk); Geometrisch-landschappelijk (Akkerman); Figuratief (Freymuth, Lucassen, Westerik, Postma); Sculpturaal (Visser, VandeKop, Vlucht); Picturaal (Van Hoek); Fundamenteel (Van Koningsbruggen, Verhoef); Lyrisch-poëtisch (Gudmundsson, Dumas, Blom); Associatief-figuratief (Daniëls, Visch); Abstract-figuratief (Van den Broeck, Sanders, Schouten, Boogaard, Andriessse).¹⁵

Met dit uitgangspunt kunnen de leden aan de Adviescommissie suggesties voorleggen. De collectie is in beheer gegeven bij het Centraal Museum, waar in 1990 de eerste overzichtstentoonstelling zal plaatsvinden. 'In ruil' mag het museum voorstellen indienen ter aanvulling van de eigen collectie en heeft het de eerste optie op gebruikmaking van de werken.¹⁶ Voor de aankleding van het provinciehuis zijn in 1988 verder een drietal schilderijen gekocht.

Deze prestigedrang op beeldend kunst terrein vinden we niet terug in het beeldende kunstbudget van de provincie. Aan autonome middelen worden geen structurele beeldende kunstmiddelen gereserveerd, hoogstens incidenteel uit de algemene middelen. Verder is er zoals elders een p.m.post voor 'percentagegelden'.

De provincie geeft ook opdrachten. In 1988 is ter gelegenheid van de reorganisatie van de ambtelijke diensten van de provincie aan 15 kunstenaars gevraagd bij het Grafisch atelier in Utrecht werk te (laten) maken naar een gedicht van Nijhoff, Achterberg of Gerhardt. Bij de fotograaf T. Anema heeft men portretfoto's van de kunstenaars besteld, die nu in het provinciehuis hangen. De Adviescommissie was middels haar voorzitter in de opdrachtcommissie vertegenwoordigd. De totale kosten van het projekt bedroegen 204.000,-, waarvan 128.625,- uit de Tijdelijke bijdrageregeling.

Verder heeft de provincie een innovatieprijs voor welzijnsinstellingen ingesteld en twee kunstenaars gevraagd hiervoor een multiple te ontwerpen. Kosten: 15.000,-.¹⁷

Aan de uitleen werd in 1987 21% en in 1988 ong. 14% van de totale middelen uitgegeven. Bij de gestegen totaalbedragen betekent dit toch een verhoging: 150.000,- in 1987 naar 230.000,- in 1988. Wel spreekt hieruit dat Utrecht pas op de plaats wil maken, tot - zoals zijzelf stelt - meer duidelijkheid is geschapen over de beheersstructuur.¹⁸ De provinciale uitleen is ondergebracht bij de Provinciale Bibliotheekcentrale in IJsselstein. Van hieruit worden 22 uitleendependances bevoorrad. Een abonnement bij de bibliotheek geeft automatisch recht op het lenen van kunst. Het systeem is hetzelfde en het wordt door hetzelfde personeel afgehandeld. Er worden alleen een paar gulden extra per kunstwerk per leentermijn gevraagd.¹⁹ In 1987 en 1988 is het bureau Art & Policy in Apeldoorn aangetrokken voor de organisatie en verdere 'logistieke

verwerking' van de collectie uitbreiding. De selectie vond plaats in de Zonnehof in Amersfoort door een commissie waarin o.a. twee leden van de Provinciale Adviescommissie zitting hadden en de adjunct directrice van de Bibliotheekcentrale.²⁰ De selectievoorwaarden zijn op aandringen van de Adviescommissie aangescherpt: Er mag m.o.o. inkomensvorming uitsluitend werk worden aangekocht; er moeten meer unica's (schilderijen én sculpturen) in de collectie worden opgenomen en het kwaliteitscriterium moet strenger worden gehanteerd. De helft van het bedrag mag via een open inschrijving besteed worden aan Utrechtse kunstenaars en de andere helft landelijk via aankopen op exposities.²¹

De nieuwe aanwinsten worden daarna vanuit de Bibliotheekcentrale over de 22 uitleenpunten verdeeld, die om de collecties levendig te houden onderling een roulatiesysteem hebben ingevoerd.²²

Uit bovenstaande blijkt dat de Provinciale Adviescommissie haar invloed heeft aangewend, om de uitleen op een hoger plan te brengen. Zoals al opgemerkt, is de commissie geen voorstander van dit instrument. Hun bezwaren komen erop neer, dat op die manier mensen geen waardering, begrip en liefde voor de kunst krijgen. Overigens twijfelt men aan de uitgangspunten: met culturele spreiding beoogt men geen sociale spreiding meer, getuige de bedrijfsabonnements (ofschoon dit in Utrecht nog niet zo aan de orde is). 'Als de oorspronkelijke doelstellingen niet gehaald worden dan zoekt men de legitimatie via andere wegen'. Bovendien zijn bedrijven draagkrachtig genoeg om kunst te kopen, aldus de voorzitter.²³

Naast de provinciale uitleen hebben de gemeenten Utrecht en Amersfoort ieder een eigen uitleen. In 1988 zijn resp. 50.000,- en 30.000,- uit de Tijdelijke bijdragegelden hieraan toegewezen. Leden van de Provinciale Adviescommissie hebben vaker in beide selectiecommissies zitting en kunnen zo het beleid 'bijsturen'.²⁴

Ook bij de individuele projectsubsidies (max. 15.000,-) stelt de Adviescommissie zich uiterst kritisch op. Dit is overigens de enige subsidie die uitsluitend voor Utrechtse kunstenaars open staat. De aanvragers moeten duidelijk kunnen aantonen dat zij de subsidiegelden nodig hebben voor de verdere ontwikkeling van hun plannen, projecten etc. Er wordt a) naar het werk gekeken en niet naar inkomsten, of aanvragen elders en b) naar de conceptuele onderbouwing van het werk. De commissieleden leggen hiervoor tal van atelierbezoeken af. De resultaten moeten zo mogelijk later geëxposeerd kunnen worden.²⁵ Daarnaast is het mogelijk een presentatiesubsidie (max. 3000,-) aan te vragen voor brochures, documentatiemateriaal etc. Beide subsidies zijn zuiver produktiebevorderend bedoeld.²⁶ In 1988 kregen 7 kunstenaars in totaal 49.520,- toegekend. Op de begroting was 100.000,- voor dit beleidsinstrument gereserveerd. Bij de provinciale verantwoording van de bestedingen over 1988 wordt er expliciet op gewezen, dat dergelijke subsidies alleen maar als aanvulling op het rijks(=Fonds)beleid bedoeld zijn. Bovendien wil men d.m.v. een uiterst kritische benadering het begrip projectsubsidie voor inflatie behoeden.²⁷ De provincie weigert toe te geven aan de

druk vanuit kunstenaarskringen geld voor beroepskosten vrij te maken: dat is een taak voor het rijk.

Uit de WVC evaluatie blijkt dat in deze provincie in totaal 197 kunstenaars via subsidies bereikt zijn. Hiervan zaten slechts 9 boven de inkomenscategorie van 12.500,- per jaar. Omdat de provincie geen protectionistisch beleid voert, is hieruit weinig over de situatie van Utrechtse kunstenaars af te leiden.²⁸

Het in de ogen van de Adviescommissie meest geslaagde beleidsinstrument is de **subsidiering van aanvragen door gemeenten en non-profitorganisaties**, waarvan de gemeente Utrecht is uitgesloten. Aanvragen kunnen het hele jaar door ingediend worden. Bij voldoende kwaliteit subsidieert de provincie tot 70% (max. 60.000,-) in de totale kosten voor tentoonstellingen, opdrachten, aankopen en projecten. De beoordeling ligt bij de Adviescommissie. Men is niet aan provinciale grenzen gebonden bij de keuze van kunstenaars en het autonome karakter van het werk staat voorop. De Adviescommissie zou het liefst een instelling analoog aan het Praktijkburo willen vormen. Dit beleidsinstrument behelst namelijk identieke werkzaamheden binnen de provincie, terwijl het de commissie eigenlijk aan mankracht en middelen hiertoe ontbreekt. Het is niet alleen een kwestie van beoordelen, maar juist van begeleiden en door middel van advisering de opdracht/aankoop sturen naar hogere artistieke kwaliteiten. De meeste gemeenten hebben nooit eerder over beeldend kunstbeleid nagedacht. De door burgemeester of wethouders ingediende aanvragen reiken vaak niet verder dan geijkte patronen. De commissie ziet het dan als haar taak met andere voorstellen te komen en te assisteren met beleidsplannen op langere termijn. De tegenvoorstellen stoelen op de persoonlijke kennis en ervaring van de leden. Er wordt geen gebruik gemaakt van een provinciaal of landelijk documentatiecentrum. De commissie geniet in deze de volledige steun van de gedeputeerde.²⁹ Een aantal gemeenten beginnen zich gunstig te ontwikkelen zoals Nieuwegein en Mijdrecht. Mijdrecht heeft in 1988 bijvoorbeeld een kunstenaar een masterplan voor 'de aankleding van de stad' laten ontwerpen en gelijk de eerste fase laten uitvoeren. De totale kosten bedroegen 35.000,-, waarvan 23.500,- subsidie.

Vanwege de stimulerende werking denkt de provincie er niet over om gelden rechtstreeks door te sluisen. De gemeente Amersfoort vormt hierop een uitzondering.³⁰

Amersfoort vervult een voorbeeldfunctie zowel naar de provincie als naar de gemeenten toe. De provincie heeft zelf pas daadwerkelijk een beleid uitgestippeld n.a.v. de overheveling van de gelden door WVC, terwijl Amersfoort toen al een doortimmerd plan had klaarliggen, dat opvalt door de integrale aanpak en onderlinge afstemming van de verschillende kunstdisciplines. (De gemeente had een sluimerend fonds percentagegelden van ong. 450.000,- opgebouwd.)³¹

De cultuurnota van Amersfoort (1985) zou model hebben gestaan voor de provincie, aldus een vroegere beleidsmedewerker van de gemeente.³² Het speerpunt beleid van de provincie 'steun geven waar activiteiten worden opgezet' werkt in ieder geval in het voordeel van Amersfoort. Vanaf 1987 beoordeelt men de aanvragen

van deze gemeente niet meer afzonderlijk, maar hevelt jaarlijks een bedrag van 150.000,- over. Misschien ook wel om een beoordeling te vermijden, gezien Amersfoort binnen de provincie de toon aangeeft en op haar beurt door andere gemeenten geconsulteerd wordt.³³ Daarbij komen sommige leden van de Adviescommissie zelf uit Amersfoort en zijn derhalve goed op de hoogte van de plaatselijke culturele infrastructuur. Bovendien zijn activiteiten door Amersfoort geëntameerd opgenomen in het nationale kunstcircuit, m.n. de tentoonstellingen in De Zonnehof. Zo fungeert Amersfoort tevens als paradepaardje van het provinciale kunstbeleid.

Concreet heeft deze gemeente in 1988 de middelen besteed aan aankopen voor haar artotheek (30.000,-); aan opdrachten voor beelden en schilderijen 154.000,-; aan een vormgevingsopdracht 10.000,-; aan fotografie 25.000,-; project- en presentatie-subsidies 16.500,- en aan een aankoopronde onder Amersfoortse kunstenaars 44.000,-. (Totaal 289.500,-) Met de extra aankoopronde komt men de schilders tegemoet, die minder kunnen profiteren van de extra mogelijkheden dan ruimtelijk werkende kunstenaars.³⁴ In de opdrachtingsfeer wordt met enige trots gewezen naar het beeld van E. Hazebroek geplaatst op de Stichtse Ronde. Het moet het eerste zijn in een serie monumentale, grootschalige projecten, waaraan ook de provincie haar medewerking verleent.³⁵

Alle inspanningen naar gemeenten toe zijn niet op de gemeente Utrecht gericht. Er zijn geen samenwerkingsovereenkomsten, behalve de structurele ondersteuning van de uitleen en van het Grafisch Atelier met 60.000,- in de honoraria van de kunstenaars/begeleiders. In de naaste toekomst voorziet men meer contacten voor de opzet van een Beeldend Kunst Centrum in Utrecht/stad, waarin o.a. de uitleen geconcentreerd zou kunnen worden.³⁶

Naast bovenstaande provinciale subsidies die mede bedoeld zijn als inkomensbevordering, is nog een bedrag voor ondersteuning van promotie-activiteiten, exposities e.d. gereserveerd. De grootste post ging in 1988 naar de presentatie en catalogus van de resultaten van het eigen beleid over 1985 - 1988 (75.000,-) en een beeldenexpositie in Baarn (60.000,-). Ook deze beleidsinstrumenten worden door de Adviescommissie beoordeeld.³⁷

Gevraagd naar de uitwerking van de nieuwe subsidiestroom op de positie van Utrecht binnen de kunstwereld wordt gesteld, dat de nieuwe geldstroom de gelegenheid biedt om bij kleinere gemeenten de 'couleur locale' te doorbreken. Met het Centraal Museum in Utrecht en de Zonnehof in Amersfoort draait de provincie zelf mee in het nationale circuit. Bovendien is Utrecht tegen protectionisme van eigen kunstenaars en besteedt het de extra gelden aan autonome kunstwerken getoetst aan 'algemene kwaliteitsnormen'. Dat hier landelijk te weinig aandacht aan wordt gegeven, ligt aan de willekeur van de media. En als het rijk aanvragen uit de provincie en/of gemeenten niet honoreert, zoals b.v. in 1987 voor het beeldhouwerssymposium in Amersfoort,

dan ligt dit 'aan een verkeerde manier van aanvragen' en niet aan 'de regionale gerichtheid, of kwaliteit van het project'.

conclusies

De provincie 'verschuilt' zich achter een zeer sterk geprofileerde Adviescommissie en achter actieve gemeenten zoals Amersfoort. Eerst wacht men de initiatieven van gemeenten af, waarna er er een concentratie van middelen plaats vindt. Met de tekeningencollectie zoekt zij aansluiting bij de top van het nationale kunstcircuit. Overigens ligt de provincie Utrecht zo dicht tegen de Randstad, dat men zich hiermee vereenzelvigd. Ook voor deze provincie geldt, dat haar beleid voor een aanzienlijk deel vastligt door claims van bestaande instellingen. In haar stellingname is zij echter minder rigoreus tegen deze erfenis dan tegenover kunstenaars, die kampen met de gevolgen van het wegvallen van de BKR. Utrecht stelt net als het rijk kwaliteitsbevordering voorop. De invulling van het beleid is een autonome zaak van de provincie en van een impliciete hiërarchisering tussen de overheidstaken wil men niet horen. Ook deze provincie ziet zich genoodzaakt na enkele jaren beeldende kunstbeleid haar bestuursapparaat te reorganiseren. In de toekomst wil men meer met Utrecht-stad gaan samenwerken, waarmee men al een structurele subsidieregeling heeft getroffen.

noten provincie Utrecht

1. Kunst en het meisje aan de kassa. Presentatie beeldende kunstbeleid provincie Utrecht, 1985-1988; Amersfoortse Culturele Raad; uitnodiging Symposium 'Kunst en het meisje aan de kassa', d.d. 16 mei 1989
Forumleden:
J. Riezenkamp, dir.gen. Min. WVC - vervangen door P. Ligthart, afd. BK&BV, Min. WVC;
J. Hoekstra, ged. cultuur, prov. Utrecht
F. Elders, cultuurfilosoof Amsterdam
H. van Haaren, dir. Academie voor B.K., Rotterdam
Sj. Ex, dir. Centraal Museum, Utrecht
C. Blok, kunsthistoricus, - publicist, Amsterdam
2. Bestedingsplan Tijdelijke bijdrage Beeldende Kunst, afd. WZ, november 1985 bijvoegsel 1
3. BK-informatie 1987/7 pag. 18
4. Evaluatie 1985/1986, bestedingsplan 1987, voorlopig bestedingsplannen 1988 en 1989 inzake de tijdelijke rijksbijdrage beeldende kunst, 21 sept. 1987, pag.6. afd. Cultuur, Emancipatie, Vorming en Monumenten, Prov. Staten Utrecht.
5. idem p. 7 en evaluatie WVC 1988; interview dhr. J. van Colmjon, voorzitter van provinciale adviescommissie; kunstredacteur
6. gesprek met dhr J. Haaker, b.k.medewerker provincie Utrecht
7. M. de Jong 'Kunstadvieszen in de provincie' in: De provinciaal (nog ongepubliceerd)
8. interview met dhr. J. van Colmjon, vz. van Prov. adviescommissie; kunstredacteur.
9. gesprek met dhr. J. Haker, b.k.medewerker provincie Utrecht
10. Provinciaal Blad van Utrecht, Verordening beeldende kunst provincie Utrecht, september 1988
11. Cultuurnota provincie Utrecht, april 1984
12. interview dhr. J. Colmjon vz. v. Prov. adviescommissie: kunstredacteur
13. Katalogus Kunst en het meisje aan de kassa. Presentatie b.k beleid prov. Utrecht 1985-1988, 1989 hfd. Een provinciale collectie tekeningen, pag. 16-17
14. Verslag studiedag Kunst, Kunstbeleid en kwaliteit,p. 27 Amersfoort 1987
15. Katalogus Kunst en het meisje aan de kassa. Presentatie b.k beleid prov. Utrecht 1985-1988, pag. 17

16. interview met dhr. J. van Colmjon, vz. prov. adviescomm./kunstredacteur
17. Verslag Prov. Griffie Utrecht aan Min. WVC over de bestedingen Tijdelijke bijdrageregeling 1988; Katalogus Kunst en het meisje aan de Kassa; gesprek met mv. Huisman medewerkster cultuur van prov. Utrecht, P. Ligthart afd. BK&BV Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
18. Evaluatie 1985/86, Bestedingsplan 1987, voorlopige bestedingsplannen 1988 en 1989 inzake de tijdelijk rijksbijdrage Beeldende Kunst, afd. WZ, september 1987 pag. 4
19. gesprek met medewerkster Provinciale Bibliotheek Centrale in IJsselstein
20. gesprek met mw. Huisman cultuur medewerkster provincie Utrecht, P. Ligthart, afd. BK&BV, Min. WVC en M. Thijssen, Boekmanstichting; gesprek met dhr. Pennings, medewerker Art & Policy, Apeldoorn
21. interview dhr. J. van Colmjon, vz. prov. adviescommissie; Uit de lijst van de provincie blijkt dat bij de open inschrijving inderdaad meer unica's zijn aangekocht maar bij exposities weer overwegend grafiek. Bezochte exposities: Arti in Amsterdam, Grafiek Nu in Laren, Kunstenaarsvereniging De Ploegh in Amersfoort. Verslag Prov. Griffie aan Min. WVC over de tijdelijke bijdragereling 1988
22. gesprek met Directrice van de Provinciale Bibliotheek centrale in IJsselstein; dhr. Pennings van Art & Policy, Apeldoorn;
23. interview dhr. J. Van Colmjon, voorzitter van de Provinciale Adviescommissie, kunstredacteur
24. Verslag Prov. Griffie aan Min. WVC over bestedingen rijksbijdrageregeling 1988; gesprek met dhr. Pennings, Art & Policy Apeldoorn
25. interview ^{dhr. J.} Van Colmjon, vz. prov. adviescommissie.
26. BK beleid provincie Utrecht in: BK-informatie 1987/7 pag 17
27. Verslag Prov. Griffie aan Min. WVC over bestedingen rijksbijdrageregeling 1988, pag. 43
28. WVC evaluatie 1988 provincie Utrecht, april 1990
29. interview dhr. J. van Colmjon, vz. Provinciale Adviescommissie; kunstredacteur
30. gesprek met mw. Huisman, cultuur medewerkster provincie Utrecht, P. Ligthart afd. BK&BV Min. WVC en M. Thijssen, Boekmanstichting.

31. De provincie heeft tot op heden van haar autonome middelen geen b.k.budget afgezonderd. Het blijft bij ad hoc financiering uit algemene middelen en percentagegelden.

32. interview dhr. R. Mulder, voorzitter Voorzieningsfonds voor Kunstenaars, Den Haag, voorheen b.k.medewerker gemeente Amersfoort; medeopsteller van de Cultuurnota Gemeente Amersfoort, 1985

33. idem

34. Cultuurnota van de gemeente Amersfoort, 1985. pag. 191

35. interview dhr. J. Van Colmjon, Katalogus Kunst en het meisje aan de Kassa. Presentatie b.k beleid prov. Utrecht 1985-1988.

36. gesprek J. Haker, b.k.medewerker provincie Utrecht;

37. Verslag Prof. Griffie aan Min.WVC over tijdelijke bijdrageregeling 1988

3.11 PROVINCIE ZUID HOLLAND

uitgangspunten:

Tot de TRBK regeling was er in de provincie Zuid Holland nauwelijks sprake van een beeldend kunstbeleid. In dit sterk verstedelijkt gebied voelde de provincie blijkbaar weinig behoefte zich op dit terrein te manifesteren. Er is wel een tentoonstellingsdienst met educatieve doelstellingen ondergebracht bij de Culturele Raad.

Anno 1988/89 is de situatie niet veel veranderd. De autonome middelen voor de bevordering van de beeldende kunsten zijn minimaal te noemen. In een (weer ingetrokken) ontwerp-kunstnota van (ex)gedeputeerde J.H. Boone is de achterstand ten aanzien van andere provincies becijferd: waar andere provincies gemiddeld 8,50 per inwoner vrijmaken voor de culturele sector, zit Zuid Holland op een gemiddelde van 4,50.¹ Ook wat betreft de beleidsformulering stellen Provinciale Staten zich nogal 'bescheiden' op. Men beperkt zich min of meer tot 'het scheppen van voorwaarden' maar heeft daarna ook weinig greep op de gang van zaken.² In de nota van 1988 wordt niet uitvoerig stilgestaan bij de doelstellingen maar wel bij de praktische uitvoering van de TRBK-regeling.³ Provinciale Staten zien zichzelf in eerste instantie als stimulator en coördinator.⁴ Voor eigen initiatieven zijn in 1989 voor het eerst 5% van de 3,4 miljoen TRBK gelden gereserveerd.⁵

De inhoudelijke kant van het verhaal weerspiegelt de adviezen van de Culturele Raad Zuid Holland. In 1984 is op zijn aanraden besloten de TRBK gelden vooral aan inkomensbevordering te besteden met aandacht voor de geografische spreiding én spreiding over het aantal professionele kunstenaars.⁶ Dit uitgangspunt is nog steeds valide: indachtig de herkomst van de middelen wil men zoveel mogelijk de beroepsuitoefening van kunstenaars veilig stellen door aankopen, opdrachten en individuele subsidies. De reservering van 80% van de middelen voor Zuid Hollandse kunstenaars (buiten Den Haag en Rotterdam) is in 1988 echter 'als overbodige clausule' losgelaten.⁷ In genoemde ontwerpnota werd trouwens meer aandacht gevraagd voor de versterking van de infrastructuur.⁸

Er is één punt waardoor de provincie zich van anderen onderscheidt, namelijk door de sterke benadrukking van het multiplier effect. Enigszins gechargeerd zou je het kunstbeleid van Zuid Holland kunnen etiketteren als 'het genereren van zoveel mogelijk extra middelen voor de beeldende kunstsector'. (Dit is overigens niet van toepassing op de provinciale middelen zelf.) Ook dit accent is door de Culturele Raad al in 1984 gelegd door te suggereren een bonussysteem voor actieve lagere overheden in te voeren.⁹

advisering:

De Culturele Raad heeft zijn positie door de invoering van TRBK zien versterken. Zijn adviesfunctie, die volgens de directeur ook kwaliteitsoordelen inhoudt, wordt door Provinciale Staten erkend.¹⁰ Volgens beide partijen is er sprake van een

uitstekende samenwerking, omdat men niet probeert in elkaars vaarwater te raken en door de positieve persoonlijke opstelling van de betrokkenen.¹¹ De Culturele Raad is er voor de artistiek inhoudelijke kant van het beleid, houdt contact met het beroepsveld en de subsidieaanvragers, adviseert en bemiddelt; de provincie formuleert en voert het beleid uit en zorgt voor de financiële afwikkeling. Door gemeenten en instellingen wordt de actieve opstelling van de raad zeer gewaardeerd.¹²

De beoordeling van subsidieaanvragen uit de TRBK wordt aan de Provinciale Adviescommissie overgelaten. De commissie wordt door het bestuur van de Culturele Raad voorgedragen en bestaat doorgaans uit twee kunstenaars en 1 deskundige, in 1990 de conservator van het museum in Gouda. De beleidsmedewerker van de Raad voert het secretariaat van de commissie. De Adviescommissie beoordeelt alleen de aanvragen van gemeenten, instellingen en bedrijven. Bij de toewijzing laat de commissie zich uiteraard door de kwaliteit van het kunstwerk leiden, maar gezien 'de voorkeur voor de meer traditionele kunstvormen' wil men in de toekomst ook de diversiteit in de kunstvormen bij de beoordeling betrekken.¹³

In de opeenvolgende jaren zijn de adviezen van de raad in grote lijnen opgevolgd.¹⁴ Alleen het oorspronkelijk voorstel (1984) om de TRBK in een apart Fonds te storten waaruit provincie, gemeenten, kunstenaars e.a. zouden kunnen putten, heeft het niet gehaald.¹⁵ Over de hoogte van de bestedingen kunnen de meningen wel eens uiteenlopen: zo stelde de Raad voor 40% van de 3.180.105,75 TRBK-middelen voor de uitleen te reserveren, maar het werd structureel 30% over de hele periode 1988-1992.¹⁶ Pas na bekendwording dat de TRBK nog tot 1992 zou voortduren, hebben provincie en raad in een nota het beleid als ook de hoogte van de bestedingen voor een langere periode vastgelegd. Tegelijkertijd zijn twee nieuwe beleidsinstrumenten opgenomen.¹⁷

beleidsinstrumenten:

Allereerst is er in 1988 een soort **beroepskostenvoorziening** bijgekomen. Met het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars zijn afspraken gemaakt, dat via zijn kanalen en volgens zijn beoordelingscriteria kunstenaars uit de provincie - uitgezonderd Rotterdam en Den Haag - een produktietoelage kunnen krijgen. In totaal zijn 561.120,- in het fonds gestort en hebben 190 kunstenaars vervolgens een toelage van 3.380,- ontvangen (1988).¹⁸ De deskundigheid van het Voorzieningsfonds op dit gebied moet ervoor zorgen, dat discussies over toewijzingen e.d. voorkomen worden. De provincie is op deze maatregel overgegaan na de definitieve opheffing van de BKR en omdat uit de evaluatie van voorgaande jaren bleek, dat de inkomensbevordering achterbleef bij de verwachtingen.¹⁹ In de toekomst wil de provincie met Den Haag en Rotterdam in overleg treden om voor alle Zuid Hollandse kunstenaars dezelfde regels en voorzieningen in te voeren.²⁰

Ingrijpender is de beslissing om vanaf 1988 voor een proefperiode van drie jaar 30% (947.971,-) aan Dordrecht, Leiden, Delft, Schiedam, Gouda en Vlaardingen te **decentraliseren**.²¹ Al vanaf 1984 hebben elf middelgrote gemeenten bij de provincie een structurele bijdrage uit de TRBK gelden geclaimd. Maar ook

hier heeft de provincie op aanraden van de Culturele Raad gekozen voor 'beloning naar rato van eigen inspanningen': de subsidie wordt alleen verstrekt als de gemeenten er een aanzienlijk beeldende kunstbudget tegenover stellen.²² De raad vond de door de gemeenten zelf opgestelde criteria zoals BKR ervaring, een uitleenvoorziening, percentage-regeling, gemeentelijk museum of expositieruimte moderne kunsten, grafisch atelier, ateliervoorzieningen, bijdrage in het Voorzieningsfonds en een fonds kunstopdrachten niet voldoende. Vervolgens is na een onderzoek door de raad geselecteerd op het al dan niet voorhanden zijn van een actief beeldend kunst beleid, een adequaat ambtenarenapparaat en een kunstklimaat, waarin zowel de productie als de afname van kunst gestimuleerd worden. Hierop vielen Alphen a.d. Rijn, Capelle a.d. IJssel, Maassluis, Spijkenisse en Zoetermeer af.²³ Een groeigemeente als Zoetermeer heeft bijvoorbeeld wel tal van monumentale opdrachten uitgevoerd of in uitvoering, maar dit ligt minder aan eigen inspanningen als wel aan de percentageregelingen. Bovendien is het Praktijkburo in deze gemeente 'druk aan het experimenteren'.²⁴ Het is trouwens niet uitgesloten dat Zoetermeer en de anderen in de toekomst 'wel door de selectie komen'.²⁵

De gedecentraliseerde gelden zijn onder strikte voorwaarden ter beschikking gesteld. Zo mogen de gemeenten geen bezuinigingen op eigen middelen doorvoeren, de gelden alleen inkomensbevorderend aanwenden en moeten zij een onafhankelijke deskundigencommissie instellen. Tegen de zin van de Culturele Raad in vindt evaluatie pas na drie jaar (eind 1990) plaats.²⁶ Bij de verdeling naar de gemeenten toe is expliciet rekening gehouden met de kunstenaars: 40% naar het aantal kunstenaars per gemeenten en 60% naar het aantal inwoners. (zie voor verdeling noot 20)²⁷

Het heeft er alle schijn van, dat de gemeente Dordrecht de grote animator achter deze operatie is geweest.²⁸ Dordrecht voert al jaren een actief kunstbeleid, waarin de BKR een geïntegreerd onderdeel vormde. Er zijn in samenwerking met het Praktijkburo, Kunst & Bedrijf en met provinciale subsidies grootschalige projecten tot stand gekomen zoals in de wijk Stadspolders (beelden van Jan van Munster, Piet Slegers e.a.), het beeldenpark Dordwijk en autonome beelden in de binnenstad. Landelijk heeft Dordrecht een goede reputatie opgebouwd: zo heeft men het in Apeldoorn door de buurt omvergehaalde beeld van E. Strobos overgenomen.²⁹ Regionaal vervult de stad een centrumfunctie vroeger door de BKR uit te voeren en nu door drie uitleendependances in Papendrecht, Gorinchem en Vianen van werk voorzien.³⁰

Dordrecht kampte als de andere gemeenten met het probleem dat de autonome middelen vastlagen in het behoud van de in de BKR periode gecreëerde voorzieningen, zoals ateliers, artotheek, tentoonstellingsruimte etc. Er resteerden geen extra middelen om provinciale subsidies te genereren; een handicap voor een gemeente met ambitieuze plannen.

Door de decentralisatie is het autonome budget van 285.000,- verhoogd met 231.000,- TRBK gelden. Los daarvan is er nog een Fonds Stadverfraaiing voor opdrachten in het kader van de percentageregelingen.³¹ Het geheel is ondergebracht bij het in

1989 opgerichte Centrum voor Beeldende Kunst. Groningen en Rotterdam hebben daarbij model gestaan. Het Centrum beheert de uitleen, het gemeentelijk subsidiebeleid voor kunstenaars, de tentoonstellingsdienst en het opdrachtenbeleid.³²

Het is de intentie om aan alle aspecten van het kunstbeleid van kwaliteitsbevordering tot publieksbereik op een evenwichtige manier aandacht te schenken. Volgens de directie is hier zeker behoefte aan, nu de Randstad zich als een 'gesloten regio' opstelt. Dordrecht wil zelf een cultureel knooppunt worden met verbindingen naar het buitenland.

In de toekomst denkt men erover naar voorbeeld van Groningen ook de galeries te activeren middels tentoonstellingssubsidies en een aankoopsubsidieregeling. Verder is het de bedoeling dat er op drie podia locale, regionale en (inter)nationale ontwikkelingen in de kunst gepresenteerd worden: in het museum, in het genootschap Pictura, en in het Centrum zelf een.³³

Ook de andere gemeenten in Zuid Holland trekken de aandacht. Leiden heeft bijvoorbeeld een goede reputatie als cultureel centrum voor omliggende gemeenten. Ook hier staat (1990) een Centrum voor Beeldende Kunst in de steigers, waar de verschillende beleidsinstrumenten en geldstromen voor kunst en kunstenaars zullen worden ondergebracht. Delft heeft eveneens plannen in die richting.

Met de autonome middelen zitten de zes gemeenten ongeveer op hetzelfde spoor: er is een kunstuitleen, er zijn ateliervoorzieningen, een Fonds voor opdrachten uit de percentagegelden, tentoonstellingsvoorzieningen zoals bijvoorbeeld Het Prinsenhof in Delft, of De Lakenhal en het Waagegebouw in Leiden en er zijn kunstenaarsverenigingen of stichtingen die gesteund worden.³⁴

Met de TRBK gelden tonen de zes ook in grote lijnen hetzelfde uitgavepatroon. Hier is de sterke hand van de provincie merkbaar. Provinciale Staten hechten namelijk aan een goede coördinatie en onderlinge afstemming van het beleid, zodat naar het beroepsveld eenduidigheid heerst.³⁵ Om die reden is het structureel overleg tussen gemeenten onderling en met de provincie na de decentralisatie voortgezet. Toch streeft met geen uniformiteit of vergaande samenwerking na. Zo hadden provincie en Culturele Raad gehoopt dat Vlaardingen en Schiedam als buurgemeenten de krachten zouden bundelen; de eerste beschikte over een uitleen, de tweede over een museum, maar niets is minder waar: beide werken wel met Rotterdam maar niet onderling samen en vanaf 1990 heeft Schiedam officieel een eigen uitleen.³⁶

De grote overeenkomst tussen de zes is de steunverlening aan 'eigen kunstenaars'. Ieder heeft een post produktietoelagen ingevoerd (naar voorbeeld van de provincie via het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars uitgevoerd) en verder alle mogelijk beroepsvoorzieningen als presentatietoelagen, tentoonstellings- en uitvoeringskosten, documentatiemateriaal et cetera. Om in aanmerking te komen voor de produktietoelagen moet overigens eerst een afwijzing van het Fonds in Amsterdam voorgelegd worden. Daarnaast houdt men onder lokale kunstenaars - soms regionaal zoals in Leiden - aankoopprondes ofwel voor de inrichting van openbare gebouwen (Vlaardingen) ofwel voor de

plaatselijke uitleen (Schiedam). De meesten reserveren een relatief groot bedrag voor opdrachten (Dordrecht), die kunnen variëren van bewegwijzering van de uitleen (Schiedam) tot kunstwerken op reclamezuilen (Leiden). In het algemeen vallen de maatregelen onder 'productie-, inkomens- en afnamebevordering'. Gouda en Vlaardingen proberen via aankoopsubsidies ook nog aan marktverruiming te doen.³⁷

Eind 1990 zal de evaluatie van deze semi-structurele maatregel uitwijzen of aan de doelstellingen is voldaan. In ieder geval zijn de betrokken gemeenten uiterst tevreden over de bestaande constructie en wensen die in de toekomst zo te laten.

Voor de overige gemeenten, instellingen, recreatieschappen en bedrijven in de provincie hebben Provinciale Staten in het bestedingsplan 25% (ongeveer 767.000,-) uitgetrokken:³⁸ de zogenaamde 'subsidies voor aankopen en opdrachten via derden'. Subsidies worden gegeven bij aankopen (50% van de kosten met een max. van 30.000); bij opdrachten subsidies in het honorarium van de kunstenaars, dat ten minste een derde van de kosten moet uitmaken (ook hier geldt een max. van 30.000) en verder kunnen bijzondere projecten zoals beeldenroutes gesubsidieerd worden.

Deze subsidie wordt dan meestal in de vorm van bruikleenvergoedingen aan de kunstenaars uitbetaald.³⁹

Februari 1990 publiceerde de Culturele Raad 'De kunstopdracht als opdracht': een geïllustreerd verslag van enkele uitgevoerde opdrachten.⁴⁰ Het boekje licht enkele van met subsidies gerealiseerde beelden toe. Impliciet zit in de keuze van het

materiaal ook de intentie om aan toekomstige opdrachtgevers 'minder vertrouwde kunstvormen' te presenteren:

Zo wordt de totstandkoming van 'De Verbeelding' van Bas van Leeuwen aan het Gouweplein in Boskoop 1988/89 uitvoerig verhaald.

Boskoop is voor het eerst na 17 jaar een beeld rijker: een in roestvrij staal uitgevoerde, geabstraheerde boom, waarvan de kruin de gemeentegrenzen weerspiegelt. Initiatiefnemer is de wethouder van cultuur. De opdracht luidde ongeveer als volgt: 'het groei- en vernieuwingsproces van Boskoop symbolisch te onderstrepen'. De plaatselijke bevolking was eerst niet zo gecharmeerd van het plan. Nu het beeld gerealiseerd is, blijkt dat men best een minder figuratief beeld gewild had. In ieder geval zijn gemeente en bevolking 'gewonnen voor een vervolgverhaal'.⁴¹

Er zijn meer gemeenten die zich in positieve zin ontwikkelen volgens de beleidsmedewerker beeldende kunst van de Culturele Raad. Gorinchem heeft bijvoorbeeld kunstenaars uit de regio in leegstaande panden kunstwerken laten realiseren en academieverlaters gevraagd hierop een antwoord te geven. In een opsomming passen ook Den Briel, Papendrecht en Maassluis.⁴² In ieder geval is het animo voor deze subsidie zo toegenomen, dat er vier in plaats van twee aanvraagrondes per jaar gehouden worden en meerdere gemeenten aan een meerjaren plan werken. In de eerste termijn van 1988 kwamen in totaal 32 aanvragen binnen van gemeenten en andere instellingen waarvan 18 positief zijn gewaardeerd, 9 aangehouden en 3 afgewezen.⁴³ Ofschoon de provincie slechts een voorkeur voor 'eigen kunstenaars' uitspreekt, blijkt dat gemeenten vaak regionale kunstenaars

voorrang geven. Leiden schijnt bijvoorbeeld pas opdrachten boven de 50.000,- 'vrij te geven'.

Aan de uitleen is in 1988 in totaal 1.025.842,50 uit de TRBK regeling toegewezen. Als in de andere provincies proberen provincie, Culturele Raad en de uitleenen in Zuid Holland tot een bevredigende oplossing te komen over de verdeling van de middelen. De provincie had echter voordien geen enkele binding met de dertien uitleenpunten: 9 artotheken, 3 SBK's en één mengvorm. Vandaar dat men ook het inzicht mist, of enigszins greep heeft op de gang van zaken.

Op het ogenblik kiest de provincie voor een basisvoorziening van 10.000,- per uitleen en berekent de rest naar rato van aantal inwoners (1/4) en aantal uitgeleende werken (3/4). Tegen deze gang van zaken heeft de SBK in Alphen een Arobprocedure aan gespannen.⁴⁴

De problemen verschillen niet wezenlijk van de landelijke discussies: bij een groeiende belangstelling kampen de artotheken door het wegvallen van de BKR met een tekort aan aanvoer en hebben de SBK's problemen met de betaling van de uitleenvergoedingen aan kunstenaars: de artotheken betalen 15% en de SBK's in Alphen a.d. Rijn en Gouda tussen de 7 en 8%.⁴⁵

Al jarenlang wordt geprobeerd de verschillen tussen de beide uitleenvormen weg te werken. Tot nu toe zijn provincie en culturele raad daar niet in geslaagd. Er is wel een goed overleg tot stand gekomen.⁴⁶ In de praktijk heeft het in Zuid Holland zelf nog niet geresulteerd in een goede samenwerking. De artotheken is het een doorn in het oog, dat de SBK de financiële problemen op de kunstenaars afwentelt en de SBK's voelen zich benadeeld, omdat zij geen gemeentelijke exploitatiesubsidies krijgen. Door dit alles heen loopt een discussie over de kwaliteit van elkaars collecties.⁴⁷

Om een en ander te stroomlijnen zou de Culturele Raad graag zien, dat Provinciale Staten aan de subsidie strengere voorwaarden verbinden. Er is nu te weinig controle op de naleving van de regels. Zo moet bij aankoop het geld in zijn geheel de kunstenaars ten goede komen.⁴⁸ Maar bekend is dat de SBK in Alphen a.d. Rijn kunstenaars om korting vraagt bij aankoop en werk in consignatie neemt.⁴⁹ Andere voorwaarden betreffen de professionele bezetting, huisvesting en de selectiecommissies. Uit de bestedingen in 1988 blijkt dat de artotheken voor het overgrote deel aankopen of huurkopen en dat de SBK's huren.⁵⁰ Het huurkopen is vrij nieuw en wordt met name door de artotheek van Dordrecht gepropageerd. Hiermee wil men aan de ene kant de produktie en inkomens stimuleren en zich tegelijkertijd verzekeren van kwalitatief goed werk. Dordrecht dat in een hecht netwerk met Breda, Groningen, Rotterdam en Den Haag opereert, werkt aan de verbetering van het imago van de artotheken door de collectie artistiek op een hoger plan te brengen. Men heeft vooraanstaande kunstenaars in de selectiecommissie aangetrokken, die landelijk naar nieuw talent zoeken. Verder denkt men over aankopen bij galeries 'uit het eerste circuit'. Voor de lokale kunstenaars zal eenmaal per drie jaar een inzending georganiseerd worden. Verder moeten uitwisselingen met andere artotheken voor

een grotere diversiteit in de samenstelling zorgen. Via uitbreiding naar de bedrijfsuitleen denkt men kunstenaars naambekendheid te bezorgen en geïnteresseerden te kweken, die vervolgens voor aankopen naar galeries zullen worden verwezen.⁵¹ De nogal moeizame verhoudingen tussen artotheken en SBK's hebben de Culturele Raad er voorlopig van weerhouden om de gemeenschappelijke aankoop rondes onder Zuid Hollandse kunstenaars voort te zetten. Toch zijn er nog plannen in die richting. Men denkt zelfs over het inrichten van 'regionale depots', als uitleenen en kunstenaarsorganisaties willen meewerken.⁵²

Als laatste is er 5% beleidsruimte over voor **provinciale initiatieven**. Het is mede bedoeld om de politici enige speelruimte te geven. Provinciale Staten zijn bovendien van plan zich in de toekomst duidelijker te profileren.⁵³ In 1988 zijn er nog zeer uiteenlopende zaken mee gefinancierd. De provincie heeft bijvoorbeeld een vormgever opdracht gegeven nieuw briefpapier te ontwerpen. Er is meer aandacht en bekendheid gegeven aan de mogelijkheid voor academieverlaters om in het Provinciehuis te exposeren. Er zijn voorbereidingen getroffen voor een uitwisseling tussen Noordhollandse en Zuidhollandse kunstenaars in het kader van de 150-jarige scheiding van beide provincies, die in 1990 wordt herdacht. Het meest spectaculair wordt het Floriade project (1992), dat de provincie naast WVC en het Praktijkburo jaarlijks steunt met 50.000,-.⁵⁴

conclusies

Provinciale Staten van Zuid Holland stellen zich uitermate terughoudend op, als het om kunstbeleid gaat. Men is vooral gericht op een goede bestuurlijke afwikkeling van de TRBK. Vanuit de Staten gezien is dit ook begrijpelijk. Het is een van de meest verstedelijkte gebieden van Nederland, waaronder twee grote culturele centra, Rotterdam en Den Haag. Er worden door de provincie wel pogingen gedaan om tot beleidsafstemming te komen, maar tot tastbare resultaten heeft het nog niet geleid.

Provinciale Staten hebben door hun terughoudendheid de Culturele Raad alle ruimte gegeven zich verder te ontwikkelen in zijn adviserende en uitvoerende taken. Door de medewerkers van de raad is het accent gelegd op de activering van de andere steden. Zij proberen wel contacten met de genoemde centra te leggen, die in veel gevallen ook een voorbeeldfunctie hebben. Vooral de steden die met rechtstreeks toegewezen TRBK-middelen kunnen werken, proberen ieder afzonderlijk maar ook in onderling overleg een culturele centrumfunctie op te bouwen. Door de onderlinge concurrentie zouden de prestaties op kunstgebied wel eens omhoog kunnen schieten. In ieder geval zullen zich in deze provincie een hoge mate van uniformering en standaardisering ontwikkelen in beleidsinstrumenten en criteria, mede door de bestuurlijke regelgeving van de kant van de provincie en de coördinerende rol van de Culturele Raad.

noten provincie Zuid Holland

1. De ontwerpnota van Dhr. Boone is ingetrokken, omdat de gedeputeerde inmiddels tot Burgemeester van Gouda benoemd is. Verder wil men wachten op meer politieke duidelijkheid, hoe de TRBK regeling verder door het Rijk ingekleed gaat worden. Bulletin, Culturele Raad ZuidHolland, juni 1989, p. 3 en 11.
2. gesprek met dhr. R. Pots, b.k. medewerker prov. ZdHolland, P. Ligthart, afd. BK&BV Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting
3. Provinciale Beeldende Kunstbeleid 1988-1992 Bureau Cultuur Prov. Zuid-Holland, maart 1988
4. Fax 'informatie bk-rapportage' van R. Pots b.k. beleidsmedewerker, provincie Zuid Holland aan P. van Wissen en T. Schuiling beleidsmedewerkers beeldende kunst, provincie Overijssel, april 1989
5. Provinciaal Beeldende Kunstbeleid 1988-1992 Bureau Cultuur Prov. Zuid-Holland, maart 1988. Voordracht van Gedeputeerde Staten, pag. 2-3
6. Provinciale Bevordering Beeldende Kunst, Verslag 1985, Provincie Zuid Holland, pag. 76
7. BK informatie 1987-5, Plannen lagere overheden voor vernieuwd beeldende kunstbeleid (3), culturele Raad Zuid Holland pag. 12-13
8. zie noot 3
9. E. Akkermans, dir. Culturele Raad in: Bulletin, Culturele Raad Zuid Holland, december 1984, pag. 2-3; interview J. Wijle, beleidsmedewerker b.k. Culturele Raad Zd Holland
10. E. Akkermans, Over de Culturele Raad en zijn vermoedelijke kwaliteiten. in: Cultuur en Kwaliteit, 1987 Culturele Raad Zuid Holland.
11. interview J. Wijle, beleidsmedewerker b.k. Culturele Raad Zd Holland; gesprek R. Pots, beleidsmedewerker b.k. provincie ZdHolland, P. Ligthart afdeling BK&BV, WVC en M. Thijssen, Boekmanstichting
12. interview M. Peeters, dir. Centrum BK, Dordrecht; gesprekken met beleidsmedewerkers b.k. van Leiden, Schiedam, Vlaardingen en Delft
13. gesprek met J. Wijle, b.k.medewerker van de Culturele Raad Zuid-Holland.
14. Provinciale bevordering beeldende kunst, Verslag 1985, Bijlage II 'Advies Culturele Raad Zuid Holland', pag. 25 e.v.; BK-informatie 1987-5, Plannen lagere overheden voor vernieuwd beeldende kunstbeleid (3), Culturele Raad Zuid Holland, pag. 12-

15. Advies besteding doeleitkering van het Min. van WVC voor beeldende kunst in de provincie Zuid Holland, Culturele Raad Zuid Holland, maart 1984
16. BK-informatie 1987-5. Plannen lagere overheden voor vernieuwd beeldende kunstbeleid (3). Culturele Raad Zuid Holland, pag. 12-14.
17. Verdeling in percentages over de beleidsinstrumenten 1988-1992: 30% naar de uitleen; 30% naar zes middelgrote gemeenten; 25% naar gemeenten, instellingen en bedrijven; 10% produktietoelagen; 5% provinciale initiatieven en 5% overhead. Provinciale beeldende kunstbeleid 1988-1992, GS Zuid Holland, maart 1988, pag. 2
18. WVC evaluatie 1988, maart 1990 provincie Zuid Holland
19. BK-informatie 1987-5
20. Nota Provinciaal Beeldende Kunstbeleid 1988-1992, Bureau Cultuur, Prov. Zd Holland, maart 1988, pag.22
21. De verdeling is als volgt:
Dordrecht 231.000,- ; Leiden 191.561,- ; Delft 163.110,- ;
Schiedam 149.237,- ; Gouda 113.063,- ; Vlaardingen 100.000,-.
Brief van GS van Zuid Holland aan Min WVC, t.a.v. dhr. T. van Grootheest, betr. evaluatie TRBK 1988, d.d. 18 mei 1989, bijlage II
22. Fax 'informatie bk-rapportage' van R. Pots b.k.beleidsmedewerker prov. ZdHolland aan P. van Wissen en T. Schuiling b.k.beleidsmedewerkers prov. Overijssel, april 1989
23. Provinciale beeldende kunstbeleid 1988-1992 Bureau Cultuur Prov. Zuid-Holland, maart 1988, pag. 4 e.v.
24. interview J. Wijle, b.k.medewerker Culturele Raad ZdHolland
25. idem
26. idem
27. Fax 'informatie bk-rapportage' R. Pots, beleidsmedewerker beeldende kunst, prov. ZdHolland aan P. van Wissen en T. Schuiling, beleidsmedewerkers beeldende kunst, prov. Overijssel, april 1989, pag. 5
28. Provinciale bevordering beeldende kunst, Verslag 1985, prov. ZdHolland, pag. 72
29. C. de Boer, Gemeentelijk opdrachtenbeleid in Dordrecht. in: De Architect jrg. 18(1987)nr.2 p. 27-31; In 1985 heeft de provincie 200.000,- subsidie gegeven voor het beeldenpark voor de aankoop van werk van Ad Dekkers, Joost Baljeu, Norman Dilworth,

Ewerdt Hilgemann, Jan Maaskant, Peter Struycken, Marijke de Goey en Leo Vroegindewij. (idem) zie ook Provinciale bevordering beeldende kunst. Verslag 1985, pag.68

30. Dordrecht staat min of meer model voor het feit, dat een goed kunstklimaat grotendeels te danken is aan de persoonlijke inzet van enkelen; in dit geval van dhr.N. Lamers, wethouder van cultuur en mw. M. Peters, toen beheerster van de artotheek nu (1989) directeur van het Centrum B.K. in Dordrecht. Waar de een in het politieke spel actief is, zet de ander zich (landelijk) in voor de uitleen, het opdracht- en tentoonstellingsbeleid en de kunstenaars zelf. Aan mw.Peters heeft de Culturele Raad in 1986 ook de opdracht verleend om een discussienota over het toekomstig provinciaal beleid voor te bereiden.

Bulletin, Culturele Raad ZdHolland, november 1986, pag. 9; interview m. Peters, dir. Centrum Beeldende Kunst, Dordrecht; De Kunst, de Stad en de Markt. Een terugblik. Congresverslag, september 1988, Dordrecht, pag 16-17

31. interview M. Peeters, dir. Centrum B.K. Dordrecht; F. van Dijk: Alle vriendelijke kleine dwergen die eigen bestaan leidden, omvormen tot aardige kunstrest. in: Binnenlands Bestuur 6-1-1989 pag. 12-137

32. M. Peters: Centrum voor Beeldende Kunst. Een schets t.a.v. doelstellingen, taken en een visie op de toekomst. mei 1989

33. interview M. Peters, dir. Centrum voor B.K. in Dordrecht

34. gesprekken met b.k.medewerkers van de verschillende gemeenten (Leiden dhr. v.d. Ree; Delft mv. v.d.Heijden; Vlaardingen dhr. , Schiedam mw. Cleve); Nota 'Een BEELD van een beleid', bureau Cultuur, gemeente Delft, G. van Weezenberg, april 1988

35. gesprek met R. Post, b.k.medewerker provincie ZdHolland, P. Ligthart afd.B.K.& B.V. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting

36. interview J. Wijle, b.k.medewerker Cult.Raad ZdHolland, gesprek met R. Post, b.k. medewerker prov. ZdHolland, gesprekken met beleidsmedewerkers van de gemeenten Vlaardingen en Schiedam

37. Brief GS aan Min. WVC t.a.v. T. van Grootheest, betr. evaluatie TBRK 1988, d.d. 18 mei 1989, bijlage II; gesprekken met beleidsmedewerkers betreffende gemeenten

38. Bulletin Culturele Raad Zuid Holland, juli 1988., pag. 1

39. zie folder 'Zuid Holland, subsidies voor kunst en cultuur' uitgegeven door provincie Zd Holland

40. De kunstopdracht als opdracht. Een uitgave van de Culturele Raad Zuid Holland, februari 1990

41. idem pag. 17 t/m 21

42. interview J. Wijle, b.k.medewerker Cult.Raad ZdHolland

43. Bulletin Culturele Raad ZdHolland, juli 1988 pag. 1
44. Nota Provinciaal Beeldende Kunstbeleid, Bureau Cultuur Prov. Zuid-Holland, maart 1988, pag. 18 e.v.; interview J. Wijle b.k.medewerker Culturele Raad ZdHolland
45. gesprekken met diverse medewerkers van uitleenpunten in Zuid Holland; BK-informatie 1989-...
46. De discussies over de organisatie van de uitleen in de provincie zelf zijn des te pregnanter, omdat de grote voorvechters van het in 1989 opgerichte, landelijke bureau ter verbetering van de positie van de uitleen (de Federatie Kunstuitleen) bijna allemaal uit deze provincie komen. Zo is de directeur van de Culturele Raad voorzitter van het FKU bestuur, de beheerder van de SBK in Alphen penningmeester en is de artotheekbeheerder van Den Haag bestuurslid geworden.
47. interview M. Peters, dir. Centrum B.K. Dordrecht; gesprek met medewerker van SBK Alphen a.d. Rijn
48. Nota Provinciaal Beeldende Kunstbeleid, Bureau Cultuur Prov. Zuid-Holland, maart 1988, pag. 19
49. gesprekken met kunstenaars in deze uitleen vertegenwoordigd
50. Brief van GS aan Min. WVC, t.a.v. dhr. Van Grootheest, betr. evaluatie 1988, d.d. 18 mei 1989, bijlage
51. interview M. Peters, dir. Centrum voor B.K. Dordrecht
52. Vorm + Inhoud. Plannen van de Culturele Raad Zuid Holland voor de periode 1989-1992.
53. Nota Provinciaal beeldende kunstbeleid 1988-1992, bureau Cultuur, maart 1988, pag. 24
54. interview J. Wijle b.k.medewerker Culturele Raad ZdHolland; Nota Provinciaal beeldende kunstbeleid, bureau Cultuur, maart 1988, pag. 24.; gesprek met R. Pots b.k.medewerker prov. ZdHolland, P. Ligthart, afd. BK&BV, Min. WVC, M. Thijssen, Boekmanstichting

3.12 PROVINCIE ZEELAND

uitgangspunten:

De provincie Zeeland kan zich erop laten voorstaan, dat zij gezien de omvang van de provincie al vóór de TRBK invoering over een substantieel beeldende kunstbudget beschikte. De bestedingen beperkten zich tot steun aan initiatieven van anderen zoals de gemeenten, de Culturele Raad, of particuliere instellingen en het (op kleine schaal) aankopen van werk van hedendaagse Zeeuwse kunstenaars.¹ Als bekend wordt dat de TRBK regeling nog tot 1992 zal doorgaan, verschijnt in 1988 de notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid 1988-1991.

Op de achtergrond speelt mee dat er tussen provincie, gemeenten en Culturele Raad nogal wat meningsverschillen gerezen zijn op dit terrein. De notitie is dan ook bedoeld om de komende periode tot een betere samenwerking en beleidsafstemming te komen. Globaal gaat het erom dat de gemeenten en de Culturele Raad vinden, dat de provincie de TRBK gelden teveel gebruikt om haar eigen positie en invloed op het gebied van de beeldende kunsten te versterken. Daarbij moet aangetekend dat beide 'opponenten' onderling ook van mening verschillen.²

Provinciale Staten wijden in de notitie niet veel uit over de doelstellingen van hun beeldend kunstbeleid. Heel algemeen wordt toegewerkt naar 'het bevorderen van de beeldende kunst' binnen de gestelde rijksvoorwaarden met bijzondere aandacht voor de kwaliteits- en inkomensbevordering. Uit het bestedingsplan lijkt het accent te liggen op spreiding, marktverruiming en (indirect) steun aan Zeeuwse kunstenaars. De kwaliteitsbenadering betreft met name de eigen collectievorming. Behalve in geval van de uitleen en de opdrachsubsidies zijn alle subsidiegelden (voorlopig) voor Zeeuwse kunstenaars gereserveerd. Provinciale Staten stellen echter met nadruk dat hen geen kunstenaars- maar een kunstbeleid voor ogen staat. Men wil zeker geen herhaling van 'BKR toestanden'.³ Aan de met autonome middelen al gefinancierde beleidsinstrumenten is met de TRBK eigenlijk alleen de mogelijkheid toegevoegd om aankopen en/of opdrachten van gemeenten, instellingen, bedrijven en particulieren te subsidiëren. Verder wordt het extra geld voor het grootste deel aan de uitleen toegewezen en zijn bestaande posten gemajoriseerd. Dit levert Provinciale Staten weer het verwijt op dat zij geen eigen beleid voeren.⁴

advisering:

Uit een gesprek met de directeur en leden van de sectie b.k. maar ook uit de bovenstaande notitie wordt duidelijk, dat de adviesfunctie van de raad inzake het kunstbeleid 'op zijn retour' is. In de nota van antwoord geven Provinciale Staten herhaaldelijk te kennen, dat zij de adviezen niet heeft opgevolgd. De raad wenst bijvoorbeeld meer aandacht voor produktiebevordering en minder voor spreiding. Provinciale Staten willen absoluut geen beroepskostenvergoeding invoeren, terwijl de Culturele Raad juist meegewerkt heeft aan een

samenwerkingsformule met het Voorzieningsfonds, zoals die in andere provincies ingang heeft gevonden. Verder is er een verschil van mening over de kunstuitleen waarbij de gedeputeerde er al vaker op gewezen is, dat steun aan de kunstuitleen nog geen goed kunstbeleid is.⁵

Wat de raad echter veel bedenkelijker vindt, is het besluit om het secretariaat van de Provinciale Adviescommissie naar de Griffie over te hevelen. De argumentatie achter deze manoeuvre is dat de beide advieslichamen gescheiden behoren te opereren en de provinciale adviescommissie specifiek bedoeld is om de Staten te seconderen. De sectie beeldende kunst ziet op haar beurt de invloed van politici op het kunstbeleid toenemen en haar eigen rol gereduceerd tot commentator. Volgens de leden van de sectie is dit een landelijke waarneembare tendens, die nauw samenhangt met de invoering van de TRBK. De Culturele Raden worden steeds meer als belangengroepen beschouwd in plaats van adviserende lichamen.⁶

De provinciale adviescommissie wordt ingeschakeld bij aankopen en opdrachsubsidies en de aankopen voor de provinciale collectie. Bij gemeentelijke opdrachten worden de procedures, ideeën en kwaliteitsbewaking beoordeeld en niet zozeer de kwaliteit van het beeld zelf. Dat is wel het geval bij aankopen van autonome kunstwerken.⁷ Wat opvalt bij de samenstelling van de commissie is, dat er geen kunstenaars zitting in hebben. Misschien speelt hier de Zorio-affaire (1984) nog in mee, waarbij twee bekende kunstenaars uit Zeeland in conflict raakten met het protectionistisch beleid van de provincie en uit de commissie stapten.⁸ Wel heeft men drie van de zes leden buiten de provincie gerecruteerd, waarvan in 1988 twee uit het uitleencircuit. Van de overigen zijn twee als directeur en conservator aan het Zeeuws Museum verbonden. Die keuze is met opzet gemaakt, omdat het Zeeuws Museum alle belang heeft bij de totstandkoming van de provinciale collectie, aldus Provinciale Staten. De leden worden door het College van Gedeputeerde Staten voor een periode van drie jaar benoemd.⁹

beleidsinstrumenten:

Een heet hangijzer is de weigering van de provincie om gelden naar de gemeenten over te hevelen. De gemeenten die hiervoor opteren zijn Middelburg, Vlissingen, Goes en Axel. Provinciale Staten vinden echter dat zij de verantwoording over de TRBK bestedingen niet kunnen afdragen. De Culturele Raad is tegen uit angst dat de gemeenten met name Middelburg ook niet Zeeuwse kunstenaars zullen begunstigen.¹⁰

Middelburg claimt naar eigen zeggen terecht een deel van de TRBK gelden¹¹: als provinciehoofdstad heeft zij jarenlang een uitgebalanceerde infrastructuur voor kunst en kunstenaars opgebouwd waarvan de Staten 'nu meeprofiteert'. De grootste troef is de sterke reputatie, die zij binnen de kunstwereld heeft weten op te bouwen. Het gaat daarbij om het programma in en rond de Vleeshal, waaraan (inter)nationaal bekende kunstenaars deelnemen. Met de Vleeshal projecten beoogt men consequent een verbinding te leggen tussen regionale kunstinitiatieven en de internationale kunstproductie.

Middelburg mist echter voldoende financiële armslag om dit imago verder uit te buiten. De gemeente heeft naast de vaste lasten

voor de Vleeshal (in 1989 260.000) structureel slechts 25.000,- beschikbaar om van de betrokken kunstenaars ook systematisch een collectie op te bouwen. De overige 40.000,- van het aankoopbudget zijn voor lokale kunstenaars gereserveerd. Daarnaast staan de gemeentelijke uitleen annex expositieruimte op de begroting. In de muziekwereld geniet het jaarlijks georganiseerde Festival voor Nieuwe Muziek een even hoog prestige.¹²

Vlissingen kan trouwens met evenveel recht wijzen naar haar jaarlijkse Zomermanifestaties en symposia rond de beeldende kunsten en de exposities in Bellamy 19, een expositieruimte binnen het gemeentemuseum. Ook hier lopen de contacten met kunstenaars en aanverwante kunstdisciplines tot ver buiten Europa.¹³

Ondanks die 'staat van dienst' weigeren Provinciale Staten op hun claims in te gaan. Zij zijn wel bereid tot jaarlijkse project en/of tentoonstellingssubsidies.¹⁴ Hier ligt ook de crux in het conflict over de besteding van de WVC gelden. De provincie wijzend op haar financiële bijdrage in tal van gemeentelijke activiteiten spreekt over 'gezamenlijke verantwoordelijkheid, en onderlinge afhankelijkheid'. De gemeenten wensen daarentegen als initiatiefnemers hun autonomie te bewaren en hun inspanningen gehonoreerd te zien. Op de Zeeuwse Culturele Dag 1988 werd de gemeentevertegenwoordigers het standpunt van Provinciale Staten nog eens verduidelijkt door de gedeputeerde Mw. De Vries-Hommes: 'zonder de inspanningen van de provincie was Middelburg waarschijnlijk ook een gat gebleven'.¹⁵

Intussen brengt de controverse tussen provincie en gemeenten met zich mee, dat er over nagenoeg alle beleidsinstrumenten meningsverschillen bestaan en vaak de nodige samenwerking ontbreekt. Samenwerking die gemeenten onderling wel nastreven zoals tussen Vlissingen en Middelburg, of tussen Vlissingen, Dordrecht en Rotterdam bij de zomermanifestaties annex tentoonstellingen en symposia. De Zeeuwse gemeenten willen hun krachten gaan bundelen voor activiteiten in het buitenland. Men keert zich een beetje af van instanties in de Randstad, die hun plannen al te vaak 'als te regionaal' afwimpelen.¹⁶

De aankoopsubsidieregeling voor particulieren en bedrijven is bijvoorbeeld een van de manieren waarop de provincie aan marktverruiming wil doen. Van het totale TRBK budget van 560.302,- is hiervoor 70.000,- uitgetrokken. De kopers van werk van Zeeuwse kunstenaars wordt 20% korting geboden, waarbij een minimum koopbedrag van 250,- en een maximum subsidiebedrag van 1000,- gelden. Het gaat om werk dat via Zeeuwse galeries en tentoonstellingsruimten en op tentoonstellingen buiten Zeeland verkocht wordt. De selectie van beiden vindt door Gedeputeerde Staten zelf plaats. De Culturele Raad heeft nog -zonder succes- geprobeerd ook de atelierverskopen door kunstenaars in deze regeling onder te brengen.¹⁷

Middelburg heeft jaren geleden een soortgelijke subsidie ingevoerd. De korting bedraagt in dit geval 25% op de aankoop van lokale hedendaagse kunst met een ondergrens en bovengrens van resp. 50,- en 500,- gulden.¹⁸ Een verzamelaar kan nu bij wijze van spreken in Middelburg met 45% korting werk van Marinus Boezem

kopen, dat in 1989 nog op de Biënnale van Sao Paulo te zien was. Eventueel ook nog met behulp van een WVC regeling. Om dit soort zaken in de hand te houden heeft Middelburg gevraagd om een betere onderlinge afstemming. Middelburg vindt trouwens ieder protectionisme van provinciezijde misplaatst, wil men de aansluiting buiten de regio niet mislopen. Zij ziet haar eigen kortingsregeling meer als een inkomensbevorderende maatregel voor de lokale kunstenaars.¹⁹

Ook wat betreft de eigen aankopen van de provincie heeft de provincie zich kritiek op de hals gehaald. Men heeft het eigen aankoopbudget van 40.000 fors verhoogd met 100.000 uit de TRBK-gelden. De gemeenten zien hun eigen middelen daarentegen 'slechts met 50% verhoogd via de subsidies aan derden regeling'. In 1988 heeft de provincie een algemene aankoopronde onder Zeeuwse kunstenaars georganiseerd. De selectie vond plaats door de Provinciale adviescommissie, die verder nog een ronde langs ateliers, tentoonstellingen en galeries gehouden heeft. Er zijn van 33 kunstenaars uit Zeeland 49 werkstukken aangekocht. In hetzelfde jaar zijn de kwaliteitseisen aan het werk gesteld aangescherpt: Provinciale Staten willen met de aankopen namelijk een museale collectie opbouwen. Vast omliggende plannen voor een museum moderne kunst zijn er niet; men denkt eerder aan uitbreiding van het Zeeuws Museum in Middelburg. Vooralsnog zijn de werken in het provinciehuis ondergebracht. In de toekomst wil men via tentoonstellingen en publicaties meer bekendheid aan de collectie geven.²⁰

De gemeenten en de Culturele Raad zijn niet onverdeeld blij met de museale aspiraties van de provincie. Vooral de beperking van het verzamelgebied tot Zeeuwse kunstenaars, de connectie met het Zeeuws Museum en het beheer van de collectie roepen vragen op. De Raad heeft geen moeite met het protectionistisch beleid, maar zou wel een limiet van 10.000,- per kunstwerk willen invoeren met oog op de inkomensspreiding.²¹ De gemeente Middelburg wijst er op dat zij ook een collectie opbouwt en vraagt zich af, hoe de twee selectiecommissie naast elkaar moeten opereren.²²

Om de gemeenten te steunen heeft de provincie **aankoop en opdrachtsubsidies** beschikbaar gesteld: in 1988 70.000,- voor aankopen door gemeenten en musea en 70.000,- voor opdrachten door gemeenten, bedrijven en instellingen. In het eerste geval wordt 50% subsidie verleend op de eigen bijdrage met een maximum van 5.000,- en bij opdrachten gaat het om een bijdrage in de honorariumkosten tot een maximum van 10.000,-.²³

Een rondgang langs de diverse aanvragers maakt duidelijk, dat de subsidie stimulerend werkt máár in combinatie met de ideeën in Vierde Ruimtelijke Nota neergelegd over het rendement van investeringen in de culturele sector.

Sommige gemeenten zijn in ieder geval gestart langere termijn plannen te ontwikkelen: na 'de transparante muur' voor het nieuwe gemeentehuis van Wies de Bles heeft de gemeente Tholen in 1988 een plan opgesteld om de komende jaren in haar zeven dorpskernen een beeldhouwwerk te realiseren. B&W zijn accoord gegaan met een reservering van 25.000,- per project en hebben de bevolking al gehoord over 'eventuele opdrachtthema's. Men denkt nu over een toeristische beeldenroute. Een subsidieaanvraag voor het

totaalplan is inmiddels afgewezen met het gevolg dat nu per jaar een aanvraag ingediend zal worden.²⁴ De gemeente Vlissingen heeft haar aanvragen nog steeds gehonoreerd gezien. In 1988 ontving zij 15.000,- in de honorariumkosten van F. Ilgen voor zijn brandingssculptuur. Men heeft inmiddels ook plannen klaarliggen voor een beeldenroute, de opzet van een Centrum voor Beeldende Kunst, presentaties van buitenlandse kunst, uitwisselingen met het buitenland etc.²⁵

De gemeente Middelburg was minder gelukkig: uitgaand van 50% subsidie is bij het vast bedrag van 65.000,- aan eigen middelen een even groot bedrag opgeteld en vervolgens voor 120.200,- aan kunstwerken geselecteerd. De provincie heeft echter slechts 37.500,- toegekend met het argument dat Middelburg al ruim met subsidies bedeed is. Bij de selectie hoorden enige werken die speciaal voor de Vleeshal ontworpen waren of daar gehouden performances vastlegden.²⁶

Voor beide subsidieposten heeft de provincie in 1988 minder besteed dan begroot. Er waren vier gemeenten die kunst kochten en twee gemeenten en één instelling die een opdracht verleenden. Ook hier is het bedrijfsleven geen koploper als opdrachtgever.²⁷

Verreweg de meeste TRBK én autonome middelen gaan naar de kunstuitleen, die al jarenlang ook het grootste struikelblok is om tot samenwerking te komen. De jongste ontwikkelingen lijken erop te wijzen, dat men uit de impasse raakt. Dit houdt in dat het plan van Provinciale Staten waarvoor de gedeputeerde zich vanaf 1987 persoonlijk heeft ingezet, niet door zal gaan. De gedeputeerde wenste de uitleen te reorganiseren naar model van de SBK Gelderland. De SBK vestiging in Middelburg, al vanaf 1979 door de provincie gesubsidieerd, zou een centrale functie krijgen van waaruit dependances in verschillende gemeenten beheerd en bevoorraad zouden worden.²⁸ Uit de reacties op de conceptnota in 1988 werd al duidelijk dat van gemeentezijde weinig steun te verwachten viel.²⁹

Gedeputeerde Staten blijken volgens de laatste berichten overstag te zijn gegaan. Er wordt aan de uitvoering van het PKUC model (Provinciale Uitleencentrale) gewerkt, waarvoor de gemeenten al onder de vorige gedeputeerde opteerden.³⁰ Er zal een provinciale centrale komen met een dienstverlenende taak ten aanzien van de plaatselijke uitleen. Tot haar werkzaamheden behoren o.a. de collectiesamenstelling, dokumentatie, administratie etc. Bestaande gemeentelijke instellingen, zoals Balans 17 in Middelburg worden in het netwerk van uitlenen geïntegreerd. Zij behouden een grote mate van zelfstandigheid en mogen ook zelf aan collectievorming doen.³¹

In dit geval hebben de gemeenten blijkbaar hun autonomie met succes weten te verdedigen. Vooral Middelburg is altijd fel gekant geweest tegen de tweederangs positie die haar goed geoutilleerde, goed functionerende uitleen zou gaan innemen.³² De kosten van de toekomstige centrale zijn voor de provincie; de lokale uitleen valt onder de gemeenten. In ieder geval zal hiermee een eind komen aan het bestaan van een provinciale én een gemeentelijke uitleen in Middelburg.

In het PKUC model krijgt de SBK Middelburg de keuze de centrale functie op zich te nemen. In haar verzet tegen dit model is ze geïsoleerd komen te staan. De provincie geeft echter grote

prioriteit aan een goed uitleennetwerk en is niet van plan naast een provinciale centrale ook de SBK te blijven subsidiëren.

In 1988 zijn nog ongeveer 300.000,- van de TRBK gelden voor aankoop, inhuur van werken plus een grafiekopdracht via de SBK in Middelburg uitgegeven. Een lid van de selectiecommissie benadrukte, dat de SBK goed functioneert en ook kwalitatief beter wordt. Probleem is echter dat de Stichting uit haar startperiode een slechte reputatie heeft overgehouden t.a.v. de personele bezetting, de kwaliteit van en de omgang met het werk. Vandaar de plaatselijke weerstand ook onder kunstenaars tot samenwerking.³³ De rol van de Culturele Raad in deze affaire is nogal ambivalent. Men is niet langer een overtuigd voorstander van het fenomeen uitleen en de SBK. Het spreidingsargument is 'vals' gebleken. Het grootste verwijt treft het ministerie van WVC dat via haar subsidievoorwaarden huurabonnementen verplicht stelde. Hiermee is immers de weg vrij gemaakt voor een vrijblijvendheid, die met kooptegoeden niet het geval was. De Culturele Raad zou dan ook minder aan spreiding en meer aan productiebevordering willen uitgeven.³⁴

Vanaf 1989 wil de provincie het aantal beleidsinstrumenten uitbreiden met **tentoonstellingssubsidies** van 1500,- per kunstenaar (max. 5 per jaar). De Culturele Raad had graag gezien dat meer kunstenaars per jaar hiervoor in aanmerking zouden kunnen komen.³⁵

Uit de autonome middelen worden al langere tijd tentoonstellingen van (meer dan) provinciaal belang ondersteund. Helaas is dit budget in 1988 van ongeveer 95.000,- naar 55.000,- teruggebracht. Onder deze post vielen in 1988 o.a. bijdragen in de zomertentoonstelling van de Culturele Raad Goes (19.500,-), in het Vleeshalprogramma (25.000,-) en in tentoonstellingen door de Culturele Raad georganiseerd (3.250,- en 193,-).

conclusies

Wat in deze provincie opvalt, is de rol die de culturele erfenis kan spelen tussen de gevestigden en buitenstaanders op kunstgebied. De provincie had vóór de TRBK wel een kunstbeleid, maar dat stond vooral ten dienste van wat de gemeenten tot dan presteerden. Op het moment dat de provincie de beschikking over de TRBK krijgt, verwachten de gemeenten op de oude voet door te kunnen gaan alleen met meer middelen, terwijl de provincie een kans ziet een eigen beleid op te bouwen. Hierdoor zijn conflicten ontstaan tussen provincie en gemeenten, met name met Middelburg. Hierin speelt mee dat de TRBK een vorm van protectionisme oproept, die in de BKR periode niet nodig was. In Zeeland voert de provincie wel een protectionistisch beleid en de gemeenten, voorheen op (inter)nationale kunstcircuits gericht voelen zich hierdoor belemmerd. Wat verder speciaal in de grensprovincies opvalt, is dat de culturele kringen in de steden zich van de Randstad afwenden en met het buitenland contacten aangaan. Maar het blijft schipperen omdat veel van die initiatieven buiten de grenzen financiële steun nodig hebben, die ofwel bij de provincie of bij WVC gevraagd wordt. Provincies in de periferie blijken dan moeilijker het 'landelijk belang' van hun activiteiten te kunnen aantonen.

noten provincie Zeeland

1. Notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid 1988-1991, inclusief nota van antwoord. Provinciale Griffie Zeeland 1988, Inleiding p. 6
2. interview met dhr. Schoenmakers, Wethouder cultuur, A. van Gemert en mw. I. de Haan, beleidsmedewerkers beeldende kunst gemeente Middelburg; gesprek met Culturele Raad Vlissingen en de sectie b.k. van Culturele Raad Zeeland.
3. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid 1988-1991, prov. griffie 1988 Zeeland, zie: Nota van antwoord.
4. zie WVC evaluatie 1988, provincie Zeeland (Maart 1990)
5. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid 1988-1991, Nota van Antwoord, Prov. griffie Zeeland. p. 1 e.v.; interview met leden van sectie b.k. van de Culturele Raad, dhr. H. Koch (vz.), I. van der Kooij en M. van Dijke
6. interview met leden van sectie b.k. v.d Culturele Raad Zeeland (zie noot 5) en Nota van antwoord p. 9
7. gesprek met dhr. Riekwel, Culturele Raad Vlissingen
8. De Zorio-affaire is ook nog breed uitgemeten op een Forumdiscussie in de Middelburg, september 1984. De kwestie was dat de adviescommissie waaronder David VandeKop en Marinus Boezem een beeld van de italiaanse kunstenaar Zorio wilden aankopen, dat deze speciaal voor de stad en tegen de helft van de normale kosten wilde maken. Het was een project naar aanleiding van een tentoonstelling in de Vleeshal, waar vanaf de jaren '70 internationaal en nationaal bekende kunstenaars gepresenteerd worden. Provinciale Staten, de Culturele Raad Zeeland en lokale kunstenaars kwamen in verzet tegen de uitgave van 25.000,- van het totale budget van 45.000,- voor een italiaans kunstwerk. De commissieleden zijn hierop opgestapt. Verslag Forumdiscussie september 1984 'Het verzamelbeleid van particulier en overheid', uitgave gemeente Middelburg.
9. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid 1988-1991, prov.griffie Zeeland, 1988, zie Nota van antwoord, p. 9; Verslag van Prov.Griffie Zeeland aan Min. van WVC over bestedingen 1988 van de TRBK (ongedateerd)
10. interview leden van de sectie b.k. van de Culturele Raad Zeeland; Notitie Prov. b.k.beleid 1988-1992; Prov. griffie Zeeland; plus nota van antwoord.
11. interview met dhr. Schoenmakers, wethouder cultuur Middelburg, dhr. A. van Gemert en mw. I. Haan beleidsmedewerkers kunstopdrachten/aankopen/programmering Vleeshal, gemeente Middelburg

12. Begrotinggegevens gemeente Middelburg 1986 t/m 1990; Nota Beeldende Kunst Gem. Middelburg, september 1987; Reactie op concept Notitie Prov. beeldende kunstbeleid van de gemeente Middelburg (1988-1992)
13. gesprek met dhr. Riekwel, Culturele Raad Vlissingen, verantwoordelijke voor b.k.beleid
14. Opgave TRBK uitgaven plus autonome middelen door Prov. Griffie Zeeland aan Min. WVC (geen datering),, pag. 2
15. Verslag Zeeuwse Culturele Dag 1988, Zeeuwse Culturele Raad, pag. 13
16. gesprek met dhr. Riekwel, Culturele Raad Vlissingen; Verslag Zeeuwse Culturele Dag, 1988, Culturele Raad Zeeland
17. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, provinciale griffie Zeeland, 1988, bijlage 3; interview leden van de sectie b.k. Culturele Raad Zeeland
18. Nota beeldende kunst gemeente Middelburg, september 1987
19. Reactie B&W Middelburg op notitie provinciaal beeldende kunstbeleid, mei 1988, pag. 5-6
20. Verslag uitgaven TRBK en autonome middelen door Prov. Griffie aan Min. WVC (geen datering); Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, 1988-1992, prov. Griffie Zeeland 1988, pag. 9-10
21. interview leden sectie b.k. Culturele Raad Zeeland; Nota van antwoord bij Notitie Prov. b.k.beleid, prov. Griffie, 1988, pag. 3
22. Nota van antwoord, bij Notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid, Prov. Griffie Zeeland, 1988, pag.3; interview dhr. Schoenmakers, wethouder cultuur en A. van Gemert en mw. I. de Haan, beleidsmedewerkers beeldende kunst gemeente Middelburg
23. Notitie Provinciaal beeldende kunstbeleid, Prov. Griffie Zeeland 1988, bijlage 4 en 5
24. gesprek met dhr. de Kock, gemeente Tholen, verantwoordelijk voor b.k.beleid
25. gesprek met dhr. Riekwel, Culturele Raad Vlissingen.
26. Verslag uitgaven TRBK prov. griffie Zeeland aan Min. WVC, (geen datering); interview met wethouder cultuur en beleidsmedewerkers gemeente Middelburg.
27. Verslag TRBK bestedingen door Prov. Griffie Zeeland aan Min.WVC (geen datering);zie WVC evaluatie over 1988, Prov. Zeeland (Maart 1990)
28. interview met leden van sectie b.k. Culturele Raad Zeeland

29. Nota van antwoord bij Notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid, Prov. Griffie Zeeland, 1988, pag. 6-7
30. interview met leden van de sectie b.k. Culturele Raad Zeeland (zie noot 5)
31. WVC evaluatie over 1988, betr. provincie Zeeland (april 1990); interview wethouder cultuur en beleidsmedewerkers b.k. gemeente Middelburg zie noot 2)
32. interview wethouder cultuur en beleidsmedewerkers b.k. gemeente Middelburg (zie noot 2)
33. gesprek met mw. I. v.d. Kooij, lid selectiecommissie SBK 1989, tevens lid van sectie b.k. Culturele Raad Zeeland
34. interview leden van de sectie b.k., Culturele Raad Zeeland, waaronder dhr. Koch, directeur van de Raad
35. Notitie Provinciaal Beeldende Kunstbeleid met Nota van Antwoord, Prov. Griffie Zeeland, 1988

Hoofdstuk 4 - Samenvatting en conclusies

"Je moet van hieruit drie keer zo hard schreeuwen om in het westen te worden gehoord", Dorothee Cannegieter, directrice van het Rijksmuseum Twente.¹

4.1 Inleiding.

Bij alle onduidelijkheid over taakverdeling of -afstemming draagt de nieuwe opzet van het overheidsbeleid inzake de beeldende kunsten in feite een aanzet tot hiërarchisering in zich tussen het rijk en de provincies. WVC claimt zich uitsluitend te laten leiden door het criterium van 'kwaliteit van landelijk belang', daarbij doelstellingen als cultuurspreiding en inkomensbevordering van kunstenaars, hoewel in de notitie van 1986 nog als rijkstaak genoemd, aan de andere partijen overlatend.

Een goed voorbeeld waarin dit mechanisme tot uitdrukking komt is het overdragen van de zorg voor de kunstuitleen aan de provincies: In de Discussienota B wordt de uitleen aangeprezen als een uitstekend instrument ter spreiding van kunst, maar ..

"Gezien de omvang van de beschikbare middelen kan het (rijks)beleid zich slechts richten op kunst en kunstenaars, waarvan en van wie het functioneren van tenminste landelijk belang geacht wordt door deskundigen die de minister van advies dienen; de minister is voor de keuze van de kunst en kunstenaars waarop en op wie dit beleid zich richt rechtstreeks verantwoordelijk. Die verantwoordelijkheid kan hij via de bijdragen aan de kunstuitleen niet waarmaken."²

Verder heeft het departement haar eigen diensten en aan haar gelieerde bureaus uitgebreid en versterkt. Deze ontwikkeling draagt een centralistische beweging in zich, die de hiërarchisering in het nationale kunstcircuits nog versterkt. Het gaat hier om de organisatie en opbouw van enkele overkoepelende (rijks-) diensten, fondsen en instellingen. Een proces dat nog in volle gang is, getuige het Fonds voor Opdrachten i.o. Instellingen als de Rijksdienst Beeldende Kunst, het Praktijkburo Opdrachten Beeldende Kunst en het Fonds voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst hebben de laatste jaren niet alleen hun budget fors zien verhogen, maar zij worden de lagere overheden ook tot voorbeeld gesteld. Zo is het de bedoeling dat de Rijksdienst haar aanwinsten op diverse plaatsen in Nederland exposeert om de mensen in de regio kennis te laten nemen, van wat onder kwaliteitskunst begrepen wordt.³

De neiging tot centraliseren van het beleid komt ook naar voren bij de in 1989 (voorlopig voor drie jaar) toegezegde subsidie aan het landelijk bureau van de Federatie Kunstuitleen, terwijl dit instrument -zoals bovenstaand geciteerd- in 1983 nog onvoldoende, landelijk niveau toegeschreven werd. Bij de andere overkoepelende instellingen zijn door het departement zelf gehanteerde beleidsinstrumenten ondergebracht.

In de Tijdelijke Bijdrageregeling valt daarentegen een centrifugale beweging te onderkennen. Er zijn uitspraken, waaruit blijkt dat het departement van de lagere overheden een

eigenzinnig beleid verwacht met aandacht voor kwaliteit in de regio. Minister Brinkman stelt in een interview (1986), dat hij het zou toejuichen als de provincies een tegenwicht zouden kunnen gaan vormen tegen het 'smaakmonopolie van de gevestigde kunstkenners' in het Westen van het land. Hij geeft in hetzelfde interview aan, dat de provincies bewust als een soort tegenoffensief zijn ingezet tegen de te grote machtsconcentraties in het westen van het land op het terrein van de kunsten. Tegelijkertijd geeft hij echter ook blijk van de nodige ambivalentie op het departement: "In de praktijk van het kunstbeleid zoeken wij voortdurend naar het evenwicht tussen een centrale, zeg maar nationale benadering en een decentrale benadering. We zijn daar nog niet uit."⁴

Er is dus enerzijds sprake van een centripetale beweging waarbij het departement en de aan haar gelieerde diensten een voortrekkersrol en voorbeeldfunctie vervullen, maar hiermee ook impliciet de kwaliteitsstandaarden voor de hedendaagse Nederlandse kunst vastleggen. In dit kader past het de lagere overheden dit beleid te ondersteunen, de beleidsrichtlijnen over te nemen en de kwaliteitscriteria van het centrum te bevestigen. Dit betekent op langere termijn een verdere uniformering op gebied van beleidsinstrumenten, doelstellingen en van de adviesstructuur. Het betekent ook een verdere standaardisering van de kwaliteitscriteria.

Anderzijds staat het de lagere overheden vrij om een eigen beleid te voeren binnen de voorwaarden van de TRBK-regeling, zoals de bevordering van spreiding, productie en inkomen. In deze decentralisering met oog voor het regionaal, lokaal eigene zit een tendens naar een grotere differentiatie in beleidsinstrumenten en kwaliteitscriteria.

Indien de lagere overheden zich beperken tot spreiding en productie c.q. inkomensbevordering, blijven de gevestigde verhoudingen in de kunstwereld onaangetast en worden eerder nog versterkt. Als zij daarentegen - net als het rijk - ook de kwaliteitsbevordering tot hun taak rekenen, zal een dialoog met de bestaande cultuurcentra kunnen ontstaan.

Gaat men uit van zo'n autonoom kunstbeleid door de provincies, dan mag de overhevelingsoperatie geslaagd genoemd worden, als er buiten de Randstad meerdere cultuurcentra tot ontwikkeling komen die vervolgens ook nationaal erkenning vinden. Om die erkenning te krijgen zullen de nieuwe centra proberen in het netwerk van de gevestigde smaakspecialisten door te dringen, tenzij men zich zo onafhankelijk kan opstellen dat men die erkenning kan afdwingen. Een derde optie is, dat men zich van de nationale cultuurcentra afwendt en aansluiting zoekt bij centra die buiten de grenzen liggen.

Er moet wel rekening gehouden worden met het feit, dat bij de invoering van de TRBK-regeling de provincies vanuit een achterstandpositie vertrekken. 'Provinciale' kunst 'is per definitie' minder waard dan kunst geautoriseerd en geprotegeerd door de nationale (rijks)instellingen. Bovendien zitten de provincies ingeklemd tussen rijk en gemeenten, die op hun beurt vaak al een traditie op kunstgebied hebben opgebouwd en in sommige gevallen zelfs tot erkende kunstcentra zijn uitgegroeid.

Bij alle idealistische modellen over de opbouw van een fijnmazig, landelijk netwerk voor de kunsten moet ingecalculeerd worden, dat geen enkele overheidslaag blanco van start kan gaan. De provincies hebben dan wel geen ervaring met de BKR-regeling opgedaan, maar zij worden wel geconfronteerd met de bestaande culturele verhoudingen in de regio.

De hier geschetste verhoudingen tussen centrum en periferie geven de kaders aan, waarbinnen het met de TRBK-gelden ontwikkelde provinciale kunstbeleid geplaatst is.

4.2 De praktijk

4.2.1 Doelstellingen en beleidsinstrumenten

In de beginjaren van de TRBK (1984 tot en met 1986) houden de provincies zich in grote lijnen aan de taakverdeling die de regeling nu eenmaal impliceert. Weliswaar onder protest van sommige provincies zoals Groningen en Noord Holland, die zich met de minder prestigieuze taken zien opgezadeld, ligt het accent op cultuurspreiding en productiebevordering en indirect op inkomensbevordering. In veel gevallen is er in het begin echter nauwelijks sprake geweest van een keuze. De kunstuitleen, het beleidsinstrument dat bij uitstek als bevordering van de spreiding gezien wordt, komt in 1985 geheel onder verantwoordelijkheid van de provincies. De Tijdelijke rijksbijdrageregeling kunstuitleen werd in dat jaar stopgezet en de provincies zagen zich genoodzaakt in te springen. Steun aan de uitleen wordt echter ook als inkomensbevordering gezien. Veel werk is in die tijd dan ook aangekocht met het oog op de verhoogde inkomenseisen van de BKR.

Accentverschuivingen treden op, zodra duidelijk wordt, dat de regeling tot 1992 verlengd zal worden en de bedragen door de definitieve opheffing van de BKR aanzienlijk hoger komen te liggen. Nagenoeg alle provincies brengen in 1987/1988 een beleidsnota uit, waarin de koers voor langere termijn wordt vastgelegd. De doelstellingen blijven hetzelfde, alhoewel nu vaker de inkomensbevordering rechtstreeks genoemd wordt en het accent minder op cultuurspreiding valt. De inkomensbevordering dringt op de voorgrond op het moment, dat de BKR definitief is opgeheven. Geen enkele provincie spreekt zich echter nog uit voor een kunstenaarsbeleid.

Het is trouwens wonderlijk te constateren, welke metamorfosen het sociale spreidingsideaal heeft ondergaan. In geval van de kunstuitleen wordt het bijvoorbeeld vaak als geografische spreiding gehanteerd: het zogenaamde 'witte plekken' beleid, dat bij andere kunstsectoren alweer losgelaten is. Spreiding wordt ook in inkomensspreiding vertaald, in de zin van een rechtvaardige verdeling over de kunstenaars of spreiding van aandacht over de verschillende disciplines in de beeldende kunst. Het meest zuiver wordt de cultuurspreiding nog beleden via de tentoonstellingsdiensten, die o.a. door Noord en Zuid Holland, Drenthe, Gelderland, Friesland en Overijssel gesubsidieerd worden.

Het aantal beleidsinstrumenten is vanaf 1987 sterk uitgebreid. Het resultaat is, dat er in de loop van 1988-1989 een standaardisering optreedt in de provinciale bestedingsplannen. Ieder provincie steunt de uitleen, stimuleert de aankoop en de opdrachten door gemeenten, instellingen en bedrijven, maakt gelden vrij voor promotiedoeleinden en schept voor kunstenaars de mogelijkheid om individueel subsidies aan te vragen, die voor het overgrote deel liggen op het gebied van produktiebevordering, presentatie en dokumentatie. Uiteraard zijn er verschillen in subsidievoorwaarden en prioriteitsstelling.

Opvallend is dat de beleidsinstrumenten zich op rijks- en provinciaal niveau in dezelfde richting ontwikkelen. Gevolg is dat er landelijk inderdaad een grote mate van uniformering optreedt. Het opdrachtenbeleid van het Praktijkburo en WVC is bijvoorbeeld terug te vinden in de activering van de gemeenten, instellingen en bedrijven. De individuele subsidies, waar het Fonds in voorziet, zijn op allerlei manieren ook in de provinciale programma's opgenomen. De ondersteuning aan manifestaties, projecten e.d. ligt op hetzelfde terrein als de Eenjarige- en Meerjarige activiteitensubsidies van het departement. Verder heeft zeker de helft van de provincies een soort beroepskostenvergoeding ingevoerd en zijn sommige provincies overgegaan tot maatregelen in de sfeer van de marktverruiming analoog aan de WVC-rentesubsidieregeling.

De tendens tot landelijke uniformering in beleidsinstrumenten duidt erop, dat het arsenaal aan beleidsinstrumenten ter ondersteuning van de beeldende kunstsector beperkt is. Maar het is ook een aanwijzing dat centraal opgezette beleidlijnen een voorbeeldfunctie vervullen en navolging vinden bij de lagere overheden. Tegelijkertijd vindt er een interprovinciale uitwisseling van ervaringen plaats en neemt men elkaars ideeën over.

Het grote verschil blijft echter, dat de rijksinstellingen met meer prestige omkleed zijn, grotere bedragen kunnen fourneren en landelijk opereren, terwijl de provincies voor een groot deel de TRBK-gelden voor hun eigen kunstenaars reserveren.

4.2.2 Protectionisme

Wat dit laatste betreft is het protectionisme sinds de WVC-evaluatie over de periode 1984 t/m 1987 niet verminderd. De meeste provincies hanteren het als een noodzakelijk kwaad. Er wordt gewezen op het deficit van de rijksinstellingen, als het gaat om hun toegankelijkheid voor kunstenaars uit de periferie: tegenover Randstedelijk protectionisme wordt regionaal protectionisme geplaatst. Er wordt ook op gewezen dat de middelen van het Fonds ontoereikend zijn. Bovendien kan het rijk de kunstenaars achter het scherm van kwaliteitsbevordering op een afstand houden, terwijl de provincies juist geacht worden voor de brede basis zorg te dragen. Vandaar dat de kunstenaars de gedeputeerden direct op hun verantwoordelijkheden kunnen aanspreken.

Een belemmering voor het voeren van een 'landelijk open beleid' is ook het BKR-label, dat aan de TRBK-gelden hangt. Kunstenaars en hun belangenvertegenwoordigers claimen de TRBK als geld dat

hen toekomt. Die situatie zal misschien veranderen, als over enkele jaren het etiket verbleekt is. Tot dan voelen de Provinciale Staten zich voor het blok gezet om een oplossing voor de van hen afhankelijk geworden kunstenaars te vinden. In de provincie is de vrije markt voor kunst, de galeriewereld immers nog minder tot ontwikkeling gekomen als in de Randstad. Vooral de noordelijke provincies verwijten de overheid bij de afschaffing van de BKR niet de politieke discussie te hebben aangedurfd over de vraag, wie zich nu wel of niet professioneel kunstenaar mag noemen. Bij de verdeling van de gelden daarentegen is geen rekening meer gehouden met het aantal kunstenaars per provincie. De 'saneringsoperatie', naast bezuinigingen eveneens met de afschaffing van de BKR beoogd, is zodoende op de provincies afgewenteld.

Het protectionisme gaat overigens niet zover, dat alle middelen voor de eigen kunstenaars gereserveerd worden. Het betreft in het algemeen alleen de individuele subsidies. Bij de andere beleidsinstrumenten wordt meestal slechts om een voorkeursbehandeling gevraagd en de uitleen mag in het algemeen landelijk werven met het verzoek een bepaald percentage voor de regionale kunstenaars te reserveren. De provincie Groningen is een uitzondering en reserveert wel alle middelen voor de Groningse kunstenaars. Aan de andere kant van de lijn zit Utrecht, die alleen de individuele subsidies 'afschermt'. Bij de steden, zowel de grote steden in de Randstad als de steden die met convenanten of gedecentraliseerde gelden werken, is wel sprake van een ver doorgevoerd protectionisme. Hier worden de TRBK gelden bijna voor 100% voor de lokale kunstenaars aangewend en/of in de infrastructuur geïnvesteerd.

Er is overigens een tendens merkbaar, dat de provincies onderling een uitweg zoeken voor deze beperkingen. Bij de uitleeninstellingen vinden in de praktijk al collectie-uitwisselingen plaats, of wordt er bij elkaar aangekocht. Bepaalde beleidsinstrumenten zoals aankoopsubsidies worden ook buiten de provinciegrenzen toegepast; men werkt samen bij grote manifestaties e.d. Met name in de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe is dit proces al aan de gang. Onlangs was dit nog het geval bij de manifestaties van Noord en Zuid Holland ter gelegenheid van hun 150-jarige scheiding. Grensprovincies als Noord Brabant en Zeeland, of Overijssel en Drenthe proberen hun krachten te bundelen bij activiteiten in de buurlanden.

Uit sommige gemeenten komt al kritiek op het protectionisme. Het betreft dan vooral het opdrachten- en aankoopbeleid, waarvoor gemeenten subsidies kunnen aanvragen. Over langere termijn gezien zal die druk alleen maar toenemen; zeker als men enige jaren ervaring heeft opgedaan en meerdere opdrachten heeft laten uitvoeren. Willen provinciale staten over enige tijd niet 'overall hetzelfde beeld tegenkomen' zullen zij voor deze instrumenten naar onderlinge afspraken toe moeten werken. Vanuit kunstenaarskringen en met name de Nederlandse Kring van Beeldhouwers wordt het opdrachtenbeleid eveneens kritisch gevolgd. Naast spreiding over de kunstenaars speelt bij hen de

kwaliteitsbevordering mee 'vanwege de reputatie van hun beroep'. Strikt vasthouden aan protectionisme zal op den duur ook niet vol te houden zijn; zeker niet als provincies via manifestaties, overzichtstentoonstellingen, beeldenroutes e.d. meer naar buiten treden met hun beleid en hiermee het kwaliteitsoordeel van landelijke critici over zich afroepen.

Het protectionisme in de steden die met rechtstreeks overgehevelde TRBK-gelden werken, is daarentegen 'hardnekkiger' van aard. De gemeentelijke afdelingen voor welzijn en cultuur proberen in veel gevallen samen met de Sociale Diensten (en vaak op initiatief van de laatsten) om de kunstenaars zoveel mogelijk uit de RWW-regeling te houden, waarin de meesten na de BKR zijn beland. Daar komt bij dat men zich begint te realiseren, dat bij het op non-actief raken van de kunstenaarspopulatie ook de in de BKR periode opgebouwde infrastructuur in gevaar komt, zoals de grafische werkplaatsen, ateliervoorzieningen, artotheken. Vandaar dat de steden in het algemeen de gelden zeer lokaal gericht besteden. Uit de gemeenten komt ook de kritiek, dat bij de afschaffing van de BKR alleen op de 'excessen in de grote steden in het westen van het land' gereageerd is. Er heeft zich overigens de opvallende ontwikkeling voorgedaan, dat ~~provincies en gemeenten~~ met de TRBK-gelden méér kunstenaars bereiken dan voor het laatst via de BKR-regeling.

Bij de individuele subsidies is het protectionisme het meest in het oog springend. Aangezien de subsidies in deze gegeven worden voor presentaties, documentatie materiaal en of uitvoeringskosten voor projecten en slechts voor een deel voor produktiekosten, zal het protectionisme in dit geval niet zo snel tenderen naar een zich afsluiten van landelijke ontwikkelingen. Het is juist opvallend, dat kunstenaars in de perifere provincies zich veelvuldig in kunstenaarsinitiatieven organiseren en contacten zoeken buiten de provinciegrenzen. De kunstuitleen niet meegerekend lijkt het wel of kunstenaars in de gevestigde centra minder actief naar buiten treden, dan kunstenaars in veraf gelegen gebieden. Hiervoor is ook wel een verklaring te vinden. Het centrum biedt kunstenaars een rijk scala aan mogelijkheden om te exposeren. In veel provincies moeten kunstenaars echter zelf in die lacune voorzien, willen zij aan hun werk bekendheid geven.

4.2.3 Profilering

Vanaf de overheveling van het volledige TRBK-bedrag en met het vooruitzicht dat de regeling tot 1992 zal voortduren gaan de provincies iets vrijer om met de TRBK-gelden. De meeste hebben zich in het recente verleden uitgesproken voor een duidelijkere profilering: een eigen gezicht op het gebied van de kunsten. Overigens is het maar zeer de vraag, of dit animo aan de beschikbare TRBK-middelen ontspruit, of tot stand is gekomen onder invloed van de Vierde Ruimtelijke Nota van het Ministerie van VROM. De veelvuldige verwijzingen naar de nota en de legitimering van culturele investeringen met allerlei economische argumenten doen vermoeden dat het laatste eerder het geval is.⁵ De laatste jaren valt uit de media op te maken, dat steeds meer provincies en steden zich in een ware prestigedag

gestort hebben, waarin kunst- en architectuurprojecten als paradedpaarden fungeren.

Bij de keuze het eigen beleid meer te accentueren spelen een aantal factoren mee. Uiteraard hangt het van de bevoegdheid van de gedeputeerde en de beleidsmedewerkers af, of men überhaupt ideeën in die richting ontwikkeld. Zonder die persoonlijke inzet - en dat geldt ook op gemeenteniveau - blijkt in de praktijk weinig van de grond te komen. Maar gerelateerd aan minder subjectieve factoren is allereerst de ligging van de provincie ten opzichte van de traditionele, culturele centra een factor, die meespeelt. Noord en Zuid Holland doen bijvoorbeeld geen pogingen om zich op bepaalde terreinen te onderscheiden. In hun geval zijn de steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam te grote concurrenten, die alle aandacht opeisen. Bovendien zijn die steden nauwelijks geïnteresseerd in wat er in hun achterland gebeurt, laat staan dat men pogingen doet tot samenwerking. Waar deze provincies zich op toeleggen is andere steden in de provincie te activeren. De periferie in het noorden en zuiden, Groningen en Limburg, zijn andere uitersten. Alhoewel ieder een eigen weg heeft gekozen, zijn er ook overeenkomsten. Beide zijn erop uit om een sterke culturele centrumfunctie op te bouwen. Limburg met investeringen in het museum als grote aanjager, waarbij de Euregio als referentiekader dient. Groningen als centrum voor de drie noordelijke provincies, waarbij het museum als sterke troef naar de Randstad uitgespeeld wordt, zonder dat Provinciale Staten zich over de koers van het verzamelbeleid uitspreken.

In de tweede plaats speelt de culturele erfenis een rol. Flevoland kan dankbaar gebruik maken van de aandacht, die de 'landart projecten' van de Rijksdienst IJsselmeerpolders trekken. Provinciale Staten hoeven dan ook niet lang naar een eigen profiel te zoeken. In de toekomst wil men zich - in samenwerking met de gemeenten - verder op dit soort projecten toeleggen. De provincie Gelderland zoekt een vervolg op de grote landschapsmarkeringen bij de uitbreiding van haar infrastructuur waarmee zij al een goede reputatie heeft opgebouwd.

Ten derde hangt de mogelijkheid zich te onderscheiden ook af van een goede verstandhouding tussen provincie en gemeenten i.c. de provinciale hoofdsteden. Overijssel is het gelukt samen met de steden Zwolle, Deventer en Enschede een museaal project (voorzieningen en collectievorming) van de grond te tillen. Groningen-provincie en Groningen-stad werken met dezelfde intenties voor ogen zeer nauw samen. In Zeeland is daarentegen eerder sprake van een concurrentiestrijd tussen Provinciale Staten en Middelburg. Hier heeft geen sterke/zwakte analyse plaats gevonden om de krachten te bundelen of om al gevestigde reputaties en instellingen te versterken. Men opereert voor een groot deel los van elkaar op exact dezelfde beleidsterreinen. In Noord Brabant getroosten Provinciale Staten zich grote investeringen in het Noordbrabants Museum en de gemeente 's-Hertogenbosch op haar beurt in Het Kruithuis. Provincie Limburg en Maastricht zijn daarentegen van hetzelfde elan vervuld:

opgenomen worden in de kring van culturele centra in de buurlanden Duitsland en België.

Een factor die in sommige provincies ook een rol speelt, is in hoeverre de Culturele Raden meegaan met de wensen van de gedeputeerde. In het algemeen zijn de raden, voor zover zij nog gehandhaafd zijn in de provincies, eerder pleitbezorgers voor de zorg voor de eigen kunstenaars. In Friesland en Zeeland zijn ze in ieder geval niet onverdeeld gelukkig met de museumplannen, waarmee de Provinciale Staten rondlopen. De Secties beeldende kunst van de Culturele Raden zien in het algemeen meer heil in productiebevordering, spreiding en inkomensverbetering.

Er valt nog weinig over te zeggen, of de provincies erin zullen slagen bij de gevestigde culturele centra ontzag af te dwingen. Daarvoor zal iets langere adem nodig zijn en het zal ook nog wel even duren voordat de aandacht van de landelijke media naar andere regio's verschuift.

Een cruciale rol is hierbij weggelegd voor de leden van de Provinciale Adviescommissies. Zijn zij in staat een brug te slaan naar de nationale circuits en er waardering voor de prestaties in de provincies te oogsten. Veel zal daarbij afhangen, of de leden zelf deel uitmaken van of goede contacten onderhouden met de 'opinion leaders' in de culturele centra in de Randstad. Maar nogmaals de uitgangspunten van de beleidsmakers op provinciaal niveau zijn richtinggevend voor de referentiekaders, die men opzoekt.

4.2.4 Advisering

De komst van de op rijksvoorwaarde bij de TRBK ingestelde Provinciale Adviescommissies heeft in bijna alle provincies geleid tot aantasting van de bestaande adviesstructuren. Met name de positie van de meeste Culturele Raden heeft aan belang ingeboet. Dit is niet uitsluitend aan veranderingen in de kunstensector toe te schrijven maar aan de reorganisatie van de hele welzijnssector. Voor zover provincies een kunst en cultuurbeleid voerden, waren de Culturele Raden zowel met adviserende als uitvoerende taken belast. Met de TRBK is de adviesfunctie voor de beeldende kunst voor een groot deel in handen overgegaan van de nieuwe commissies. Al zijn ze alleen aangetrokken ter beoordeling van subsidie aanvragen, in de praktijk komen uit die hoek ook beleidsadviezen voort. De positie van de Raden is verder aangetast, naarmate Provinciale Staten hun eigen deskundigheid hebben vergroot. O.a. Limburg, Noord Brabant, Zeeland, Overijssel, Drenthe en Gelderland hebben nieuwe mensen aangetrokken voor de kunstafdeling.

Over het functioneren van de Adviescommissies is nog weinig in algemene zin te zeggen. De aan hen toegewezen taken verschillen nogal. Soms gaat het om alle met TRBK-middelen mogelijk gemaakte subsidies zoals in Utrecht, soms, in Noord Brabant bijvoorbeeld, alleen om de beoordeling van aanvragen door 'derden'. In de meeste gevallen betreft het zowel de beoordeling van de individuele subsidies en de aanvragen door gemeenten en andere instellingen. Verder zijn er na enige praktijkervaring de nodige bijstellingen doorgevoerd. Bijstellingen die naar twee uitersten

kunnen doorslaan: zoals in Limburg waar voortaan alle aanvragen uit gemeenten aan de Adviescommissie moeten worden voorgelegd, of zoals in Gelderland, waar gemeenten vanaf 1989 met eigen deskundigen mogen werken.

Voor de Adviescommissies worden mensen aangetrokken met een behoorlijke staat van dienst als kunstenaar en/of kunstkenner, die vervolgens met hun eigen, vaak op landelijk geldende kwaliteitsmaatstaven georiënteerde normen aanvragen beoordelen, die binnen een regionaal referentiekader tot stand zijn gekomen. Het hangt dan - zoals bovenstaand al aangehaald - van de stellingname van Provinciale Staten in kwestie af, naar welke kant de balans doorslaat. Provinciale Staten zien zich namelijk geconfronteerd met de politieke verantwoording voor de kwaliteitsbeoordelingen van de Provinciale Adviescommissies. Neemt men genoeg met de activering van gemeenten, of legt men het accent op de kwaliteitsbevordering en neemt men het standpunt van de adviescommissies over. Utrecht en recentelijk Limburg hebben voor 'de kwaliteit gekozen', Gelderland heeft wat water bij de wijn gedaan en Drenthe wil meer gaan toegeven aan de wensen van de aanvragers. Het komt ook wel voor dat de gedeputeerde tegen het advies van de commissie ingaat, zoals recentelijk in Friesland. De problemen treden vooral bij Arob-procedures aan het licht.

In sommige provincies lijkt de kwestie te worden uitgevochten over de positie van het secretariaat van de Adviescommissies, zoals in Friesland en Drenthe.

Provinciale Staten tonen de neiging om het secretariaat naar zich toe te trekken, dat in veel gevallen bij de sectie beeldende kunst van de Culturele Raad is/was ondergebracht. Door deze manoeuvre hoopt men bestuurlijke conflicten te kunnen ondervangen. Vanuit de kunstwereld wordt dit bestempeld als vermenging van politieke en artistiek-inhoudelijke zaken.

Die kritiek toont overeenkomsten met de discussies over de relatie tussen de Raad van de Kunst en het Ministerie van WVC. Ook hier wordt de vraag gesteld, in hoeverre de kwaliteitsadviezen van de Raad los gezien kunnen worden van de geformuleerde politieke beleidsdoelstellingen van het ministerie. Er is alleen één groot verschil: de sociale afstand tussen de aanvragers van subsidies, vaak de burgemeester en wethouders van gemeenten en de gedeputeerden is veel kleiner dan tussen aanvragers in behandeling bij de Raad van de Kunst en de Minister van WVC. Een gedeputeerde kan eerder persoonlijk aangesproken worden op de gang van zaken. Er is nog een verschil: de provincies hebben meer mogelijkheden dan de landelijke instellingen. Op provinciaal niveau kan men het bestaan van regionaal bekende kunstenaars net zo goed legitimeren als de keuze voor landelijk bekende kunstenaars.

Gezien de tendens bij sommige provincies tot landelijke profilering en dus tot het aangaan van een prestigestrijd op het gebied van de kunsten, zullen de provinciale overheden zeer waarschijnlijk eerder hun oren laten hangen naar het kwaliteitsoordeel uit professionele kringen, die in contact staan met het landelijk circuit. Welke effecten dit op gemeentenniveau

zal hebben is onzeker. Zijn de lokale initiatiefnemers bereid zich eveneens te conformeren aan de in de centra geldende kwaliteitscriteria. Hierbij moet aangetekend worden dat op lokaal niveau de eventuele kritiek op de keuze voor een kunstwerk gevoeliger ligt als bij landelijk opererende instellingen zoals het Praktijkburo.

In de twee provincies Noord- en Zuid Holland zijn geen problemen rond de positie van de Culturele Raad en de Adviescommissies. De Culturele Raad is gehandhaafd en in feite in zijn positie versterkt. Het secretariaat van de Adviescommissie is bij de Raad ondergebracht. Dit hangt zeker samen met het feit, dat beide provincies voor zichzelf geen ambitieuze kunstplannen hebben uitgestippeld en ook geen extra mensen op de betreffende afdelingen hebben aangetrokken. Er is nog een provincie die afwijkt van de beschreven trend: Flevoland. In deze provincie hebben de gemeenten zich tot autoriteiten op kunstgebied ontwikkeld en houdt de provincie zich afzijdig. Voor haar eigen projecten schakelt zij externe adviseurs in zoals het Praktijkburo en de Stichting Kunst & Bedrijf.

De leden van de Adviescommissies worden in alle gevallen, behalve Zeeland, onder kunstenaars en 'deskundigen' gerecruteerd. Voor het grootste deel zijn het kunstenaars, die al een goede naam hebben opgebouwd, de nodige ervaring hebben op opdrachtgebied en in de advisering, of als docent verbonden zijn aan academies. Kunstenaars hebben op persoonlijke titel zitting, alhoewel kunstenaarsorganisaties soms mensen mogen voordragen. De kunstkenner komen uit de museumwereld, van de kunstredacties van de regionale dagbladen, de kunstuitleen en soms ook uit de galeriewereld. Het zijn in het algemeen kunsthistorici. De meeste provincies proberen enkele leden van buiten de eigen provincies aan te trekken. Dat gaat vaak echter niet verder dan de aangrenzende provincies. Groningen, Drenthe en Friesland zoeken een soort onderlinge uitwisseling. Zeeland met Zuid-Holland en Noord Brabant en omgekeerd. De redenering hierachter is dat voor een goede beoordeling van kunstwerken een meer algemene bekendheid met het betreffende werk nodig is. Wel worden vaak museumconservatoren benoemd (onder andere Overijssel, Limburg en Friesland), wat erop wijst dat de kwaliteitsbevordering hoog in het vaandel staat.

4.3 Enkele beleidsinstrumenten in de praktijk

Er is niet gekozen voor een uitputtende behandeling van ieder beleidsinstrument, omdat bij sommigen de diversiteit te groot is voor op- of aanmerkingen van meer algemene aard. In het hierna volgende is het commentaar opgenomen van mensen, die in de praktijk met deze instrumenten te maken hebben.

4.3.1 De uitleen

Met de invoering van de TRBK hebben de provincies de zorg voor de uitleen als culturele erfenis meegekregen. Het is een instrument dat op grote politieke steun kan rekenen, waarin veel subsidiegelden zowel uit de TRBK (37% in 1988)⁶ als uit de autonome middelen worden gestoken, maar waar ook de nodige problemen liggen opgestapeld.

Veel provincies blijken weinig greep te hebben op dit instrument of inzicht in de financiële huishouding. De centraal georganiseerde uitleenen in Limburg, Gelderland, Overijssel, Friesland, Groningen en Drenthe geven wat dit betreft een gunstiger beeld.

Qua organisatievorm bieden de uitleenpunten een rijk scala variërend van stichtingen en gemeentelijke diensten, tot particuliere galeries met uitleenfaciliteiten. Er zijn echter 'twee blokken' te onderscheiden: de (gemeentelijke) artotheken, die voorheen bevoorradt werden via de BKR en de SBK's, die in veel gevallen door de provincies gesteund werden. Op het ogenblik wordt op landelijk niveau gewerkt naar het 'wegwerken van de verschillen tussen beide'. In de praktijk spelen de uiteenlopende uitgangspunten en culturele achtergronden echter nog een rol.

De geldstroom naar de kunstuitleen is eveneens gevarieerd samengesteld. De exploitatiekosten worden in veel gevallen uit de autonome middelen van provincies en gemeenten betaald. Soms gaat het om een combinatie van exploitatie-, huisvesting- en personeelskosten. De collecties komen vanaf 1985 met behulp van de TRBK regeling tot stand. De instellingen proberen met de abonnementsgelden kostendekkend te werken, maar zelfs de grootste kunnen naar eigen zeggen niet zonder subsidies. De leentarieven zijn overigens zeer verschillend, maar volgens critici van de uitleen veel te laag. Het laagste tarief tegengekomen is 1,- per maand. Met een deel van het leentarief kan een kooptegoed opgebouwd worden. Dit is echter facultatief, ~~of alleen werk verhuren~~. Er zijn ook uitleenen die liever werk op afbetaling aanbieden. Bij sommige grote uitleenpunten kunnen de kooptegoeden aanzienlijk oplopen. (De SBK in Gelderland had in 1988 bijvoorbeeld een fonds van 1,36 miljoen⁷.)

Met deze geldstromen zijn de problemen rond de uitleen niet opgelost. Uit tal van gesprekken met betrokkenen op allerlei niveaus is duidelijk geworden, dat dit beleidsinstrument politiek sterk staat vanwege het sociale en geografische spreidingsideaal en recentelijk vanwege de inkomensvorming, maar dat de meningen over het functioneren nogal uiteenlopen. De oorzaak ligt volgens de uitleenorganisaties in een tekort aan middelen bij een groeiende belangstelling. Het veiligstellen van subsidiestromen heeft de hoogste prioriteit gekregen, waardoor doelstellingen als spreiding, inkomensvorming en educatie op een tweede plan komen.⁸ Men is blij als 10% huurvergoeding haalbaar is en dan nog gebonden aan maxima, terwijl 15% als ideaal wordt onderschreven. (Een ideaal dat eerder door de artotheken dan door de SBK's wordt gehaald.) De betekenis van de uitleen voor de spreiding en inkomensvorming is tot in detail uitgewerkt in het WVC evaluatierapport over 1988.⁹

Om kort te gaan er is een discrepantie ontstaan tussen de idealen, waarop de kunstuitleen haar bestaan legitimeert en de dagelijkse praktijk. Uit kunstenaarskringen en uit de galeriewereld krijgt de uitleen het verwijt te horen, dat men met 'sociaal-culturele criteria' subsidies aanvraagt, maar zich verder als commerciële galeries gedraagt.

Vooral de grotere uitleen kunnen bogen op een flinke groei in het aantal abonnees. Een belangrijk percentage is toe te schrijven aan de zogenaamde bedrijfsabonnements. Over de bedrijfsbenadering zijn de meningen verdeeld. De uitleen meent hiermee aan cultuurspreiding en marktverruiming te doen, terwijl 'opinion leaders' uit andere kunstsectoren, kunstenaars en hun belangenorganisaties het een devaluatie van de kunst, verstoring van de kunstmarkt en niet passen binnen de doelstellingen van de kunstuitleen vinden. Bedrijven die hun prestige willen verhogen door middel van kunst, behoren kunst te kopen aldus de tegenstanders. Men wijst ook op de ondermijning van andere overheidsmaatregelen en instellingen als Kunst & Bedrijf, die juist gericht zijn op een grote participatie van particulieren en bedrijven in kunstaankopen en -opdrachten. Het verwijt is ook dat de kunstuitleen hiermee haar ideaal van de verticale spreiding failliet heeft verklaard. De horizontale spreiding wordt al ingeperkt, omdat iedere nieuwe vestiging een grotere druk op de middelen betekent.

Achter het aantrekken van meer abonnees gaan echter vooral economische motieven schuil. Behalve noodzakelijk voor de dekking van de exploitatiekosten speelt het aantal abonnees een essentiële rol bij de subsidieverdeling. Vandaar dat de uitleen erop wijst, dat de wijze van subsidiëren hen dwingt zoveel mogelijk abonnees te winnen, waardoor weer een grotere druk op de collecties ontstaat.

De druk op de geldmiddelen heeft weer gevolgen voor de samenstelling van de collecties. Men is steeds meer goedkoop grafisch werk gaan inhuren.¹⁰ Voor de kunstenaars betekent dit, dat alleen grote oplagen enig inkomen opleveren. Over de kwaliteit van de collecties zijn de meningen zeer verdeeld. Uiteraard proberen de instellingen zelf de kwaliteit te garanderen door met selectiecommissies te werken, maar het blijft volgens eigen zeggen een zoeken naar een middenweg tussen kwaliteit en publieksbereik. Bovendien staat de uitleen in de kunstwereld op de laagste trede van de prestigeladder. Waar de SBK's lijden onder het image van een 'grafiekwinkel', daar bepaalt bij de artotheken het BKR-verleden dat image. Deze beeldvorming plus de geringe vergoedingen en courtages van gemiddeld 30% bij verkoop maken het voor 'de betere' kunstenaars in het algemeen oninteressant om de uitleen werk aan te bieden en dan nog vaak werk 'van de tweede garnituur'. Bij dit beleidsinstrument blijken doelstellingen als spreiding, inkomens- en kwaliteitsbevordering moeilijk te combineren.

Wat betreft de reputatie en kwaliteit van de kunstuitleen moet wel aangetekend, dat er in deze sector grote statusverschillen zijn gerezen. Sommigen artotheken zoals in Rotterdam, Dordrecht, Breda, Almere e.a. enerzijds en SBK's in Amsterdam, ~~Amsterdam~~ en Haarlem anderzijds staan hoger aangeschreven en hebben minder moeite werk van bekende kunstenaars aan te trekken.

Vooral de grotere instellingen boeken aanzienlijke verkoopresultaten. Het gaat voor een groot deel om de inlossing

van kooptegoeden, maar het heeft ~~weer~~ een gunstig effect op de inkomensbevordering voor de kunstenaars. De verkoop kan ook werk betreffen dat al aangekocht was.¹¹ De leners 'rouleren' d.w.z. degene die hun kooptegoed hebben omgezet in een aankoop vallen vaak af, terwijl een volgende lichting zich ~~weer~~ heeft aangediend. Het is overigens gebruikelijk dat bedrijven een hoger tarief betalen, maar geen spaartegoeden opbouwen.

Bovengenoemde problematiek wordt door subsidiegevers en instellingen zelf onderkend. Op het ogenblik is in enkele provincies al een platformoverleg gaande om oplossingen aan te dragen. Datzelfde gebeurt ook vanuit de landelijke Federatie Kunstuitleen, die medio 1989 met subsidie van WVC een bureau heeft opgericht. Vooral de beter bekendstaande artotheken en SBK's hebben zich ingespannen voor de opzet van dit bureau. De intenties zijn niet alleen het reguleren van de subsidiestromen en het stroomlijnen van de organisatiestructuren, maar ook het verhogen van het prestige van de uitleen. Eén van de aangedragen oplossingen is grotere prioriteit geven aan de kwaliteitsbevordering door via galeries meer werk van gerenommeerde kunstenaars aan te kopen. Hiermee zou ook het inkomensvormende aspect van de uitleen verbeterd zijn. Hoe dit streven in de toekomst de bestaande hiërarchie tussen kunstuitleen en vrije markt zal aantasten en hoe hierop door de kunstwereld en andere overheidsinstellingen gereageerd zal worden, is nog duister. Er wordt 'in de provincie' gewezen op de reële kans, dat de klachten uit de galeriewereld over oneerlijke concurrentie zullen toenemen. Verder wordt de vraag opgeworpen, of de huidige leners nog bereikt worden, als het aanbod drastisch verandert en of de uitleen niet het publiek bij de galeries gaat wegtrekken. Het uitleenpubliek en galeriepubliek overlappen elkaar nu nog niet. Bovendien melden sommigen, dat men 'het moeilijker werk' alleen bij bedrijven kan plaatsen, die weer niet geïnteresseerd zijn in de uiteindelijke aankoop van werk.

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat de overheid, ondanks de aanvankelijk overheveling van de verantwoordelijkheid voor de uitleen, weer betrokken is geraakt bij dit beleidsinstrument. Zowel door het beroepsveld, de lagere overheden als de instellingen wordt gewezen op de noodzaak tot een betere regulering en uniformering, waarvoor men de hulp heeft ingeroepen van de rijksoverheid.

4.3.2 Subsidies aan gemeenten, instellingen en bedrijven

In het algemeen wordt dit beleidsinstrument door de gemeenten als positief ervaren. Met name gemeenten die voorheen nog weinig of niets aan beeldende kunst gedaan hebben, worden gestimuleerd. Of het in incidentele projecten blijft steken is nog niet duidelijk. Er zijn in ieder geval al gemeenten die met jaarplannen beginnen en structureel gelden vrijmaken, maar ook hier spelen economische overwegingen een rol: gemeenten die het investeringsklimaat willen verbeteren of in toeristische gebieden hun aantrekkingskracht willen verhogen met activiteiten in de kunstsector, getuige de cityplannen, beeldenroutes, kunstmanifestaties e.d. Er zit ook een competitie-element in,

waardoor de gemeenten elkaar investeringen op dit gebied afdwingen.

Bij de subsidie-aanvragen gaat het overwegend om kleinschalige opdrachten. De totale opdrachtkosten schommelen tussen de 15.000,- en 30.000,- per opdracht, waarvan dan een groot deel (tussen de 50 en 70%) door de provincie uit de TRBK gefinancierd wordt.

De subsidievoorwaarden lopen per provincie nogal uiteen, maar in alle gevallen ligt het zogenaamde multiplier effect eraan ten grondslag: met de subsidies wil men op gemeenteniveau zoveel mogelijk eigen middelen genereren. Dit lukt in alle provincies aardig, gezien de cijfers in het WVC evaluatie rapport over 1988.

In gemeenten met minder ervaring in de kunstensector hangt het van het enthousiasme van enkelingen af, of er op kunstgebied iets tot stand komt. In de meeste gevallen zijn burgemeester en of wethouders de initiatiefnemers. Particulieren nemen vaker het initiatief tot grootschalige opdrachten. Voorbeelden zijn de Stichting Kunstroute Bergen op Zoom, Diepenheim en de Stichting Monumenten op Walcheren. Het aantal bedrijven dat tot nu toe bereikt is, is niet erg groot. Provincies als Drenthe, Noord Brabant, Zuid Holland en Gelderland doen de laatste tijd pogingen om hierin verbetering te brengen.

Bij kleinere gemeenten komt de keuze voor een bepaald kunstwerk neer op de persoonlijke voorkeur van de initiatiefnemers, waarbij stichtingen eerder deskundigen uit het landelijk circuit aantrekken en gemeenten te rade gaan bij de documentatiecentra van de Culturele Raden. In veel provincies zijn de Culturele Raden als adviseurs en begeleiders uiterst actief naar de gemeenten toe. In iedere provincie is vervolgens een beoordeling ingebouwd. De ene keer ligt die bij deskundigen op gemeenteniveau; de andere keer bij de Provinciale adviescommissie. Naast procedureregels en subsidievoorwaarden is de beoordeling op kwalitatieve criteria gebaseerd. Bijna alle provincies kennen inmiddels Arobprocedures, waarin beoordelingen juridisch aangevochten worden.

Naarmate de gemeentelijke plannen een meer structureel karakter dragen, neigen de gemeenten tot het instellen van aparte diensten of commissies. Er zit echter ook een zekere dwang achter: de aanvragers willen de kans afgewezen te worden zoveel mogelijk verkleinen. Of een en ander tot een discussie over de kwalitatieve aspecten van een aanvraag zal leiden, is nog de vraag. Het vooruitzicht een groot deel van een project gefinancierd te krijgen (soms tot 70%), verleidt wel eens tot enig conformisme aan de smaak van de provinciale adviseurs.

Datzelfde gebeurt overigens ook bij inschakeling van landelijke instellingen zoals het Praktijkburo. Wat dit laatste betreft hebben grotere gemeenten en provinciale opdrachtgevers minder moeite zich in de onderhandelingen met het Praktijkburo staande te houden. Gemeenten met weinig ervaring op dit gebied worden wel eens afgeschrikt, verliezen hun enthousiasme en laten het verder afweten.

Grotere gemeenten (niet bedoeld zijn de gemeenten die met rechtstreeks overgehevelde TRBK gelden werken) hebben in het algemeen meer kritiek op dit beleidsinstrument. Nog voor de meeste provincies aan kunstbeleid deden, hadden zij een traditie op dit gebied opgebouwd. Men vindt de procedures vertragend werken, te veel onzekerheden opwerpen bij de opdrachtformulering, maar vooral een oneigenlijke inmenging in de gemeentepolitiek. Beperkingen in de keuze van kunstenaars is sommigen een doorn in het oog. Deze gemeenten hebben hun eigen afdelingen voor kunst- en cultuur en werken met eigen adviseurs. Op provinciaal niveau wordt voorzichtig met aanvragen uit deze hoek omgegaan, om deskundigen niet tegen elkaar te hoeven uitspelen. Vrij vaak krijgen deze gemeenten 'dispensatie' van een beoordeling door de provinciale commissie.

Doordat er al de nodige uitgaven op kunstgebied op de begroting drukken, heeft men minder ruimte extra middelen vrij te maken. Er begint zich een ontwikkeling af te tekenen, dat de middelgrote gemeenten wel TRBK gelden aanvragen voor kleinere projecten, maar dat zij met hun eigen fondsen (percentagegelden en of stadverfraaiingsfondsen) op de ingeslagen weg voortgaan: met die fondsen worden grootschalige projecten gerealiseerd. Hierbij gebruikt men de TRBK soms voor het laten maken van schetsontwerpen. Meestal beweegt men zich echter met dit soort projecten binnen een landelijk circuit in samenwerking met het Praktijkburo en de Stichting Kunst & Bedrijf. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn te vinden in Leeuwarden, Zoetermeer, Haarlem en in het bijzonder Almere, maar die gemeente valt binnen de volgende groep.

In Zuid Holland, Gelderland, Noord Brabant, Overijssel, Utrecht en Flevoland is de relatie tussen provincie en (enkele) gemeenten geformaliseerd in een directe overheveling van de TRBK gelden. De overwegingen achter deze 'decentralisatie' zijn, dat de in de BKR-periode opgebouwde infrastructuur verloren dreigt te gaan en er grote kunstenaarsconcentraties zijn. Het kan ook gezien worden als beloning voor een actief beeldend kunstbeleid.

De voorwaarden waaronder de provincies de gelden overhevelen, verschillen nogal: van 'geen regelgeving' zoals in Utrecht (gemeente Amersfoort), tot 'expliciete beleidsafspraken' zoals in Zuid Holland (de gemeenten Leiden, Gouda, Delft, Dordrecht, Vlaardingen en Schiedam). Maar de gemeenten worden in het algemeen verplicht tot behoud van eigen beeldende kunst gelden en bestedingen in de productie- en inkomensbevorderende sfeer voor de lokale kunstenaars. De bedragen die overgeheveld worden, zijn zeer uiteenlopend en in sommige gevallen nogal versnipperd, zoals bijvoorbeeld in Flevoland.

Het door de tweeëntwintig betrokken gemeenten gevoerde beeldend kunstbeleid is nauwelijks op één lijn te krijgen. Wel is een tendens te ontdekken, dat de TRBK gelden een additioneel bestedingspatroon vertonen. De autonome middelen zitten veelal vast in de infrastructuur, of worden geïnvesteerd in de meer prestigieuze projecten, waarmee men deelneemt in een landelijk circuit. De TRBK-middelen wordt ingezet ter stimulering van de lokale kunstenaars. Er worden grafische werkplaatsen mee gefinancierd en of jaarlijks werk aangekocht van de plaatselijke kunstenaars, maar in het algemeen dragen deze bestedingen meer

een ad hoc karakter. Dit laatste maakt, dat veel kunstenaars de geldstroom liever als doeluitkering voor de beeldende kunst gehandhaafd zien.

Bij dit beleidsinstrument is de stimulering vanuit de provincies succesvol gebleken. Steeds meer gemeenten hebben de laatste jaren ervaring opgedaan met kunstopdrachten en -aankopen. Een goede coördinatie vanuit de provincie is nodig voor de duidelijkheid naar het beroepsveld en voor een goede geografische spreiding. Daar waar aan kwaliteitsbevordering meer prioriteit gegeven wordt, zoeken opdrachtgevers, zelfs bij een protectionistische regelgeving, aansluiting bij het landelijk circuit. Een tendens die versterkt wordt nu meer provincies zich op kunstgebied willen profileren.

4.3.3 individuele subsidies, manifestaties en promotie activiteiten.

Na 1987 zijn alle provincies op de een of andere manier overgegaan tot de invoering van individuele subsidies.

Uitgezonderd Arnhem hebben ook de steden met rechtstreeks overgehevelde TRBK-gelden allerlei subsidies toegesneden op de kunstenaars ingevoerd. Daarnaast zijn er nog aantal steden met een dichte kunstenaarspopulatie, Haarlem en Leeuwarden bijvoorbeeld, die eveneens individuele subsidies vrijmaken. Waar de rijksoverheid zich op de kwaliteit richt, ontkomen de lagere overheden blijkbaar niet aan een kwantitatief beleid.

De Kunstenaarsorganisaties is het een doorn in het oog, dat de woonplaats een rol gaat spelen, in hoeverre een kunstenaar kans maakt op ondersteuning in zijn beroepsuitoefening. Uit deze hoek wordt dan ook aangedrongen op een meer uniforme regeling.

Hoe gevarieerd ook van doelstellingen, voorwaarden en beoordelingen 'de angst voor een tweede BKR periode' is zo sterk dat geen enkele provincie de individuele subsidies rechtstreeks als inkomensvorming ter beschikking stelt. Twee lijnen zijn te onderscheiden: of men biedt kunstenaars subsidies in de produktiesfeer aan in het verlengde waarvan ook subsidies voor projecten, tijdelijke installaties en dergelijke vallen, ofwel men steunt de presentatiezijde van het beroep door dokumentatiemateriaal te financieren en hang- en stagelden te betalen. In het verlengde daarvan kunnen de subsidies bij manifestaties, grote tentoonstellingen en tijdelijke beeldenroutes geplaatst worden. Met de steun aan kunstenaarsinitiatieven probeert men in feite beide doelstellingen te ondervangen.

Het angstvallig vermijden van het voeren van een 'kunstenaarsbeleid' gebeurt in navolging van de rijksoverheid. Maar het is ook een poging om de subsidiegelden buiten de normen van de Sociale Diensten te houden, zodat ze niet weer ingehouden worden op de uitkeringen. Er wordt door alle betrokkenen dringend om een uniforme regeling in deze gevraagd.

Door de provincies wordt erop gewezen, dat men zich wel gedwongen ziet dergelijke subsidies in te voeren, omdat de landelijke fondsen teveel in de Randstad blijven hangen. Veelal moet bij een subsidie aanvraag eerst een afwijzing door het Fonds in Amsterdam

voorgelegd worden. Twee provincies, Zuid Holland en Overijssel hebben een oplossing gezocht door het Voorzieningsfonds in te schakelen. Die mogelijkheid wordt momenteel in meerdere provincies besproken. Noord Brabant heeft een eigen Fonds voor beeldende kunstenaars opgericht, dat tot tevredenheid van de kunstenaars functioneert, alhoewel de middelen ook hier niet toereikend zijn om aan de vraag te voldoen.

Het scala aan mogelijkheden bij de individuele subsidiestroom is zo groot dat het rendement in de praktijk moeilijk te beoordelen valt. In het WVC-evaluatie rapport is becijferd hoeveel kunstenaars bereikt zijn en hoeveel gelden per kunstenaars via deze beleidsinstrumenten uitgekeerd zijn.¹² Maar ook hier zijn uit de praktijkervaring van de betrokkenen enkele ontwikkelingen te destilleren.

De meeste provincies hebben plannen om de subsidies meer te gaan bundelen, uit administratieve overwegingen maar ook om de bedragen in kwestie iets te kunnen verhogen. De tendens is om meer geld vrij te maken voor werkbeurzen en voor presentaties door groepen kunstenaars. In het laatste geval worden vaak gelijktijdig marktverruimende maatregelen zoals aankoopsubsidies aangeboden om de inkomstenpositie van de kunstenaars te versterken.

Verder blijkt in de praktijk dat met de individuele project-subsidies over het algemeen een bepaald type kunst en kunstenaars bereikt worden. Vooral kunstenaars die driedimensionaal werken, in de project of performance sfeer, of installaties maken vinden hierbij baat. Binnen die categorie zijn het weer vooral jongeren en academieverlaters, die gesteund worden. Dit is vaak een door subsidievoorwaarden geaccentueerde doelgroep, maar het heeft ook te maken met het feit, dat de jongeren in hun opleiding beter voorbereid worden op deze mogelijkheden. De oudere generaties en met name de ex-BKR gebruikers dienen minder aanvragen in, althans volgens sommige beleidsmedewerkers van de provincies.

Dezelfde criteria zijn bij de landelijke instellingen terug te vinden. In hoeverre zij tot voorbeeld zijn genomen, is niet duidelijk. De focus op vernieuwingen in de kunst, op jong talent en academieverlaters is in alle individuele subsidies terug te vinden, behalve bij het Noordbrabants Fonds voor beeldend kunstenaars. Bij alle beleidsinstrumenten is een tendens tot uniformering merkbaar, alleen op het gebied van de individuele subsidies ligt dit moeilijker. Het Fonds voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst in Amsterdam werkt uitsluitend met kwaliteitscriteria, terwijl de lagere overheden daarnaast vooral ook de produktiebevordering op het oog hebben.

4.4 een fijnmazige, landelijke infrastructuur?

Een probleem bij alle provincieplannen is, dat er nog geen soepele overgang van de ene overheidslaag naar de andere plaats vindt. Er worden wel verklaringen voor aangedragen in de sfeer van 'te lokaal gerichte recrutering' van de adviseurs en het regionalisme van de landelijke dagbladen. Ook het eerder beschreven protectionisme en wederzijds isolationisme is een belemmering. Het blijft een feit, dat zolang kunstenaars in de

provincie woonachtig onopgemerkt blijven ook de kwaliteit van het kunstbeleid van de provincies niet onderkend wordt en vice versa. Buiten de eerder opgemerkte tendens tot toenemende profilering op kunstgebied, wordt op twee manieren getracht hierin verbetering te brengen. De lagere overheden proberen met manifestaties en promotionele activiteiten de aandacht te trekken; kunstenaars verenigen zich in kunstenaarsinitiatieven om hun krachten te bundelen. Wil men hiermee buiten de gemeente- of provinciegrenzen treden, dan doet zich vaker het probleem voor dat de 'volgende overheidslaag' medefinanciering afwijst met als argument 'te veel of te weinig van regionaal of landelijk belang'. Voor aanvragers uit de provincies en gemeenten in de periferie ligt het aantonen van het landelijk belang van hun plannen moeilijker dan voor degenen uit de Randstad. Als reactie zoeken gemeenten en provincies vaker naar samenwerkingsverbanden. Die gezamenlijke acties hebben in sommige gevallen ertoe geleid, dat de initiatiefnemers zich niet meer op het centrum oriënteren, maar aanknoping zoeken bij buurlanden en -gemeenten. Die houding is ook bij diverse kunstenaarsinitiatieven terug te vinden. Als die ^{re} tendens zich voortzet zou er in plaats van navolging van het beleid in de centra een dialoog kunnen ontstaan tussen verschillende culturele centra. Conclusies van die aard zijn enigszins prematuur, alhoewel sommige provinciale beleidsmedewerkers menen te kunnen constateren 'dat de aantrekkingskracht van de Randstad begint te tanen'. Een factor die zeker meespeelt is, of de inspanningen op het gebied van de beeldende kunst bij de lagere overheden een structureel karakter krijgen. Nog afgezien van de beschikbare middelen is dit uiteindelijk afhankelijk van het prestige, dat inspanningen in de kunstensector tegenwoordig omkleedt.

noten bij hoofdstuk 4

1. Het Rijksmuseum Twente in: Beelding Maandblad voor Kunsten, 4(1990) nr. 2 maart 1990
2. Discussienota B, Min. WVC, Rijswijk, 1983, pag. 29
3. zie o.a. Plan voor het Kunstbeleid 1988-1992, Min. WVC, Rijswijk, pag. 10
4. Interview met de heren H. van Dulken en C. Smithuijsen, Boekmanstichting en Min. Brinkman in Boekmanmagazine 'Cultuur in alle Staten' maart 1987, pag. 78
5. De enquête onder buitenlandse bedrijven in de regio Amsterdam gehouden, is blijkbaar minder bekend. Hieruit blijkt dat buitenlandse investeerders slechts geïnteresseerd zijn in een goede infrastructuur, kwalitatief goed arbeidspotentieel en in de aanwezige talenkennis. NRC-Handelsblad, 6-10-1984.
6. zie WVC evaluatie over 1988, april 1990: samenvatting en conclusies betreffende de twaalf provincies.
7. Jaarverslag SBK Gelderland 1988, Arnhem mei 1989
8. Rapport Cognicom, Rijksuniversiteit Groningen 1989
9. WVC Evaluatie 1988, april 1990, Tabel prov. 7: de gemiddelde inkomsten per kunstenaar, per beleidsinstrument door de provincies aangewend.
10. Landelijk zijn de gemiddelden: grafiek 49%; werken op papier 19%; schilderijen 14%; sculpturen 3% en de rest divers van samenstelling.
De gemiddelde prijsklasse van werken in de uitleen zijn:
tot 500,- 38% van de werken; van 500,- tot 1000,- 40% en boven de 1000,- 22% van de werken. Rapport Cognicom Rijksuniversiteit Groningen, 1989
11. Ter illustratie: (bron: Jaarverslag van de SBK Gelderland 1988 pag. 16 en 20) Leners kochten in 1988 voor een totaalbedrag van 351.450,- . Dit was verdeeld over 192.998,- voor werk dat wat ingehuurd; voor 45.478,- werk dat al was aangekocht; voor 61.583,- prenten uit de SBK grafiekopdrachten en voor 51.391,- uit werken in consignatie. Van het totaalbedrag ontvingen de kunstenaars 173.515,- na aftrek van de commissie.
12. WVC evaluatie over 1988, april 1990

Bijlagen - De autonome middelen beeldende kunsten van de provincies

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE NOORD BRABANT

(bron: brief van Mw. K. Welling, afd. WVC PS Noord Brabant, d.d. 25 1989.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Nwe. Brab. Kunststichting	561.950	666.190	662.550	668.380	672.940	652.530
Kunstcoll. provincieh.	15.000	-	-	-	-	-
Subsidies v. het vervaardigen van werken op het terrein van de b.k	41.200	41.200	-	-	-	-
Steunverl. aan activiteiten beeldende kunst	18.850	19.220	19.180	-	-	-
Verdeelprogr. b.k. en musea				159.312	172.762	128.500
Onderhoudsfonds NBR museum						337.000
NBR. museum.	907.160	925.930	935.080	1092.440	1591.530	2229.3
Aankopen/ restauraties museumcollecties	332.630	339.070	338.230	341.620	344.700	327.720
Educatieve program. musea	39.810	18.860	18.820	-	-	-
Vereniging van musea	259.450	250.870	277.980	258.000	259.270	254.508

TOTALEN:

1983	1984	1985	1986	1987	1988
2.176.050	2.262.140	2.251.804	2.519.752	3.041.202	3.929.633

opmerkingen:

In de totale autonome middelen van Noord Brabant is een stijging opgetreden, maar op afzonderlijke beleidsinstrumenten is bezuinigd. De stijging is aan de investeringen in de musea toe te schrijven.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE DRENTHE

(bron: brieven van mw. Y. Habets met kopieën van verantwoording uitgaven aan Min. WVC over de jaren 1984 t/m 1988 plus een extra schrijven over 1983.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Cult.Raad (pers. kosten)	221.000	221.000	221.000	252.000	252.000	252.000
Provinciaal Museum aankopen (hedendaag- se kunst)	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000
Provinciaal Museum personeel/ adviescommissie	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
experim.pot vormgeving bebouwde omgeving in samenspraak met bewoners	10.000	10.000	3.000	3.000	-	-
inschakeling van beeldend kunstenaars in prov.Drenthe: een tijdelijke regeling van 1984 t/m 1987, daarna structureel.	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
stipendia en reis- beurzen voor Dr. kunstenaars:	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
dokumentatie over Drentse beeldende kunst- enaars door Drents Genootschap:	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

subsidie	-	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
voor ten- toonstel- lingen van provinciaal belang in Drenthe:						

aankopen	-	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
kunstuitleen:						

TOTALEN:

1983	1984	1985	1986	1987	1988
225.000	385.000	378.000	418.000	395.000	395.000

opmerking:

In 1984 is meer geld voor beeldende kunst vrijgemaakt. Er zijn twee instrumenten bijgekomen: de aankopen voor de SBK en tentoonstellingssubsidies.

Twee subsidieposten voor experimenten en voor beurzen zijn in 1987 stopgezet, omdat er te weinig aanvragen binnenkwamen. Als beleidsinstrumenten zijn ze in de TRBK-bestedingen weer opgenomen.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE FLEVOLAND

(bron: Nota kunstbeleid Prov. Flevoland, 1989-1991. pag. 21.
betr. de begrotingen voor 1986, 1987 en 1988.)

	1986	1987	1988
Subsidies	100.000	150.000	140.000
Provinciale kunstprijs	-	25.000	140.000
Kunstenaars- documentatie	-	-	25.000
Organisatie tentoonstel- lingen	-	28.000	20.000
Aankoop tentoonstel- lingen	39.000	10.000	12.000
Abonemen- ten kunst- uitleen	-	20.000	20.000
TOTALEN:			
1986	1987	1988	
139.000	223.000	242.000	

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE FRIESLAND

(bron: brief van Mr. van der Kleij, stafmedewerker Provinciale Staten; kopie brief van Provinciale Staten aan Ministerie van WVC d.d. 9 sept. 1985; plus de nota Het kan ook Anders. Een voorstel voor provinciaal beleid m.b.t. beeldende kunst, Fryske Kulturried 1988, p.4)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
exploitatie SBK	81.830	idem	idem	idem	idem	idem
prov.tentoonstellings- dienst	137.985	idem	idem	idem	idem	idem
Fryske C.R.: dokumentatie + pers.	150.000	idem	idem	idem	idem	idem
prov. aankopen	37.000	idem	46.500	idem	idem	idem
totaal	406.815	idem	416.315	idem	idem	idem

opmerkingen:

Er is een lichte stijging (10.000,-) van de autonome middelen, die toegeschreven kan worden aan de extra inspanningen van de provincie op het gebied van de provinciale collectie.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE GELDERLAND

(bron: Brief dhr. F. v.d. Schoor aan M. Thijssen, Boekmanstichting, (nietgedateerd) en overhandigd: de uitsplitsing autonome middelen b.k.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
percentage regeling	-	360.000	-	280.000	270.000	50.000	250.000
SBK Gelderland	290.000	310.000	310.000	315.000	315.000	315.000	315.000
Documentatie B.K.	49.000	49.000	49.000	49.000	49.000	49.000	49.000
Krediet voor de Kunsten	35.000	40.000	45.000	45.000	30.000	30.000	30.000
Aankopen Kunstcollectie	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Grafisch Centrum/ Kunstenaarscentrum	45.000	45.000	45.000	45.000	30.000	30.000	30.000

TOTAAL

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
439.000	814.000	459.000	744.000	704.000	484.000	684.000

TOTAAL ZONDER DE PERCENTAGEREGELING

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
439.000	454.000	459.000	464.000	434.000	434.000	434.000

opmerkingen:

Budget beeldende kunst blijft nagenoeg gelijk: de schommelingen liggen in de toepassing van de percentageregeling.
De subsidie aan het Grafisch Centrum/Kunstenaarscentrum is met 15.000,- verminderd. Dit hangt samen met het sluiten van de convenanten met Arnhem en Nijmegen waar beide centra zich bevinden.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE GRONINGEN

(bron: Brief mw. J. Heyden, sectie cultuur aan Boekmanstichting t.a.v. M. Thijssen betr. onderzoek TB PBBK, d.d. 20-10-1984 met kopieën van de begrotingen.)

Subparagraaf 1: kunsten

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
aankopen	12.000	12.500	12.800	TRBK-gld	idem	idem
opdrachten						
organisatie						
exposities/ projecten						
Sti.De Zaak				10.000	10.000	10.000
Fonds (krediet stimulering kunsten o.a. opdrachtenbeleid)				125.400	121.600	120.400
Bijdrage ondersteuning beeldende kunsten				204.000	204.200	201.700
Totaal:	12.000	12.500	12.800	339.400	335.800	332.100

opmerkingen:

De verhoging van het budget beeldende kunst door de provincie is deels te herleiden op de vrijkomende gelden door de opheffing van de Culturele Raad, die aan apparaatskosten rond 400.000,- jaarlijks vergde.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE LIMBURG

(bron: (in concept) overhandigd door mw. Versteeg, beleidsmedewerkster Provinciale Staten Limburg, betr. de bestedingen beeldende kunst.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Stichting Limb.Museum t.b.v. kunst-uitleendienst	283.050	98.210	290.000	290.000	252.500	252.500
Verwerving van kunstwerken t.b.v. uitleen	-	180.410	-	-	-	-
Aankoop kunstwerken	4.500	4.500	6.500	22.007	53.300	53.300
Reservering gelden voor aankoop kunstwerken	45.500	45.500	44.500	71.791	-	-
Stichting Limburgs Museum voor Kunst en Oudheid	605.695	719.318	625.000	625.000	2020.358	2327.858
subsidies t.b.v. beeldende kunst*	186.500	24.826	188.500	100.000	337.000	50.000

TOTALEN STRUCTURELE BEGROTINGSPOSTEN:
(excl. de bovenstaande incidentele projecten*)

1983	1984	1985	1986	1987	1988
938.745	1.047.938	1.516.985	1.008.789	2.466.158	2.633.658

(* onder deze begrotingsposten zijn exposities, symposia, beeldenroutes, kunstenaarsinitiatieven, opdrachten van het provinciehuis, Stichting Trajecta, tentoonstellingen in provinciehuis etc. terug te vinden.)

opmerking:

In de structurele bestedingen is een sterke stijging te zien. De grootste uitgaven betreffen de musea moderne kunst. Limburg heeft op de posten 'culturele ontwikkeling' ruimte voor diverse ondersteunen activiteiten. Dit wordt niet omgezet in structurele posten op de beeldende kunstbegroting.

AUTONOME MIDDELEN PROVNCIE NOORD HOLLAND

(bron: kopieën begrotingen overhandigd door dhr. K. Laan, beleidsmedewerker beeldende kunst Provinciale Staten.)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
ku.genoot- schp H'sum	4.800	4.500	4.400	4.400	4.400	4.350
Ku.centrum Bergen	34.000	30.300	30.300	30.300	30.300	30.100
SBK Bergen	4.200	5.000	6.000	6.000	8.000	7.950
SBK Haarlem	6.000	6.000	p.m.	p.m.	20.000	-
SBK A'veen					9.000	9.000
SBK IJmond	8.800	8.300	8.250	8.250	8.250	8.200
SBK A'dam	29.000	28.300	28.250	28.250	28.250	28.100
Alk.k.Ver. "	9.600	9.400	11.100			
+Graf.Atelier 't Gooi				11.100	11.100	11.000
Zienagoog Zaandam	36.500	35.800	35.800	35.800	35.800	35.600
SBK H'sum	10.400	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
SBK DHelder	8.400	7.900	7.840	12.500	12.500	12.400
SBK Hoorn	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	9.950
Mus.Waterl. (uitleen)	14.100	13.700	17.000	17.000	19.000	23.200
artotheek Alkmaar	7.000	5.900	5.820	5.820	5.820	5.820
bruikleenverg.	28.000	25.000	25.000	24.000	24.000	23.850
aankoop b.k educ.doel.	31.000	29.000	29.000	29.000	29.000	28.800
dokumentatie nd.hol.kun.	29.000	27.000	27.000	25.000	24.000	23.850
tentoonst.	28.500	25.500	25.500	25.300	24.300	24.150
b.k. info. bulletin	2.000	2.000	2.000	2.000		

proj. t.b.v onderwijs	10.000	10.000	8.000	8.000	8.000
spreiding BKR werk	15.000	-	-	-	-
Totaal:	301.300	308.600	293.260	292.720	321.720 304.320

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE OVERIJSSSEL

(bron: schrijven van dhr. Schuiling met begrotingsgegevens aan M. Thijssen, Boekmanstichting (ongedateerd))

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
cult.raad						
sectie b.k.	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000
Nijenhuis (coll.Hannema)	1.000.000	idem	idem	idem	idem	idem
aankoop b.k.*	50.000	50.000	50.000	91.000	120.000	91.000
tentoonst. ruimte PS	80.000	80.000	80.000	80.000	80.000	80.000
TOTAAL;						
1983	1984	1985	1986	1987	1988	
1.580.000	1.580.000	1.580.00	1.621.000	1.650.000	1.621.000	

* in 1983 eenmalig 250.000,- extra voor aankopen

opmerking:

in Overijssel zijn op de beeldende kunstbegroting ook de personeelskosten voor de culturele raad opgevoerd. Bij andere provincies is dit niet altijd het geval. De post 'Nijenhuis' betreft de exploitatiekosten.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE UTRECHT

(bron: brief van dhr. M.W.M. Haker, Provinciale Griffie aan Boekmanstichting, t.a.v. M. Thijssen. betr: toezending begrotingscijfers b.k. 1983/1990. d.d. 7-10-1989.)

De provincie kent geen structurele budgetten voor de beeldende kunst uit de autonome middelen. Ondersteuning van kunsten gebeurt op ad hoc basis uit de algemene middelen, of uit de percentagegelden.

In 1983 zijn wel nog apparaatskosten opgevoerd ad 67.795,-. In de daaropvolgende jaren wordt er naar verwezen, maar worden bij een andere post ondergebracht.

In de jaren 1984 t/m 1988 is het beeldend kunstbeleid gefinancierd met de TRBK-middelen.

Volgens dhr. Haker staat vanaf 1989/1990 in de prioriteiten lijst van de Gedeputeerde Staten 250.000,- gereserveerd voor de oprichting van een nieuw bureau, belast met het beeldende kunstbeleid in de provincie naar voorbeeld van het Praktijkburo in Amsterdam. Dit bedrag is nog niet op de kunstbegroting opgevoerd, maar wordt uit de algemene middelen gehaald.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE ZEELAND

(bron: schrijven van dhr. Van Aspert, beleidsmedewerker b.k. PS Zeeland, d.d. 31.11.1989, betr. beeldende kunstbestedingen)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
bladdoc. b.k.	6.000	6.000	-	6.000	4.135	5.500
SBK	90.366	82.553	95.000	103.172	106.000	80.884
Ku.centrum	22,884	28.797	23.000	25.000	21.884	21.940
aankopen prov.coll.	32.750	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000
tentst.	98.836	108.017	90.000	108.000	92.900	55.923
TOTAAL	250.835	265.367	248.000	282.172	264919	204.247

opmerkingen:

Op het totaalbedrag is ongeveer 46.000 bezuinigd. Vooral de post voor ondersteuning van tentoonstellingen heeft moeten inleveren. Die kosten worden nu door de TRBK gelden gedekt. Ook op de exploitatiekosten van de SBK is 10.000 geminderd.

AUTONOME MIDDELEN PROVINCIE ZUID HOLLAND

(bron: brief van dhr. R. Pots d.d. 16.10.1989 met kopieën van de begrotingen over 1983 t/m 1988)

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
subsidies/ bijdragen	40.000	40.000	40.800	40.800	40.800	-
bijdragen Fonds*	40.000	40.000	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
adviseurs	3.000	3.000	3.060	3.060	3.060	3.060
overige	3.500	3.200	3.200	3.100	2.903	2.715
totaal:	86.500	86.200	47.060	46.960	46.763	5.775

opmerkingen:

De provincie heeft geleidelijk bezuinigd op haar autonome middelen voor de beeldende kunsten. Totale bezuiniging: 80.725,-
 Uit de toelichting bij de begroting van 1988 blijkt dat de gelden voor subsidies/bijdragen zijn overgeheveld naar de Culturele Raad Zuid Holland.